

TOKAT ZİLE ACISU KÖYÜ MONOGRAFİSİ

MUTLU ÖZGEN

Haziran, 2016

TOKAT ZİLE ACISU KÖYÜ MONOGRAFİSİ

MUTLU ÖZGEN

PH.D. TEZİ

ANTROPOLOJİ ANABİLİM DALI

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ

HAZİRAN, 2016

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Prof. Dr. Veysel Ulusoy
Enstitü Müdürü

Bu tezin Doktora derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Mehmet Bayrakdar

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir doktora derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Yrd. Doç. Dr. Arif Acaloğlu

Danışman

Jüri Üyeleri:

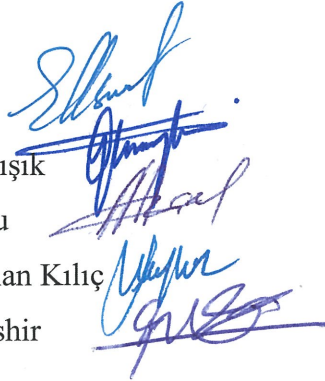
Prof. Dr. İsmail İsmailov

Prof. Dr. Gülşen Seyhan Alışık

Yrd. Doç. Dr. Arif Acaloğlu

Yrd. Doç. Dr. Seyhan Kayhan Kılıç

Yrd. Doç. Dr. Babek Javanshir

İNTİHAL SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

08/06/2016

Mutlu ÖZGEN

İmza

ÖZET

Acısu köyündeki halk kültürü ve halk yaşamının ele alındığı bu araştırma bir “Alevilik” çalışması değil, köy monografisi niteliğinde olduğu için, çalışmamızın içeriğini Anşabacıların halk hayatını şekillendiren halk kültürü unsurları oluşturmaktadır. Çalışmamız kapsamında Acısu köyü örneğinde tespit edilen Anşabacılar’a ait halk kültürü unsurları, Türk Halk Bilimi köy monografisini oluşturan kadroların ışığında tasnif edilerek; Halk Mutfağı, Halk İnançları, Halk Mimarisi, Halk Ekonomisi, Geçiş Törenleri, Halk Hekimliği, Halk Bilgisi, Halk Giyim Kuşamı şeklinde gruplandırılmıştır. Adı geçen konu başlıklarının her biri, aynı zamanda müstakil olarak çalışmamızın bölümlerini oluşturmuştur. “Anşabacılı (lar)” ifadesi, hem topluluk adı hem de halk bilimi açısından ele alındığında Tahir Alangu’nun “Kapalı Halk Kültürü Alanları” kavramına karşılık gelmektedir. Anşabacılı köyler, Zile çevresinde gelenek çevresi ve mesafe ile şekillendirilmiş bir gelenek çevresine sahip oldukları için, yaşam biçimlerinin değişmemesi yönünde gösterdikleri direnç, bu köyleri dışa kapalı ve mesafeli kılmıştır. Araştırmamızda ele aldığımız Acısu Köyü de bu gelenek çevresinin merkezi konumundadır. Bu çalışma ile, Anşabacıların halk kültürü unsurlarında devam eden süreklilik ve değişim alanlarını Acısu köyü örneğinde tespit etmek amaçlanmıştır. Uzun bir süreç içerisinde oluşan halk kültürü öğelerinin gelecek kuşaklara aktararak, unutulup yok olmasının da önüne geçmek amacıyla, , gelenek çevresi içinde muhafaza edilen halk hayatı - halk kültürüne ait unsurlar Acısu köyü monografisi ile derlenme, tespit edilme ve kayıt altına alınma fırsatı yakalanmıştır. Anşabacılı köylerin halk hayatı ve halk kültürünün ele alındığı ilk monografi çalışması örneğidir.

Anahtar Kelimeler: Anşabacılar, Acısu Köyü, Köy Monografisi, Halk Kültürü, Halk Bilimi

ABSTRACT

Since this research discussing folk culture and folk life in Acısu village is not a “Alevism” study but a village monograph, it consists of components of folklore that shapes the folk life of Anşabacı People. Folkloric components of Anşabacı People identified in the sample of Acısu village under the study have been sorted out in the light of elements composing the village monograph of Turkish Folklore and are categorized into Folkloric Cuisine, Folkloric Beliefs, Folkloric Architecture, Folkloric Economy, Rites of Passage, Folkloric Medicine, Folklore, and Folkloric Clothing. Each one of the said titles also constitutes an individual part of the study. The term “Anşabacı People” corresponds to the concept of Closed Folkloric Areas as suggested by Tahir Alangu both as a collective name and folklore. Since Anşabacı Villages has a traditional surrounding shaped by strict secrecy and distance around Zile, the resistance they show to prevent any change in their life style has led these villages to be self-enclosed and distant. Acısu village being discussed in our research is the center of the said resistance points. This study is intended to identify such ongoing resistance and transformation areas in terms of folkloric elements of Anşabacı People under the example of Acısu Village. Built with two significant dynamics including strict secrecy and distance to prevent their long-existing folkloric elements from being forgotten and vanishing instead of being transferred to future generations, elements of the folkloric life – folklore maintained in a traditional environment have been compiled, identified and recorded by Acısu Village monograph. It is also important for being the first monograph study discussing folkloric life and folklore of Anşabacı villages.

Key words: Anşabacı People, Acısu Village, Village Monograph, Folk Culture, Folklore

İTHAF SAYFASI

Oğlum Dolunay'a...

TEŞEKKÜRLER

Bu çalışmanın her aşamasında desteğini, bilgisini ve tecrübesini benden esirgemeyen Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Arif Acaloğlu'na, bana olan inancı ve güveni için tekrar teşekkürü bir borç bilirim. Bana önce yüreklerini daha sonra evlerini ve yaşam alanlarını açan, Zile Merkezdeki ve Acısu köyündeki Anşabacılı tüm görüşmecilere ve tez nedeniyle ihmal ettiğim aileme şükranlarımı sunarım.

KISALTMALAR

a. g. e. : Adı geçen eser

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : Çeviren

km: kilometre

İÖ: İlkokul

m: metre

OKYD: Okuryazar Değil

vb.: Ve benzeri

s. : Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

TTK : Türk Tarih Kurumu

TFA: Türk Folklor Araştırmaları

THB: Türk Halk Bilimi

YÖ : Yüksekokul

İçindekiler

ONAY	ii
İNTİHAL SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İTHAF SAYFASI	vi
TEŞEKKÜRLER	vii
KISALTMALAR.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı	1
2. LİTERATÜR TARAMASI	4
2.1. Acısu Köyü ve Anşabacılar İle İlgili Yapılan Çalışmalar	20
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	23
3.2. Araştırmanın Odak Noktası	24
3.3. Alan Uygulamaları	25
3.3.1. Görüşmeci Profili	25
3.3.2. Görüşme Takvimi.....	27
3.3.3. Derinlemesine Mülakat Tekniği.....	28
3.4.4. Katılarak Gözlem Tekniği	32
4. ARAŞTIRMA SAHASI	34
4.1 Doğal Çevre.....	34
4.1.1. Köyün Coğrafi Konumu	35
4.2. Köyün Tarihçesi	36
4.3. Anşabacılar Kimdir?	37
4.3.1.Veli Baba.....	38
4.3.2.Anşabacı	38

5. KÖYÜN SOSYO EKONOMİK ÖZELLİKLERİ.....	40
5.1. Ekonomik Kaynaklar ve Geçim.....	40
5.1.1. Tarım	43
5. 1. 2. Hububat Üretimi.....	44
5.2. Hayvancılık	46
5.2.1. Hayvan Barınakları ve Beslenmeleri.....	47
5.2.2. Hayvan Ürünlerinin Üretimi	49
5.3. Köydeki Teknolojik Yenilikler, Köylünün Ulaşım ve Haberleşme Yöntemleri	52
5. 4. 1.Ulaşım	54
5.5.Enerji Kaynakları	55
5.5.1.Elektrik ve Su Şebekesi.....	55
5.5.2 Yakacak–Isınma Kaynakları	55
5.6. Köyün İdari ve Sosyal Yapısı	56
5.6.1. Hiyerarşi ve Sosyal Statüler	56
5.6.2. Köyün Ortak Malları	57
6. İNANÇLAR	60
6.1. Dağ ve Kaya Kültü	60
6.2. Toprak Kültü	62
6. 3. Ağaç Kültü	65
6. 4. Taş Kültü.....	65
6. 5. Bitki Kültü	66
6.6. Su Kültü	67
6.7. Hayvan Kültü.....	69
6.7.1. Uğursuz Sayılan Hayvanlar	69
6.7.2. Uğurlu Sayılan Hayvanlar	71
6.8.Ateş Kültü (Ocak Kültü).....	72
6.9.Gök Kültü (Güneş, Ay, Yıldızlar)	73

6.10. Yatırlar Ve Ziyaret Yerleri	74
6. 10. 1. Türbeler	75
6.10.2. Evliya Konumundaki Tepeler / Dağlar	78
7. TÖRENLER	81
7.1. Geçiş Törenleri	81
7. 1.1. Doğum	83
7. 2.Sünnet Töreni	109
7. 3.Asker Uğurlama	110
7. 4.Evlenme	112
7. 4. 1.Evlenme Biçimleri.....	113
7. 4. 2. Boşanma	118
7.5. Acısu Köyünde Kız İsteme ve Düğün	120
7. 5. 1. Kıza Dolanma.....	120
7.5.2. Dünür Gitme ve Nişan Yapma	121
7.5.3. Kemik Kırma.....	121
7.5.4. Düğün Tarihi Danışma	121
7.5.5. Süt Hakkı.....	122
7.5.6. Rızalık Alma(İrizalık Almak)	122
7.5.7. Seher Döğme	123
7.6. DÜĞÜN	123
7. 6. 1.Düğünde Görev Alanların İsimleri ve Görev Alanları.....	123
7. 6. 2.Kına Karma	125
7.6.3. Yozucu Gönderme.....	125
7.6.4.Kız Getirme	126
7.7.ÖLÜM	128
7.7.1. Ölümü Haber Veren Ön Belirtiler	129
7.7.2.Ölümün Duyurulması ve Ölüm Sonrası Uygulamalar	135

7.8. Kutlama Törenleri.....	138
7.8.1. Özel Mevsimlik Bayramlar	138
7.9. Bereket Törenleri	145
7.9.1.Koç Katımı	146
7.9.2. Sayacı Bayramı	148
7.10. Kurban	152
7.10.1. Kanlı Kurbanlar.....	153
7.10.2. Kansız Kurban.....	158
8. GİYİM - KUŞAM (ÖRTÜNME) SÜSLENME	159
8.1. Erkek Giyimi	162
8.1.1. Terlik ve Keçe	162
8.1.2. İçlik.....	163
8.1.3. Aba	163
8.1.4. Tuman, Şalvar ve Gayret Kuşağı	163
8.1.5.Çarık, Alaca Çorap ve Dolak	163
8.2. Kadın Kıyafetleri	164
8.2.1. Başa Giyilenler	167
8.2.2. Gövdeye Giyilenler	168
8.3.Belden Aşağısı Giyilen ve Bele Kuşanılanlar	170
8.3.1. Şalvar.....	170
8.3.3. Şal Kuşak; Üç göz bağı ve Gödek Bağı	172
8.4.Ayağa Giyilenler	172
8.5. Saya’da Kullanılan Nakış ve Süslemeler.....	173
8.5.1. Ağça Nakış	174
8.5.2.Ay Nakışı.....	174
8.5.3. Çaplı Göbekli	174
8.5.4. Çıtırık Nakış	174

8.5.5. Eğme Nakış	174
8.5.6. Kabak Gölü	174
8.5.6. Kilim Nakışı	175
8.5.7. Su Yolu Nakışı	175
8.5.8. Üç Göz.....	175
8.5.9. Tomurcuk Nakışı.....	175
8.5.10. Kurt İzi Nakışı	175
8.6. Günümüzde Acısu Köyünde Giyilen Kıyafetleri.....	176
9. HALK MUTFAĞI.....	178
9.1.Besin Türleri.....	179
9.1.1. Hayvansal Gıdalar	179
9.1.2. Tarımsal Ürünler	183
9.2. Yiyecek Hazırlama ve Muhafaza Etme Yöntemleri.....	183
9.2.1. Kurutma.....	184
9.2.2.Salamura.....	186
9.3. Günlük Yemekler	189
9.3.1. Üç Öğünde Yenilen Yemekler	189
9.4. Tören Yemekleri.....	194
9.4.1.Düğün Yemekleri	194
9.4.2.Acısu Köyünde Tespit Edilen Günlük ve Tören Yemeklerinin Yapılışları	197
9.5. Mutfak Araç Gereçleri.....	205
9.6. Sofra Düzeni.....	206
9.6.1. Sofra Ritüelleri	206
9.6.2. İkramlar	206
10. HALK MİMARİSİ.....	207
10.1. Sivil Mimari Örnekleri	207
10.1.2.Dam Evler	208

10.1.3. Betonarme Evler.....	216
10.2. Dini Mimari Örnekleri.....	222
10.2.1. Veli Baba / Anşa Bacı Türbesi (Tekke)	222
10.3. Resmî (Kamu) Binalar	222
11. HALK EL SANATLARI	224
11.1. İşlemecilik	224
11.2. Taş İşçiliği	226
11.3. Ağaç İşlemeciliği.....	227
11.4. Dokumacılık.....	229
12. HALK BİLGİSİ.....	233
12.1. Halk Takvimi (Baba Hesabı).....	233
12.2. Halk Meteorolojisi.....	239
12.2.1. Cemreler	241
12.3. Halk Hekimliği.....	242
12.3.1. Halk Botaniği	243
12.3.2. Halk Baytarlığı	248
12.4. Nazar	250
12.5. Halk Ölçü/Tartısı.....	259
12.5.1. Uzunluk Ölçüleri	261
12.5.2. Ağırlık Ölçüleri	263
12.5.3. Miktar Ölçüleri.....	263
12.5.4. Uzunluk Ölçüleri	264
13. SÖZLÜ EDEBİYAT	265
13.1. Atasözleri.....	265
13.2. Deyimler	266
13.3. Bilmeceler.....	267
13.4. Maniler	270

13.5. Ninniler.....	272
13.6. Tekerlemeler	274
13.7. Andlar.....	275
13.9. Menkıbeler	277
13.9.1. Anşa Bacı Menkıbeleri.....	277
13.9.2. Veli Baba Menkıbesi.....	278
13.9.3. Hacı Şeyh'in Kurt Hasan'a Duası	279
13.10. Kargışlar (Beddualar).....	279
13.11. Çocuk Oyunları	280
13.11.1 Acısu Köyünde Tabu Sayıldığı İçin Oynanmayan Çocuk Oyunları	280
13.11.2. Acısu Köyünde Oynanan Çocuk Oyunları.....	281
13.11.2.1. Acısu Köyünde Geçmişte Oynanan Çocuk Oyunları.....	281
13.11.2.2. Acısu Köyünde Günümüzde Oynanan Çocuk Oyunları	290
14. SONUÇ	294
15. KAYNAKÇA	301
İnternet Kaynakları	305
EK-A: Yapılan Görüşmeler.....	306
EK-B: Köyle İlgili Resimler	309
EK-C: Kutlu Sayılan Yerler İle İlgili Resimler	313
EK- D: Ficek ve Sayacı Bayramı İle İlgili Resimler.....	319
EK-E: Giysi İle İlgili Resimler	321
EK-F: Mutfak ve Beslenme İle İlgili Resimler	330
EK-G: Mesken İle İlgili Resimler	332
EK-H: Tekke İle İlgili Resimler	337
EK- I: El Sanatları İlgili Resimler	339
EK - J. Halk Bilgisi İle İlgili Resimler	342
EK- K : SÖZLÜK.....	343

EK-L : BEDDUALAR	351
EK- M: GÖRÜŞME REHBER FORMU	353

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Konu, Tokat İli Zile İlçesi, Acısu köyü monografisi olarak belirlenmiştir. “Acısu köyündeki halk hayatı ve halk kültürü unsurlarının tespiti” çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Araştırma bir “Alevilik” çalışması değil, köy monografisi niteliğinde olduğu için, çalışmamızın içeriğini Anşabacılıların halk hayatını şekillendiren halk kültürü unsurları oluşturmaktadır.

Çalışmamız kapsamında Acısu köyü örneğinde tespit edilen Anşabacılara ait halk kültürü unsurları, Türk Halk Bilimi köy monografisini oluşturan kadroların ışığında tasnif edilerek; Halk Mutfağı, Halk İnançları, Halk Mimarisi, Halk Ekonomisi, Geçiş Törenleri, Halk Hekimliği, Halk Matematiği, Halk ölçüleri, Halk Takvimi, Giyim Kuşam şeklinde gruplandırılmıştır. Adı geçen konu başlıklarının her biri, müstakil olarak çalışmamızın bölümlerini oluşturmuştur.

Anşabacılıların etnik kökenleri, dini ya da politik tarihleri, inanç ve ritüelleri tezin tartışma kapsamına alınmamaktadır.

1.2. Amaç

Kendilerini **Anşabacılıyız** ifadesi ile tanımlamaları, araştırma alanımızın konusu ve kapsamının “**Anşabacılı Köyler**” olarak belirlenmesini sağlamıştır. “**Anşabacılı(lar)**” ifadesi, hem topluluk adı hem de halk bilimi açısından ele

alındığında Tahir Alangu'nun (1983:82) "Kapalı Halk Kùltürü Alanları" kavramına karşılık gelmektedir.

Bu çalışmanın en önemli amacı, Anşabacılıların halk kùltürü unsurlarında devam eden geleneksel yapıyı ve değişim gösteren alanları Acısu köyü örneğinde tespit etmektir. Bu bağlamda en ideal çalışma şeklini köy monografileri oluşturmaktadır. Köy ve kasaba monografilerini, halk kùltürü araştırmalarında önemli kılan ana husus, köy hayatındaki değişim alanlarının tespiti konusunda bizlere veri sunmasıdır. Tam bu noktada, köy monografilerinin önemli bir işlevi daha ön plana çıkmaktadır. Köy ya da kasabalardaki halk hayatına halk kùltürüne ait çalışmalarda, söz konusu alanlarda yaşanan değişimin ve devam eden geleneksel sürekliliğin tespitinde monografi çalışma planı, veri toparlayıcı ve ölçüm aracı olarak kullanılmaktadır.

Geleneksel yapıdaki değişimin yönünün tespit edilmesinde köy ve kasaba monografileri önemli bir işleve sahiptir. Bu sebeptir ki; Anşabacılılardaki, halk hayatını ve halk kùltürü unsurlarının tespitini amaçlayan bu çalışmada, esas üzerinde durulmak istenen husus; Anşabacılıların halk kùltürü unsurlarını, kendi bütünlükleri içerisinde ele alarak değişimin gerçekleştiği, direncin ise devam ettirildiği halk kùltürü alanlarını belirlemektir.

1.3. Çalışmanın Önemi

Araştırma alanımızı oluşturan Acısu köyü, mesafe ve dışa kapalı yapıları ile bilinen Anşabacılı topluluğun hem karar, hem inanç, hem de yaşam merkezi konumundadır. Anşabacılı köylerdeki yaşam ve uygulamalar ile ilgili detaylı ve somut bir çalışmanın bulunmayışında söz konusu dışa kapalı yapının payı büyüktür. Bu açıdan bakıldığında köy monografisi çalışmamız, Anşabacılı köylerdeki halk hayatını ve halk kültürünü ele alan ilk çalışma olması, böylelikle uzun bir süreç içerisinde oluşan halk kültürü öğeleri derlenerek kayıt altına alındığı için gelecek kuşaklara akılatılamama, unutulup yok olma tehlikesi de ortadan kalkmış olacaktır. Acısu köyü monografi çalışması ile ilk kez Zile'deki Anşabacılı köylerdeki halk hayatına ve halk kültürüne ait unsurlar, Acısu köyü örneği ile derlenme, tespit edilme ve kayıt altına alınmıştır.

Bu çalışmayı tıpkı diğer köy ve kasaba monografileri gibi önemli kılan hususlardan biri de; halk hayatına ve halk kültürüne ait unsurların tespit edilip kayıt altına alınmasına, Anşabacılı inanç önderleri tarafından da destek verilmesidir.

Bu çalışma aynı zamanda, Acısu köyündeki halk hayatı ve halk kültürüne ait derlenen malzemenin kendi iç bütünlüğü çerçevesinde sosyo-kültürel ve fiziksel çevreye dair bilgilerle birlikte sistematik ve analitik olarak tasnif edilmesidir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Antropolojinin en belirgin özelliği, bütüncü olmasıdır. Toplum hayatı bütün yönleri birbirine bağlı olan organik bir sistemdir. Antropolog, dış dünyadan bir gözlem yapmakta, sonra bunu kendisi ve okuyucusu tarafından yeniden içerden yaşanacak bir biçimde inşa etmektedir. Antropolojide sebebe bağlayarak yapılan açıklama ile anlayarak açıklama arasında bir fark yoktur. Anlama, ispat yollarından biridir antropoloji için. Bu bağlamda en gözde yöntemi ise, monografidir.

Antropolojide monografi, tek bir toplumun müesseseler bütünü, örf ve âdetlerini, bunların karşılıklı durumlarını ve tarihî gelişmelerini de dikkate alarak, yapılmış olan yoğun bir alan araştırmasıdır.

Monografilerin aile, sendika, örnek olay, köy, şehir, kasaba monografileri, vb. türleri vardır. Monografilerde bir konu tüm yönleriyle incelenir. Ülkemizde ise, monografi yönteminin daha çok köy araştırmalarında kullanıldığı görülmektedir.

Levi Strauss'a (1978) göre, antropolojide etnografiler, diğer toplumlardan farklı olan taraflarıyla ele alınan insan zümrelerinin gözlenmesi, tasvir ve tahlil edilmesidir. Amacı, her zümrenin yaşayışını, gerçeğe mümkün olduğu kadar yakın bir şekilde verebilmektir.

Monografiler aynı zamanda, antropologların sahada yaptıkları yaşadıkları tecrübeleri kapsar. Alan araştırmasına dayalı her bir etnografi, ait olduğu alanın somutlaşan hikâyesidir. Antropoloji, antropologların alanda yaptıkları ile yakından ilgilidir. Bir antropolog, “antropoloğun ayakkabıları çamurlu olmalıdır” demiştir. Alan ile antropoloji ve antropolog arasında sıkı bir bağ vardır. Antropolojiyi diğer bilim dallarından ayırt eden, saha çalışmalarına (alan araştırması) verdiği önemdir.

Antropolojide ilk etnografik anlatılar Malinowski'ye aittir. Etnografik alan araştırmalarının öncülerinden biri olmasından dolayı 20.yüzyılın en önemli antropologlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bronislaw Malinowski Trobriand (Yeni Gine) adalarında yerlilerin arasında yaşayıp, Trobriand adalarına ilişkin 7 etnografi yayınlamıştır.

- Argonauts of the West pasific (Batı Pasifik Argonautları)
- Trobriand Islands
- Towards a scietific Theory of Culture (bilimsel bir kültür kuramına doğru)

Özellikle, Argonauts of the West Pasific (Batı Pasifik Argonautları) çalışmasında kula ticareti üzerine son derece yoğun ve ayrıntılı bir inceleme sunar.

Özbudun (2005) Malinowski'nin monografilerinde, önem verdiği üç noktayı şu şekilde özetler :

“Malinowski, monografilerinde üç noktaya çok dikkat eder. Bunlardan ilki, insanların yaptıklarına ilişkin söyledikleri ile gerçekten yaptıkları arasında genelde farklılık vardır. Araştırmacı hiçbir zaman anlatıcının aktardıklarına bel bağlamamalıdır. İkincisi, Malinowski'nin bakış açısı yararcı ve birey merkezlidir. Bireyler yapabildikleri ölçüde kuralları kendi çıkarları doğrultusunda manipule eder. Üçüncü ve en nokta, yerlinin bakış açısını kavramaktır. Eylemin anlaşılması demek kültüre özgü düşünce tarzı bağlamına yerleştirilmesi demektir” (s.108).

L.Strauss ise (1978), Malinowski'nin Trobriand monografilerinde gözlemlenen etnografik usul olarak, icad ettiği katılımcı gözlem yönteminin etnografik araştırmaya yeni bir standart getirdiğinden bahseder.

“ Malinowski hayatının iki yılını (1916'dan 1918'e kadar) Yeni Gine'nin doğusundaki Trobriand adalarındaki yerlilerle beraber geçirdi. İşte etnografik araştırmanın yepyeni bir şekli böylece doğmuş oldu: gözlemci, inceleyeceği toplumun dilini adamakıllı öğreniyor ve o toplumun hayatına gayet mahrem bir biçimde katılarak, onu bizzat yaşıyordu. Araştırmacı o kültürün gerçek bir ferdi imişçesine yaşıyor, aradığı anekdotları toplumun içinde yaşayarak yakalıyor ve sonra bu yaşanan deneyi yeniden inşa etmeğe koyuluyordu. Böylece her müessesenin, diğerk bütün müesseselere nasıl teker teker bağı olduğu ortaya çıkıyordu”(s.121).

Malinowski'nin Trobriand monografilerinde, icad ettiği katılımcı gözlem yöntemi, pek çok antropolog tarafından alan araştırmalarında uygulanmaya devam etmiştir.

Bu antropologlardan biri de, ünlü antropoloji Profesörü Oscar Lewis'tir. Robert Redfield'in 1926-27 yıllarında Tepoztlan köyünde yaptığı çalışmanın ardından, Oscar Lewis 1943 yılında bu köyü yeniden incelemiştir. Toplam 7 bölümden oluşan kitabına 1956-57 yıllarında köydeki değışiklikleri incelediği gözlem notlarından oluşan “Değışen Köy” isimli kısmı çalışmasına 8. bölüm olarak eklemiştir.

Oscar Lewis, Tepoztlan adlı tek bir Meksika köyünü çok geniş kapsamlı olarak ele almaktadır. Tepoztlan köyü, onuncu yüzyıl ve Toltek

İmparatorluğu'ndan 1960'lara dek uzanan bir zaman çizgisinde incelenmiş, kitapta, bu halkın efsanelerinin yanı sıra çağdaş antropolojik gözlemlere de yer verilmiştir.

Bu köyde Meksika köylülerinin sürdürdüğü ve pek çok Meksika köyünün de tipik özelliklerini yansıtan yaşantı, kitabın odak noktasını oluşturmaktadır. Ekonomik ilişkiler, aile içi ilişkiler ve yaşam süreçlerindeki değişik evreler, alan çalışmalarının verilerini dayanılarak anlatılmaktadır. Lewis köylülerin duygularını, onları yönlendiren etmenleri ve değer ölçülerini çözümlemekte, son bölümde ise kentleşmenin ve sanayileşmenin etkilerinin köydeki yansımalarını canlı bir anlatımla sunmaktadır.

Oscar Lewis'in, Tepoztlan Köyünün, Meksika'nın pek çok karakteristik özelliğini yansıttığını dile getirdiği satırlar;

“ Bir bütün olarak Tepoztlan Meksika'nın pek çok karakteristik özelliğini yansıtıyor. Soğuk bölgelerden sıcak bölgelere kadar olan iklim koşulları ve beraberinde getirdiği doğal kaynaklar bu bölgede görülüyor. Köyde ilkel ve çağdaş özellikler bir arada, Amerikan yerlisi geleneği ve bunun yanında İspanya öncesi özellikler hala devam ediyor”(Lewis, 2002:178).

Oscar Lewis'in “ *Meksikada Bir Köy (Tepoztlan)* ” adlı çalışması, kırsal kesim hayatını ve onu şekillendiren dinamikleri konu edinen bir köy monografi çalışmasıdır.

Antropolojiye önemli monografiler kazandıran bir diğer isim de Evans Pritchard'tır.

Doktora çalışmasını oluşturan, Sudan'daki Azandi (1926-1930) topluluğa dair yaptığı araştırmayla ünlenmiştir. Özellikle bu toplumun tıbbî gelenek, anlayış ve

uygulamalarına dair yaptığı araştırmalar ve tespitler onu tıbbî antropoloji dalında da önemli bir isim kılmıştır. Azandi hakkındaki çalışmasını yayımladığı monografi hâlâ dalında ünlü bir eser olarak kabul edilir.

Pritchard ile özdeşleşen bir diğer çalışma ise, yine Sudan’da bulunan 1930’dan 1935’e kadar incelediği, 1940 yılında yayımladığı “*Nuerler. Bir Nitelik Halkın Geçim Tarzlarının ve Siyasal kurumlarının Betimlenmesi*” adlı monografi çalışması, sosyal antropolojinin klasiklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Nuerler üzerine yapılan araştırma serisinin ilk kitabıdır. Pritchard, İngiliz antropolojisindeki yapısalcı yöntemi bu çalışmasında bilinçli olarak çözümlemelerinde, yapısal bir soyutlama düzeyine ulaşmaya çalışmıştır. Bu, aynı zamanda başkansıız topluluklarda sosyo politik örgütlenmenin bir biçimi olan parçalı soy sistemlerinin, klasik bir açıklamasıdır. Mekanik dayanışmaya dayanan parçalı toplumların özelliğine ilişkin düşüncesi, Radcliff Brown izi taşır.

Kitap, asli geçim kaynakları tarım, hayvancılık ve balıkçılık olan Nuerlerin çobanlığının ve ekolojik sisteminin incelenmesiyle başlamaktadır. Kitabın izleyen bölümlerinde, grup ilişkilerinin bölgesel-mekânsal ve zaman içinde geriye giden soyağacı üzerine temellenen soy ilişkileri, terimlerle kavramsallaştırılmıştır.

Pritchard çalışmasında, toplumsal örgütleniş ve bunun siyasal ilişkilere yansıyışı üzerinde durmaktadır. Soya dayalı gruplaşmaları bir toplumsal örgütlenme formu olarak değil, siyasal ilişkiler sisteminin bir unsuru olarak görmektedir. Özellikle üzerinde durduğu siyasal ilişkiler sistemi dinamik bir yapıdır. Buna göre, toprak ile dallanan soylar arasında bir bölünme vardır. Ata yanlı bir model oluşturan Nuer toplumsal örgütlenişinde kabileler bir tanesi başat olmak üzere klanlara, klanlar azami birimlere, azami birimler ikincil, onlar da asgari soy dallarına bölünmüş durumdadır.

Köy yerleşimlerinde farklı soy grupları ikamet edebilmektedir. Ancak bir köy halkı başka köyler karşısında kendini azınlıkta olsa başat klanın üyeleriyle özdeşletirmektedir. Evans Pritchard çalışmasında, bir başka önemli noktaya daha dikkatleri çeker. O da, soy ağaçlarının sık sık siyasal gerçekliklere uyarlanacak şekilde manipüle edilmesi ve böylelikle soy yapısının siyasal yapı şeklinde bükülmesidir.

Nuer incelemelerinde öne çıkan bir başka unsur da, çelişki ve çatışmaların özellikle de dallanan soy örgütlenişinde kesimler arasındaki dengeli zıtlıkların sistemin sürdürümündeki işlevine yaptığı vurgudur.

Pritchard, Nuer zaman ve mekân nosyonlarının toplumsal ve iktisadi değerlerinin bir işlevi olduğunu içinde ifadelendirildikleri toplumsal bağlama uygun olarak değişkenlik gösterdiklerini savunmaktadır. Bu değerlerin incelenmesi, daha önceki ekolojik ve iktisadi değerler ile siyasal tahlil arasında köprü oluşturmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak, ortaya iktisadi ve fiziksel koşulların olası siyasal ve örgütsel tepkileri sınırlandırdığı bir çerçeve karşımıza çıkmaktadır. Nüfus üzerinde sınırlandırıcı bir etkene sahip olan çevre baskısı gibi durumlar, Nuer toplumsal örgütleniş tarzlarını çeşitli açılardan kısıtlayan etkenlerin başında yer almaktadır.

İkinci olarak Nuer değerleri, ekolojik zaman, zaman-mekan ilişkileri ile gruplar arasındaki yapısal ilişkiler arasındaki bağıdır. Ekolojik kavramıyla Nuerlerin geçim araçları, dağılımları ve bunların çevreyle ilişkilerini kasteder. Pritchard, The Nuer adlı çalışmasında dile getirmiş olduğu bu tespitleri, diğer çalışmalarında da insanların zaman mekân kavramlarını onların dünyalarını sosyal deneyimleri ve çevrelerindeki arasındaki bağlantıları göstererek irdelemeye çalışmıştır.

Nuer toplumu üzerine yazdığı ikinci kitap ise 1951 de yayımladığı “*Nuerler Arasında Akrabalık ve Evlilik*” adlı yapıtıdır. Bu çalışmasında Nuer akrabalık sisteminin çözümlemesini yapmıştır. Kitabın en ilginç bölümleri, ruhlarla evlenme, kadın kadına evlenme ve dul kalan çocuksuz kadının ölen kocasının erkek kardeşi ya da en yakın erkek akrabası ile evlenme zorunluluğu gibi Nuer adetlerini anlatan bölümleridir.

1956’da yayımladığı ve bu toplum üstüne son kitabı olan “*Nuer Dini*” adlı çalışması, artık dikkatini toplumsal örgütleniş ve bunun siyasal ilişkilere yansıyışından büyü ve inançlar dünyasına kaydırıldığını ortaya koymaktadır. Nuer dini (1956), ilkel bir topluluğun dini inanç sistemleri hakkındaki en ayrıntılı ve karmaşık çalışmalarından biridir.

Köy ve kasaba monografileri sosyoloji, antropoloji ve Türk halkbilimi alanında sıklıkla tercih edilmesinde, köy monografilerinin yerleşim birimlerinde yaşanan değişimlerin niceliksel olarak tespitinde en ideal ölçüm yöntemi olması etkili olmaktadır.

Türkiyede yapılan köy monografilerine antropoloji açısından ele aldığımızda, ilk dönem köy monografileri, evlilik ve akrabalık kurumlarını betimleyen araştırma örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. evlilik ve akrabalık kurumlarına geniş yer verildiği; evlilik yaşı, nikâh tercihleri (resmi ve/veya "imam" nikahı), başlık uygulaması, akrabalık ilişkileri gibi birçok konuda saptamalarda bulunulurken, Köyün geçim kaynakları, ekonomisi ve yaşantısı yapısal bütünlüğünün de betimlenmeye çalışıldığı (Berkes, 1942; Boran, 1945; Erdentuğ, 1956; Yasa, 1957; Stirling, 1965) görülmektedir.

İlk dönemde yapılan köy monografilerinde başta demografik özellikler olmak üzere, aile ve ailenin teşekkülü ile örf ve adetler üzerinde durulmuştur. Köylerin coğrafi konumu, ekonomik yapısı ile ilgili bilgiler de monografilerde yer bulmuştur.

Daha sonra yapılan köy monografisi araştırmalarında ülkenin sosyal kültürel değişmesine paralel olarak, ana sorun göç ve kentleşme olgusu üzerine odaklandığı ve evlilik, akrabalık konusunun da "değişme" süreci çerçevesinde ele alındığı görülmektedir.

Türkiye'nin 1950'lerden itibaren giderek ivme kazanan ve toplumsal katmanların her kesimini derinden etkileyen yapısal değişimi (tarımın makinalaşması, tarımda çalışan işgücü fazlasının kentlere göç etmesi, vd.), araştırma konusu ve alanını değiştirmiş; araştırma sorunsalın da göç ve kentleşme süreçleri önem kazanmıştır. Köy ünitesi "statik" bir görünümünden ziyade, her kültürel ögesinde değişim gösteren "dinamik" bir yapı olarak ele alınmaya başlanmıştır. Örneğin İbrahim Yasa, Hasanoğlan köyündeki araştırmasından (1957) 25 yıl sonra yine aynı köyde yaptığı ikinci bir araştırmada (1969) köyün değişimini çeşitli boyutlarıyla incelemiştir. Evlilik örüntüsünün kırsal kesimde yaygınlık gösteren bazı özelliklerinin kente göç olgusu ile birlikte yeni-kentli nüfusta değişme eğilimi gösterdiği (başlık uygulamasının kaybolmaya başlaması, vd) araştırması ile saptanmıştır.

1932 yılında Halkevleri'nin açılması ile sosyal/kültürel antropolojiye yönelik çalışmalar artmıştır. Halkevlerinin yayınladığı dergilerde, folklor çalışmaları, masallar, halk inanç ve öyküleri, etnografik incelemeler yer almaktadır. Özellikle Köy ve köylüye yönelik sosyal/kültürel antropoloji çalışmaları 1940 ve 1960 tarihleri arasında hız kazanmıştır. Bu değişimde Köy Enstitüleri'nin kurulmasının büyük etkisi

olduğu bilinmektedir. Çoğunlukla alan araştırması şeklinde gerçekleştirilen bu araştırmaları Afet İnan, Niyazi Berkes, F. Fındıkoğlu, Hilmi Ziya Ülken, Behice Boran, Cahit Orhan Tütengil, Nermin Erdentuğ, Paul Stirling, Orhan Acıpayamlı, İbrahim Yasa, Mümtaz Turhan ve Mübeccel Kıray gibi araştırmacılar gerçekleştirmiştir.

Niyazi Berkes, 1942 yılında "Bazı Ankara Köyleri Üzerinde Bir Araştırma" adıyla yayınladığı yapıtta, toplumsal değişmeyi bir yana bırakarak 13 köyün toplumsal kuruluşunu, aile yapısını, ekonomik hayatını ve konumunu incelemiştir.

Behice Boran da "Toplumsal Yapı Araştırmaları" adını verdiği yapıtını 1945 te yayınlamıştır. Manisa Ovasındaki 8 köyün alt yapısını temel alarak toplumun tabiatla olan ilişkilerini, kullanılan araç ve teknikleri, üretim yollarını, iş bölümünü ve mülkiyet durumunu inceleyen Boran, dağ ve ova köylerini birbiriyle karşılaştırmıştır.

Nermin Erdentuğ, Sosyal antropoloji açısından iki monografik araştırma yapmıştır. Bunlardan Elazığ'a bağlı "Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki" 1956, "Sün Köyünün Etnolojik Tetkiki", 1959 yıllarında yayınlanmıştır. Erdentuğ her iki çalışmasında da köyün ekonomik yapısına, demografik özelliklerine aile ve akrabalık ilişkilerine değinmiştir.

Erdentuğ, çalışmasında "Köy ve köylüyü tanımanın gerekliliğine vurgu yapar":

" Bizim burada modernleşmede "Köy ve Köylüyü tanımak" biçiminde gösterdiğimiz gerekçe, kapsamı çok daha geniş ve çeşitlilik gösteren bir anlama sahiptir. Sosyal veya Kültürel Antropoloji bakımından köy toplulukları hakkında değindiğimiz bu konu , ilk defa tarafımızdan (1956) Elâzığ köyleri incelemelerimizde açıklanmıştır.Köylüyü yeni bir yönde (modernleşme) sevk ve idare etmek,

örgütleyebilmek için onu günlük hayatında ve hayatı boyunca idare eden bir takım "davranış kalıplarını (kültür kalıpları)" ve eğilimlerinin bilinmesini gerektiğini belirten erdentuğ, bunun da yolunun, köylünün nasıl yaşadığını ve hayata nasıl baktığını bilmek ve anlamaktan geçtiğini belirtir. Diğer bir deyimle, köylünün şehirlinin karşılaştığı aynı sorunları nasıl çözdüğünü, şehirliden ayrıldığı yönleri bilmek anlamını taşır. Burada, köylümüzü günlük hayatında idare eden kaideleri (görenek ve gelenekleri) diğer bir deyişle, geleneksel tutum ve değerlerini tanımak gereği açıktır. "Köylünün yaşantı tarzı" dediği şey, o toplumun "kültüründen başka bir şeyi değildir"(Erdentuğ,1956: 27).

Erdentuğ, Ankara'nın bazı köylerinde örnekleme yöntemini de denemiştir: "Ankara İli Köylerinde Sosyal Hizmetler ve Sosyal Antropoloji Bakımından Bir Araştırma" adlı alan çalışmasını 1966 yılında yayınlamıştır.

Yine bu dönemde İngiliz antropoloji profesörü Paul Sterling sosyal antropoloji yöntemleri kullanarak 1948-1951 yılları arasında Kayseri'nin Sakaltutan ve Elbaşı köylerinde uzunca süre yaşayarak, antropoloji araştırmaları yapmış, doktora tezini de bu konuda yazmıştır. 1965'te " Turkish Village" adıyla çıkardığı kitabında Sakaltutan ve Elbaşı köylerini sosyal, kültürel ve ekonomik olarak derinlemesine incelemiştir. Kitabında adı geçen köylerdeki aile yapısını, akrabalık bağlarını, evlenme, köy ve aile ekonomisi buna bağlı tabakalaşma, gruplaşmalar, dünyaya açılış konularını sosyal antropolojik yöntemle incelemiştir.

Sterling, Sakaltutan ve Elbaşı'yı 1971 ve 1985'te tekrar ziyaret etmiş ve bilgi toplamıştır. 40 yıla yakın bir süreç içinde Türk köylerinde gözlediği değişimi, 1994'te yayınladığı "Culture And Economy: Changes İn Turkish Villages" adlı kitapta derlemiştir.

1940’larda yapılsa da 1955’de yayınlanan İbrahim Yasa’nın Ankara yakınlarındaki ve ilk köy enstitüsünün kurulduğu “Hasanoğlu Köyü” adlı monografik çalışması da, Türkiye’de köy araştırmalarının gelişmesine önemli bir katkı sağlamıştır.

İbrahim Yasa, araştırmasını asker-öğretmen iken öğrencileri ile gerçekleştirmiştir. Alan araştırması, Hasanoğlu Köyü’nde 1944-45 yıllarında yapılmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan konular şunlardır: Köyün doğal çevresi, köyün sosyal yapısı, köyün üretim biçimi, köyün kültürel durumu, sosyo-ekonomik faaliyetlerde değişme ve gelişmeler. Köyün doğal çevresi ile ilişkileri konusunda Yasa, köyde köy enstitüsünün yapımı ile birlikte çevresel değişimlerin olduğunu bildirmektedir. Yasa’nın tespitlerine göre, köyün sosyo-ekonomik yapısına en fazla etki eden tren yolunun köyden geçmesi ile köyün dış temasının artmasıdır (1955: 48).

Yasa, monografi çalışmasında Hasanoğlu Köyü’ne tren istasyonu yapılan 1915’den itibaren çalışmanın yapıldığı 1944 yılına kadar geçen yaklaşık 30 yıl sürecinde topluluğun değişim seyrini tespit etmeyi hedefler. Yasa’ya göre ulaşım ve sanayileşmenin geliştiği merkezlerin civarındaki köylerde sosyal ve ekonomik değişimler, olduğudur. Onun temel hipotezine göre, tren yolunun geçmesi ile söz konusu köy kapalı köyden, açık köy haline geçmiştir.

Köy enstitüsünün inşası ile yeni iş kolları açılmıştır. Hasanoğlu’nın temel geçim türü tarım ve hayvancılıktır. Ancak köye tren yolunun gelmesi ve enstitü ile yeni geçim yolları da eklenmiştir. Köy topluluğu içinde müteahhit ve memur kesimi oluşmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında açılan tren yolunun etkisi ile köy yavaş yavaş kapalı köyden açık köy durumuna geçmiştir. Hasanoğlu köyünün tarımsal üretimi konusunda Yasa’nın bulguları şöyledir; köyde arazi boldur ancak köyde

kiralama ve ortakçılık usûlü ile tarımsal üretim yapılmaktadır. Köyde tarımsal üretim araçları oldukça ilkelidir. Topraksız köylüler köye sonradan yerleşenlerdir. Yeni iş imkânlarının açılması tarımsal üretimi olumsuz etkilemiştir. Öyle ki, 1944 yılında köylü yiyeceklerini dışardan edinmek zorunda kalmıştır. Köylünün hayat standardı oldukça düşüktür; bu yüzden sosyal tabakalaşma pramidinde en üst ile en alt grup arasında önemli farklılaşma yoktur. Köylü yeniliklere karşı ilgisizdir. Köyde gittikçe sosyal dayanışma da zayıflamaktadır. Yasa, köy ailesinin kuruluşuna dair nitel gözlem verileri ile birlikte evlenme yaşı ortalamaları gibi nicel verileri bize aktarmaktadır. Buna göre, köyde ailenin kuruluşu yani evlenme törenleri tanışma, nişan ve düğün olmak üzere üç safhada gerçekleşmektedir:

Köyde evlenme yaşı şehre göre düşüktür. İktisadi zorunluluklar bu durumu ortaya çıkarmaktadır. Köyde Birinci Dünya Savaşı dolayımı ile eşlerini kaybeden çok sayıda dul kadına rastlanmaktadır. Köy haneleri uzak ve yakın akrabalarından oluşmaktadır. Artık zamanla şehre kız vermeler artmıştır bunun nedeni ise köy halkının modernleşme eğilimidir. Köyün doğal çevresi ile ilişkileri konusunda Yasa, köyde köy enstitüsünün yapımı ile birlikte çevresel değişimlerin olduğunu bildirmektedir. Köyde eğitim ise iki başlıdır bir yanda geleneksel okul diğer yanda ise devletin açtığı ilkokul faaliyet göstermektedir. Yasa, eski eğitim sisteminin devrimlerle yıkılmasının ardından köylünün epey bocalamış olduğunu, bildirir (1955: 192). Köylünün dış dünya ile ilişkisi ve ilgisi çok azdır. Halk odası ise faaliyet göstermemektedir.

Yasa, köye tren yolunun gelmesinden itibaren geçen 30 yıllık süreçte yaşanan toplumsal değişimleri şöyle özetlemektedir:

“ Tren yolu ile yeni ve modern meslekler köye girmiştir. Köy halkı gündelik ve sosyal davranışları konusunda modernleşmiştir. Köylüler arasında bireyselleşme

artmıştır. Sosyal dayanışma zayışmıştır. Ev dekorasyonları şehirleşmiştir. 30 yıl önce köy merkezi cami etrafı iken artık iktisadi faaliyet alanları köy merkezi olmuştur. Mahalle mektebinin yerini ilkokul almıştır. Köyde haberleşme ağı modernleşmiştir. Köy, nüfus ve iş-meslek hareketliliği bakımından daha aktif hale gelmiştir” (Yasa, 1955: 192)

Yasa, 1968 yılında Hasanoğlu çalışmasını tekrarlamıştır. Yasa ilk araştırmadan 25 yıl sonra Hasanoğlu’daki toplumsal değişimleri gene nicel verilere dayalı olarak tespit etmiştir. Köyün nüfusu artmış ve bir kasaba topluluğu haline gelmiştir. Aile başkanlarının Ankara gidiş-geliş sıklıkları artmıştır. Şehre yerleşen ailelerin sayısı artmıştır. Evlenme adetleri ortadan kalkmamıştır. Akraba evliliği azalmıştır (1969: 265). İki çocuklu aile sayısı tüm aileler içinde dörtte birlik bir oranı teşkil etmektedir. Aile başkanları eskisinden daha fazla çocuklarının eğitimi ile meşguldür. Köyde çiftçi olanların sayısı düşmüş memur ve işçi olanların sayısı artmıştır. Sağlık- temizlik alışkanlıkları modernleşmiştir. Köyde boş inanç alışkanlıkları devam etmektedir. Kadınların dinsel eğilimleri erkeklere oranla daha katıdır. Tüm bu sonuçlar din konusu hariç köyde ciddi bir nüfus hareketliliği ve modernleşme, şehirleşme dikkat çekmektedir.

Yasa’nın diğer bir köy monografisi, Sindel Köyü çalışmasıdır (1969). Sindel Köyü bir Batı Anadolu köyüdür. Sindel, Yörük göçebe halkın yerleştirilmesi ile oluşmuş bir köydür.

Üç temel araştırma sorusu çerçevesinde çalışma yürütülmüştür; Sindel Köyü’nün doğal çevresinin sosyal organizasyona etkisi nedir? Sindel Köyü’nün Bergama kasabası ile etkileşimi nasıldır? Sindel köyü ile civar köyler arasında benzerlik var mıdır?

Yasa, göçebe aşiretten yerleşik hayata geçme sürecinde yaşanan toplumsal değişimleri tespit etmek üzere araştırmasını gerçekleştirmiştir. Köyde hayvancılığa dayalı bir geçim ekonomisi söz konusudur. Yasa'ya göre, bir köyün toplumsal ve ekonomik yapısını ortaya çıkarmak için ilk önce iş-güç tarzı ile ekolojiye bakılmalıdır. Sindel Köyü'nün temel iş-gücü tarımsaldır. Toprağın yüzde sekseni işleyen köylüye aittir. Sindel Köyü'nün önceki iş-gücü ise çobanlıktır. Araştırmanın temel hipotezi, köyün iş-gücünün değişimi ile toplumsal değişimin meydana geldiğidir. Köylülerin başlangıçtan beri üç aşamalı bir iş-güç değişimi olmuştur: çobanlık, devecilik ve ortakçılık. Atatürk Devrimleri köyü değiştirdiği halde pek az köylü devrimlere anılarında yer vermektedir.

Yasa'ya göre, köy monografileri tipik köy özellikleri gösteren köylere yapıldıkça elde edilen sonuçlar genellenebilir bir niteliğe kavuşacaktır.

Orhan Acıpayamlı, "Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü" adlı yapıtıyla ve "Türkiye'de Yağmur Duası" başlıklı inceleme yazısıyla köylerimizle ilgili bazı antropolojik bilgileri derlemiştir. Acıpayamlı'nın sözü edilen çalışması 1961 yılında, Atatürk Üniversitesi tarafından kitap olarak basılmıştır.

Orhan Türkdoğan, Erzurum'un 8 köyünde sosyal antropoloji yöntemlerini kullanarak hazırladığı yapıtını "Erzurum ve Çevresinde Sosyal Araştırmalar" adıyla 1965'te yayınlamıştır.

İsmail Beşikçi, Doğu Anadolu'daki bir göçebe kabilenin toplumsal yapısını incelemiştir. Doktora tezi olarak kabul edilen bu yapıt "Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar" adıyla yayınlanmıştır. Beşikçi, istatistik verilere, yerinde yapılan araştırmalara dayanarak hazırladığı 1970 yılında "Doğu Anadolu'nun Düzeni" adıyla yayınladığı yapıtında doğu bölgesi köylülerine ilişkin bilgiler vermektedir.

Mümtaz Turhan'ın Kültür Değişmeleri (1972) adlı eserinin köy araştırmalarına ayrılan kısmı uzun bir saha çalışmasına ve gözlemlere dayanmaktadır. Bu araştırmalar ağırlıklı olarak 1936-1942 ve 1948 senelerinin yaz tatillerinde Erzurum ile Kars arasındaki köylerde gerçekleştirilmiştir.

Mümtaz Turhan bu köylerdeki sosyal tabakalaşma ve sosyal sınıflar, aile yapıları, göç, köydeki sosyal ve kültürel değişmeler, cemaat yapılarından söz eder. Köyde kültür değişmelerini incelediği kısımda da değişme üzerinde etkili olan unsurlar, maddi ve manevi kültürde meydana gelen değişmeler, köylülerin reddettikleri ve benimsedikleri kültür unsurlarının neler olduğu ve bunun sebepleri üzerinde durur.

Ayrıca, Kültür Değişmeleri (1972) adlı eserinde E. Sapir, E. B. Tylor, Malinowski, A. Kroeber ve Levy-Bruhl'un kültür tanımlarını aktardıktan sonra kendi tanımını vermektedir. Söz konusu eserde Mümtaz Turhan, o güne kadar kadar yapılanların en iyisi olduğunu düşündüğü Malinowski'nin tanımını esas almıştır.

Mümtaz Turhan'ın Antropolojiye bir diğer katkısı da 1959 da kendi çabalarıyla İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi'nde Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü kurulmuş ve bölüm başkanlığına C.W.H. Hart isimli Amerikalı bir antropolog getirilmiştir. Özellikle, alan araştırmalarına önem veren Hart, öğrencileri uygulamalı antropoloji çalışmalarına yöneltmiş ve bu yaklaşımla başta köy araştırmaları olmak üzere gecekondular, göç ve işçi konuları araştırmaların konusunu teşkil etmiştir.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Kürsüsünde 1966-1973 yılları arasında yapılmış olan 211 Tez çalışmasına ait

bibliyoğrafya, Taylan Akkaya 1979 yılında Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisinin 3. sayısında yayınlanmıştır.

1966-1973 yılları arasında çeşitli konularda monografi olarak yapılmış olan 211 lisans tezinin 39 tanesi köy monografisidir. Tez olarak yapılan ilk köy monografisi, 1966 yılında Muzaffer Çetinkaya tarafından Yozgat'ın Çalılı Köyü incelemesidir. 118 sayfadan oluşan köy araştırmasında, köyün coğrafi özellikleri demografik yapısı, aile yapısı, evlenme ile ilgili özellikler, mesken ve mesken koşulları, giyim kuşam, beslenme alışkanlıkları, göç ve göçle ilgili sorunlar ekonomik yapı ve çalışma hayatı ile araştırma konusunun icap ettirdiği diğer konu başlıkları işlenmiştir.

Prof. Dr. Nephân Saran 1984 yılında yayınlanan “Köylerimiz” adlı çalışması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Antropoloji Bölümü'nde 1966-1973 yılları arasında yapılmış olan köy araştırmalarındaki veriler kullanılarak hazırlanmıştır. Çalışmanın ana teması geleneksel köy toplumlarında yeni bir ailenin kuruluşu, aile örgütü ve aile yaşantısıdır.

Prof. Dr. Afet İnan tarafından yazılan, “Cumhuriyetin 50.Yılında Köylerimiz” adlı kitap, toplum kalkınması açısından önemli bir kaynak durumundadır. Kitap Türk Tarih Kurumu tarafından 1978 yılında yayınlanmıştır.

Kitap dört bölümden oluşmaktadır.

– Birinci Bölümde; Afet İnan'ın değişik tarihlerde Köyler üzerine yaptığı izlenimler hakkında yazıları toplamıştır. Bu bölümde TBMM'de ilk köylü kadın milletvekilleri, Köylerimizde Türk Kadını, Açık Eti (Hitit) Tapınağı gibi anı ve belgelere dayalı yazılar toplanmıştır.

– İkinci Bölümde; 1933-1936 yılları arasında Devletçilik İlkesi ve İlk Sanayi Planları ele alınmıştır. Bu bölüm üç başlık altında toplanmıştır. Atatürk’ün Devletçilik İlkesi, Dünden Bugüne devletçilik İlkesi, 1973’te Türkiye Cumhuriyeti 50 Sanayi Planı 40 yaşında olacak.

– Üçüncü Bölümde; Cumhuriyetin Ellinci yılında “İdeal Cumhuriyet Köyü” Planının Uygulaması için Afet İnan’ın yazıları ve teşebbüsleri aktarılmaktadır.

14 başlık altında toplanan bu bölümde Afet İnan’ın Resmi Makamlara gönderdiği İdeal Cumhuriyet Köyü Planı, Ellinci Yıl Korulukları, Afet İnan’ın önerisi vb başlıklar yer almaktadır.

– Dördüncü Bölümde “Cumhuriyetin Ellinci Yılında Yeni Köylerimiz” başlığını taşımaktadır. Ara başlıkta Amasya Taşova’ndan başlayıp, Yozgat Yerköy Aşağı İhsangazili’ye kadar kurulan yeni köylerin özellikleri anlatılmaktadır.

2.1. Acısu Köyü ve Anşabacılar İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Kemal Cebecik, (1990) Millî Folklor Dergisinin mart sayısında “*Sıraç Adı Üzerine*” adlı çalışmasında “*Sıraç*” adının taşımış olduğu anlamlardan bahsetmektedir.

Kemal Cebecik, 1991 yılında “*Sarıköy Köyü Folkloru*” adlı yüksek lisans tezinde Anşabacılı köyü olan Yozgat’ın Çekerek ilçesine bağlı Sarıköy’ü, Türk Halk Bilimi Köy Monografisi Planına uygun olarak çalışmıştır.

Mahmut Tezcan (2000:154), “*Türk Aile Antropolojisi*” adlı çalışmasının, “*Anşabacılı Türkmenleri Hakkında*” başlığını taşıyan bölümünde, Zileliler ve Anşabacılı öğretmenlerle yaptığı görüşmelerden elde ettiği bilgilere yer vermiştir.

Son dönemde Anşabacılarla ilgili olarak müstakil çalışma yapan isim Ali Selçuk olmuştur. Selçuk (2010) “*Horasan’da Eren Anadolu’da Evliya: Acısu Anşabacılı Köyü Örneğinde Kahraman Atalar Kültü*” başlıklı çalışmasında kahraman atalar kültürünü Acısu Anşabacılı köyü evliya ziyareti örneğinde ele almıştır. Bu çalışma ile ziyaret ritüelinin sosyo-kültürel yaşamla etkileşimini açığa çıkarmayı amaçlamıştır. Alevi değerler sisteminin geleneksel Türk kültürü ile ilişkisini, Acısu Anşabacılı köyü evliya ziyaretinin geleneksel Türk kültüründeki kahraman atalar kültürünü temsil edişi bağlamında ortaya koymayı amaçlayan bir çalışmadır.

Ali Selçuk (2012) “*Merkezi Kurumsal Otoritenin Ötekileştirdiği Bir Topluluk: Anşabacılar*” adlı çalışmasını, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli-Araştırma Dergisi’nde yayınlamıştır. Ali Selçuk’un çalışmasına konu olan husus, Anşabacıların ayrı bir topluluk olarak ortaya çıkışları ve bu süreçte merkezî kurumsal otoritenin onları ötekileştirmesine değinmektedir. Söz konusu tespitler, Zile ve Çekerek’in Anşabacılı köylerinden elde edilen nitel araştırma verileri ile Osmanlı arşiv belgelerine dayanmaktadır. Anşa Bacı’nın ve damadı İbrahim’in sorgulanma metinlerine detaylıca yer vermiştir. Alan araştırmasında elde edilen sözlü kaynaklar ile Osmanlı arşivlerinden elde edilen yazılı kaynaklara dayanmaktadır.

Ali Selçuk bu çalışmasında; Anadolu Aleviliği içerisinde Anşabacılar olarak bilinen topluluğun, 19.yüzyılda Zile’nin Acısu köyünde yaşamış olan Anşa Bacı adındaki karizmatik lidere nispetle bu adla anıldıklarından bahseder.

Bununla birlikte, kimi çalışmalar ise Anşabacıları amatörce ele alan sosyolog, halkbilimci, antropolog ya da tarihçi olmayan, sadece hobi olarak Anşabacılı yaşamına duydukları ilginin ve merakın kitaplaştırılmasıdır.

Orhan Yılmaz (2009) “*Anşabacılılar (Anşabacılı ve Hubyarlar) Beydili Alevi Türkmenleri*” adlı kitabı, bu türden bir merakın sonucunda hazırlamış olduğunu, meslekten gelen halkbilimci ya da antropolog olmadığını, halkbilimi konularına da sadece hobi olarak eğildiğini çalışmasının giriş bölümünde açıkça ifade etmektedir.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Ön Araştırma

Lisans ve yüksek lisans döneminde Tokat ve çevresinde edinmiş olduğum halk kültürü konusundaki alan araştırması deneyimlerimi, lisans ve yüksek lisans tezlerine dönüştürme sürecimin son aşamasını, doktora tezim oluşturmaktadır. Söz konusu deneyim, doktora tez konusunun belirlenme ve şekillenme sürecinde de etkili olmuştur. Özellikle de Tokat kentine ait halk kültürü unsurlarını çalışma ve kayıt altına alma konusunda edindiğim tecrübe ve birikimlerimi doktora seviyesinde bir “tık” daha ilerletmek temel amacım olmuştur. Tokat insanının kapalı halk kültürü alanlarındaki hayata duyduğu merak ve beraberinde gelen bilinmezlikle karışık önyargı, Tokat kentindeki alan araştırmalarım sırasında tespit ettiğim önemli bir detaydı. Söz konusu önyargı ile birlikte şekillenmiş merak, doktora tez konumun “*Kapalı Halk Kültürü Alanları*” olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. Bu kavramı ilk kullanan kişi Tahir Alangudur. Alangu (1983), kapalı halk kültürü alanlarını besleyen ve şekillendiren yegâne unsurun “gelenek” olduğuna dikkatleri çeker. Alangu’ya göre gelenek, aynı zamanda değişime kapalı bir yapının oluşmasına öncülük etmektedir.

Alangu’nun açıklamaları doğrultusunda, Zile’deki Anşabacılı köyleri ele aldığımızda, mesafe ile şekillendirilmiş bir gelenek çevresine sahip olduklarını söylemek yanlış bir tespit olmayacaktır. Anşabacılı köylerde yaşanan halk hayatı ve halk kültürü, mesafe gibi önemli dinamik ile inşa edilen gelenek çevresi içinde muhafaza edilmektedir.

3.2. Araştırmanın Odak Noktası

Araştırmamızın odak noktasını, Acısu köyündeki halk hayatı ve halk kültürü unsurlarının tespiti ve kayıt altına alınması oluşturmaktadır.

Acısu köyündeki, halk hayatı ve halk kültürü unsurlarının uygulanma alanları gelenekle şekillenmiş ve geleneğin denetiminde olan alanlardır. Bu durum, Acısu köyünü diğer 16 Anşabacılı köy için, ortak bir yaşam modelinin sunulduğu alan haline getirmektedir. Aynı zamanda bu kavram, araştırmamın yalnızca sınırlarını değil yöntemini de belirlemiştir. Tüm araştırma yöntemi bu kavramın etrafında şekillenmiştir. Acısu köyü aynı zamanda Anşabacılıların inanç ve karar merkezi olması nedeniyle de önemlidir. Burada alınan kararlar diğer Anşabacılı köylerde de uygulanmaktadır.

Zile ilçesine bağlı 17 Anşabacılı köyün isimleri ise şunlardır:

Acısu, Armutalan, Çamdere, Çapak, Çayır, Elmacık, Gölcük, İmirtolu, Karşıpınar, Karacaören, Kervansaray, Kuzalan, Sofular, Uzunköy, Üçkaya, Yaylakent, Yaylayolu (Bkz. Tokat İl Yıllığı, 1967: 215).

Acısu köyünün diğer Anşabacılı köyler için bir yaşam şablonu sunma durumu yeni değildir. Bir görüşmeci Veli Baba, Anşabacı döneminden süregeldiğini belirtmiştir.

“Eskiden tüm köyler belirli günlerde, törenlerde Acısu’da toplandığında, ‘Tüm obalar Acısu’da toplandı’ ifadesini kullanırdı büyüklerimiz. Buranın rızası bilgisi olmadan diğer köylerde bağımsız karar alınmaz. Burayı devre dışı bırakmak Anşa Bacı’yı Veli Baba’yı devre dışı bırakmak anlamına gelir ki, buna hiçbir Anşabacılı cesaret edemez. Nasıl ki Ankara Türkiye’nin başkenti, karar ve yönetim merkezidir. Tüm Türkiye Ankara’dan alınan kararlar ile yönetilmektedir. Acısu da bizim için öyledir. Acısu, Anşabacılıların başkentidir. Tüm köyler Acısu’dan idare edilir. Acısu’ya bağlıdır. Burayı bilmek, çalışmak, diğer Anşabacılı köyleri bilmek çalışmak anlamına gelir.

Çünkü aynı yaşam şablonu uygulanır. Bu yaşam şablonu Anşa Bacı ve Veli Baba tarafından tecrübe edilmiştir.” (B.K. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül 2010)

Acısu köyü bir Anşabacılı babanın ifadesiyle *“bir yaşam tecrübesinin adresidir”*.

“Tecrübenin adı ise Anşa Bacı-Veli Baba’dır. Acısu Anşabacılılar için önce yaşam alanı sonra inanç merkezidir.” (İ.Ç. 50, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül 2010)

Bu ifadeler araştırmamızın kapsamının *“yaşam alanı”* olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. Acısu köyünü inanç merkezi olarak değil, yukarıda görüşmecinin belirtmiş olduğu gibi bir yaşam alanı olarak ele almak ve bu perspektiften Acısu köyüne yaklaşmak, araştırmanın bir Alevilik çalışması değil köy monografisi olduğu gerçeğiyle de doğrudan örtüşmektedir.

3.3. Alan Uygulamaları

3.3.1. Görüşmeci Profili

Görüşmeci profilimizin belirlenme aşamasında gelenek çevresi etkili olmuştur. Araştırmanın örneklemini oluşturacak görüşmecilerden ilk grubu, Zile merkezde Kargapınar / Minareyi Sağır mahallerinde ikamet eden, köyleri ile sürekli irtibat halinde olan, hafta içini Zile’deki evlerinde, hafta sonunu ise, köylerindeki evlerinde geçiren Anşabacılı görüşmeciler oluştururken; ikinci grubu ise, Acısu köyünde doğmuş, büyümüş ve halen köyde yaşayan Anşabacılılar oluşturmuştur.

Acısu köyü kökenli olsa da sonradan başka yere yerleşmiş, orada ikamet eden (İstanbul), geçici bir misafirlik amacıyla ya da bayram, tatil, yaz mevsimini geçirmek için köydeki evlerinde bulunan kimseler, araştırmanın dışında tutulmuştur.

Geçmişte yaşanmış, tekrar etme durumu olmayan ya da geçen zaman zarfında uygulamadan kalkmış birtakım pratiklerin de kayıt altına alınmasında, köydeki yaşlılar, görüşmeci olarak tercih edilmiştir.

Görüşmelerimizin ilk kısmı, adı geçen mahallelerde ikamet eden Anşabacılar arasında, özellikle de Acısu Köyü kökenlilerle gerçekleşmiştir. Zile merkezde yapılan görüşmelerdeki görüşmeci profilim arasında öğretmen, avukat, doktor, müfettiş, tüccar olduğu gibi ev hanımı yer almaktadır.

İkinci grupta ise, Acısu köyünde aktif olarak ikamet eden ve yaşayan Anşabacılar yer almaktadır.

Zile merkezde ve Acısu köyünde gerçekleşen görüşmelerde görüşmeci profilini halk kültürü unsurlarının içeriği belirlemiştir.

Acısu köyünde kadın ve erkek kıyafetleri ile ilgili olarak yapılan görüşmelerde görüşmeci olarak 1960'lı yıllarda genç kız ve delikanlı olan, günümüzde ise 50 ile 70'li yaşlara merdiven dayamış olan kişiler, özellikle tercih edilmiştir. 1960'lı yılları bizzat yaşamış, tecrübe etmiş, adı geçen kıyafetleri gençken giymiş, annesi babasının giydiğine, diktiğine tanıklık etmiş bu kişiler, geleneksel kıyafetler konusunda görüşmeci olarak tercih edilmiştir. Hatta bazı görüşmeciler aile albümlerini benimle paylaşarak, o döneme ait Anşabacıların köy yaşantısını oluşturan halk kültürü unsurları (giyim kuşam başta olmak üzere, düğün, Sayacı gibi mevsimlik bayram kutlamaları) eski fotoğraflar üzerinden anlatılmıştır.

Benzer bir yöntem, halk mutfağı konusunda yapılan görüşmelerde de izlenmiştir. Özellikle Acısu köyü başta olmak üzere diğer Anşabacılı köylerde geçmişte yapılan tören yemeklerinin tespit edilmesi hususunda, görüşmeci olarak

yemek yapan ahçı kadınlar tercih edilmiştir. Böylelikle düğün başta olmak üzere, Ficek bayramı, cenaze gibi özel günlerde pişirilen tören yemeklerinin yapılış biçimleri, isimleri kaynağından öğrenilmiştir. Acısu köyündeki beslenme alışkanlıkları ile ilgili görüşmelerde ise, geçmişe ait pek çok önemli detayı 60-80 yaşlarında olan kadın ve erkek görüşmecilerden derlenmiştir.

Görüşmeci yaş profilinin yüksek tutulmasındaki temel düşünce, Acısu köyünün geçmişteki yaşantısının tespit edilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir.

Acısu köyünde görüşmeci profilimizi 50 yaş üzeri görüşmeciler oluşturmuştur. Araştırmanın bir köy monografisi olması, köydeki halk kültürü alanlarına ait unsurlarının tespiti açısından görüşmeci yaş profili özellikle yüksek tutulmuştur. Geçmiş yaşantıların kayıt altına alınması ve gelecek kuşağa aktarılma gayesi doğal olarak görüşmeci profilimizi de belirlemiştir. Çocuk oyunları, Baba takvimi, el sanatları, geçiş dönemine ait temel uygulamalar, deyimler, maniler, beddualar vs. sözlü kültür ürünleri gibi gelenekten gelen bilgilerin derlenmesi ve tespit edilmesinde bu yaş grubu özellikle tercih edilmiştir.

Doğum evlenme gibi kadınları ilgilendiren özel konularda Zile merkezde yapılan görüşmelerde bilgi verilmek istenmemiş, detaylı bilgiler Acısu köyünde “sen de benim oğlum sayılırsın” ifadeleriyle 50 yaş ve üzeri kadınlar tarafından aktarılmıştır.

3.3.2. Görüşme Takvimi

Ön çalışma için 2011 yılında Zile merkezde yaşayan Acısuköylüler ile, güven sağlandıktan sonra da 2012’den itibaren Acısu köyünde alan araştırmaları gerçekleştirdim. 2012-2013 yılları araştırmamın en yoğun dönemini oluşturmuştur.

Alan ile irtibat birden kesilmemiş 2014 yılında da ara ara hem Zile'ye hem de Acısu köyüne eksik kalan konularla ilgili olarak uğranmıştır.

2012-2013 yılları arasında Acısu köyünde yürütmüş olduğum alan çalışması, araştırmamın en yoğun, aynı zamanda da en keyifli kısmını oluşturmuştur. Özellikle geleneğin şekillendirmiş olduğu; Sayacı bayramı, Gılvav (çiğdem bayramı), Ceran oynatma, Ficek bahar bayramı, Gâvurun Kürkü gibi önemli halk kültürü uygulamalarına katılmak için Şubat, Mart ve Nisan aylarında Acısu köyüne gidilmiştir. Köyün nüfusunun arttığı Haziran ayında ve Kışlık hazırlıklarının yapılmaya başlandığı köyün en yoğun dönemi olan Ağustos ve Eylül aylarında da hazırlıkları yerinde gözlemlemek amacıyla Acısu köyüne gidilmiştir.

Araştırmamız birbirine, bağlı iki gelenek çevresinde gerçekleştirilmiştir. Zile merkezde yapılan alan araştırmalarında mülakat tekniği tercih edilirken, Acısu köyünde yapılan alan araştırmalarında da katılımlı gözlem tekniği kullanılmıştır.

3.3.3. Derinlemesine Mülakat Tekniği

Araştırmamda görüşme tekniği, Acısu köyündeki halk hayatını ve halk kültürü unsurlarının uygulanma alanlarını orada yaşayan insanların bakış açısından kavrayıp, kişilerin içinde bulunduğu kültürel bağlamın Anşabacıların görüş, düşünce ve davranışlarını nasıl etkilediğini görmek üzere kullanılmıştır.

Alan araştırmasında gözlem, yorum, davranış- tutumlara ve bunların anlamlandırılması üzerine yoğunlaşmıştır.

Kişilerin yaşam alanlarındaki halk kültürü unsurlarını ve ona bağlı uygulamalara nasıl yorum getirdiklerini bilmek, araştırmamızın amaçlarındandır. Bu sebeple alan araştırmamda anlama ve algıya yönelik hedefime ulaşmak için görüşme

tekniki tercih edilmiştir. Bu amaçla emik yaklaşım doğrultusunda Anşabacılar'ın penceresinden, onların yaşam ve dünya görüşünü kendi anlatımlarından anlamak, niteliksel araştırmanın gereği olarak hedeflenmiştir.

Zile merkezde ve Acısu köyünde yapılan görüşmelerin bir diğer amacı da görüşmecilerin iç dünyasına girmek ve onun bakış açısını anlamaktır. Acısu köyüne ait halk hayatı ve halk kültürü unsurlarının uygulanma alanları hususunda yapılan görüşmeler esnasında, deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar, zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlenemeyen durumlar, görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılma çalışılmıştır.

Alan araştırmamızda görüşme tekniğine hangi durumlarda başvurulmuştur?

Görüşme tekniğine araştırmamızda, doğrudan gözlem (katılarak gözlem) yapılamayan durumlarda başvurulmuştur. Özellikle katılarak gözlemin mümkün olmadığı halk kültürü uygulamaları hakkında ön bir bilgiye sahip olmak amacıyla görüşmecinin deneyimine ve düşüncelerine başvurulmuştur.

Araştırmamızda doğrudan gözlem (katılarak gözlem) yapılamayan halk kültürü uygulamaları arasında ; Acısu köyünün tarihi ve köyün ulu kişilerinin yaşamları ile ilgili özel detaylar, Geçiş dönemi uygulamaları (Evlenme, Doğum, Ölüm, Asker uğurlama), Giyim- kuşam-süslenme, Tarım ve hayvancılık uygulamaları, Ev-bark yapımı, Mutfak kültürü, Halk inancı uygulamaları, Gelenekten gelen halk bilgisi uygulamaları (halk takvimi, halk hekimliği, halk botanikliği), çocuk oyunları sayılabilir.

Acısu köyünde geçmişte yaşanmış, günümüzde tekrar etme durumu olmayan tarihsel olaylar hakkında bilgi edinmek için de, görüşme tekniğine başvurulmuştur. Özellikle, Acısu köyünün tarihi, köyün uluları olarak kabul edilen Veli baba ile Anşabacının yaşamları, köyün geçmişine ait pek çok halk kültürü unsurunun tespit edilip kayıt altına alınması görüşme tekniği aracılığıyla mümkün olmuştur.

Acısu köyünde geçmişte uygulama da olup, geçen zaman zarfında uygulamadan kalkmış birtakım pratiklerin tespit edilip kayıt altına alınmasında da görüşme tekniğine başvurulmuştur. Bu bağlamda görüşme tekniğinin kullanıldığı halk kültürü alanlarından ilki çocuk oyunlarıdır. Özellikle Acısu köyünde geçmişte oynanan ancak günümüzde oynanmayan çocuk oyunlarının hangilerinin olduğu görüşme tekniği ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

Görüşme yoluyla elde edilen malzemeyi kontrol etmek için de görüşme tekniğine başvurulmuştur. Aynı konu üzerinde, başka görüşmecilerle mülakat yapılarak, görüşmecilerin doğru söyleyip söylemediği kontrol edildiği gibi, aynı görüşmeci ile aynı konu üzerinde birkaç mülakat daha yapılarak gözden kaçmış, ek bilgiler de elde edilmiştir.

Özellikle, Acısu köyünde yapılan görüşmelerin büyük bir kısmı, Zile merkezde yaşayan Anşabacılı görüşmecilerden elde edilen bilgilerin doğruluğunu teyit etmek amacıyla yapılmıştır. Zile merkezdeki görüşmecilere yöneltilen sorular Acısu köyündeki görüşmecilere de yöneltilmiştir. Verilen cevaplar karşılaştırılmıştır.

Görüşme tekniğinin en belirgin özelliği, araştırmacıya görüşmeci üzerinden geçmiş ile günümüz arasında bir köprü kurmasıdır. Geçmişte yaşanmış tekrar etme durumu olmayan ya da geçen zaman zarfında uygulamadan kalkmış birtakım

pratiklerin de kayıt altına alınmasında, köydeki yaşlılar, görüşmeci olarak tercih edilmiştir.

Alan araştırmalarım sırasında görüşme tekniğinin iki çeşidine sıklıkla başvurulmuştur. Bunlardan ilki,

1. Görüşme Formu Yaklaşımı / Yarı Yapılandırılmış Görüşme

Araştırmamda yer alan rehber görüşme formu, Zile merkezde ve Acısu köyünde benzer konular üzerine değişik insanlardan aynı tür bilgileri almak amacıyla hazırlanmıştır.

Görüşmecinin dünyasına girmek araştırmamın temel amaçlarından biri olduğu için, yarı yapılandırılmış görüşmeler (Görüşme formu) tercih edilmiştir. Böylelikle, görüşmecinin, algıladığı dünyayı kendi düşünceleriyle anlatması hedeflenmiştir. Bunu yaparken de görüşmecinin dünyasına ulaşmak için soruların çoğunlukla açık uçlu olmasına dikkat edilmiştir. Bu tarz görüşmelerde ya her soru esnek cümlelerden oluşmalı ya da görüşme farklı yapılandırılmış tekniklerde hazırlanmalıdır.

Görüşme formu, köy monografisi çalışma planına göre düzenlenmiştir. Formda yer alan her bir konu başlığı ve bu başlık altında yer alan sorular köy monografisi çalışma planı esas alınarak hazırlanmıştır.

2. Sohbet Tarzı Görüşme / Yapılandırılmamış (İnformel) Görüşme

Acısu köyünde yürütmüş olduğum alan araştırmalarında, gözlem amacıyla doğrudan ortama katıldığım durumlarda kullanmayı tercih ettiğim bir görüşme tekniği çeşididir. Özellikle kışlık salamura yiyeceklerin hazırlanması sırasında, Veli Baba / Anşabacı tekkesindeki ziyaret ritüelleri esnasında, Ficek – Sayacı bayramı etkinlikleri sırasında, sorular konuşmanın anlık akışı içinde kendiliğinden gelişerek, etkileşimin

doğal akışı içinde görüşmeciye, kendisiyle görüşme yapıldığını bile fark etmeden sorulmuştur. Sorular sorulurken son derece esnek olunmuştur. Başka bir ifade ile, akıntıyla birlikte hareket edilmiştir.

3.4.4. Katılarak Gözlem Tekniği

Araştırmamda, görüşme tekniği ile elde edilen bilgilerin, gerçekte uygulanıp uygulanmadığını yerinde kontrol etmek amacıyla katılımlı gözlem tekniği kullanılmıştır.

Zile merkezde yapılan görüşmelerde, geleneksel kadın kıyafeti olan Saya'nın törenler dışında da Acısu köyünde gündelik yaşamda giymeye devam ettiği, görüşmeciler tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Verilen bilgiler ışığında, Acısu köyündeki araştırmalarım esnasında, kadınların günlük yaşamlarında, ev yaşamlarında üçpeş adını verdikleri sayalarını giymeye devam ettikleri gözlemlenmiştir. Görüşme tekniği ile elde edilen bilginin doğruluğu, katılımlı gözlem aracılığıyla kontrol edilmiştir.

Katılarak gözlem tekniğinde, görüşmecinin gözlem ve anlamlar dünyası yerini araştırmacının gözlemlerine bırakmaktadır.

Acısu köyündeki katılımlı gözlem, Zile merkezde görüşmecilerle yapılan görüşmelerde bahsi geçen konular çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Giyim kuşam, mutfak kültürü, el sanatları, ziyaret ritüelleri ile mevsimlik bayramlar (Sayacı, Ficek,

Gııavan), kışlık yiyecek hazırlanması gibi ekonomik uygulamalar katılımlı gözleme izin verilen alanlar olmuştur.

Acısu köyündeki çalışma takvimim, adı geçen törenlerin uygulanma dönemlerine göre şekillenmiştir. Bu açıdan sayacı bayramı kutlamaları için ocak sonu şubat başında, fıcek, gâvurun kürkü, gııavan kutlamaları için mart sonu nisan ayı ortası, ağustos ve eylül aylarında ise, kışlık yiyecek hazırlanmasını yerinde gözlemlemek amacıyla Acısu köyüne gidilmiştir. Köyde bulunduğum süre zarfında Perşembe akşamları yapılan tekke ziyaretlerine katılma şansı yakalanmıştır.

Görüşme tekniğı, görüşmecinin kendi gözlemlerini araştırmacı ile paylaşmasına imkân verirken, katılarak gözlem araştırmacıya doğrudan gözlem yapma imkânı vermektedir. Katılarak gözlem tekniğinin tek olumsuz yönü, uygulamalar hakkında görüşmecilerin kendi düşüncelerine ulaşma ve öğrenme imkânını araştırmacıya sunmayışıdır.

4. ARAŞTIRMA SAHASI

4.1 Doğal Çevre

Tokat, Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz bölümünün iç kesiminde yer almaktadır. Kuzeyde Samsun, kuzeydoğuda Ordu, doğu ve güneyde Sivas, güneybatıda Yozgat ve batıda Amasya illeriyle komşudur. Yüzölçümü 9.958km² olup, kapladığı alan açısından Türkiye topraklarının % 1,3'ünü kapsar. Denizden yükseltisi 623 metredir. Coğrafi koordinatları: 39° 51'-40° 55' kuzey enlemleri ile 35° 27'- 37° 39' doğu boylamları arasındadır. Tokat'ın merkez ilçesi güneyde yüksek kesim, orta kesim ve kuzeyde aşağı kesim olmak üzere üç bölüm halinde kümelenmiştir. Tokat, 1923 yılında il olmuş, Erbaa, Niksar, Reşadiye, Zile ilçeleri bağlanmış, 1943 yılında Taşova, 1944'te Artova ve Turhal, 1954 yılında Almus, 1987 yılında Pazar ve Yeşilyurt, 1990 yılında Sulusaray ve Başçiftlik ilçeleri kurulmuştur. Tokat'a bağlı Taşova ilçesi, 1953 yılında Amasya'ya bağlanmıştır. Merkez ilçe dahil 12 ilçenin yanında 65 belde ve 609 köy mevcuttur. Merkeze bağlı 41 mahalle, 103 köy ve 9 belde bulunmaktadır.¹

Yüzölçümü bakımından Tokat'ın en büyük ilçesi Zile'dir. Tokat ilinin 70 km batısında yer alan Zile ilçesinin doğusunda Turhal ilçesi, güneyinde Artova ilçesi ve Yozgat iline bağlı Kadişehri ilçesi, batısında Yozgat ilinin Çekerek ilçesi ve Amasya'nın Göynücek ilçesi, kuzeyinde ise Amasya ili bulunmaktadır. Tokat ilinin en büyük ilçelerinden olan Zile ilçesi, coğrafi konumu itibarıyla 40 derece 19 dakika kuzey

¹ T.C. Tokat Belediyesi Resmi Sitesi. Erişim: Ağustos 2013, <http://www.tokat.bel.tr/icerik.php?icerik=46&Kategori=1003>

enlemi,35 derece 45 dakika doğu boylamı arasında yer almaktadır. Yüzölçümü 1512 km² olan ilçenin denizden yüksekliği 710 metredir. Güneyden doğu batı istikametinde uzanan ve en yüksek tepesi 1892 metre olan Deveci Dağları, kuzeyden yine doğu batı istikametinde uzanan yüksek tepelerle çevrili olan Zile, bir ovanın orta yerinde yükselen höyüğün çevresinde kurulmuştur. Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Zile ilçesinde toplam 78 köy bulunmaktadır.²

Zile İlçesindeki 78 köyün 17'si Anşabacılı köyüdür. Bu köyler Acısu, Üçkaya, Karşıpınar, Kervansaray, Karacaören, Sofular, Uzunköy, Kuzalan, Emirdolu, Çayır, Yaylayolu, Çapak, Armutalan, Elmacık, Göcük, Güzelbeyli, Yaylakenttir.

Anşabacılı nüfus, köyler dışında Zile ilçe merkezinde Minareyi Sağır ile Kargapınar Mahallesi'nde toplanmıştır.

4.1.1. Köyün Coğrafi Konumu

Araştırma konusunu oluşturan 950 m. rakıma sahip Acısu köyü ise, ilçenin güneybatısında yer almaktadır. Köy, yüksek bir dağın yamacında yer almaktadır. Köyün altında Çekerek Irmağı akmaktadır. Resmî kayıtlarda Acısu köyü İğdir bucağına³ bağlıdır. Akçakeçili, Küplüce, Akkılıç, Acıpınar köyleri ile komşudur. Köydeki memba sularının içildiğinde acı bir tat bırakması nedeniyle köye, Acısu denildiği sanılmaktadır.

²T.C. Zile Kaymakamlığı Resmi Sitesi. Erişim: Nisan 2013,

³ Bkz. 1967 Tokat İl Yıllığı, s.155

Köyün ilçeye uzaklığı 34 km. olup, Zile-Yozgat anayolu güzergâhından ayrılan 2 km'lik kısmı stabilize edilmiştir. Köy, Çekerek Irmağı'nın kenarında yüksekçe bir tepede yer alır. Etrafı meşe ağaçları ile çevrili Acısu köyünde Karadede, Bakacak ve Nişan Evliya köyün önemli tepeleridir (Bkz. Ek-B, resim 1-2-3-4).

Köyde sabit yaşayan hane sayısının 80 olduğu, köyün sabit nüfusunun 150-160 arasında olduğu köy muhtarınca belirtilmiştir. Bu sayı, yazları 400'ü bulmaktadır.

4.2. Köyün Tarihçesi

Köyde yaşayanlara göre Anşabacıların Acısu köyündeki yaşamları 1850'lerde başlar. Anşabacıların Acısu köyünü yurt olarak edinmeleri ve yaşamaya başlamaları Hacı Şeyh'in Veli Baba'nın babası olan Kurt Hasan'a yaptığı dua ile başlamıştır:

“Daha önceleri Acısu köyü 9 haneden ibaret yaylacıların çıktığı yerleşim yeridir.1850'lerde VeliBaba'nınbabası Kurt Hasan'ın piri Hacı Şeyh ile birlikte Acısu köyünün bulunduğu yere gelmesiyle ve Hacı Şeyh'in, Kurt Hasan'ın bu topraklara yerleşmesi için dua etmesiyle Anşabacılar Acısu'da yurt tutmuşlardır.Bu duadan sonra,Kurt Hasan'ın ailesi ve ona bağlı 12 hane köye yerleşerek,köydeki hane sayısı 9'dan 21'e çıkmıştır.Köyün bu 21 haneden çoğalarak bugüne geldiğini söyler büyüklerimiz.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Nisan, 2012).

Bir başka görüşmeci de, Hacı Şeyh'in Kurt Hasan'a bu topraklara (Acısu'ya) yerleşmesi için yaptığı duanın içeriğinden bahseder:

*“Büyüklerimizin anlattığına göre; Kurt Hasan Hacı Şeyh'in tek talibidir. Bildiği herşeyi ondan öğrenmiştir. Bir gün hacı şeyhle birlikte köyün bulunduğu alana geliyorlar. Hacı şeyh atından iniyor, etrafı inceliyor,bakıyor,daha sonra bu toprağa yerleşmek için dua ediyor.Duasının ardındanKurt Hasan'adönerek; burası“**Gönül'e hâkim, göğe hâkim,devlete hâkim**”diyor.'Devlete hâkim' sözüyle,Osmanlı'yı kastediyor.'Stratejik bir yer Osmanlı'nın sizi bulamayacağı,korunaklı ve kolay ulaşamayacağı bir yer' demek istiyor. 'Gönül'e hâkim' sözüyle de 'seyrengâh (önü açık, manzaralı)' demek istiyor.Bu duadan sonra,Kurt Hasan'ın ailesi ve ona bağlı 12 hane köye gelip yerleşiyor.Köydeki hane sayısı 9'dan 21'e çıkıyor.Bu dua bizim Acısu'yu yurt edinmemizi sağlamıştır.” (H.C. 66,Erkek, Evli,İÖ,Acısu, Nisan 2012)*

Yılmaz (2012), köyün tarihi ve kuruluşu hakkındaki bilgilerin daha çok rivayetlere dayandığını belirtir:

“Acısu’ya ilk gelenlerin Hasan Kâhyalar (Demirelli), Himmetler (Demirel), Yanaz oğulları (Eser), Kartal oğulları (Kartal-Demircan), Ali Kâhyalar (Duran), İbolular (Candan), Kurt oğulları (Akkurt, Karakurt, Bozkurt, Delen, Bulut), Çil Üsükler (Doğan), Çafçular (İşbilirler ve Durmazlar) olmak üzere dokuz aile olduğu söylenmektedir. Geliş tarihleri kesin olarak bilinmemektedir. İlk gelenler Kova Çeşmesi’nin başına, Kara Dede’nin eteğine çadır kurarak yerleşmişler. Geçimlerini hayvancılıkla sağlamaya başlamışlar. Zamanla tarımcılık da gelişmiş ve nüfus artmıştır. Tarım alanları yetersiz gelmeye başlamıştır. Halk geçimini sağlamak için gurbete gitmeye başlamıştır. En çok İstanbul’a gidilmektedir. İstanbul’a gidenler kendiışlerini kurmuşlardır. Köylerine artık yaz mevsiminde gelmektedirler. Yaz mevsimi gelince köyün nüfusu 2000’i bulmaktadır” (s.234)

4.3. Anşabacılar Kimdir?

Oğuzların Beğdili boyundan Anşabacı ocağının oluşum süreci ve sonrasında yaşananları Ali Selçuk (2012) çalışmasında özetlemektedir:

“Anadolu Aleviliği içerisinde Anşa Bacılılar olarak bilinen topluluk, 19. yüzyılda Zile’nin Acısu köyünde yaşamış olan Anşa Bacı adındaki karizmatik lidere nispetle bu adla anılmaktadır. Anşa Bacılılar, kendi ocak sistemlerini yapılaştırmadan önceki dönemlerde Hubyar Ocağı’na bağlı “Sıraç Alevi Topluluğu” içinde yer almaktadır. Ancak Anşa Bacılılar 19. yüzyılın ilk yarısında Sünnileştikleri gerekçesiyle Hubyar Ocağı’na ve Hubyar Babalarına tabiiyetlerine son vermiş, kendilerini bağımsız ocak ilan etmişlerdir. Sünnileştirilmeye tepki olarak kurulan bu yeni ocak, Veli Baba-Anşa Bacı’ya nispetle, “Anşa Bacılı Ocağı” şeklinde bilinmektedir. Böylelikle “Sıraç Alevi Topluluğu”, Hubyarlılar ve Anşa Bacılılar olmak üzere iki kola ayrılmıştır. Anşa Bacılılar, Veli Baba-

Anşa Bacı'dan başlayarak günümüze değin gelen süreç içinde bir ocak sistemini yapılaştırmış ve sözü edilen ocak sistemine meşruiyet kazandırmaya çalışmışlardır. Bu ocağın merkezi de Zile Acısu köyü olmuştur” (s.170).

Ali Selçuk'un çalışmasında özetlemiş olduğu söz konusu süreç, çalışma konumuzu oluşturan Acısu köyünü de Anşabacıların değerler sistemini temsil eden merkez konumuna getirmiştir.

4.3.1.Veli Baba

Selmanlı köyünden gelerek Acısu köyüne yerleşen ve Çayır köyünde bulunan Kurt Hasan'ın oğludur. Annesi Acısu köyünden Fadik Ana'dır. Kurt Hasan'ın Hakk'a yürümesiyle öksüz kalan Veli Baba, yol erkânını Yozgat'ın Çekerek ilçesinin Sarıköyü'nde yaşayan ululardan Sofuoğlu'nun musahibi Bektaş Sohu'dan öğrenir. Yaklaşık 40 yaşlarında Hubyar'ın dağılan taliplerini toplar, İç Anadolu'da Alevi-Aşiret-Sıraç topluluklarının lideri durumuna gelir. Hubyar Tekkesi'nde cemler yürütür. Bazı kesimler bu durumdan rahatsızlık duyarak Veli baba'yı şikâyet ederler. Veli Baba Tokat'ta yargılanır, baskılara maruz kalır, mahkemede gösterdiği kerametle kadı şaşkına döner ve kendisini serbest bırakır, fakat baskılar yine de devam eder. Veli Baba (63) yaşlarında Hakk'a yürür. Esas ikamet yeri Acısu köyü olmak üzere Karşıpınar ve Üçkaya köylerinde de ikamet etmiştir. Beş çocuk sahibi olmuştur. Eşi Anşa Bacı'dır. Türbesi Zile-Acısu'dadır.

4.3.2.Anşabacı

Veli Baba'nın eşidir. Acısu'da Karadayıoğulları sülalesindendir. Ana adı Selvi'dir. Anşa Bacı gençliğinde, eşi Veli Baba ile Sofuoğlu'nun derslerine devam etmişlerdir. Anşa Bacı kocası Veli Baba'nın 1864 yılında ölümünden sonra aşiretin başına geçerek Hubyar ocağı mensubu sıraç topluluklarının önemli bir kısmının hem siyasi hem de dini liderliğini

yapmıştır. Kocasının ölümünün ardından aşiretin başında yer alarak türlü türlü baskılara, işkencelere maruz kalmıştır. Sürgünler yaşamıştır. Tüm bunlara rağmen otoritesini ve dirayetini bozmamış ve ömrünün sonuna kadar sıraç topluluklarının önemli bir kısmına siyasi liderlik yapmıştır. Zile Sıraçları, Anşabacının Rakka sürgününden sonra Anşabacılılar adını almıştır. Anşa Bacı 1874 yılında göç etmiştir.

5. KÖYÜN SOSYO EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

5.1. Ekonomik Kaynaklar ve Geçim

Ekonomik kaynaklar ve geçim aynı zamanda beslenme alışkanlıklarını ve yiyecek üretimini de belirlemektedir. Acısu köyünde geçim kaynakları arasında tarım ve hayvancılık ilk sırada yer almaktadır.

Tarım ve hayvancılık dışında Acısu köyündeki sosyo ekonomik hayatı şekillendiren bir diğer önemli etkenin adı da göçtür. İstanbul, Anşabacıların göç olgusunu tecrübe ettikleri ilk alandır. Anşabacılar, İstanbul'a hurdacılık sektörü ile tutunmuştur. Hurdacılık sektöründe elde ettikleri gelirlerinin önemli bir kısmını Acısu köyü başta olmak üzere diğer Anşabacı köylerin ihtiyaçlarını karşılamak için kullanmaktadırlar. Hurdacılık sektörü ile İstanbul'a tutunan Anşabacıların kurmuş olduğu merkezi İstanbul'da olan “*Tokat Zile Acısu Köyü Derneği*” bir yandan Acısu'daki köy hayatını daha kolay hale getirmeye yönelik yatırımları yaparken; diğer yandan da Acısu'dan İstanbul'a göç eden Anşabacıların istihdamı ile ilgilenmektedir.

Görüşmecilerin ifadelerinden de Acısu köyünün, derneğin en önemli istihdam alanlarından biri olduğu anlaşılmaktadır.

Köyün ortak malları Acısu Köyü Derneği tarafından temin edilmiştir. Bunlar arasında traktör, römork, ekim dikim ekipmanları, biçerdöver ve tohum selektörü (ilaçlamak için) ile köyün ambulansı olarak hizmet veren küçük bir minibüs ile büyük yarım otobüs, yük kamyonu yer almaktadır. Ayrıca bulgur ve yem kırma değirmeni de yine dernek tarafından yaptırılmıştır.

Acısu Köyü Derneği tarafından köyde kurulan tüketim kooperatifi, köyün süpermarketi olarak hizmet vermektedir. Maddi açıdan yardıma muhtaç olanlara buradan ücretsiz gıda yardımı yapılmaktadır. Derneğin belirlediği isimler buradan ücretsiz alışveriş yapmaktadır.

İstanbul'daki Anşabacı işadamları köyü her açıdan kalkındırmaktadır. Doğdukları toprakları unutmayan bağlarını hiçbir şekilde koparmayan Anşabacı işadamları, bir yandan köydeki yaşamı kolaylaştıracak unsurları köylünün hayatına dâhil ederken; diğer taraftan da köydeki işgücüne de İstanbul'da istihdam alanı yaratarak hem köyü hem de köylüyü kalkındırmaktadırlar. Hem Anşabacı toprağına hem de Anşabacı toprağından olana sahip çıkarak köye ve köylüye istihdam alanı sağlamaktadırlar.

“Anşabacı iş adamları, köy ve köylü için yeni bir ekmek ve gelir kapısı olmuş durumdadır. Köyü kalkındıran Anşabacı işadamları olduğu için, işadamlarını da kalkındıran köydeki işgücü olmuştur. Bir Anşabacı için, nerede değil kim yanında çalıştığın daha önemlidir hocam. Anşabacılarıdaki, 'Ne olduğundağil kim olduğun önemlidir düsturu' yaşamın her alanı için geçerlidir. İstanbul gibi şehirde, bir sıracın yanında çalışmak büyük bir imkândır Acısulı Anşabacı için. Hem patron hem çalışan Anşabacı olursa karşılıklı güven oluşur. Patronun köyden ve köydeki durumdan ihtiyaçlardan da haberi olmuş olur. Kurulan bu iletişim Köyü de köylüyü de kalkındıran dinamiktir.” (A.B. 38, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012)

Bir başka görüşmeci de, benzer tespitlerde bulunmuştur:

“Acısu'dan İstanbul'a göçeden ve orada tutunmayı başaran, işlerini büyüten Anşabacılar, hem köyün ihtiyaçlarını karşılarlarken, İstanbul'da kurdukları şirketlerde yanlarında çalışacak elemanı da Acısu'dan ve diğer Anşabacı köylerinden sağlamaktadır. Her Anşabacı işadamlarının yanında Anşabacı çalışmaktadır. Yanında çalıştırdığın adama güveneceksin ki işlerini emanet edebilesin. Bunun da yolu kökünün bildiğin insanlara hem iş imkânı sağlarken hem de kendi işlerini onlarla birlikte yapma yoluna gidilmiştir. Böylelikle bu işadamlarının köyle olan bağları devam etmektedir. Köyün ve köylünün neye ihtiyacı olduğunu, köydeki ihtiyaç sahiplerinden haberdar olma fırsatını da yakalamaktadır. Köyün her anlamda kalkınmasını sağlamaktadır. Anşabacı toprağına olan bu bağlılık hem köyü hem de iş kuran Anşabacıları kalkındırmaktadır. Bu sebeptendir ki köyün geçim kaynakları nelerdir diye sorduğunuzda, cevaplar arasındadırım hayvancılığın yanındahurdacılığı da dâhil ederiz. Hurdacılık Acısu'da değil İstanbul'da yapılmakta, gelir payını da almaktadır.” (A.A. 40, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012)

Benzer bir tespiti Ali Selçuk'ta, çalışmasında dile getirmiştir:

“Anşabacılar genellikle İstanbul'a göç etmiş, İstanbul'da ise yakın yerleşim birimlerinde yerleşmiş aynı ya da benzer sektörlerde çalışarak orada da köylerinde olduğu gibi bir Anşabacı topluluğunu meydana getirmişlerdir. İstanbul'a göç eden sözü edilen Anşabacı topluluğu genellikle hurdacılık sektöründe çalışmaktadır”(Selçuk, 2012: 213).

Köyde modern evlerin yapımı dikkat çekmektedir. Yeni yapılan evlerin büyük çoğunluğu İstanbul'da yaşayan Acısu köylü Anşabacı işadamlarına ait olduğu görüşmeciler tarafından belirtilmiştir:

“Adam İstanbul'da işini yoluna koyunca, köklerini unutmuyor. İstanbul'da evi olmasına karşın kendini buraya ait hissettiği için asıl evi olarak Anşabacı toprağını gördüğünden Acısu köyüne baba ocağının bulunduğu araziye evini yapıyor. İstanbul onun için iş alanı, Acısu ise sığınağı. Aradaki farkı Anşabacılar birbirine karıştırmaz hocam. İstanbul'da hayata tutunma çabası bir sıracı kendi köklerine tutunma isteğinden vazgeçirmez. Yapılan her ev de bunun en somut göstergesidir. İstanbul'daki evi bir yatırım olarak görür. Ama burdaki evi ise vefanın ve köklerini unutmanın göstergesidir. Önce kendi atasına sonra Veli Baba ve Anşa Bacı'ya olan vefa onu Acısu'ya bağlar.” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012)

Benzer bir tespiti Ali Selçuk da çalışmasında dile getirmiştir.

“İstanbul'da da bir Anşabacı topluluğunu inşa edecek ölçüde güçlü dayanışma eğilimleri, kolektif karakterleri ve girişimci ruhları ile kayda değer gelirler elde ettikleri anlaşılan sözü edilen Anşabacı topluluğu, köyleri ile bağlantılarını hiç kesmemişlerdir. Göç tecrübelerinin neticesinde elde ettikleri birikimleri ile köylerinde bakımlı ve konforlu evler inşa ettiren Anşabacıların özellikle altmış yaş üstü kuşağı yılın altı ayına yakın bir zamanı köylerinde geçirmektedir.” (Selçuk, 2012: 214)

Görüşmeciler, köyün kutsal emanetleri olarak kabul edilen Veli Baba, Anşa Bacı'nın kabirlerinin olduğu türbenin Acısu Köyü Derneği'nce restore edildiğini söylemişlerdir.

Tekke olarak adlandırılan Veli Baba – Anşa Bacı türbesinin her tür ihtiyacı da yine dernek tarafından karşılanmaktadır. En son yaptığım ziyaretlerde Acısu Derneği tarafından Şubat 2014’te “*Küçük Acısu Hayratı’nın*” yaptırıldığını belirtmek isterim.

Acısu köyünün başlıca geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Özellikle hayvancılık daha ön plandadır.

5.1.1. Tarım

Tarım için sulama, Çekerek ırmağından yapılmaktadır. Tüm tarım arazileri Çekerek ırmağının suyu ile sulanmaktadır. Acısu köyü ve civar köylerin, tarım ile ilgili tek su kaynağı Çekerek ırmağıdır.

Bir görüşmeci köyde sulu tarımın ırmak kenarındaki arazilerde yapıldığını belirtmiştir:

“Sulak arazi yok köyde mevcut değildir. Çekerek ırmağının kenarındaki araziler sulanır. O da toplam arazinin yirmi de birini teşkil eder.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül, 2012)

Acısu köyünde, görüşmeciler makineli tarıma geçildiğini belirtmişlerdir.

Köyde, tarlası bulunan traktörü olmayan, ekim dikimle uğraşan aileler, ekim için köyün ortak mallarını kullanmaktadır. Kullanmak isteyen köylüler köy muhtarlığından kiralamak suretiyle biçerdöverin, traktörün yakıtını koyarak, ekim-biçim işlerini gerçekleştirmektedir. Kiralama yolu ile elde edilen gelir, köyün ihtiyaçları için karşılanmaktadır. Ekim dikimin yoğun olduğu dönemlerde traktör ve tarım makineleri olmayanlar, bu aletleri komşularından kiralamak suretiyle işlerini görmektedir. Kiralama bedelleri yine köy muhtarlığınca belirlenmektedir.

Bir görüşmeci traktörün köy ve köylü için ifade ettiği anlamı şu cümlelerle özetlemiştir.

“ Geçmişte ekim, biçim zor şartlarda, pullukla büyük baş hayvanların çektiği tarım aletleri ile yapılırdı. Şimdi traktör ve zirai araçlarla daha kolay şekilde yapılmaktadır. Traktör köylünün ve çiftçinin olmazsa olmazıdır. Aşağı yukarı her köyde en az bir tane traktör ve edevatları bulunur. Traktörün başlıca edevatları, römork, pulluk, köten (tarlayı sürmeye yarar), Müpser (ürünü ekmeye yarar), patoz (ürünü sapından ve samanından ayırmaya ve ürünü saman yapmaya yarar) Yine de tarla sürmek ustalık gerektirir. Çok zahmetli bir iştir. Öyle her traktör süren, tarla süremez” (M.K. 57, Erkek, Y.Ö, Acısu, Ağustos 2012).

Acısu köyünde bahçe yerlerinde sebze üretiminin yapıldığı gözlenmiştir. Buralarda üretilen sebze ve meyveler her hanenin kendi ihtiyacını karşılayacak kadardır. Bir görüşmeci bahçelerin, nisan da ekime hazırlandığından bahsetmiştir:

“Acısu köyünde nisan bahçelerin ekildiği aydır. Nisan da bahçe yerleri hazırlanır. Köyde, genelde evlerin bahçelerinde ya da dışarıda bir yerde ufakta olsa herkesin kendi ihtiyacını karşılayacak ölçüde bir bahçesi vardır. Nisan da ekim dikim işi başlar. Köyde bahçelere ekilen ürünler arasında domates, biber, patlıcan, patates, soğan, maydanoz, fasulye, sarımsak, reyhan, vb. ekilir. Bunlar 2-3 ay içinde olgunlaşır. Köylü de, haftada bir hem sulamaya hem de ürünleri toplamaya gider. Kendi ihtiyacı kadarını toplar evine gelir. Ağustos ortasında ise, bostan bozumu deriz. Kış hazırlıkları bu bahçelerden yapılır. Tüm kış yiyeceği sebzeyi bu bahçeden karşılar” (A.A. 47, Erkek, Evli, Y.Ö, Acısu, Eylül 2012).

Evlerin bahçelerinde meyve ağacı olarak, vişne erik, ceviz, dut, şeftali, kayısı, elma, armut dikilidir. Üretim ve tüketim köy sınırları içinde gerçekleşmektedir.

5. 1. 2. Hububat Üretimi

Acısu köyünde, hububat olarak buğday, arpa, yulaf, çavdar, nohut, mercimek ve fiğ⁴ ekilmektedir. Bir görüşmeci ekimden biçime kadarki yaşanan süreci şu şekilde anlatmıştır:

⁴ Fiğ: Baklagillerden, hayvan yemi olarak yetiştirilen bir bitki.

“ Tarla sürüldükten sonra, ekim ayında mûpserler ile buğday / arpa / yulaf / çavdar ekimi yapılır. Adı geçen hububatlar ekilirken yapay gübre de beraberinde atılır. Mûbserin çıkmasıyla hububat ekimi artık kolaylaşmış ve zaman olarak da kısalmıştır. Ekim ayında ekilen buğday-arpa-yulaf- çavdar mart ayında karların yavaş yavaş kalkmasıyla toprak yüzeyine yeşil çim şeklinde görünür. Buğdayı yeşerten kardır. Kar ne kadar çok olursa ve toprağı örterse buğday o derece başağı dolu olur. Tahıllar temmuz ayında uç vererek buğday ve arpa halini almaya ve yavaş yavaş olgunlaşmaya başlar. Hasat ayı ağustostur. Tarlaya ekilen buğday, arpa, çavdarın hasadı ağustos ayında yapılır. Eskiden tırpanla yapılan hasat günümüzde biçerdöver ile yapılmaktadır. Biçerdöver aşağı yukarı 10 dönümlük bir tarlayı 20 veya 30 dakikada biçer. Biçtikten sonra buğdayı deposunda, sapını tarlaya deste deste bırakır. Tarla bittikten sonra bu depoda bulunan buğda, römorklara yüklenerek eve götürülür. Buğdayın da işi bitmiş olur. ” (B.K. 64,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül 2012)

Acısu köyünde tarımı yapılan bir başka hububat türü de nohut ve mercimektir.

Diğer hububat türlerine göre ekimi nisan ayında yapılan mercimek ve nohut’un yolunma olarak tarif edilen hasadı da temmuz ayında olmaktadır.

Bir görüşmeci nadasa bırakılan tarlaya nohut ve mercimek ekildiğini belirtmiştir:

“ Buğday ekilen tarlaya bir sonraki yıl nadasa bırakmak gerektiğinden tarla boş kalsın diye tarlayı fazla yıpratmayan nohut ve mercimek ekilir. Nohut ve mercimek ekilmesi aynen nadasa bırakmış gibi tarlaya zarar vermez”(M.K. 57, Erkek, Y.Ö, Acısu, Ağustos 2012).

Son yıllarda köyde üzüm üretimi de yaygınlaşmaya başlamıştır. Toprağın ıslah edilmesi gerekli şartların yapılması beraberinde üzümün de Acısu’da yetişmesini sağlamıştır. Diğer Anşabacılı köylerinde üzüm ve bağ yaprağı daha çok yetiştirilirken Acısu köyünde toprak yapısı ve şartlar nedeniyle gecikmeli başladığı belirtilmiştir. Yetiştirilen üzümler ve yaprak köylünün kendi ihtiyacını karşılayacak türdendir.

Acısu köyünde; Buğday, Arpa, Fiğ, saman satışının yapıldığı görüşmeciler tarafından belirtilmiştir.

5.2. Hayvancılık

Acısu köyünde küçükbaş ve büyük baş hayvancılık yapılmasına karşın, koyun ve inek sayısı köydeki ailelerin süt peynir ve yoğurt ihtiyacını karşılayacak kadardır.

Acısu köyünde en çok yetiştirilen küçükbaş hayvan koyundur. Koyunun sütünden peynir ve yoğurt yapılmaktadır. İneğin sütü tereyağı ve yoğurt yapımı için kullanılmaktadır. Son yıllarda keçi sütünün insan sağlığına olan faydası nedeniyle keçi üretiminde bir artış olduğu belirtilmiştir.

Koyun ve koçun Acısu köyünde yaygın olmasının bir sebebi de kurbanlık olarak tercih ediliyor oluşudur. Anşabacılar gündelik yaşamlarında çok sık kurban kesmektedir. Adak kurbanı, olarak koyun ve koç ölmüş atalarının üzerine, tekkeye adanmaktadır. Cem törenlerinde, bayramlarda kurban olarak koyun tercih edilmektedir. Bu sebeple, köyde koyun sayısı, inek ve keçi sayısından fazladır.

Acısu köyünde koyunların mayıs ayında otlatmaya çıkarıldığı belirtilmiştir.

“ Koyunlar mayıs ayında otlatılmaya çıkarılır. Havaların güzel gitmesi halinde nisan ayında da otlatmaya çıkarabilir. Koyunların otlaması mal dediğimiz büyükbaşlar gibi olmaz. Koyunu güneş doğmadan otlatmaya çıkarırız. Gün batarken de otlatmadan eve geliriz. Koyunların sütleri akşam sağılır. O süttten yoğurt çalınır. Peynir yapılır. Bir koyundan aşağı yukarı 200 gram süt verir. Koyunların yünleri sıcak havada kırılır. Haziran ayına denk gelir. Yünleri kırılan koyunların bir kısmının sırtı birbirine karışmaması için boyanır. Çok sıcak havalarda koyunları yürütmek zordur. Sıcak havada koyunlar kafalarını biraraya getirerek, güneşten korunurlar. Buna könmek deriz. Könen koyunu yürütmek, açmak zordur” (M.K. 57, Erkek, Y.Ö, Acısu, Ağustos 2012).

Koyunun yeni doğmuş yavrusuna “kuzu” denirken; 1 yaşındakine “toflu”, 1 yaşındaki dişiye “şişek” adı verilmektedir. 2 yaşındaki dişiye “koyun”, 2 yaşındaki erkeğe “koç” denilmektedir. Sağılan koyuna “anaç koyun” denilmektedir. Kısır koyun ise, eti bek (sıkı) ve yağlı lezzetli olduğu için etlik olarak, kurbanlık olarak tercih edilmektedir

Yeni doğmuş keçinin yavrusuna “oğlak” veya “klik” denirken; bir yaşına kadar olan dişi keçiye “çepiş”, keçinin erkeğine “teke” denilmektedir. Kızışma döneminde tekeler dişi keçiye kendine çekmek için çok ağır bir koku salgılar. Anşabacılar arasında buna “tekesi gokmak” denilmektedir.

İneğin yeni doğmuş yavrusuna buzağı denirken, Dişi ineğin erişkinine;“düve”, Erkek ineğin erişkinine;“tosun” adı verilmektedir.

Ayrıca, Acısu köyünde kümes hayvancılığı da yapılmaktadır. Köyde kaz, ördek, hindi, tavuk, horoz gibi kümes hayvanlarından bir ya da birkaçı beslenmektedir. Tavuk, genelde yumurtası ve eti için beslenirken; ördek, kaz ve hindi eti için beslenmektedir. Horoz ise, köyde ziyaret rütüllerinde Cebrail olarak kesilmesi için beslenmektedir.

“ Köyde mart ayında havaların ısınmaya başlamasıyla birlikte, kümes hayvanları da artık dışarıya salınır. Mart ayı aynı zamanda kümes hayvanlarının yumurtlamaya başladığı aydır. Kümes hayvanlarının yumurtlaması için kümese folluklar yapılır. Folluk dediğimiz şey, tavukların yumurtlamak ve kuluçkaya yatmaları için samanla yaptığımız yerdir” (A.A.47, Erkek, Evli, Y.Ö, Acısu, Ağustos 2012).

Acısu köyünde az miktarda da olsa arıcılık yapıldığı gözlemlenmiştir. Üretilen bal, kendi ihtiyaçlarını ancak karşılayabilmektedir.

5.2.1. Hayvan Barınakları ve Beslenmeleri

Acısu köyünde, koyunların barındığı yere “ağıl”, tavukların horozların, hindilerin kazların barındığı yere “kümes”, büyük baş hayvanların barındığı yere de “ahır” denilmektedir. Acısu köyünde hayvanların cinsine göre bir ayırım yapılmayıp, küçükbaş ve

büyükbaş hayvanlar kümes hayvanları aynı çatı altında farklı bölmelerde barınmaktadır. Hayvanların ahırda beslenmesi için yalaklar yapılmaktadır. Büyük baş hayvanlar saman ile beslenirken; Küçükbaş hayvanlar ise, yazdan biçilmiş ve kurtulmuş yonca ile fiğ, arpa ve çavdar ile beslenmektedir. Hayvanlara tuz verilmesi önemlidir. Kümes hayvanları olan tavuk, horoz ve culuk (hindi) köy içerisinde gezinerek tezeklik alanları, toprakları eşeleyerek beslenmektedir. Kışları bu hayvanlara arpa verilir.

Ahırlar Acısu köyünde ya müstakil bir yapı olarak ya da evlerin alt katlarında yer aldığı gözlemlenmiştir. Evle birlikte yer alan ahırlar, betonarme yapılan evlerin alt katında yer alır. Bu evlerin alt katı yüksek taş temelli olup; üst kat yaşam alanı olarak kullanılmaktadır. Evlerin altında ahırın olması, kışın evin daha sıcak olmasını sağladığı belirtilmiştir:

“Evlerin altında ahır olursa, Evin dabanı sıcak olur. Ahırdaki malın nefesi hem gendini hem de bulunduğu ortamı ısıtacak durur. Malın nefesi yukarı doğru çıktığı için evin dabanı ısıtacak olur. Gışın eve çok faydası olur ahırın. Bu sebeple ahır eve uzak tutmazlar. Gışın rahat etmek için.” (C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Haziran 2011)

Ağıllar yerleşim yerlerinin dışında yer alan koyun barınaklarıdır. Ağıllar bir tür üretim alanıdır. Koyun sürüsü olan aileler ağılın yanındaki evde kalırlar. Koyunun bakımı, sağımı, kuzulaması, yünlerinin kırılması, koç katımı, döl dökümü koyunun sütünden peynir yoğurt üretimi ağıllarda yapılır. Acısu köyünde eskiden ağıl olduğu, günümüzde ise diğer Anşabacılı köylerinde ağıl olduğu, koyunların ahırlarda büyükbaş hayvanlarla birlikte barındığı beslendiği belirtilmiştir.

Kimi evlerde de ahır müstakil olarak yapılmıştır. Ahırın yanında derin ve büyük bir çukur açılır. Burası, Acısu köyündeki köylülerce “Könlük” olarak adlandırıldığı görüşmeciler tarafından belirtilmiştir:

“Köyde hayvan dışkısına “Kön”, onun atıldığı biriktirildiği yere de “Könlük” deriz.” (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Nisan 2012)

Könlüğün köy yaşamındaki yeri ve işlevi önemlidir. Tarımsal üretimin ve toprağın can damarını oluşturan, köyde yapılan tarımı organik tarım olarak tanımlanmasını sağlayan aktörün adı könlüktür. Ahırdan çıkan hayvan gübreleri buraya dökülür. Ahır gübreleri organik tarımın can damarıdır. Koyun gübresi kolay çürüdüğü için, çürüme esnasında yüksek sıcaklık oluşturur. Sığır gübresi ise soğuk gübredir. Bu gübreler, organik olduğu için meyve ağaçlarının diplerinde, bostanda sebzelerin dibine dökülür. Gübrenin bitkinin kökünü yakmamasına da dikkat edilir. Kalan gübreler ise saman ve kömür tozu ile karıştırılarak tezek yapılır.

5.2.2. Hayvan Ürünlerinin Üretimi

Acısu köyünde geleneksel yöntemlerle hayvan ürünleri elde edilmektedir. Kümes hayvanlarının hem etinden hem de yumurtalarından faydalanılmaktadır. Kaz ve ördek gibi hayvanların tüylerinden de faydalandığı belirtilmiştir. Yumurtasından en fazla istifade edilen tavuktur. Diğer kümes hayvanlarına göre daha fazla yumurtlamaktadır. Kırma arpa ile beslenmesi yumurtasının sarısından anlaşılmaktadır. Yeni yumurtlamaya başlamış, civcivlikten kurtulmuş tavuklara “ferik” denilmektedir. İlk yumurtalarına da “ferik yumurtası” denir. Tavuğun yumurtladığı, yumurtaya göre boyut olarak daha küçük olur. Kaz yumurtaları ise daha büyüktür. Ancak tavuk gibi sık yumurtlamadığı için kaz ve ördekler et için beslenir. Acısu’da az sayıda hindi (culuk) da vardır.

Küçükbaş hayvanların ve büyük başlardan elde edilen sütten, tereyağı, peynir, çökelek, yoğurt, kaymak elde edilir.

5.2.2.1.Süt

Acısu köyünde sütün geleneksel yöntem olan elle sağıldığı gözlemlenmiştir. Koyundan ve inekten süt elde edilmektedir. Acısu köyünde en çok tercih edilen inek sütüdür. Keçinin sütü de sağlık açısından olumlu etkilere sahip olduğundan yeni doğan çocuklara keçi sütü içirilmektedir. Özellikle sütü olmayan anneler keçi sütü ile bebeklerini beslemektedir.

Koyundan elde edilen süt daha ziyade yoğurt olarak değerlendirilmektedir. İnek sütünden ise tereyağı yapılmaktadır. Keçi sütünden peynir yapıldığı da belirtilmiştir.

5.2.2.2. Tereyağı Yapımı

Acısu köyünde tereyağı iki şekilde yapılmaktadır. İnekten sağılan sütün bir bidon içinde bırakarak (2-3 gün) ekşimesiyle yapılmaktadır. Bir kap içinde bir kaç gün bekleyen ve ekşiyen süt yayıkta (günümüzde yayık makinesinde) yeterince dövülerek yağın süttten ayrılması ve üzerinde topaklanması sağlanır. Sütün üzerine toplanan yağlar tahta bir kaşık ya da kepçe ile bir kaba alınır. Daha sonra soğuk ile südü gidene kadar yıkanır. Yıkamada soğuk su kullanılması yağın kendine gelmesi durumuna bir görüşmeci “ *yağın kipelmesi ve gıyış gıyış olması* ” (T.C. 62,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos,2012) olarak tanımlar. Elde edilen yağ daha sonra buzdolabına kaldırılır. Bazen de südün üzerine toplanan yağ büyük bir kazanın ağzına tülbent gerilerek süt buraya süzdürülür. Tülbentin üzerinde kalan yağ parçaları soğuk su ile yıkanarak sütünü bırakması sağlanır. Ve tülbentle sıkılarak topak tereyağı denilen tereyağı elde edilir. (T.C. 62,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos,2012)

5. 2. 2. 3.Peynir Yapımı

Acısu köyünde peynir yapımını görüşmeciler şu şekilde anlatmıştır:

İnekten koyundan ya da keçiden alınan süt büyükçe bir kazana konur. Peynir yapımında hazır peynir mayası kullanılır. Acısu köyünde geleneksel yöntemler ile peynir

yapımı devam etmektedir. Peynir yapımında doğal maya kullanılır. Doğal maya; Koyun, oğlak ya da buzağının kursağının(kimi yerlerde öd denilmektedir)temizlenip kurutulmasından elde edilir. Genellikle Oğlak, kuzu gibi genç hayvanların kursakları tercih edilir.

Annelerinin sütlerini sindirmelerini sağlayan enzim genç kuzuların ve oğlakların kursağında salgılandığı için, kesilen oğlakların kuzuların kursakları ya kurutularak ya da yaş olarak sütün içine katılır. Sütün içinde kursaktaki enzim sütü mayalar, mayalanan süt katılabilir birkaç işlemde daha peynir olmasını sağlar. Tuzlanarak salamura yapılır (T.C. 62,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos,2012).

5. 2. 2. 4. Çökelek Yapımı

Çökelek Yoğurttan ve süttten yapılabilir. Süttten çökeli yapımında yağı alınmış süt kaynatılır. Üzerinde kalınca bir tabaka oluşur. Bu tabaka alınarak bir tülbent veya bez bir torbaya doldurulup üzerine taş konularak suyu süzölür. Elde edilen çökelek bozulmaması için tuzlanarak Plastik bidonlara basılır (T.C. 62,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

5. 2. 2. 5. Ağız

Yeni yavrulanmış ineğin, doğum yaptıktan verdiği ilk süte ağz denilmektedir. Koyu sarı renkte olup, buzağının bağışıklık sistemini güçlendirici etkisi vardır. Yavrunun yaşayabilmesi için bu sütü içmesi gerekir. İçeriği

süte göre daha zengin ve besleyici olup, doğumdan sonra 4-7 gün arası bu süt sürekli salgılanır. Acısu köyünde buzağın rızından çalmamak adına bir parça alınarak süte şeker katılarak tatlısı yapılır.(D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012)

Görüşmeciler tarafından Acısu köyünde yaylacılık faaliyetleri olmadığı belirtilmiştir.(A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Ağustos 2012 / H.C. 66 Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül, 2012).

5.3. Köydeki Teknolojik Yenilikler, Köylünün Ulaşım ve Haberleşme Yöntemleri

Acısu köyüne elektriğin 1984 yılında, Tokat valisi Recep Yazıcıoğlu döneminde geldiği görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Telefon 90'lı yılların başında gelmiştir. Köye ilk buzdolabı ve televizyon, 1988 yılında girmiştir. 1998'den itibaren de çamaşır makinesi, 2005'ten itibaren de bulaşık makinesinin köye girdiği belirtilmiştir. Ayrıca her evde televizyon vardır. İnternet bağlantısı mevcuttur.

Köydeki beyaz eşyaların büyük bir kısmı ikinci el olup; oğlu, kızı ya da akrabası Zile merkezde veya İstanbul'da yaşayanların kullanıp gönderdiği eşyalardan oluşmaktadır. Bir görüşmecinin “Yeniye kendine eskiyi köydekine gönderirler.” (T.C. 62,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos,2012) ifadesi söz konusu durumu çok iyi özetlemektedir.

“Köydeki beyaz eşyaların çoğu İstanbul'da yaşayan akrabalarımızın kullanıp; köye gönderdikleridir. Büyüklerimiz 'Yezidin elinin değdiğini evinize sokmayın da kullanmayın' diye tenbihederlerdi. Bu tenbih, sanırım devam etmekte. Eve yeni eşya aldığımızda eskisini köydeki ihtiyaç sahibi olanlara göndeririz. Kimse bu durumdan gücenmez. Malın niteliğinden ziyade kime ait olduğuyula daha çok ilgilenirler. Anşabacıya ait olması gönderilen eşyanın o kişi tarafından kabul edilmesi için yeterli bir sebeptir. Köy demek büyük bir aile demektir hocam. Anşabacı ocağından olmak büyük ailenin ferdi olmaktır. Aile arasında da bu tür küçük mevzuların lafı olmaz. Kardeşler birbirlerinin eskisini ya da küçülen giysilerini giyerek büyürler. Biz Anşabacılar da birbirimizin eşyalarını kullanarak hayatımıza devam ederiz. Yeterki içimizden birisinin ya da birilerinin eksüğü düzölsün. Biz şeikle değöl manaya bakarız.”
(A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012)

Görüşmeciler, okul çağındaki çocuklarının internete ve cep telefonlarına olan düşkünlükleri sebebiyle derslerine çalışmadıklarını belirtmişlerdir.

“Eskiden televizyon çocuklara ders çalıştırmazdı. Şimdi televizyon o kadar masum kaldı ki, cep telefonları tabletler, bilgisayarlar çocukların yeni arkadaşları oldu.” (A.B. 33, Kadın, Evli, YÖ, Zile, Ekim 2012)

Bazı görüşmeciler de teknoloji ile tanışan çocukların karne hediyesi olarak talepte bulunduklarından bahsetmiştir:

“Önceden karnesi pekiyi olan çocuklar Ülker çikolataya razı olurken, şimdikiler daha karneyi almadan tablet ya da bilgisayara telefon pazarlığına giriyorlar. Okuyorsan kendine okuyorsun derdi babam. Şimdikiler tablet için okuyorlar.” (A.B. 38, Erkek, Evli, Y.Ö, Acısu, Eylül 2012)

Bir başka görüşmeci de, çocuklarının elektronik aletler sebebiyle, köy yerinde olmalarına karşın çocuk oyunlarını bilmediğini toprakla haşır neşir olmadığını söylemiştir.

“Köy yerinde yetişen çocuk toprakla oynamaz mı? Şimdikiler oynamıyor. Elleri tablet var. Evlerde bilgisayar var. Onunla oynamayı tercih ediyor. Çocuk oyunlarını pek bildiklerini sanmıyorum. Eğer okulda oyunlar öğretiliyorsa bildikleri bilecekleri bu. Ben bir baba olarak çocuğumun çocukla oynamasını, arkadaşlık etmesini isterim. Çünkü bir çocuğun arkadaşı yine bir çocuktur. Bilgisayar değil. Acısu’da çocuk yüzünden eskiden kavga çıkardı. Şimdi teknoloji geldi kavga bitti.” (A.C. 32, Erkek, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012)

Acısu köyünde sadece çocuklar arasında değil özellikle genç kesim arasında da cep telefonu başta olmak üzere tablet ve dizüstü bilgisayarların kullanımının yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle katıldığım ficek bayramı kutlamalarında geleneksel kıyafetleri içinde Anşabacılı genç kızların ellerinden telefonu düşürmedikleri gözlemlenmiştir.

Bir görüşmecinin;

“Artık öyle rahatımki, akşamları kâğıt oynamak okey oynamak için kahveye gitmeme gerek kalmadı. Açıyorum bilgisayarı oynuyorum oyunu. En çok bu duruma bizim hanım sevindi. Çay masrafından ve akşam kahve yolu gözlemekten kurtulduğunu söylüyor.” (D.Ç. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012)

Elektronik eşyaların dışında Evlerin çatılarında çanak anteninyanı sıra, güneş enerjisi panelleride bulunmaktadır. Su depoları da mevcuttur. Ziyaretlerin yapıldığı evlerde beyaz eşya çeşitlerinden en az ikisinin olduğu (çamaşır, buzdolabı, bulaşık makinesi, fırın) gözlemlenmiştir. Ayrıca küçük mutfak aletleri de evlerde yoğun şekilde kullanılmaktadır.

5. 4. 1.Ulaşım

Zile merkezden Acısu köyüne direkt giden köy dolmuşları mevcut değildir. Zile’de yaşayan görüşmeciler, köye gitmek için, Çekerek tarafına giden dolmuşlara bindiklerini, köyün alt tarafındaki yolda inerek köye yayan olarak ulaştıklarını belirtmişlerdir.

Ayrıca, haftanın belirli günleri kooperatife ait minibüsün, ulaşım amaçlı kullanıldığı görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Köyden Zile merkeze haftada üç gün kooperatife ait minibüsle ulaşım sağlandığı da Acısu köyünde yaşayan görüşmeciler tarafından belirtilmiştir.

“Merkezi İstanbul’da olan Acısu Köyü Derneği’ tarafından kurulan kooperatife ait bir minibüs var. Haftanın 3 günü, (günler değişebilmektedir)sabah 08 de köyden kalkmakta 9 gibi Zile de olmaktadır. Köye dönüşü ise öğleden sonra 15 gibi olmaktadır”(H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

Köye ulaşım, özel araçlarla da yapılmaktadır. Yalnızca Zile de yaşayan Anşabacıların değil aynı zamanda Acısu köyünde yaşayanların da özel araçları vardır.

Zile merkezde Kargapınar ve Minareyi Sağır Mahallelerinde yaşayan Anşabacılar ile yapılan görüşmelerde, Cuma akşamı mesai bitiminden sonra çocuklarını alarak Acısu’ya geldikleri veyahut hafta sonlarınıAcısu’da geçirdiklerini belirtmişlerdir.

“Çocuklar başta olmak üzere burada yaşayan çoğu Anşabacılar hafta sonunu ipe çekerler. Çok elzem bir durum olmadığı müddetçe Cuma akşamları Zile’de

kalmayız. Acısu'ya gideriz. Pazar akşamı da döneriz. Orası bizim sülamızdır hocam”
(A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül, 2012).

5.5.Enerji Kaynakları

5.5.1.Elektrik ve Su Şebekesi

Yaptığım görüşmelerde görüşmecilerden, 1984 yılında Tokat valisi merhum Recep Yazıcıoğlu döneminde elektriğin Acısu'ya geldiğinin bilgisini edindim. Acısu'da elektriğin olmadığı dönemleri ve aydınlatma için tercih edilen yöntemleri görüşmeciler daha dün gibi hatırladıklarını belirtmişlerdir:

“Eskiden elektrik mi vardı. Yakın zamana kadar gaz lambası ile aydınlanırdı evler. Bir evden diğerine geceleri gitmek için çıra yakarlardı. Lamba yerine çıra bulunurdu. Evlerin en ideal aydınlatıcısı ocaklardı. Dam evlerin güzelliği büyük bir ocağın olmasıydı. Ateşin aydınlattığı ve ısıttığı evleri özledim. Ocağın başında büyükler çocuklara mesel satardı. Gaz lambası yakardık elbette. Ocağın verdiği tadı hiçbir şey vermezdi. Birinin evde olup olmadığını penceresinde yanan ışıktan değil tüten ocağından anlardık. Gece gezmeleri ocak başı sohbetlerine dönüşürdü. Yazın damlarda kışın ise ocak balarında toplanılırdı. 1984 e kadar elektriksiz yaşadık. Törenlerimizi elektrik olmadan yaptık. Ocağın çıranın gaz lambasının ışığı ile yetindik.”(T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012)

Bir görüşmeci geçmişteki aydınlatma gereçleri içinde en pahalı olanının lüks olduğunu ve köyde pek kullanılmadığını belirtmiştir:

“Köy dağın tepesinde buraya tüp arabası çıkacak da biz de lüks için tüp alcaz. Hem pahalı hem zahmetli. Tüpü yemek pişirmek için kullandık ekseriyetle. Cem törenlerinde lüks kullandık. Gaz lambası gündelik hayatta bizlere yetti.” (C.D.65, Erkek, Evli, İ.Ö. Acısu, Ağustos 2012)

Görüşmeciler 1983' ten sonra evlere şebeke suyunun imece usulü şeklinde geldiğini belirtmişlerdir.

“Hocam, şebeke suyu önce köye, ilerleyen süreçte de evlere bağlanmıştır. Köyü ve köylüyü ilgilendiren önemli bir mevzu olduğu için de yaşanan bu süreçte tüm işçiliği köylü üstlenerek, imece usulü bir çalışma planı yapılmıştır. Herkes kendi payına düşeni kazarak katkıda bulunmuştur. Bunu yaparken sıraç toprağına hizmet etmenin kutsiyeti ile yapmışlardır. Burası Veli Baba'nın, Anşa Bacı'nın hayatlarını geçirdiği bir yaşam tecrübesini bize miras olarak bıraktığı yerdir. Acısu'yu kaldırmak, buraya hizmet getirmek, onların mirasına sahip çıkmak anlamına gelir.” (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül, 2012)

5.5.2 Yakacak–Isınma Kaynakları

Acısu köyünde dam evler başta olmak üzere, yeni yapılmış evlerin büyük bir bölümünde güneş enerjisi panellerinin olduğu gözlemlenmiştir. Evlerin sıcak su ihtiyaçları güneş enerjisi panelleri ile yaz ve kış karşılanmaktadır.

Isınmak amacıyla bütün evlerde kuzine ve uyuyan soba yakılmaktadır. Kuzine soba olmasının yanı sıra, fırın olarak da kullanılmaktadır. Görüşmeciler kışları yakacak olarak kullandıkları odunların bir kısmını Karadede'den getirdiklerini, kömürü ise Turhal ya da Zile ilçe merkezinden satın aldıklarını belirtmişlerdir.

Ayrıca, geleneksel yakacak türlerinden olan tezek de ısınmak amacıyla kullanıldığı görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir.

“Hocam, bizde büyükbaş hayvanın dışkısına ‘Kön’ adı verilir. Tezek yapımı ve gübre olarak kullanılmak amacıyla biriktirildiği yere de ‘Könlük’ adı verilir. Könden iki türlü yakacak yapılır. Bunlardan ilki kömür tozu ile könin karıştırılmasıyla yapılır. Top şeklinde yapılır. İkincisi ise, saman ile könin karıştırılmasıyla yapılır. Kasnaklar aracılığıyla şekil verilir. Yuvarlak yuvarlak dökülür. Eskiden dam evler varken, tezekler damın üstüne kurutulmak için dökülürken, şimdi evlerin bahçelerinde düz bir alana dökülmektedir. Tezek döküldüğünde kurutulurken tezeğin düşmanı köy yerinde tavuktur. Taze tezekler tavuklar ve horozlar gelip eşelenirler. O yüzden dökülen tezeklerin bir kısmı damlarda ya da bahçedekurutulurken tavuklar tarafından ziyan edilir.”(İ.Ç. 50, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Ağustos 2012)

5.6. Köyün İdari ve Sosyal Yapısı

Köy, seçimle gelen muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili ilişkilerde Acısu köyünü, muhtar temsil etmektedir. Başta kaymakamlık, belediye ve valilik ile 1.Dereceden muhatap olan kimse köyün muhtarıdır. Köyün yönetimi ve köyün ihtiyaçları ihtiyar heyeti tarafından belirlenir.

5.6.1. Hiyerarşi ve Sosyal Statüler

Evliler ve çocuk sahibi (erkek çocuk doğuranlar da) olmak, Acısu köyünde statü ve hiyerarşiye sahip olmak anlamına gelir. Statüye sahip olmak önce aile içinde başlar daha

sonra toplulukta devam eder. Önce aile sahibi olunur. Aile demek ocak sahibi demektir. Olanın ocakta söz hakkı da olur düşüncesi hâkimdir.

Evlilik, Anşabacıların toplumsal gerçekliğidir. Özellikle de Anşabacı bir erkeğin toplum tarafından kabul görmesi, etkin rol alabilmesinin yolu evlenmekten geçer. Kadın erkeği “evlilik aracılığıyla” toplumda söz sahibi yapar. Bu sebeptir ki, Anşabacılarda bekârların düşünceleri, sözleri pek dikkate alınmaz. Bekârlara “cahil” denir. Bekârlar görgüden geçirilmez ve kurbanları yenmez. Hatta bu sebeple Anşabacılarda evlilikler çok genç diyebileceğimiz yaşlarda (genelde 18 yaşın altındadır) yapılmaktadır. Günümüzde bu yaş sınırı 23’e ve 25’e çıktığı belirtilmiştir. Anşabacılarda da kadının toplumda statü kazanması, söz sahibi olmasının yolu çocuk sahibi olmasından özellikle de “erkek çocuk” dünyaya getirmesinden geçmektedir.

Anşabacılarda evli bir kadının ana olup olmadığı;

“Meyveli ağaç mısın? Yoksa kuru dal mısın?” Sorusu ile öğrenilir. “Meyveli ağacım” cevabı gelirse, ikinci bir soru da “elman mı var? Yoksa armudun mu?” olur. Elma, “kız” armut ise, “erkek” çocuklarını temsil etmektedir. (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012)

“Bizde evli olmayana cahil derler. Toplumda söz sahibi olmasının yolu evlenmekten geçer. Evlilik aynı zamanda önemli ritüellere katılma hakkını da bireye verir. Biz Anşabacılarda erkek kadının kadın da erkeğin yaşam sigortasıdır. Birbirine emanet ederiz” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012)

5.6.2. Köyün Ortak Malları

Köyün ortak malları arasında kamusal niteliği olan binalar ilk sırada yer almaktadır. İlkokul ve öğretmen lojmanı, eğitim öğretim taşıma sistemle gerçekleştiği için, her ikisi de hizmet vermemektedir (Bkz.Ek-B, resim 5). Köyde sağlık evi mevcut olup, ebe ve sağlık görevlisi atanmadığından şuan hizmet vermemektedir.

Görüşmeciler, köye ait diğer ortak malların İstanbul'da yaşayan Anşabacılı işadamlarınca kurulan merkezi İstanbul'da olan Acısu Köyü Derneği tarafından alındığını belirtmişlerdir.

Acısu Köyü Derneği tarafından köye alınan ortak mallar arasında biçerdöver, traktör, römork, ambulans, büyük yarım otobüs, yük kamyonu ve tohum selektörü (ilaçlamak için) bulunmaktadır. (Bkz. Ek-B, resim 6-7-8-9).

Köyün tek süpermarketi, Acısu Köyü Derneği tarafından kurulan ve köylüler tarafından işletilen Acısu tüketim kooperatifidir. Köylünün başta Tekel ürünleri olmak üzere erzak, manifatura, et ve şarküteri ürünleri, sebze ve meyve, gazete, şekerleme, bisküvi, lokum, sigara, kahve, çay şeker, sıvı yağ, margarin, evin erzağının karşılanmasına yöneliktir (Bkz. Ek-B, resim 10-11-12-13).

Köyün ortak malları arasında yer alan Acısu Köyü tüketim kooperatifi, köyün en donanımlı süpermarketi konumundadır. Merkezi İstanbul'da bulunan Acısu Köyü Derneği tarafından kurulan ve köylüler tarafından işletilen kooperatifte; sebzeden, et ürünlerine, şarküteriye, kuru gıdaya, giysiden, manifaturaya, tekelden, sigaraya kadar süpermarkette satılan ve olması gereken her ürün kooperatifte mevcut olduğu gözlemlenmiştir.

Kooperatiften elde edilen gelir, yine Acısu köyü için kullanılmaktadır. Kurulma amacının, önce köylüyü daha sonra da köyü kalkındırmaya yönelik olduğu belirtilmiştir.

Kooperatifte görev yapan, çalışan personelin maaşı da, Acısu Köyü Derneği'nce ödenmektedir. Maddi yönden alım gücü olmayanların her türlü erzak ihtiyaçları da köy derneğince bu kooperatiften karşılanmaktadır. Köylünün sosyal güvencesi konumundadır. Köyün ortak malları arasında bulgur ve yem kırma değirmeni yer almaktadır. Görüşmeciler günümüzde iptal olan, bundan 30 yıl öncesinde ise; ırmağın altında su değirmeninin olduğundan bahsetmişlerdir.

İbadethaneler, türbeler, mezarlar, hayrat ve çeşmeler de köyün ortak malları arasındayr almaktadır. Acısu köyünde, eski ve yeni mezarlık alanları, Veli Baba ve Anşa Bacı'nın mezarlarının bulunduğu, Acısu köylülerince tekke olarak adlandırılan yapı köyün ortak mallarıdır. Ayrıca görüşmeciler, eski mezarlığın oluşumunda Kılıtım Ana adı verilen evliyanın, yeni mezarlığın oluşumunda ise Veli Baba/Anşa Bacı'nın mezarları etkisinin olduğundan bahsetmişlerdir (D.Ç. 55,Erkek, Evli, İ.Ö, Acısu, Ağustos 2012). Ayrıca köyde çeşme olarak, Acısu Derneği tarafından 2014 yılında yaptırılan “Küçük Acısu Hayratı” bulunmaktadır (Bkz. Ek-B, resim14).

6. İNANÇLAR

Acısu köyünde doğa kültü ve evliya kültü etrafında şekillenmiş halk inancı söz konusudur. Her iki kültürün uygulanma alanını ziyaret ritüelleri oluşturmaktadır.

Acısu köyünde Doğa kültü bağlamında tespit edilen halk inancı uygulamaları şunlardır;

6.1. Dağ ve Kaya Kültü

Acısu köyü, **Karadede**, **Bakacak** ve **Nişan** olmak üzere üç önemli tepenin arasında yer alır. Görüşmeciler, adı geçen tepelerin Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde; “Bakacak Evliyası, Karadede Evliyası ve Nişan Evliya” olarak anıldığını belirtmişlerdir. Adı geçenbu üç tepede evliya kabrinin olup olmadığı bilinmemektedir.

Anşabacılarda karşımıza çıkan tepe kültü, halk Müslümanlığına ait bir unsur olan evliya kavramı ile ifade edildiği gözlemlenmiştir.

Bakacak, Karadede ve Nişan Evliyaların konumları, tepelerin başlarıdır.

“Adı geçen yerler, evliya olarak kabul edilir bizde. Anşabacılarda bir mekânın evliya olması için orada evliya yatması gerekmez. Mekâna kutsallığı veren kutsal kabul ettiğimiz kişinin yaşarken orada zaman geçirmesi, o mekâna ayak basması o mekânın kutsal olması için yeterlidir”(A.A. 47,Erkek, Evli,YÖ, Zile, Mayıs, 2013).

“İslamî inanç ve geleneklere göre olarak defîn için kullanılmayan dağ ve tepebaşları yüzyıllar boyunca Anadolu’da halkın takdis ettiği, kimliği meçhul evliya mezar veya türbeleriyle donatılmıştır” (Ocak,1993, s. 402).

“Anadolu’da ermişlerin adlarını taşıyan pek çok yüce dağ vardır. Bu inanış Orta Asya ve Altay çevresindeki Türklerde de yaygındır. Hun çağında ve daha sonraları,

hakanlar ile büyük prenslerin mezarlarının büyük dağlar üzerinde olduğu bilinmektedir” (Ögel,1995, s. 437-438).

Acısu köyünde adı belirtilen tepelerin konumlanışı Görüşmecilerin belirttiğine göre üçgen şeklindedir. Adı belirtilen Üç tepenin de kutsal sayıldığı ve aynı zamanda ziyaret alanı ve önemli ritüellerin gerçekleştirildiği alanlar olduğu yine görüşmeciler tarafından belirtilmiştir.

Söz konusu tepelere Anşabacıların “evliya” olarak isim vermesi kült ile evliya sentezinin bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Aslında ziyaret edilen dağın/tepenin kendisidir. Üzerinde evliya kabrinin olup olmadığı bilinmemesine karşın taş yığınları ile belirlenmiş bir alanda dua edilmekte, kurbanlar kesilmektedir. Aslında kesilen kurban, edilen dualar, yalvarmalar ve ziyaretler evliyaya değil dağın kendisinedir. Bu durumu “Evliya görünümlü dağ” olarak nitelemekte mümkündür.

Bu sebeple Anadolu’da kimi dağlar, evliya adını almıştır. Fuzuli Bayat da benzer bir tespitte bulunur:

“Azerbeycan ve Anadolu’da son dönemlere kadar dağlara kanlı kurban sunma âdeti yaşatılmıştır. Bunun temelinde İslamiyet’ten sonra bazı dağların evliya yatırılarıyla varolması inancı durur. Nitekim dağın yakınlarında yaşayan insanlar evliyaların adını dağa vermekle, dağları birer ermiş insan olarak tasarlamış ve bu nedenle de dağa kanlı kurban sunmuşlardır. Bununla birlikte toplumsal şekilde ziyaret edilen kutsal dağlar da vardır. Alevi Tahtacılarının her yıl 13 Ağustos-11 Eylül arasında ziyaret ettikleri Kazdağı buna örnek olabilir.” (Bayat, 238:2012).

“Adı geçen üç önemli tepede de ziyaretler kanlı kurban eşliğinde gerçekleşir. Ve Toplu olarak ziyaretler gerçekleşir. Bizler için önemli günlerde ziyaret edilen kutsal tepelerdir. Ficek bayramı buna örnektir. Bahar bayramında önce doğa ile kucaklaşırız

daha sonra birbirimizle. Sıra bu şekildedir. Doğayla dağ tepe ile kucaklaşmadan Anşabacılı Anşabacılıyla kucaklaşmaz.”(A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs, 2013)

Anşabacılı düşünce sisteminde, Doğa insanın ayağına gelmez. İnsan Doğanın ayağına gider. Doğayla ilgili tüm ritüeller bu ilke üzerine inşa edilmiştir. Anşabacılıların ritüelleri insan doğa ilişkisi üzerine kurulmuştur.

“Büyüklerimiz doğa senin ayağına gelmez, sen doğanın ayağına gidersin. Derler. Fıçık bayramımızda, 7 çeşmeden su alınması gerekir, 7 ağaçta da çiçek. Su almak için çeşmenin ayağına gidilir. Çiçek almak için de ağacın ayağına gidilir. Bakacak evliyasının bulunduğu tepeye, tören için gidersin tepenin ayağına gidersin. Doğanın ayağına gitmek insanı küçültmez. Bu aslında insanla doğanın kucaklaşmasıdır. Bu düşünce doğrultusunda bir ağacın meyvesinden ihtiyacımız kadarını alırız. Tüm ağacı soyup soğana çevirmeyiz. Orda ‘gurdun guşun hakkı vardır’. En önemlisi de ağacın rızası vardır. ‘Tek rızık olan sen değilsin’ der büyüklerimiz. İhtiyacımız kadarını doğadan alırız. Ağacı soyup soğana çevirmeyiz. Meyvesini toplarken kırıp dökmeyin, derler. Bu doğanın hakkını gözetmektir.” (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs, 2013)

“Hasat zamanı torpağın ayağına gidersin. Susadığında çeşmenin ayağına gider suyunu alırsın. Domatisini biberini meyveni almak için ağacın ayağına gidersin. Torpağa hizmet edersin, hizmetin karşılığında gursacağını boş bırakmaz. Yediğin zebzeler torpağa yaptığın hizmetin karşılığıdır biz de. ‘yer’in hakkı, ağacın hakkı, gurdun kuşun hakkı deriz” ilk lokmayı yere hediye ederiz.” (İ.D. 55,Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs, 2013)

6.2. Toprak Kültü

Acısu köyü başta olmak üzere tüm Anşabacılı köyleri görüşmeciler tarafından

“Anşabacılı toprağı” olarak tanımlanmaktadır.

Bir görüşmeci Anşabacılı toprağına saygıda kusur edilemeyeceğinden bahseder:

“Anşabacılı toprağı bizim için önemlidir. Bize emanet edilmiştir. Bu sebeple Pis su dökülmez. Tükürülmez, çövdürülmez (işenmez), pislik atılmaz. Davarlar, mallar yayılırken ya da köyün içinden geçerken işeyebilirler. Ama onlar hayvandır. Yasak sıracı gelmiştir. Temiz tutmak çünkü bu toprağı sıracın özü karışmıştır. Veli Baba, Anşa Bacı, Hasan Baba bu topraklarda yaşamış, ayaklarını basmıştır. Hakka yürüyüncede özerlerini bu toprağı karıştırmışlardır. Her biri Anşabacılı toprağında gömüldür. Tıpkı anam babam gardaşım gibi. Benim de özümün karışacağı yer bu topraktır. Özümün karışacağı toprağı sahip çıkmak saygısızlık yapmak biz Anşabacılara uymaz” (İ.D. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs, 2013).

Bir görüşmecinin nisan ayında Acısu köyündeki evinin önünde bahçesini bellerken, toprağı her belleyişinde “Veli Babam/Anşa Bacım” dediğı gözlemlenmiştir. Benzer ifadeleri bahçeye ağaç dikilirken ve kurban kuyusu kazılırken de, ilk kazma yere vurulduğu anda söylendiğini belirtmiştir:

“Bu bizim besmelemiz gibi bir durumdur hocam. Kazmayı beli vurduğun herhangi bir toprak değildir. Anşabacılı toprağıdır. Sıracın özünün karıştığı topraktır. Veli Babamın Anşa Bacımın ayağını bastığı, yaşadığı emek verdiği yerdir. O sebeple eğer toprakla bir işi varsa bir sıracın önce bu toprağın asil sahibin ismini anarak ondan destur dilemesi durumudur bu uygulama. Toprağın özünde atalarımız vardır çünkü.”(H.C.66,Erkek, Evli,İÖ, Acısu, Mayıs 2013).

Görüşmeciler, üzerindeki yaşadıkları bu toprakları kendileri için kutsal ve değerli yapan, Anşabacılı toprağı yapan unsurun kurucu ataları Veli Baba/Anşa Bacı'nın kabirlerinin bu topraklar üzerinde oluşu ve Atanın özünün ruhunun toprağa karıştığına olan inanç, bu toprakların Anşabacılı toprağı olarak anılmasını sağlamıştır.

“Bir Anşabacılı öldüğünde, mutlak surette atasının özünün karıştığı Anşabacılı toprağına gömülmek zorundadır. Hangi Anşabacılı köyü olduğu önemli değildir. Önemli olan Anşabacılı toprağı olmasıdır. Kendi özünü etini kemiğini, Anşabacılı toprağa karıştırmalıdır” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Haziran 2012).

Bir görüşmeci da;

“Hava karardıktan sonra, yerler mühürlendiği için toprağa kazma vurulmayacağına inanıldığı belirtilmiştir.” (65, Erkek, Evli, Mayıs 2013).

Bir görüşmeci, Acısu köyünde ev bark yapımında evlerin toprağa yakın olanının makbul olduğunu belirtmiştir.

“Büyüklerimiz çıkınca ayağın hemen toprağa basmalı” der. Acısu köyünde ev bark yapımında özellikle toprakla insanın irtibatının kopmaması istenir” (İ.Ç. 50,Erkek, Evli,YÖ. Zile, Mayıs 2013).

Ayrıca, Anşabacılılar kendi yaşamları ile ilgili önemli kararlar almadan önce Anşabacılı toprağına danıştıklarını belirtmişlerdir.

“Yapılan ziyaretlerin bir sebebi de Anşabacılı toprağına danışmak için yapılır. Büyüklerimiz geçmişte önemli kararları vermeden önce Anşabacılı toprağına danışmışlardır. Tıpkı hakka yürüyen Veli Babam Anşa Bacım gibi. Özellikle Zile merkezde yaşayan Anşabacılılar,yaşamları ile ilgili önemli karar arifesinde iken,Acısu köyüne mutlaka gelirler.Anşabacılı toprağına danışmak için,Veli Baba'nın ve Anşa Bacı'nın kabirlerini ziyaret ederler.Önce onların rızasını alırlar.Dilekte bulunurlar.Karar aşamasında bir sıracın ayağının Anşabacılı toprağına basması istenir.Doğru karar vermesi için gereklidir.Hani derler ya,'ayakların yere basın gerçeklerle yüzleş' diye.İşte Acısu köyü bir sıracın gerçeklerle yüzleştiği yerdir.” (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs, 2013; İ.D. 55,Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs, 2013).

Benzer bir ifadeyi başka bir görüşmeci daha dile getirmiştir:

“Büyüklerimiz bir karar alacağın zaman önce Anşabacılı toprağına danış derler. Ayağın Anşabacılı toprağına bassın aklın yerine gelsin. Öyle karar ver denir.”(H.C.66,Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2013)

“Derler ki bizde, ‘önce Anşabacılı toprağı sonra ana baba hakkı. Bir işe girerken adım atarken bir Anşabacılının danışacağı iki önemli adrestir. Çünkü, ikisinin de sende hakkı vardır.” (H.D. 40, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Acısu köyünün toprağı, Anşabacılılar için ayrıca kutsaldır. Anşa Bacı’nın Veli Baba’nın ayağını bastığı topraktır. Yaşadığı alandır. Zile’den Acısu köyüne ziyarete gelen kimi Anşabacılıların, köyün girişinde aracından inerek toprağı niyaz ettiklerini toprağı öptüklerialan araştırmaları sırasında gözlemlenmiştir. Toprağı öperken de *“gurban olurum Anşa Bacımın Veli Babamın ayağını bastığı toprağı”* ifadesini söyledikleri tespit edilmiştir.

Benzer uygulamaya Veli Baba/Anşa Bacı’nın türbesinin bulunduğu mezarlık alanında da gözlemlenmiştir. Mezarlığın toprağı öpülerek niyaz edilmektedir.

“Toprak deyip geçilmez. Bu toprakta burada yaşamış sıracın özü vardır. Bu toprağın özü sıracın mayasıdır. Anşabacılı bu özle yoğrulmuştur. Anşabacılıları bir arada tutan da bu özür” (H.C.66,Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2013).

Acısu köyünde toprağın insanın üzerinde, hakkı olduğu düşünülmektedir. Bu hakkı ödemek için insan öldüğündekendini toprağı emanet eder.

Bir görüşmeci, *“insan üzerinde Yer in hakkı olduğunu, yediği herlokmanda yeri hatırlamalı ve yerin hakkını vermelidir”* ifadesinde bulunarak açıklamaya devam eder:

“Yemek yaparken patates soğan sebze aklınıza ne gelirse tezgâhta doğrarken bir parçası yere aniden düşer. Büyüklerimiz bunun yere düşmesini, “yer kendini hatırlattı” diye yorumlarlar. “Yerin hakkı ödendi.Yer hakkını aldı” derler.Eğer ki yer burada (yaşarken) hakkını almazsa,öldüğünde daha çok hak alır senden denir.Toprakta yetişen ürünler doğranırken bir parçası yere atılır toprağı kurban edilir.Bu yiyecek grubuna et ve tahıl da dâhildir.” (T.C. 62,Kadın, Dul, İÖ,Acısu, Ağustos,2012)

Bir başka görüşmeci de, bu durumu en çok kurban kesiminde yaşadıklarından bahseder:

“Hocam, en çok kurban kesiminde yaşarız. Kurban kesildiğinde parçalanan etler leğenlerde taşınırken bir et parçası yere düşse, o et yerden alınıp leğene konmaz. ‘yerin hakkını vermeyi unutmuşuzya dayer hakkını tam almamış. Götürün hakkını verin’ (toprağa gömün) derler.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs 2013)

Benzer bir durum yeni doğan çocuğun kundaklanmasında kullanılan höllük için de geçerlidir. Acısu köyünde höllüğün diğer adının **Anşabacılı toprağı** olduğu görüşmecilerce dile getirilmiştir.

Bir görüşmecenin, “ekseriyetle analarımız ‘bebeyi Anşabacılı toprağına (höllüğe) beledim’ ifadesini kullanırdı. Ben dâhil buradaki herkes kadın erkek fark etmez Anşabacılı toprağına belenmiştir. Höllük dediğimiz toprağın çıktığı yer de bir Anşabacılı köyüdür neticede. Sıracın Anşabacılı toprağı ile doğduğu an kucaklaşmasıdır. Sözün özü, biz Anşabacılılar doğarken de ölürken de Anşabacılı toprağına sarılırız. Yaşarken de ayağımız Anşabacılı toprağına değer. Değmezse bir yanımız eksik kalır.” (G.D. 68, Kadın, Dul, İ.Ö. Acısu, Mayıs 2013)

6. 3. Ağaç Kültü

Görüşmeciler, Acısu köyünün içinde kutsal saydıkları ve ziyaret ettikleri ağaçlardan bahsetmişlerdir. Veli Babanın diktiğine inanılan kurumuş Armut ağacı önemli ziyaret alanlarından biridir (Bkz. Ek-C, resim 15).

“Veli Baba Tekkesi’ne gidilirken hemen sol tarafta yer alan kurumuş bir armut ağacı vardır. Bu ağacı Veli Baba diktiği için kutsal sayarız” (H.C.66, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

“Hocam Acısu köyünün girişinde, hemen ortanın sağına düşen yerde Baltalı denilen Pelit ağacını kutsal kabul ederiz” (H.D. 40, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

“Mezarlık alanın da tekke kapısına girerken hemen sağda bulunan ardıc ağacı biz Anşabacılılar tarafından hem kutsal kabul edilir hem de önemli ziyaret mekânlarından biridir.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Aynı zamanda görüşmeciler Acısu köyündeki Bakacak, Karadede ve Nişan Evliya adı verilen kutsal tepelerde yer alan ağaçların da kutsal sayıldığını ve üzerine dilekler bağlandığından bahsetmişlerdir.

6. 4. Taş Kültü

Görüşmeciler Acısu köyünde, kutsal saydıkları taş ve kayaların isimlerini ve köyde bulundukları yerleri anlatmışlardır.

“Hocam Perili taş adı verilen bir taş vardır. Hafif korkuyla karışık saygı da duyarız. Korkunun sebebi isminden kaynaklanır. Perili denmesi biraz ürperti yaratır bizlerde. Ayrıca Veli Baba Tekkesi’nin girişinde biz Anşabacılar tarafından kutsal kabul edilen delikli bir taş, yer almaktadır. Tekkeyi ziyarete gelenler, tekkeye girmeden önce bu taşı öperler daha sonratekkeye girerler.” (İ.D. 55,Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs, 2013).

At ve nal izinini kutsal görülmesi Anşabacılarında da mevcuttur. Acısu köyünde nal izinini görüldüğü yerlerden görüşmeciler bahsetmiştir:

“Acısu köyünde Aluçlu mevkiinde böyle bir at nalı izi olduğunu biliriz. Yine Acısu’da Nallı evliya adında bir yer vardır ve burası kutsal kabul edilir” (H.D. 40, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013; H.C.66,Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013; H.B. 58, Erkek Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013).

Bir görüşmeci Acısu köyünde Evliya olarak adlandırılan üç kutsal tepede yer alan ziyaret mekânlarındaki taş yığınlarının kutsal kabul edildiği ve dua mekânı olduğu belirtilmiştir:

“Acısu köyündeki Bakacak Evliyası, Kara Dede ve Nişan Evliya’nın bulunduğu tepelerde ulu bir ağacın dibinde büyük taş yığınları mevcuttur. Taş yığınları ziyaret alanıdır, dua alanıdır. Bu mekânlara gelenler “taş, kaya ve toprakla kucaklaşmaya gidiyoruz. Karşılıklı kucaklaşıp gelelim derler. (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Mayıs 2013).

6. 5. Bitki Kültü

“Yeni filizlenen tarla ile hamile kadını eş tutar büyüklerimiz. Yeni filizlenen tarlaya gireni, çimleri ezenin cezası düşkünlüktür. Bu insanlara “çim çığnayan” adı verilir” (B.K. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs 2011).

Bitki kültürünün düşünce sisteminde doğa ile uyum vardır. İhtiyacın kadarını almak, geri kalanı doğaya bırakmak temel esastır:

“Meyve ağaçlarından ihtiyacın kadarının toplanılması istenir. Bu ağaçlarda “gurdun kuşun hakkının” da olduğu söylenir. Ağacın dalını bucağını kırmadan meyveyi toplamak esastır. Rızalık olgusu, her yerde geçerlidir. Sadece insanın değil bitkinin hayvanın da rızalığını almak gerekir. “Sana meyvesini veren ağacın senin üzerinde hakkı vardır” inancı hâkimdir” (T.C. 62,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos,2012).

“Mümkün mertebe çiçek dalından koparılmaz. Çocuklara özellikle tenbih edilir. Ham meyva dalından koparılmaz. Kendiliğinden olgunlaşıp ağacın dibine düşen meyveler daha makbul sayılır. “yerle, kucaklamış” denilerek bu meyveler şifa amacıyla yenilir. Meyveli Ağacın en tepesi toplanmaz. “göğün ve güneşin hakkı” denilerek kuşlara bırakılır. Meyve toplarken ağaca taş atılmaz. Sopa ile vurulmaz. Meyveli veya meyveye durmuş ağaçların kesimi, yeşil ağacın kesilmesi, bilerek ağacın kurutulması gibi hususların cezası dadışkûn kalmaktır. Yeşili kurutan birinin elinin ayağının da o ağaç gibi kuruyacağına inanılır”(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Haziran 2012).

Ayrıca, Acısu köyünde sarımsak ve soğanın kabuklarının nateşe atılmasının yasak olduğunun da sebebinin, Sarımsak ve soğanın kabuklarının sahibi olduğu söylenir. Ocağa Eve haneye uğursuzlukların geleceği düşünülür.

Acısu köyünde bahar aylarında yemeklik toplanan otlardan olan madımağın Anşabacılar tarafından kutsal sayıldığını, görüşmeciler dile getirmiştir. Kutsal sayılma sebebi olarak da Anşa Bacı'nın orucunu madımak kurusu ile açması gösterilmektedir:

“Ciciş anamız orucunu madımak ile açarmış. Buna kuru pancar da denir bizde hocam. Biz de oruçlarımızı madımak ile açmak için, madımağın çıktığı ilkbaharda kırlara çıkıp madımak toplarız. Anşabacılı toprağında doğal olarak büyüyen bu otu kurutur kışın oruç zamanları soframızın başyemeği yaparız. Oruç açmak için toplandığını bir kez daha belirtiyim” (İ.Ç. 50, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Haziran 2012)

6.6. Su Kültü

Günümüzde Anadolu'da su kültürüne bağlı olarak suyun temiz tutulması inancı devam etmektedir. Dere ve pınarları kirletmeme, temiz tutma aksi takdirde çarpılacağı şeklinde bir cezalandırma korkusu halen bu kültürlerin yaşamasında etkili olmaktadır.

Ağrı ve Kars'ta ilkbaharda yıkanmak için akarsuya ilk defa girilirken, “ağırlığım, kirliliğim, kelliğim, keçeliğim bu suya” diye söylenirse ve bu üç kez tekrarlanırsa, o yılın sağlık ve huzur içinde geçeceğine inanılır. Yine Kars'ta yedi ayrı çeşmeden su toplayıp

sabah ezanından sonra onunla banyo yapan genç kızın kısmetinin açılacağına inanılır (Kalafat,1990: 45).

Anşabacıllarda tüm sular kutsaldır. Suyu tükürülmez. Su kirletilmez. Suyu kirletmek en büyük suçlardan biridir. Özellikle suya işemek “düşkünlük” sebebidir.

“Köydeki görgüde bir sohu,bir talipten; ‘suya,küçük tuvaletini yaptı’ diye,davacı olmuştu.Sohunun şikâyeti haklı bulunarak,talip ‘suya hakaret ettiği için’ düşkün bırakılmıştı.O zaman genciz ya,bizim büyükler de fazla kuralcı bu kadarı da olmaz diye yorum yapmışım.Şimdi daha net anlayabiliyorum” (A.A. 47, Erkek, Evli,YÖ, Zile, Mayıs 2013).

Bir görüşmeci, insanın beden kırı ile suyu kirleterek insanın temizleneceğine inanmadıklarını, bu sebeple Anşabacıllarda su ile yapılan temizliğe mesafeli yaklaşıldığı, su ile gerçek anlamda temizlik olacağına inanmadıklarını belirtmişlerdir:

“Hocam, büyüklerimiz suyun her şeyi temizlemediğini söylerler. Bu sebeple suyu niye boşuna kirletelim derler. Eğer suyun her şeyi temizleme kerameti olsaydı ‘Sudan hiç çıkmayan kaz ve ördekler hacı olurdu’ derler. Yıkanarak temizliğin olacağına inanmazlar. Su, insanın gerçek kırıni götürmez ki. Onu temiz yapmaz” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül 2011)

Acısı köyünde kutsal sayılan 3 kaynak suyu vardır. *Kova Suyu, Torhacı ve Oğulpınar*. Bu suların sağaltıcı olduğuna inanılmaktadır.

Acısı köyünde karşımıza çıkan su kültürü ile ilgili diğer uygulamalar ise şunlardır:

- *“Anşabacıllarda, çöplüğe su dökülmez” (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs, 2013).*
- *“Su içilirken de önce rızalık alınır, avucuna su alıp; ‘ya hazret ya Hızır’ duası okunarak çömelerek içilir. Su içilirken yere, toprağa yakın olmak gerekir” (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs, 2013).*
- *“Durgun suda vücut yıkanmaz. Ay’ın şavkı vurmuş sulardan, eşmelerden su içilmez. Gece bu sulara Ay’ın şavkı vurduysa bulandırılmaz” (47; Erkek, Evli, Mayıs 2013).*

“Su gerektiğinde iyi bir dert ortağı ve sağaltıcıdır Anşabacıllar için. Düş (rüya) Anşabacıllar için çok önemlidir. Rüyada görülenlerin insan yaşamına ayna tuttuğuna inanılır. Bu sebeple gördükleri kötü bir rüyayı kimseyle paylaşmadan, konuşmadan

akan bir suyun başına giderek, suya anlatırlar. Suyun alıp götürmesi için” (E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Mayıs, 2013).

6.7. Hayvan Kültü

Acısu köyünde, uğurlu ve uğursuz sayılan hayvanların belirlenmesinde, Tenasüh inancı doğrudan ilişkilidir.

6.7.1. Uğursuz Sayılan Hayvanlar

6.7.1.1. Yılan

Anşabacılar, dağda bayırda yol kenarında karşılarına bir yılan çıksa hemen öldürülmesi gerektiğini ve öldürmenin korkudan çekinmeden kaynaklı bir öldürme olmadığını, bir cezayı sona erdirmek için, yapılan işlem olduğunu belirtilmiştir:

“Eğer ki, bir sıracın karşısına yılan, Anşabacı toprağında çıkmışsa, bu bildiğimiz bir yılan değildir. Garşısına ondan yardım istediği için çıkmıştır. Bu cezayı sona erdir diye çıkmıştır. Biz Anşabacılarda, ilk yaşamında kötü bir insan olan, yol düşkününü olarak ölenlerin, ikinci yaşamlarında insan olarak değil cezalarını çekmek amacıyla hayvan olarak tekrar geri geldiğine inanılır. Özellikle de yılan, olarak gelir. Çilesini günahını yılan olarak çektiğine inanılır. Yılanı bir Anşabacı öldürürse, o ruhun cezasını da sona erdirir. Ölüm ona verilebilecek en büyük ödüdür. Tekrar Anşabacı ocağına dönmesinin önünü açar. Bu dönüş insan olarak olabileceği gibi hayvan olarak da olabilir. Onun bir garantisi yoktur. Bazen de, Kurban olarak kesilerek çilesini tamamlayıp tekrar ocağına bucağına insan olarak dönmek içininek, koyun ya da Cebrail olarak gelebilir” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Haziran 2012).

Görüşmeciler, Acısu köyünde yılanın isminin doğrudan söylemediklerini belirtmişlerdir:

“Hocam, onun ismini doğrudan anmayın, düşmanınızı çağırmayın derdi büyüklerimiz. Bir toplulukta ya da evde onun ismini andığımızda düşmanınız sizi andı denirdi. Bu sebeple doğrudan ismini söylemek yerine ‘uzun oğlan’ ifadesini kullanmayı tercih ederiz. Tüm Anşabacı köylerde uzun oğlan denir. İsmi ile müsemmadır. Hatta bastonu, ipi, kabloyu, hortumu ona benzetmeyin der büyüklerimiz. İyiye pek yormazlar çünkü.” (İ.Ç. 50, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Haziran 2012).

6.7.1.2. Akrep

Görüşmeciler akrebin, Acısu köyünde yılan ile eşdeğer kabul edildiğini, Kötü bir insanın dünyaya akrep donunda da gelebileceğini, Akrebi öldürmenin o canın cezasını sona erdirmek anlamına geldiğinden bahsetmeleridoğrudan tenasüh inancıyla ilişkilidir.

“Anşabacılı toprağında gezinen bir akrep görürsek, Cezasını çekmek için akrep donunda Anşabacılı toprağında gezdiğine inanılır. Öldürülüp öldürülmemesi kişiye kalmıştır. Gerek yılan gerekse akrep olsun bunların çile çekmek için geldiği düşünülür, hemen öldürülmemesi konusunda da Hasan Baba'nın bu konuyla ilgili olayı(menkıbesi) anlatılır hep. Hasan Baba Anşa Bacımızın oğludur. Yanındakilerle gezerken bir yılan yoluna çıkar ve bacağına sarılır. Etrafındakiler hemen öldürelim derler. Hasan Baba' ise, öldürmeyin bu yılanın kim olduğunu ben biliyorum. Benden medet ummak için bacağıma dolandı. Daha çilesi dolmadı. Bırakın gitsin çilesini çeksin, ruhu terbiye görsün der” bu olayı büyüklerimiz telkin bağlamında hep anlatırlardı bize. Bazen öldürmek bazen de öldürmemek gerektiğini” (V.K. 68, Erkek, Evli, İÖ, Zile, Haziran 2012).

6.7.1.3. Tavşan

Anadolu'daki diğer Alevi gruplarda olduğu gibi Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerinin tamamında tavşan, tabu bir hayvandır. Görüşmeciler, tavşanın kendisi kadar isminin de tabu olduğundan bahsetmişlerdir. Bu tabu biraz da tavşanın fizyolojik özelliğinden kaynaklanmaktadır. Tavşanın, karışık görünümlü bir hayvan olduğu düşünülmektedir. Bir görüşmeci;

“Büyüklerimiz, adını diyemem de, o soyhanın diyeyim bari. Kafasının kedi kafasına, kulaklarının eşekkulaklarına, ayaklarının köpek ayağına, kuyruğu ile domuza benzetildiğini söylerlerdi. 'Adını dahi anmayın bulunduğunuz yere onu çağırırsınız' derlerdi. Bir şeyin ismini anmak onu o mekâna buyur etmek olarak düşünülür bizde”(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Tavşanı tabu yapan ikinci sebeplerden biri olarak da etinin çok kanlı olması gösterilmesidir. En önemli sebep ise, hayz olmasıdır. Bu yönüyle de haramdır.

“Biz de onun ismini anmak dahi hoş görülmez. Hatta çok sık kullanılan tabirler vardır. Çay veihlamurla ilgili. Eğer ki biri doldurup getirdiği çaylar için “davşan ganı mübarek” derse, o çay içilmez. O demlik derhal dökülür. Büyüklerimiz “demlik gan bulandı, gan doldu” derler. O sebeple Anşabacılılar içilecek çaya/ıhlamura bu benzetmeyi yapmaktan kaçınırlar. Çünkü çay /ıhlamur değil, gan içtiğin varsayılır bizde” (H.B. 58, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Haziran 2012).

Tavşanın adını dahi anmanın tabu olduğu Acısu köyünde, bu tabunun etkili olduğu alanlardan birinin de çocuk oyunları olduğu gözlemlenmiştir. Görüşmeciler içinde “tavşan” geçen bazı çocuk oyunlarının eskiden beri köyde oynanmadığını belirtmişlerdir.

“Özellikle ‘yağ satarım bal satarım’ oyununun nakarat kısmında geçen ‘tavşan kaç tazi tut’ ifadesinde yer alan ‘tavşan’ kelimesi nedeniyle büyüklerimiz bu oyunun çocuklar tarafından oynanmasını, bu canlının adının dillerine yerleşmemesi için uygun görmemişlerdir. Aynı durum, El el üstünde oynanan ‘aç kilit’ oyunu için de

geçerlidir. Bu oyundaki ‘evinizin önünden tavşan geçti mi? Geçti. Kestiniz mi? Kestik. Yediniz mi? Yedik.’ şeklinde söylenen kısmisebebiyle Acısu köyü başta olmak üzere diğer Anşabacı köylerde de çocuklar tarafından oynanması uygun görülmemiştir. Bir de hocam bu oyunlar hanelerimizin içinde, yaşam alanımızda oynamakta ve o canlının adı sürekli zikredileceği için eve, haneye, köye uğursuzluk bereketsizlik getireceği için ismi ile olsa çağdırmamak çocukları da küçük yaşta bu oyunlar vasıtasıyla o canlının adıyla tanıştırap tabu olduğunu bilmelerini sağlamak önemlidir bizim için. Yasaklar küçük yaşta öğrenilirse ilerdeki yaşlarda hata yapma payı azalır. Ağaç yaşken eğilir deriler ya.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül, 2013).

Bu konuya, çalışmamızın “**çocuk oyunları**” bölümünde detaylıca değinileceğini belirtelim.

6. 7. 1. 4. Keklik

Uğursuz hayvanlardan biri olarak görülür. Kendi nesline ihanet eden bir hayvan olduğu düşünülür. Tavşan için kullanılan ifadeler keklik için de geçerlidir.

“Keklik ganı gibi maşallah ifadesi gana susamak” anlamına gelir. Gan haram gılınan bir şeydir. İtiğin içeceğı ganla eşdeğer dutmak haram dutulmuştur. Ben sıracım diyen biri zaten böyle bir ifade gullanmaktan çekinür.” (M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

6.7.1. 5. Baykuş

Uğursuz sayılır. Damına bacasına konduğu evi viraneye çevirdiğı Körbağ Guşu denilir. Acısu köyünde baykuşa “**sebepe kuşu**” da denilmektedir. Ölümün, hastalığın, her türlü olumsuzluğun sebebi olduğu için bu ifade kullanılır.

6.7.2. Uğurlu Sayılan Hayvanlar

6.7.2.1. Kurt

Acısu köyünde kutsal kabul edilen hayvanların başında kurt gelmektedir. Bir görüşmeci, Acısu köyünde kurt tarafından parçalanan koyunun munda olmadiğı, seçilmiş bir hayvan olduğu için etinin şifa amaçlı yeneceğini belirtmiştir:

“Bizde, gurt tarafından parçalanan goyunun eti şifa niyetine yenilir. Çocuğı olmayan gelinlere yedirildiğı belirtilmiştir. Gurdun derisi, kemüğü ve dişü uğur sayılır. Üzerinde gezdirmek kişiyi güçlü kılar. Özellikle gurdun dişü ya da kemüğü, lohusalı kadınların yatağıının altına konur. Gurdun kemüğü, dişü yeni doğan çocuğun yatağıının

içine ya da nazarlık şeklinde yakasına firkete ile düttürülür.” (B.K. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Şubat 2012).

6.7. 2. 2.Tilki

Acısu köyünde Anşabacılar için en uğurlu hayvanlardan birinin Tilki olduğunu ve Tilkiye de “**derviş**” dediklerini belirtmişlerdir.

“Tilkiye biz derviş deriz. Yolda giderken önünden tilki geçerse, yolunun açık olacağı şans getireceğine inanılır” (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Haziran 2012).

Benzer bir tespiti, Erman Artun çalışmasında dile getirmiştir.

“Yolda tilkinin görülmesi veya kesip geçmesi hayırlı ve uğurlu bir işe alamettir” (Artun,2015:356).

6. 7. 2. 4. Koyun

Acısu köyünde Koç, kurbanlık olarak "mübarektir".

“Koyun uğurdur, iyi huydur. Bereketlidir. Teslimiyettir. Gelin koca evine girerken koyun postuna bastırılır, güzel huylu olsun koyun gibi uysal olsun diye. Kestiğimiz her koyunu da Şah İsmail’in sürüsüne katılsın diyerek keseriz. Her yıl şubat ayında Sayacı bayramını kutlamamız tesadüfen değildir. Koyunun yüzü mübarektir çünkü. Hatası az olanların ruhu biraz ham olanların öldüklerinde koyun olarak geldiklerine inanılır. Koyun ve koç ibadetimizin inancımızın yaşantımızın önemli parçası olmuştur”(V.K. 68, Erkek, Evli, İÖ, Zile, Şubat 2012).

6.7.2.5.At

Acısu köyünde at ve nal izi uğur olarak kabul edildiği görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. Eskiden evlerin girişlerinde nal takılı olduğu belirtilmiştir.

Aynı şekilde Acısu köyünde önemli ziyaret alanlarından birini oluşturan Nallı Evliya’ya adını veren de taş üzerindeki Nal izidir. Görüşmeciler bu izin, Hz. Ali’nin atının izi olduğuna inanıldığını belirtmişlerdir. Bu evliyanın diğer evliyalar gibi özel branşı olmadığı halde, bu at nalı izi nedeniyle sıkça ziyaret edilen mekân olduğu belirtilmiştir.

6.8.Ateş Kültü (Ocak Kültü)

Acısu köyünde en önemli inançlardan biri de ateştir. Ateşe saygı ocağa saygı anlamına gelmektedir. Ocak, aynı zamanda evi temsil etmektedir.

“Yanan ocağın üzerine su dökülmesi, işenmesi, tükürülmesi en büyük günahlardandır Cezası görgüde verilir. Sarımsak ve soğan kabuğu, yeşil ot ateşe kesinlikle atılmaz. Kesilen tırnak ateşe atılmaz. Ateşi söndürmek için kül ya da toprak kullanılır. Sönmüş ocağın külünüyanında yatılmaz. Soba külünün döküldüğü köydeki küllük alanlarından gece geçilmez. Küllüğe su dökülmez. Küllükler tekinsiz yer olarak görülür”(A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül, 2012).

Ateş aynı zamanda sağaltıcı olarak da karşımıza çıkar. Ateş temizleyici ve sağaltıcıdır. Nazar değmiş kimselere üzerlik otu ateşe atılarak yakılır. Tuz atılarak evin ocağın sağlatılması sağlanır. Koyunun iç yağı/tereyağı ocağa zaman zaman ateşe atılarak (ocağa) evin ocağın yağ kokması sağlanır.

6.9.Gök Kültü (Güneş, Ay, Yıldızlar)

Acısu köyünde *“Güneş (Gün) Muhammet, Ay ise Ali olarak kabul edilmektedir”*(B.K. 64,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül 2012) bu yaygın inanışın köyün genelinde hâkim olduğu dile getirilmiştir.

Acısu köyünde pek çok evin yatak odalarının güneşin doğduğu yöne baktığı tespit edilmiştir. Görüşmeciler, eski evlerin kapılarının güneşin doğduğu yöne baktığını, yeni evler yapılırken de evlerin yatak odası olacak kısmının güneşin doğduğu yönde yapıldığını dile getirmişlerdir. Evlerin kapısının ya da yatak odalarının doğuya bakmasını bir görüşmeci;

“Büyüklerimiz, ‘gece haneye ay, gündüz (sabah) haneye güneş girsin. Güneşin ışıyla gün karşılansın, uyanılsın; ay ışıyla ile gece karşılansın uyunsun’ derlerdi. Bu düşünce ile evlerin kapıları yatak odalarının doğuya yapıldığını söylerlerdi” (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül 2012)

Bir görüşmeci de, sadece yatak odasının ve ev kapılarının değil eskiden evlerin bacalarının da hafif eğilimli yapıldığından bahsetmiştir. Özellikle dolunay zamanlarında Ay’ın şavkının, ocağın içine düşerek hem evi hem ocağı aydınlatması istendiğinden eğimli

baca uygulamasının yapıldığını, ocak evi temsil ettiğinden haneye ay ışığının girmesinin uğur olarak kabul edildiğinden” bahsetmiştir.

Bir görüşmeci, köyde yapılan düğünlerde,

“Güneşin, gelin duvağının üzerine doğması istendiği için gelinin baba evinden güneş doğarken çıkarıldığını, bu uygulamanın eskiden daha yaygın olduğunu, günümüzde ise gelinin öğlengün tepedeyken baba evinden alındığını” (T.C. 62,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos,2012) belirtmiştir.

Bir başka görüşmeci de, köyde cem törenlerinin Dolunay zamanlarında yapıldığından bahsetmiştir:

“Büyüklerimiz ay tepsi gibi olduğunda görgüyü yaparız derlerdi. Ayın şavkı köyü aydınlatırdı. Cem yapılacak eve giderken gece yolumuz ay’ın ışığı ile aydınlanırdı. Şimdiki gibi sokak lambası gibi şeyler yok. Elimizde çırallar ya da idare denilen gaz lambaları ile bir evden bir eve giderdik. Dolunay zamanları ayın şavkı önce köyü aydınlatırdı. Sonra evlerimizi. Büyüklerimiz dolunay vakitlerinde gece yatarken perdelerini açın ki ay’ın şavkı hanenize doğsun evinizi aydınlatsın diye tenbihte bulunurlardı. Bu uygulama halen devam eder.”(D.D. 53, Kadın, Evli,İÖ,Acısu, Ağustos 2012).

Ay ile ilgili bir başka inanç ise, Ay’ın şavkı ile ilgilidir:

“Büyüklerimiz Ay’ın şavkının vurduğu suyu içmeyin derlerdi. Eskiden bu şekilde her evde musluk şebeke suyu yoktu. Göz dediğimiz su kaynaklarından gündüz gece ihtiyaçhâsıl olduğunda su almaya giderdik. Ay’ın şavkı suyun gözüne vurduysa o akşam su almazdık. Eve getirmezdik. Geri döndüğümüz zamanlar da olmuştu. Bu sebeple dolunay zamanlarında suyumuzu gündüzden temin ederdik. Köyde hiç kimse dolunay sürecince akşamları suya gitmezdi. Göz ay şavkı tarafından mühürlenir denirdi. Kuşlar kurtlar bile su içmezmiş öyle derlerdi” (Y.D. 70, Kadın Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Benzer uygulama, Acısu köyündeki eski ve yeni mezarlık alanlarındaki mezar taşlarının yönlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Mezarların baş şahidelerinin yönü doğuya, güneşin doğduğu yöne bakmaktadır. Aynı zamanda mezar taşları üzerinde yoğun şekilde yıldız, güneş, hilal, gibi gökyüzüne ait unsurların işlendiği gözlemlenmiştir.

Ay ve güneş tutulmasıyla ilgili olarak da ay tutulduğunda damlara çıkılarak; teneke çalındığı belirtilmiştir.

6.10. Yatırlar Ve Ziyaret Yerleri

Acısu köyünde kurban kesim alanları ayı zamanda, ziyaret yeridir. Acısu köyünde yatırlara ve ziyaret alanlarına evliya adı verilmektedir. Bunlardan üç tanesi köyün sınırları içerisinde yer alan evliyalardır. Veli Baba, Anşa Bacı ve Kılıtım Ana mezarları yerleri belli olan evliyalardır. Veli Baba /Anşa Bacı'nın türbesine aynı zamanda "Tekke" adı verilmektedir. Geri kalan altı evliya ise köyün etrafındaki dağ ve tepelerde yer alır.

- Acısu köyünde ziyaret konusu olan evliyalar arasında;

1. Gıltım (ıltıma) Ana (eski mezarlık)
2. Veli Baba (yeni mezarlık)
3. Anşa Bacı (yeni mezarlık)
4. Kara Dede (Karadede Dağı)
5. Bakacak Evliya (Bakacak Tepesi)
6. Nişan Evliya Tepesi
7. Nallı Evliya
8. Perili Taş

İlk üç sıradaki ziyaret alanları türbe olarak karşımıza çıkarken, diğer evliyalar ise dağ tepelerde yer almaktadır. Köyün etrafında yer alan tepelerin her birinde bir evliya bulunduğu inanılmaktadır. Bu tepeler, evliyaların ismi ile anılmakta ve kutsal sayılmaktadır.

6. 10. 1. Türbeler

6. 10. 1.1.Kılıtım Ana

Kılıtım Ana'ya Acısu da ve diğer Anşabacılı köylerde, **İltıma Ana** da denildiği tespit edilmiştir. Acısu köyünün aşağısındaki eski mezarlık olarak adlandırılan yerdedir. Bir pelit ağacının dibinde yer alır. Etrafı mezarlıktır. Kılıtım Ana, hem Anşabacılılar için hem de çevre köyler için önemli ziyaret mekânlarından biridir (Bkz. Ek-C, resim, 16-17).

“Sadece Acısu köyündeki Anşabacıları değil diğer Anşabacı köyleri (Yozgat Çekerek'teki) için de önemli bir ziyaret ve adak merkezidir. Kiltım Ana'nın ziyaretçilerini kadınlar özellikle de çocuklu kadınlar oluşturur. Yaşı geldiği halde, yürümeyen çocuklarını kadınlar Kiltım Anaya getirir. Cuma akşamı lokmasını Kiltım Ana'ya sunar. Çocuğu için şifa dileyip niyaz eder. Daha sonra çocuğu çalılarının arasına yuvarlarlar. Anne bir çalının ardına saklanır. Çocuk ağlasa da müdahale etmez. Çocuğun ağlaya ağlaya çalılıklara tutunarak gelmesi beklenir. Çocuk gelince tekrar niyaz edilir ve ziyaret sona erer” (İ.Ç. 50, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Nisan 2011).

“Giltıman da yaşı gelip yürüme güçlüğü çeken bebekleri yuvarlayıp annesi ve çevresindekiler çalılıkların arkasına gizlenirdi. Bebek ne kadar ağlasa da anne çıkmazdı taki bebek annenin yanına gelinceye kadar ve lokmalar bırakılırdı kurbanlar kesilirdi.” (T.C. 62,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos,2012).

“Oğlum Ali, yaşına girecekti yürümüyordu. Aldık götürdük Kiltım Ana'ya. Lokmamızı sunduk. 'Oğlum Ali'yi senin, eline ana kucağına bırakır gibi bırakıyorum Kiltım Ana' diyerek oğlumu yuvarladım. Çalılarının arkasına saklandım. Ali ağlaya ağlaya yanıma kadar geldi.1 hafta sonra da yürümeye başladı. Sadece biz Anşabacılar değil çevre köylerden çok kadın Giltaman'a gelip çocukları için şifa arar. Hiçbiri de eli boş gelmez. Eli boş gelmedikleri için de Giltıman onları eli boş göndermez.”(N.D. 53, Kadın, Evli, OÖ, Acısu, Mayıs 2012).

6. 10.1.2. Veli Baba/Anşa Bacı Türbesi

Tekke olarak da anılan, Veli Baba/Anşa Bacı Türbesi, Acısu köyünün “ Yeni Mezarlık” olarak anılan yerde olup; köyün en sık ziyaret edilen mekânıdır. Yeni mezarlık alanının tarihi, Veli Baba'nın vefatı (göç etmesi) ile başlamaktadır. Türbe içinde, başta Veli Baba ve Anşa Bacı olmak üzere çocukları Hüseyin Baba, Ali Baba ile ve torunları Ekgül Bacı, Elif Bacı, Bekdeş Baba, Elif Bacı, Mehmet Baba ve ikizlerin kabirleri yer almaktadır (Bkz. Ek-C resim 18-19-20-21).

Veli Baba Tekkesi, “Anşa Bacı Tekkesi” olarak da anılmaktadır. Ziyarete gelen her ikisine de gelmiş olmaktadır. Görüşmeciler, ziyaretlerde bir evliyayı diğerinden ayırmanın günah olduğunu belirtmişlerdir. Türbeyi ziyarete girenler türbede yer alan kabirleri sırasıyla niyaz edip mezar taslarını öptükleri gözlemlenmiştir. Daha sonra hangi evliya ile işleri varsa onun üzerine giderek isteklerini söyledikleri ona adak adadıkları gözlemlenmiştir.

Adak adanırken “ gurban olduğum bastığın yattığın torpaklara turab olduğum Veli Babam / Ciciş Anam yoluna gurban olduklarım ...” Şeklinde başlanan dua da kişi evliyadan istediği dileğini söyler ve ardından da “ yoluna gurban olduklarım, dileğim olursa üzerinize dört bacaklı getirip keseceğim ” diyerek, cöferden bir parça alarak, ziyareti sonlandırdıkları, tekkeden çıkarken de evliya mezarlarının taşları öpülerek geri geri çıktıkları Acısu köyündeki tekke ziyaretlerimiz sırasında gözlemlenmiştir.

Veli Baba ve Anşa Bacı’yı ziyaret eden kadınlar ile tekke bahçesinde yaptığımız kısa görüşmelerde, ziyarete gelenlerin büyük çoğunluğunu çocuğu olmayan kadınlar oluşturduğu gözlemlenmiştir. Acısu köyü dışında Zile’deki diğer Anşabacılı köylerinden Yozgat Çekerek’teki Anşabacılı köylerinden ve Alevi köylerinden kadınların, çocuğum olsun diye Veli Baba /Anşa Bacı Tekkesi’ne gelerek adakta bulundukları tespit edilmiştir. Bu konuya Doğum öncesi uygulamalar bölümünde detaylıca değinilecektir.

Veli Baba Tekkesi’ne ziyarete gelenleri, Acısu köyündeki gözlemlerim doğrultusunda üç grupta toplamak mümkündür.

İlk grubu, evladının işe girmesi ve bir sınavı kazanması için gelen baba ya da anneler oluşturmaktadır.

İkinci grubu, çocuğudoğup kısa bir süre sonra ölen kadınlar oluşturmaktadır. Bu kadınların, Anşa Bacı’yı ziyaret ederek doğacak çocuğunun dünyada durması için Anşa Bacı’ya adaklarını adayıp niyaz ettikleri gözlemlenmiştir.

Üçüncü grubu, sürekli kız çocuğu olan kadınlar oluşturmaktadır. Eşleri ile birlikte gelen kadınların Veli Baba-Anşa Bacı Tekkesi’ne adak adayıp, erkek çocuk istedikleri gözlemlenmiştir.

Genellikle tekkeye yapılan ziyaretler korku ve kaçınmadan ziyade istek ve yaşamlarındaki eksiklikleri tamamlamaya yönelik olup; ziyaretçiler ihtiyaç duydukları desteği bulma amacına dayanmaktadır.

Yeni mezarlık alanında yer alan kimi mezar taşlarının boyun kısımlarında iplerin bağlı olduğu gözlenmiştir. Adeta bir insanın boynuna takılan kolye gibi, ipler mezar taşlarının boyunlarına bağlanmıştır. Neden bağlandığını sorduğumda bir görüşmeci; *“bağlanan iplerin kansız bir kurbanolduğu, dilekleri gerçekleştiğinde bu ipi ordan alarak bir Cebrail ya da koç kestiklerini söylemiştir.”* (N.D. 52,Kadın, Evli, İÖ, Acısu Eylül,2012).

Veli Baba ve Anşa Bacı Tekkesi düğünde, bayramlarda ve görgü ceminden sonra ziyaret edilen önemli bir adrestir.

Acısu köyünde özellikle Perşembe akşamları ziyaret edildiği hem görüşmecilerca dile getirilmiş hem de gözlemlerimle tespit edilme imkânı sağlanmıştır.

Ziyaretler öğleden sonra akşama kadar devam eder. Kadınlar tekke ziyaretine Sayalarını giyerek gelirler. Elllerinde Mayalı adı verilen lokmasını evliya mezarlarına ve tekkenin girişinde sol tarafta yer alan delikli taş bırakırlar. Delikli taş bırakılan lokmalar mezarlıktaki köpekler, kediler, kuşların yemesi için bırakılır. Bir tür sunaktır. Kimisi bu sunağa bulgur, yarma bırakırken kimisi de lokma bırakır. Ziyaretlerin sayalı elbiselerle yapıldığı gözlemlenmiştir. Cebrail gibi kanlı kurbanı olanlar evliya kabirlerini ziyaret ettikten sonra, tekkenin arkasında yer alan kurban kesim alanında kesilmektedir. Cebrail’i ekseriyetle kadınların kestiği gözlemlenmiştir.

“ Perşembeleri ölmüş atalarımızın üzerine giderek Cebrail keseriz. Kesilen Cebrail’in eti Cuma akşamı lokma edilip genellikle de çorbasını yapıp etleri diderek yedi kapiya lokma olarak dağıtırız.”(T.C. 62,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos,2012).

6.10.2. Evliya Konumundaki Tepeler / Dağlar

Acısu köyündeki her bir tepe / dağ evliya olarak adlandırılmaktadır. Evliyaların dağın zirvesinde yattığına inanılmaktadır. Bu sebeple de evliyanın ruhuna daha yakın olabilmek amacıyla ziyaret alanı dağın zirvesi olmakta, kurbanlar da dağın zirvesinde kesilmektedir. Karadede ve Bakacak Evliyasında karşımıza çıkan ulu bir ağacın etrafına taşlar yığılarak mezar şekli verilmiştir. Evliyanın orada yatıp yatmadığı bilinmemektedir.

6.10.2.1. Karadede Dağı / Tepesi

Karadede aynı zamanda bir ziyaret alanıdır. Yüksekçe bir dağın tepesinde, Çekerek vadisini gören etrafa hâkim bir konumdadır. Ağaçlık bir alandır. Çam ağaçları ve ardıç ağaçları ile kaplıdır. Kesilecek kurbanlar için, kurban evi bulunmaktadır. Bazı ağaçların dilek ağacı olarak kullanıldığı da gözlemlenmiştir. (Bkz. Ek-C, resim 22-23)

Anşabacılı inanç önderlerinin Tanrı dağı olarak da adlandırdıkları Karadede, Anşabacılıların inanç istemlerinde “danışık dağı” olarak da bilinmektedir.

*“Acısu köyümüzde üç tepe/dağ kutsal sayılır.Bunlar Karadede,Bakacak Evliya ve Nişan Evliya adı verilen tepe /dağdır.Tepelerin konumlarına baktığımızda üçgenşeklindedir.Büyüklerimiz bu tepelerin konumu için,kazayağı derler.Bir üçleme söz konusudur.Karadede adını verdiğimiz dağ köyün girişinde,sağında yer alır.Karadede’yi ve diğer evliya tepelerini ziyaret Anşa Bacı Veli Baba döneminde başlamıştır.Karadede Anşabacılı inanç önderlerimiz için de ayrıca önemlidir.Karadede İnanç önderlerimiz baba,sohu,ana ve ecilerin danışık meclislerini topladıkları yerdir.Bu sebeple buraya **Danışık Dağı** derler.**Tanrı Dağı** olarak da anılmaktadır.Anşabacılı köylerinin bazılarında danışıklık meclislerinin toplandığı tepeler vardır.Karşıpınar köyünde, Tuzladdenilen tepe/dağ **danışık alanıdır**.Karadede aynı zamanda biz Anşabacılılar için önemli bir ziyaret alanıdır.Bir niyaz alanıdır.Buraya gelir kurbanlarımızı keser,lokma ederiz.Köyün önemli evliyalarından biridir” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).*

Acısu köyündeki Karadede Tepesi’ne/Anşabacılı inanç önderlerinin Tanrı Dağı olarak anmaları eski Türklerdeki dağları Tanrı makamı sayan eski Türkleri hatırlatır.

“Eski Türkler dağları, belki de göğe yakınlığı sebebi ile kutsal ve Tanrı makamı bilmişler. Gök Tanrıya kurbanlarını hep orada sunmuşlardır”(Güngör, 1997:47).

6. 10. 2. 2.Bakacak Dağı/Tepesi

Evliyanın adını alan bir diğer dağ/tepe de **Bakacak**'tır.(Bkz. Ek-C, resim 24)

*“Köyün girişinde sol tarafta yer alan küçük tepe **Bakacak evliyası** olarak adlandırılır. Dağ /tepe adını evliyadan almıştır.Anşabacılar için önemli bir ritüel alanıdır.Özellikle ficek bayramlarında Bakacak Evliyası'na çıkılır.Bakacak Evliya'nın mezarı olarak kabul edilen,Taşlarla çevrilmiş çam ağacının etrafında daire oluşturulur,diz çöküp niyaz edilir.Taşların üzerine lokmalar bırakılır.Gençler semah döner.Ziyaret tamamlanmış olur.” (C.D. 65,Erkek,Evli,İÖ, Acısu, Ağustos 2012).*

6.10.2.3. Nişan Evliya

Karadede ve Bakacak evliyasının ilerisindedir. Nişan evliya olarak anılan ulu bir ağaçtır. Ağacın altında yattığına inanılmaktadır. Acısu köylülerine göre, Nişan evliyanın yerini Veli Baba /Anşa Bacı tespit etmiştir. (Bkz. Ek-C, resim 25)

6.10.2.4. Nallı Evliya

Nallı evliya adı verilen bir kaya kütlesi vardır. Bu evliyaya ismini veren kaya kütlesinin üzerindeki “at nalı” izidir. (Bkz. Ek-C, resim 26) Görüşmecilere göre, branşı olmayan bir evliyadır.

“Acısu'daki diğer evliyaların ziyaret edilme amaçları bellidir.Bu evliyanın ziyaret edilme amacı, kaya kütlesi üzerindeki nal izidir. Bu izin, Hz. Ali'nin atının izi olduğuna inanılmaktadır.Bu sebeple yalnızca Acısu köyü değil diğer Anşabacı köylerdende ziyaretçi gelir.Lokma bırakılıp niyaz edilir” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

7. TÖRENLER

7.1. Geçiş Törenleri

Çalışmamızın bu bölümünde Acısu köyünde geçiş törenleri doğum, evlenme, Sünnet, Askerlik ve ölüm olmak üzere beş başlık altında incelenmiş ve her bölüm de kendi içinde alt bölümlere ayrılarak değerlendirilmiştir.

Sedat Veyis Örnek geçiş törenlerini,

“Geçiş dönemlerinde kümelenen adetler, gelenekler, töreler ve törenlerle bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluştururlar” (Örnek, 1977:131).

Gennep 1908 yılında yayımladığı, The Rites of Passage (Geçiş Ritüelleri) adlı eserinde yaşamın bir aşamadan ötekine giden bir geçişler dizgesi olduğunu ve tüm yaşam boyunca her bir adımın bir ritüelle belirlendiğine işaret etmiştir.

Van Gennep’e göre, geçiş ritleri: Ayrılma (Eşik öncesi), Eşiksellik(Liminal), bütünleşme (Post Liminal) olarak üç ayrı ayinsel evreyi içermektedir. Ayrılma evresi bireylerin geçmiş durum veya statülerinden kopuşunu belirler. Eşiksellik (Liminal) evresi bireyin ne eski ne de yeni statüsüyle ilişkisi olmadığı bir “ara evredir”.

Ritüellerdeki ana eylemler liminal safhada gerçekleşir. İşte insanların en savunmasız oldukları an, iki arada bir derede, geçiş anında, ne burada ne de orada, ne bu ne de o oldukları, bir sosyal benlikten diğerine ettikleri yolculuğun orta yerinde, tehlikeli ve riskli bir pozisyonda bırakıldıkları bu liminal safhadır. Bütünleşme ise, sınırların kaldırılması, birey ya da grubun katıldığı yeni statü ya da durumun gerektirdiği donanımlara bürünmesiyle belirlenmiştir.

Özkul Çobanoğlu'na göre;

“Toplumsal yaşantı içinde bir bireyin yaşamında bir toplumsal statüden bir başkasına örneğin, bekârbir genç kız statüsündenevli bir hanım olmayaveya çocuksuzevli bir hanım statüsünden anne olma statüsüne geçişi belirleyen törenler geçiş törenleri olarak tanımlanmaktadır” (Çobanoğlu, 2009: 1079).

Geçiş dönemlerinde düzenlenen “halk eğlenceleri sayesinde birey kendi sözlü edebiyat ürünlerini inanç unsurlarını yemek geleneğini iletişim biçimlerini tanıma, benimseme ve icra etme imkânını bulur” (Özdemir, 2005: 339).

Özkul Çobanoğlu aynı zamanda, geçiş törenlerinin bir diğer önemli işlevine daha dikkat çeker:

“Geçiş törenlerini yaşayan kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu, toplumsal statüsünü belirlemek, kutsamak, kutlamak ve aynı zamanda da kişiyi bu esnada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü halk kültüründe yaygın olan inanca göre, kişi geçiş dönemleri sırasında güçsüz ve zararlı etkilere açıktır. İnsan yaşamının en önemli geçiş dönemlerinin başında doğum, evlenme ve ölüm gelmektedir. Bu üç geçiş döneminin her birinin kendi bünyesi içerisinde alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı ve bunların çevresinde birçok inanç, adet, töre, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu “geçişleri” bağlı bulundukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler” (Çobanoğlu, 2009: 1079).

7. 1.1. Doğum

Doğum aslında bireysel bir tecrübe olarak görülse de; toplumun“kadın ile bebeğe” yüklediği anlam, söz konusu bireysel tecrübeyi toplumsal bir deneyime dönüştürmektedir. Doğumun toplumsal bir deneyime dönüşmesi, yapılan evliliklerin doğum olayı gerçekleşene kadarki süreçte toplumsal bir kaygının hâkim olmasına neden olmaktadır.

Bir görüşmecinin, “*Doğumla bir kadın, koca evine köklerini salmaya başlar. Evlilik kadın üzerinden kök salar*” (H.E. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül, 2012)ifadesi evliliği bütünleyen, kadının yerini koca evinde sağlam eden unsurun doğum olduğunu ortaya koymaktadır.

Doğum etrafında gerçekleşen pek çok uygulama tören inanç, ziyaret, âdetin yapılış amacında da bireysel kaygılardan ziyade toplumsal bir kaygının ortaya konması; doğumun doğrudan bireyi değil toplumu ilgilendirdiğini gösterir. Kadın çocuğu önce kendi statüsü için, daha sonra da kocasının ve ailesinin statüsü için doğurur. Yapılan evliliklerin toplumda tam anlamıyla yer edinmesinin ve onay görmesinin yolu doğumdan geçer.

Aslında, kadın ve erkeğin toplum tarafından kabul görme süreci evlilik ile başlar. Toplumun gözünde evli bir kadın anne adayı, evli bir erkek ise potansiyel bir baba ve aile reisi adaydır. Bu sebeple evli bir çift olmak, toplum tarafından onayın ilk adımıdır.

Acısu köyünde de bir görüşmeci,

“Toplumda söz sahibi olmanın ilk yolu evlenmekten ikincisi ise evlat sahibi olmaktan geçmektedir. Evlilik ocak sahibi olmayı doğum ise ev sahibi olmayı ifade eder bizde. Çocuk doğurunca kadın gerçek anlamda o evin sahibi olur. Büyüklerimiz, evli olmayanlar için“cahil” ifadesini kullanırlar”(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012).

Acısu köyünde Doğum ise, bu bakış açısını ve yapılan evliliği toplum nezdinde bambaşka bir yere taşıyan, yerini sağlamlaştıran dinamiğin ismi olarak algılanmaktadır.

Doğum Sadece kadını “anne” yapmaz, erkeği de baba yaparak toplumdaki statülerini sağlamlaştırır da; “erkek çocuk annesi/babası” imajı hem yuvanın ocak olarak kök salmasını hem de toplumsal açıdan sağlam bir yer edinmesini sağlar.

“Çocuk sevincinin ve isteğinin bireysel yanı ise, doğum kadına duyulan toplumsal saygınlığı arttırır. Bu onun aile, akraba ve grup içindeki yerini de sağlamlaştırır. Erkek ise “evlat sahibi” olmakla hem geleceğe güvenle bakar hem de dostların ve akrabaların arasında saygınlık kazanmış olur. Türk halk kültüründe kısır kadının doğuramadığı için küçümsenmesi gibi erkeğin de yakın çevresi ve toplum tarafından “erkek yerine konmama”nın yaratmış olduğu toplumsal ve ruhsal ezikliği yaşama endişesi çocuğun doğumuyla birlikte sonaermekte, yerini saygınlığa bırakmaktadır” (Çobanoğlu, 2009:1079).

Bu düşünceler ve kaygılar doğumun içinde alt geçiş törenlerinin oluşmasına neden olmuştur.

Doğum, kendi içinde doğum öncesi ve doğum sonrası olmak üzere iki alt geçiş dönemini barındırmaya başlamıştır. Her iki alt geçiş dönemi de yapıcı bir işlevle yer almaktadır.

İlk alt evre, önce hamileliğin gerçekleşmesi ve daha sonra da sağlıklı şekilde engelsiz sorunsuz doğumun gerçekleşmesine odaklı uygulamaları kapsarken,

İkinci alt evre ise, doğan çocuğun yaşaması ve kalıcı olması üzerine inşa edilmiştir.

Sedat Veyis Örnek, üç önemli geçişten ilki olarak tanımladığı doğumu önemli kılan hususlardan şu şekilde bahseder:

“Anneye benlik ve bütünlük, babaya güven akrabaya, soya sopa güç kazandıran ve yaşamın başlangıcı olan doğum bir geçiş olduğuna göre; “inançlar, gelenekler, gebe kadını doğumu öncesinden, hatta ta çocuk sahibi olma isteğinden başlayarak birtakım adetlere uymaya bu adetlerin gerektirdiği işlemleri yerine getirmeye zorlamaktadır. Böylece doğum, annenin gebe kalma isteğinden başlayarak, inancın, dinsel ve büyüsel özlü yüzlerce işlemin hücumuna uğrayarak adeta onlar tarafından yönetilmektedir”(Örnek, 1977:132).

Evlilikle başlayan, hamile kalmakla devam eden, doğumla süren ve doğduktan sonra devam eden sürecin yönetimi önce toplumun daha sonra da pek çok uygulamanın denetimindedir. Doğum, bu sebeple pek çok dinamiği bünyesinde barındıran bir kavramdır.

Bu bilgiler ışığında Acısu köyündeki doğum pratiklerini;

7. 1.1.1. Doğum Öncesi Pratikler

7.1.1.2. Doğum Sonrası Pratikler

Olarak iki aşamada ele almak mümkündür.

7.1. 1. 1.Doğum Öncesi Pratikler

Acısu köyünde de, evliliğin temel gayesi çocuk sahibi olmaktır. Evliliği, ocak konumuna getiren temel dinamik çocuktur. Bu temel gaye, beraberinde doğum öncesi ziyaret ritüellerini de elzem kılmıştır.

Bir görüşmeci doğum olayının Anşabacılar için ifade ettiği anlamı “*Ocağın kısır kalmamasının bek olmasının yolu çocuktan geçer*” sözüyle özetler (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012).

Benzer bir tespiti Özkul Çobanoğlu çalışmasında dile getirir:

“Özellikle küçük topluluklarda ve kırsal kesimdeki ailelerin kendilerini nüfuslarının çokluğu oranında güçlü ve dayanıklı hissetmeleri çocuk sevincinin ve çok çocuk düşüncesinin kaynağını oluşturur. Nitekim toplumumuzda yaygın olan ‘çocuk ailede ocağı tüttürür’ sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını ortaya koymaktadır” (Çobanoğlu 2009: 1079).

Kadının koca evinde söz sahibi olmasının yolu çocuk sahibi olmaktan geçer. Özellikle de erkek çocuk dünyaya getirmek, kadının evdeki konumunu güçlendirir. Evdeki durumu, toplumsal statüsünü de belirler.

Özkul Çobanoğlu Türk Halk Kültüründe, doğum olayının evli kadını için taşıdığı anlamı şu cümlelerle özetler:

“Türk halk kültüründe bir kadının gelin gittiği yerde saygınlık kazanması erkeğinin gözüne girmesi analık zevkini tatması ve soyun devamını sağlaması için doğurması gerekir. Kısır kadın kırsal kesimde ezilir. Bu nedenle kadın, gebe kalmak, çocuk doğurmak için birtakım geleneksel çarelere ve yollara başvurur. Bu çareleri de “doğum öncesi pratikler” olarak tanımlamak mümkündür” (Çobanoğlu, 2009:1080).

7.1.1.1.1. Kabir ve Tekke Ziyaretleri

Kadının koca evinde, ocak sahibi olmasını engelleyecek durumların önüne geçmek adına pek çok uygulama yapılır. Bunlardan biri de türbe, tekke ve ölmüş akrabaların kabirlerini ziyaret etmektir.

Ölmüş akrabaların kabirlerini ziyaret etmek, Acısu köyünde hem evliliğin hem de doğumun “en temel uygulamalarından” biri olarak karşımıza çıkar. Çocuk sahibi olmanın

önündeki “ana /ata intizarının önüne geçmek”,evliliğin onların rızaları ile yapmak en önemli önceliklerden biridir.

Acısu köyündeki görüşmeciler, doğumun gerçekleşmesine engel olabilecek durumların önüne geçmek adına tekke ve kabir ziyaretlerini, evlilikten önce yaptıklarını dile getirmişlerdir.

“Özellikle düğünden önce evlenecek kızlar, ölmüş akrabalarının özellikle de baba ve annesinin kabirlerini ziyaret ederek onlardan evlilik için rızalık alırlar. Böylece karacakları yuvanın ana ata onayı almış olması önemlidir. Özellikle de, çocuk sahibi olma konusunda ana baba hakkının doğumun önünde engel teşkil etmesinden çok korkulur. Bu tür durumlarla karşılaşmamak için de ata kabirlerine yapılan ziyaret bir yerde onlarla uzlaşma durumudur” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Bir başka görüşmeci de, bu ziyaretlerin içeriğinden bahseder:

“Aslında evliliklerin geleceğini inşa eden bu kabir ziyaretleri olduğu için, Acısu köyünde ziyaretler evlilik öncesinde başlar. Düğünden önce gelin adayı ölmüş aile yakınlarının mezarlarını ziyaret ederek onlardan rızalık alır. Ziyarete de eli boş gitmez. Kanlı/kansız kurban götürür. Koca evinde mahcup olmamak, kuracağı yuvada huzurlu olmak, yuvasının çocuksuz kalmaması, doğacak çocuklarının da durması için aile büyüklerine yalvarır. Rızalık ister.” (N.D. 52,Kadın, Evli, İÖ, Acısu Eylül,2012).

Anşabacıllarda ana-baba intizarı kadar aile büyüklerinin intizarından da çekinilmektedir. Özellikle de ölmüş olanların intizarının yaşayanların hayatını olumsuz etkilediği düşünüldüğünden; yeni bir başlangıç yaparken,(evlilik, askere gitmek, işe başvurmak, sınava girmek vs.)önce ölmüş aile büyüklerinin kabirleri ziyaret edilir. Üzerlerine Cebrail keserek rızalıkları istenir. Yeni başlangıçların hayırlı şekilde başlaması ve güzel sonuçlar getirmesi için ölmüş yakınların rızasının alınması önemlidir. En çok, onların olumsuz müdahalesinden çekinilir. Görüşmeciler, Acısu köyünde ölmüş aile yakınlarının rızasını almanın, yaşayan aile büyüklerinin rızasını almak kadar önemli olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle de, ölmüş aile büyüklerinin kabirlerine yeni başlangıçlar yapılırken gitmek, Acısu Anşabacılları için ihmal edilmemesi gereken bir detaydır.

“Eğer bir kadının evlendikten sonra çocuğu olmuyorsa ilk gideceği adres,ölmüş aile büyüklerinin mezarı olur.Onlara kurban sunar.Üzerimdeki düğümü çözün,ocağımı çocuksuz kısır bırakmayın diye yalvarır.Daha sonra Veli Baba/Anşa Bacı'nın kabirleri üzerine gider.Hep diyoruz ya ana-ata hakkı rızası önemlidir diye.Bu sebeple kız evliliğe adım atarkengidip rızalık alır ölmüş yakınlarından.Rızalık almayı unutanların başına daha sık geldiğine inanılır.Çocuk sahibi olamamak ölmüş yakınların kendini hatırlatma durumudur”(G.D. 68, Kadın, Dul,İÖ,Acısu Ağustos 2012).

Veli Baba mezarlığında genç bir Anşabacılı kadınının perşembe ziyaretlerinde bir mezarın önünde diz çöküp;

“Haftaya gelin oluyorum babam. El evinde mahcup etmeyin, mahsun etmeyin, yuvamı bek tutun, el evinde beni evin sahibi edin, çocuğumu yaşatın.” (E.A. 23, Kadın, Bekâr, Lise, Acısu, Eylül 2012).

Şeklinde aile büyüklerinden birininmezarının başında yalvardığı gözlemlenmiştir.

Bu yalvarış esnasında *“El evinde beni evin sahibi edin”*sözyle anlatılmak istenen *“çocuk sahibi olmaktır”*.Anşabacılılarda çocuk sahibi olan kadınlar aynı zamanda evin sahibi olarak da bir statüye kavuşmaktadır.

“Çocuk sevincinin ve isteğinin bireysel yanı ise, doğum kadına duyulan toplumsal saygınlığı artırır. Bu onun aile, akraba grup içindeki yerini de sağlamlaştırır” (Çobanoğlu, 2009:1080).

Görüşmeciler Acısu köyünde bir kadının çocuğunun olmamasını, ölmüş aile büyüklerinin intizarına kızgınlığına bağlandığını belirtmişlerdir. Bu sebeple ölmüş aile büyüklerinin kabirleri doğum öncesi vedoğum sonrasipratiklerin önemli adreslerinden birini oluşturur.

Ölmüş Aile büyüklerinden rızalık almalarına karşın çocuğu olmayan kadınların Acısu'daki, ikinci adresi Veli Baba/Anşa Bacı'nın kabirleridir.

“Evlendikten sonra çocuk sahibi olmayan kadınlar çocuk sahibi olmak tekkeye,bir babanın rehberliğinde giderek,Veli Baba'nın/Anşa Bacı'nın kabirlerini ziyaret ederler.Baba kabirlerin başında düvazımam okur.Evli çiftler de kendilerine çocuk bağışlaması için tekkeye dört bacaklı adak adarlar” (Y.D. 70, Kadın, Dul,İÖ, Acısu, Eylül 2012).

Bazen de evli çiftlerden biri rüyasında Veli Baba Anşa Bacı'nın kabirlerini görür.

“Çocuğu olmayankarı kocanın rüyasına yoluna gurban olduğum Veli Babamın Anşa Bacımın kabirleri görünerek,o çifti tekkeye çağırır.Gurban olduklarım darda bunda kalanlar hep malum olur ve rüya yolu ile mesaj gönderir.Rüyada kendilerine iletilen mesajı alan karı kocatekkeyi ziyaret edip,adakta bulunarak niyaz eder.” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012)

Bir görüşmeci sadece evli çiftlerin kendileri değil aynı zamanda kızın ya da erkeğin aile büyüklerinin biri de tekkeye giderek Veli Baba Anşa Bacı'dan adakta bulunduğu belirtilmiştir:

“Kızın ya da erkeğin aile büyüklerinden biri,bu genelde kızın ya da erkeğin anasıdır.Tekkeye giderek çocuğumun yuvası bek olsun.Ocağı Kısır kalsın.Çocuğu olsun,sapasağlam kalsın.Gelip dört ayaklı koçu üzerine keseceğim diyerek adakta bulunur”(H.E. 72, Kadın,Dul,OKYD,Acısu, Eylül 2012).

Bir görüşmeci “Tekke Çocuğu”ifadesini kullanır.

“Acısu köyünde tekke ziyaretinden sonra dünyaya gelen çocuk“Tekke Çocuğu” olarak anılır. Tekkenin verdiği çocuğun yuvaya uğur bereket getireceğine inanılır. Zira o tekkenin hediyesidir. Emanetidir” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül, 2013).

Acısu köyündeki alan araştırmaları sırasında sadece Acısu köyünde yaşayan kadınların değil, diğer Anşabacılı köylerinde de benzer durumu yaşayan kadınların Acısu'ya tekke ziyaretine gelip adak adadıkları gözlemlenmiştir.

Ayrıca Anşa Bacı'nın oğlu olan Hasan Baba'nın Karşıpınar'daki türbesi de çocuğu olan fakat ölen, çocuğu hiç olmayan kadınların ziyaret mekânları arasındadır.

Tekkenin bahçesinde karşılaştığım, tekke ziyaretini tamamlayan görüşmeciler ziyaret amaçlarından ayaküstü de olsa anlatmışlardır:

“Ben Çekerek'teki Gönülyurdu köyünden geliyorum. Gızımın 8 yıldır bebesi olmuyor. Tek gorkum ocaklarının gısır galması. Buraya büyük anamıza, Ciciş Anamıza geldim. Bir ana olarak gızımın ocağının gısır galmaması, ocağının bucağının başu bek olsun diye yalvardım yakardım. Dört bacaklı goçumu da adadım. Aha şincik de döncez eğer izin verirsen.” (H.A.73, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).

Bir görüşmeci evliyelerin kendisini ziyaret etmesini istediği “genelde de darda bun da kalan” kişinin rüyasına girerek “gel beni ziyaret et” şeklinde davet gönderme

durumunun, Acısu köyünde sıkça yaşanan bir durum olduğundan bahsederek kendi gelininden örnek vermiştir

“Gelinimin rüyasına girmiş bu tekke. Darda bunda kalanların rüyasına girerek çağırır gurban olduğum. Biz de lokmamızı yaptık. Davete icabet etmek gerekir. Çağırın bizim büyük anamızdır, Veli Babamızdır. Geldik niyaz ettik.” (S.D. 56, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Tekke alanında yapılan kısa sohbet esnasında Acısu köyünde yaşadığını belirten yaşlı bir görüşmeci, bir mezarın başına götürmüş, mezara bakarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Gel hele, burda yatan kimdir bilir misin? Bu bizim senem bacıdır. Bek dirayetli bir kadındır. Nerede sıkıntı çeken, darda olan kadın varsa rüyasına girer buraya çağırır. Yetiş senem bacım deriz. Darda kalan kadınların yardımcısıdır. Bir de şurda Gülizar Bacı vardır. O da boş değildir. Ocağı bek olsun diye dua eden kadınların Ciciş Anamızdan sonra ziyaret ettiği iki kişidir bunlar. Gurban olduklarım hiç de boş çevirmezler kendilerine gelenleri” (A.K. 63, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Ağustos, 2012)

Acısu köyünde bir kadının çocuğunun olup olmaması “Allah’ın takdirine kalmıştır” ifadesi ile açıklandığı gözlemlenmiştir.

“Bir kadının çocuğu olmuyorsa pek sorgulanmaz. İsyan edilmez. Allah’ın takdirine kalmıştır büyüklerimiz bir kadının çocuğunun olup olmamasını Allah takdirine kalmıştır ifadesi ile açıklar. Bunun için doktora gidilmesine yaradan ile inatlaşılmasına sıcak bakılmaz” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ. Acısu, Eylül, 2012).

7.1.1.1.2. Aşerme

Aşerme, Türk halk kültüründe doğum öncesi önemli inanış ve uygulamalardan birini oluşturmaktadır.

“Hamile kalan kadın, ‘aş erme’ aşamasına gelince, bazı şeyleri yapmaktan, özellikle belirli nesneleri ve yiyecekleri yemekten kaçınır ya da tam tersine belirli şeyleri yemeye özen gösterir. Türk halk kültüründe aşeren kadın acı, ekşi ve baharatlı şeyleri yemekten kaçınır. Ya da yakınları tarafından kaçınmaya zorlanır. Bu davranış tarzı ve tutum çok yaygındır. Öte yandan yaygın olan bir diğer inanca göreyse, tatlı ekşi ayrımı gözetmeksizin, aşeren kadının canının çektiğini yemesidir. Çünkü aynı inanca göre canının çektiğini yemeyen kadın bunun zararını çeşitli şekillerde meydana gelen fiziki bozukluklarla çocuğuna çektirir” (Çobanoğlu, 2009:1080).

Pertev Naili Boratav, aşermeyi;

“Gebeliğin belli bir döneminde gebe kadında görülen bir haldir. Deyimin aslı aş yeme, bu biçimiyle yiyecek şeylerden tiksine demektir. Yermek fiilinin “beğenmemek”, “kötülemek” anlamlarını biliyoruz. Deyim giderek anlam değiştirmiş ve yüklü kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması demeye gelmiştir. Gebeliğin bu döneminde gebe kadına her canının istediğini ne kadar münaşebetsiz de olsa vermeye çok dikkat edilir. Bu kural gözetilmezse, anada veya doğacak çocukta zararlı etkilerin geleceğine inanılır: çocuğun düşmesi, sakat, kusurlu doğması gibi” (Boratav, 1973:178).

Boratav aşerme üzerinden doğumla ilgili ayrı bir detaya daha değinir. O da, “aşermenin çocuğun cinsiyetinin habercisi” olduğuna dair inançtır.

“Bir ananın canı çektiği şeylerle doğacak çocuğun cinsiyeti arasında bir ilişki bulunduğu düşüncesi hâkimdir. Ekşiye aşerenlerin kıza, tatlıya aşerenlerin de oğlana gebe oldukları yorumlanır. Gebe kadınının yediği şeylerin, sık sık baktığı insanların, hayvanların da çocuğun huyuna, vücut yapısına, yüz özelliklerine etkide bulunacakları sanılır. Bunun için doğacak çocukta kusur niteliğinde bir iz bırakması mümkün olan şeyleri yemekten, böyle kimselere bakmaktan, Böyle hayvanlarla karşılaşmaktan çekinir kadın. Hele sakat, kusurlu sakat kimselerle alay etmesi son derece tehlikeli bir davranış sayılır. Bunun sonucu olarak çocukta aynı kusurun sakatlığın olacağına inanılır. Çalınan şeyler, gizlice alınan yiyecek nesneler de, aşerme halinde olsun olmasın, doğacak çocukta bir iz bırakacaktır” (Boratav, 1973: 178).

Benzer inanç Acısu köyünde de olduğu görüşmeciler tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Yiyeceklere karşı aş ermenin de çocuğun cinsiyetinin belirlenmesinde önemli bir faktör olduğuna inanılır.

“Acısu köyünde bir kadın gebe olduğunu öğrendikten sonra, aile büyükleri ve yakın çevresi tarafından takibe alınır. Ne yediği içtiği, fiziki görüntüsünde meydana gelen değişimler hal ve tavırlarında meydana gelen değişimler, karnının aldığı şekil, çocuğun anne kurağında kımıldaması, kadının hamileliğin ilerleyen süreçlerinde güzelliğinin artması ya da iyice ‘bet’ suratlı hale dönüşmesi, doğacak çocuğun cinsiyeti hakkında haber verir. Özellikle de hamilelik esnasında yenilen içilen tüketilen aşırı istek duyulan yiyeceklerden yola çıkarak aile büyüklerimiz doğacak çocuğun cinsiyetini anlamaya çalışırlar”(M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül, 2012).

Acısu köyündeki kadın görüşmeciler, hamilelikleri döneminde aşerme süresince yaşamış oldukları tecrübeleri anlatmışlardır.

Bir görüşmeci “hamilleliği” kadının yeniden yazılan hikâyesi olarak tanımlamıştır:

“Hocam erkeklerin nasıl ki, askerlik anıları varsa biz kadınların da doğum hikâyeleri vardır. Analarımızdan sıkça duyduğumuz, ‘ sana hamileyken şunu yemiştin, bunu yapmıştım’ şeklinde başlayan. Bir kadının iki hayatı vardır doğum öncesi ve doğum sonrası diye. Doğum süresince yaşadıklarını isetüm hayatı boyunca unutmaz. Bir kadın kendi hikâyesini doğumla yazar ve her hamile kaldığında bu hikâye yeniden yazılır. Her çocuk ayrı bir tecrübe ve hikâyedir. Ve her çocukta ayrı bir aşerme yaşanmıştır. Kadının hikâyesi her doğumunda yeniden yeniden yazılır bizde. Kadının ana olma süreci bizim için özeldir kutsaldır. Bir kadın kız anası olduğunda Allah her kadına bu tecrübeyi nasip eylesin diye duasını eder” (A.B. 33, Kadın, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Bir başka görüşmeci ise, kendi hamileliğindeki aş ermesini bizimle paylaşmıştır:

“Ben kendi gebeliğimden biliyorum. Canım çok eşki şeyler çekiyordu. İnanın eşlek dediğimiz yiti insanın elini yüzünü yerken buruşturan şeyleri yiyordum. Koruk üzümeleri zeytin gibi yediğimi iyi hatırlıyorum. Ben hamileliğimde koruk üzüm aşermiştim. Bir de çağla. Sonuçta biri kız biri erkek ikiz evladım doğdu. Herkez kız beklerken ikinci çocuğun erkek olması sürprizdi. Kız baskın gelmiş denildi. Kızımın adını da Çağla koydum.”(Z.A. 65, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Eylül, 2012).

Bir diğer görüşmeci de, turşu suyu aşerdiğini belirtmiştir:

“Gebe iken bardak bardak turşu suyu içiyordum. Canım eşki yiti şeyler çekiyordu. Kaynanam sürahi ile evlerden turşu taşır olmuştu. İnan Acısu köyünde turşu suyunu içmediğim ev kalmamıştır. Turşuları susuz bıraktığımı biliyorum. Netice o kadar turşu suyuna bir kız evlat doğdu.” (E.K. 54, Kadın, Evli, İÖ, Acısu Eylül, 2012).

Bir başka kadın görüşmeci de, aş erdiği dönemde içini bulandıran yiyeceklerden bahsetmiştir:

“Et, Pırasa yumurta, soğan, patates, sarımsak gibi yiyecekler burnuma kokar içim bulanırdı. Kimi kokulardan içim dışıma çıkardı. Teyzenin bunlardan, aş ermeye vakti dahi kalmamıştır oğlum. Özellikle de et kokusu yok mu? Sık sık kurban kesilen bu köyde. . Etin kokusu alt üst ediyordu beni. Bu bulantılar içinde kız evlat doğurdum. Şimdi okudu avukat oldu” (Y.D. 70, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos, 2012).

Bir başka kadın görüşmeci de, “toprak kokusunu kahve kokusu” gibi algıladığından bahsetmiştir:

“Oğlum, Hamileyken ben kahve aşardım. Kaşık kaşık çekilmiş kuru kahve çok yedim. Öyle bir aşermeydi kiYağmur yağardı, toprağın kokusu burnuma çekilmiş kahve kokusu gibi gelirdi. Toprağı avuçlayıp yiyesim gelirdi. O derece burnuma kokardı. Neticede nur topu gibi bir Oğlan doğurdum. Şimdi öğretmen. Adını toprak koydum. Toprak gibi bek olsun, yaşamında ağırbaşlı alçakgönüllü olsun diye. “(N.K. 52, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül,2012).

7.1.1.1.3. Çocuğun Cinsiyetinin Anlaşılmasına Yönelik Uygulamalar

Acısu köyünde Aşerme dışında da Çocuğun cinsiyetinin anlaşılmasını sağlayan doğum öncesi uygulamalar mevcuttur. Acısu köyünde tespit edilen, görüşmeciler tarafından dile getirilen başlıca uygulamalar şunlardır:

1. Acısu köyündeki en yaygın uygulamalardan biri iki minder altına konulan bıçak ve makas ile yapılan cinsiyet tespiti uygulamasıdır:

“Hocam yüklü kadın için iki minder hazırlanır. Birinin altına makas, diğerinin altına dabiçak konur. Yüklü kadın, makasa oturursa kız, bıçağa oturursa oğlan doğuracağına inanılır. Mesela ben kendimden biliyorum, iki çocuğuma hamile iken makasa oturdum. İkisi de kız doğdu. Eltim bıçağa oturdu, erkek doğurdu” (M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Ağustos 2012).

2. İkinci uygulama ise, pişmiş koyun kellesi ile yapılan cinsiyet tespitidir.

“Çok eski bir uygulamadır. Büyüklerimizden bize miras kalan köyde çok sık kurban kestiğimiz için kelle elimizin altında sıkça bulunur. Gebe kadınlar doğuracağı çocuğun cinsiyetini merak ederler. Oğlan anası olmanın duygusu farklı bir şeydir köy yerinde. Koyunun kellesini pişiririz. Pişenkelleyi gebe kadının niyetine, şansına, çenesinden ikiye ayırırız. Eğer ki, çene kemiğinde saçak olursa kız, saçak olmazsa erkek doğuracağını yorumlarız. Ekseriyetle bu tahmin doğru çıkar” (53, Kadın, Evli, Ağustos,2012).

3. Acısu köyünde rüyaların insanın rehberi olduğu görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir.

“Eğer hamile bir kadın rüyasında kendisine elma verildiğini görürse kız, armut verildiğini görürse oğlan doğuracağına yorumlanır. Elma kız evladı armut ise erkek evladı simgeler bizde. Hatta kendi aramızda da kız veya erkek evlat lafını pek yapmayız. Onun yerine elman mı var armudun mu var diye sorarız. Köyde bir kadın doğum yaparsa daha önce kızı varsa doğan da kız ise elmayı ikilemiş deriz. Eğer kız evladı olup erkek doğurmuşsa da elmanın yanına armudu da koydu deriz. Büyüklerimizden kalma bir ifade şeklidir. Benim kızım avukat, kızımı soranlara bir elması bir armudu var derim” (H.C. 55,Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

4. Erkek çocuğun anneye güzellik kattığı, kız çocuğun ise annenin güzelliğini aldığına inanılır (N.D. 52,Kadın, Evli, İÖ, Acısu Eylül,2012).

5. Çocuk bekleyen kadının kalçaları büyük olursa kız doğurur.(D.D. 53 Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

6. Bir görüşmeci çocuğun ana kursağında hareket etmesinin cinsiyeti belli ettiğini söylemiştir:

“Kız çocukla erkek çocuğun anne karnesinde oynaması farklıdır. Eğer bebe erken kimildarsa erkektir, geç kimildarsa kızdır” (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

7. Gebe kadının karnının aldığı şekilden çocuğun cinsiyetini tahmin etme durumu

söz konusudur.

“Gebe kadının karnı hafif sivri ise bebesi erkek olur derler. Eğer top gibi yuvarlak ise kız doğurur denir”(D.D. 53 Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Doğum sadece bir geçiş dönemi değildir. Doğum, kadının toplumsal statüsündeki geçiş dönemidir. Evlilik kızı kadın yapar. Doğum ise kadını ana, erkek çocuk ise statü sahibi. Geçiş dönemlerini kadın bedeni üzerinden tecrübe eder. Tecrübe ettiği ile yaşamını kurar. Erkek çocuk bunlardan biridir.

- Doğumu köydeki yaşlı bu konuda tecrübeli kadınlar yaptırabildiği gibi, günümüzde doğumlar Zile devlet hastanesinde yapılmaktadır.

7.1. 1. 2. Doğum Sonrası Uygulamalar

7.1. 1. 2. 1. Tekke Ziyaretleri

Acısu köyünde doğum sonrası uygulamaların ilk sırasında tekke ve kabir ziyaretleri yer almaktadır. Özellikle evlilik öncesinde çocuk sahibi olmak için yapılan ziyaretler, doğum sonrasında *“çocuğum dursun (ölmesin) ya da erkek evladım olsun”* şeklinde yapılmaya devam eder.

Görüşmeciler, Acısu köyünde ziyaretlerle ilgili olarak, doğum sonrasında yapılan ziyaretlerin özellikle kadınlar için önemli bir aşama olduğundan bahsetmişlerdir:

“Bizde özellikle de çocuğu doğduktan bir süre sonra kadınlar, doğan çocuğunun durması, ocağının başının bek olması için önce, kendi atalarının kabirlerini daha sonra da tekkeyi (Veli Baba-Anşa Bacı) ziyaret edip kurbanlar sunarlar. Bu ziyaretlerin düşünsel temelinde, aslında cana can ile karşılık verme durumu yatmaktadır.”(D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

“Bizde, aile kabirleri çocuk sahibi olmak ve doğan çocuğun sağlıklı şekilde yaşatılmasının adresi olarak görülür. Büyüklerimiz önce kendi atanın ailenin ocağının rızasını alacan daha sonra Veli Baba Anşa Bacı'nın rızasını alcan denir bizde. Bu düşünce doğal olarak ziyaretlere de yansır.”(M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Ağustos 2012).

Görüşmeciler, Acısu köyüne tekke ziyaretine diğer Anşabacılı köylerden de gelindiğini, belirtmişlerdir. Genellikle çocuğu doğduktan bir süre sonra ölen ya da erkek çocuk isteyen kadınların önemli bir grubu oluşturduğundan bahsetmişlerdir:

“Bizde çocuğu olup durmayan kadınların aile büyüklerinin intizarını aldıkları düşünülür. Çocuğu durmayan kadınlar üzerlerindeki intizarı çekmeleri için, aile büyüklerinin mezarlarına gidip af dileyip ve rızalarını almak için Cebrail kurban edilip yalvarırlar. Bu uygulama Acısu köyü başta olmak üzere tüm Anşabacılı köylerinde geçerli bir durumdur” (Z.A. 65,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos,2012).

Acısu köyündeki araştırmalarım sırasında Veli Baba/Anşa Bacı Tekkesi’ni ziyarete gelen Anşabacılı kadınlarla gerek tekkede gerekse kurban evinde yaptığım görüşmeler de Acısu’ya yaptıkları ziyaretlerin ekseriyetle doğum sonrası ziyaretler olduğu tespit edilmiştir.

“Çayır köyünden geliyoruz. Cuma ahşamına denk getürmek istedik ziyaretimizi. Dört kız anasıyım. Yanımdaki dekne gazıntum. Gızım bebeye galıyor. Ama bebe ana gursağında bir türlü durmuyor. Gitmediğimiz tokdur neyim galmadı. Ama nafile. Ocağıma bucağıma zeval gelmesün deyü, Veli Babama ve Ciciş Anama lokmamızı yapıp geldük. Onlardan Ciciş Anamdan bir ana olarak evladımın ocağına can istedim. Gursağında sapasağlam yatsun Ciciş Anam dedim. Bir büyük baş gurbanımı da adadım. Cöferimizi aldık şincik, Veli Babamın da armuduna dileğimi nişan etcem. O armut ağacı gibi gızımın ocağı kök salsın diye.”(S.D. 48, Kadın,Evli,İÖ, Acısu, Ağustos,2012)

Acısu köyündeki Tekke, çocuğu doğup bir süre sonra ölen annelerin de, ziyaret mekânını oluşturmaktadır.

Bir Görüşmeci,

“Doğan çocuğumun dünyada durması için, tekke ziyaretimi ve adağımı özellikle Cuma akşamına denk getirdim.”(A.B. 33, Kadın,Evli,YÖ, Acısu, Ağustos, 2012)

Bir başka görüşmeci ise doğan çocuğunun durması için Acısu köyündeki tekkeye geldiğini belirtmiştir:

“Çapak köyünden geliyoruz. Üç çocuğum dünyaya geldi, yaşına girdi öldü. Herkesin ocağının başı şen gardaşım. Ocağı düten dütmeyeni nerden bilcek. Benim halimi Veli Babam anlar diye buraya geldük.Yoluna gurban olduğumdan,ocağıma sapasağlam bir can istedim.Ocağıma can olsun diye.Dört ayaklı goçumu adadım.” (S.A. 34, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Ağustos 2012).

Sürekli kız çocuğu olan kadınlar da erkek çocuk için **“ocağımın başı bek olsun. Şen olsun”** diyerek tekkeden erkek çocuk vermesi için niyaz ederek adakta bulunduklarını belirtmişlerdir:

“Üçgaya (Üçkaya) köyünden geliyoruz. Veli Babamızın üzerine niyaz ettik. Ocağımızda üç elma ağacı var, dördüncüsü Senin armut ağacın gibi armut olsun. Ocağın başını bek dutsun diye yalvarduk yakarduk. Gardaşım garip gelmesün didiklerim. Ağaç içinmi gelmişler buraya dime. Bizde kız çocuklarına elma derler. Erkeğe de armud. Her ikisi de doğdukları ocağın ağacıdır. Ben de Veli Babamdan bir armud ağacı istedim. Dileğim olursa hem bahçeme armud ağacı dikcem hem de Veli Babamın üzerine goçumu kescem.” (F.A. 30, Kadın, Evli, OÖ, Acısu, Ağustos, 2012)

Dedikten sonra, görüşmecinin Veli Baba'nın diktiği armut ağacına dileklerini nişanlayıp;

“Ocağımın başı bek olsun. Doğacak çocuğum erkek olsun Veli Babam.” (30, Kadın, Evli, Ağustos, 2012) diyerek adağını adamıştır. Başka bir görüşmeci de, kız evlat erkek evlat arasındaki en önemli farkı şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Hocam, Bizde kız evlat başkasının ocağına “direk olmaya gideceği için”, mirastan pay verilmez, baba ocağına faydası evlenirken kapıdan çıktığı an biter. Baba ocağının temel çivisi bu sebeple erkek çocuktur. Büyüklerimiz kız gidici, erkek evlat kalıcıdır ifadesini kullanırlar” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

7.1.1.2.2. Göbek Kesme

Acısu köyünde doğum sonrası uygulamaların ikincisini göbek kesme ve kesilen göbeği saklama oluşturmaktadır.

*“Bizde, çocuk doğduktan sonra, göbek bağı bir bez parçasına sarılarak, çocuğun yastığının altına konur. Buna **uykuluk** adı verilir. Çocuğu nazardan koruduğuna inanılır (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos, 2012).*

Bir başka görüşmeci de, uykuluk denilen göbek bağının çocuğun geleceğini belirlediğinden bahseder:

“Göbek bağına ‘son’ ve ‘eş’de denir. Ana ile çocuk arasındaki bağıdır. Bu sebeple kıymetlidir. Göbek bağı, çocuğunun başta meslek seçimi, eş seçimi gibi gelecekteki yaşamında yapacağı önemli tercihlerin şekillenmesinde etkili olduğu düşünülür. Bu sebeptendir ki, göbek rastgele bir yere atılmaz. Göbeğin atıldığı yer çocuğun gelecekteki yaşamını da etkiler. Büyüdüğünde evine bağlı olması için göbek bağı evde saklanır. Kısmeti su gibi berrak olsun diye akarsuya bırakılır. Göbek bağı evin içinde bir yere gömülür. Gelecekte evine ocağına yuvasına bağlı olsun, gözü dışarda olmasın denilir. Okusun adam olsun diye de göbek okulun bahçesine gömülür. Benim kızın göbek bağına

ben okulun bahçesine gömdüydü. Kızım öğretmen oldu.”(D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

7.1.1.2.3.Tuzlama

Doğum sonrası yapılan bir diğer uygulama ise, çocuğun tuzlanmasıdır.

“Ana karsağından çıkan çocuğun dış dünyadaki direncini artırmak vücut sıcaklığını muhafaza etmek amacıyla vücuduna kaya duzu serpilir. Kaya tuzuyla ovulur. Tuz vücudu sıcak tutar. Kısa bir süre duzda bekledikten sonra çocuk yıkanır. Bu uygulama çocuğun terinin, nefesinin, teninin kokmaması için yapılır. Ten ve ter kokusu çok önemlidir. Hem kadın hem erkek için. Büyüklerimiz teni ve teri kokan insanlar için ‘doğunca duzlamayı unutmuşlar’ ifadesini kullanır” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

Tuzlama uygulamasından Pertev Naili Boratav ise şu şekilde bahseder:

“Çocuğun göbeği kesilip adı konduktan tuzlanması ve yıkanması gerekir. Vücuduna tuz serpip kısa bir zaman öyle bıraktıktan sonra yıkarlar. Tuzlamayı halk geleneği, çocuğun, teri, nefesi kokmasın diye önceden alınmış bir “sağlık” tedbiri diye niteliyor; amabunun büyüklük bir işlem olduğunda şüphe yok”(Boratav, 1973:186).

8. 1. 1. 2. 4. Ad Koyma

Doğum sonrası uygulamalardan bir diğeri de çocuğa ad konulmasıdır.

“Türk halk kültüründe çocuğun anneyle babayla, ailenin öteki üyeleri ile ve toplumsal çerçevesiyle ilişkilerini düzenleyen bir dizi kural, adet, töre, işlem ve uygulamalar vardır. Çocuğa ad konulması bu uygulamalardan biridir” (Çobanoğlu, 2009:1083).

Ad insanlar ve topluluklar arasında da gizli bir iletişim kurma aracıdır. Topluluklar, Kişiler sahip oldukları ideolojilerini, inançlarını, dünya görüşlerini taşıdıkları isim üzerinden dile getirirler.

Kimi isimlerin belirli topluluklar, inanç grupları, ideolojiler veya şehirler ile özdeşleşmesi Türk halk geleneğinin bir parçasıdır. Örneğin “Aşur, Cafer, Haydar, Ali,

Demir, Cevahir, Zülfikar, Cem, Bektaş, Kazım; Sultan, Yıldız, Kiraz, Hasgül, Ekgül gibi isimler Alevi kesimlerce en çok tercih edilen isimler arasındadır. Aynı şekilde insanların ideolojisini taşıdığı isim üzerinden tahmin etmek önemli bir halk kültürü iletişim unsurudur. Nazım, Deniz, Devrim, Mahir, Ulaş, Kurtuluş, eylem, Hilal, Ecevit, Menderes, Alparslan, Gökçen, Fatih, Yavuz, Oğuz gibi isimler de ideolojiktir. Ökkeş, isminin Kahramanmaraş'ta, Durdu isminin Hatay'da, Dursun isminin Rize, Trabzon tarafında yaygın olması gibi.

Özkul Çobanoğlu da yeni doğan çocuğa gelişigüzel isim konulmamasının altını çizer;

“... Yeni doğan bir çocuğa gelişigüzel bir isim konulmaz. Adın taşıdığı, karşıladığı veya içerdiği anlamın çocuğun karakterinin kişiliğini geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak biçimlendirecek, simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir. Bir başka ifade ile adın sözcük anlamının o adı taşıyana geçtiğine inanılmaktadır. Örneğin, bir çocuğa Demir adı verilisinin altında demir gibi sağlam ve dayanıklı olacağı isteği ve inancı yer almaktadır”(Çobanoğlu, 2009:1083).

Özkul Çobanoğlu'nun yukardaki tespitleri Türkçede sıkça dile getirilen davranışları ismi ile uyumlu anlamına gelen, “ismi ile müsemma” deyiminin haklılığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

Söz konusu bu tespitler, Acısu köyünde çocuğa verilecek ismin seçiminde ve belirlenmesinde etkili olan unsurlar ile Türk halk kültürüne ait unsurların doğrudan örtüştüğünü bize düşündürmektedir.

Acısu köyündeki görüşmeciler doğan çocuklarına genellikle, göç etmiş/ölmüş aile büyüklerinin isimlerini koyduklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda doğan çocuklarına ismi, göç etmiş olan aile büyükleri ‘rüya’ aracılığıyla koymaktadır.

“Göç eden büyüklerimizi toprağa surlarken; hayırlı ana kursaklarından ocağından bucağından tekrar geri gelsin ismi ile yaşasın ismi ile gelsin” şeklinde dua ile surlarız. Toprağa surlanan aile büyüğü, rüya yolu ile doğacak olan çocuğa isim kılavuzluğu yapar. İsmi rüya aracılığıyla çocuk henüz doğmadan koyar. Doğan çocukta hocam, onun canını taşıyarak doğar. İsmi onun canını temsil eder (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Mayıs 2012)

Acısu köyünde doğan çocuğun hangi ismi, taşıyacağını belirleyen dinamiklerden biri rüyadır.

“Hocam, Kadın hamileyken kendisi ya da kocası rüyasında ölmüş aile büyüklerinden birini görürse; bunu işaret olarak sayıp, çocuğa o aile büyüğünün ismini koyarlar. Bu tür rüyaların aynı zamanda doğacak çocuğun cinsiyetinin de habercisi olduğu kabul edilir. Rüya görülen kişinin cinsiyeti doğacak çocuğun cinsiyetini haber verir. Doğan çocuğa ölen ataların ismi ocağın başı bek olsun düşüncesiyle verilir. Çocuktan da ; ‘onun canını taşıyor’ ifadesi ile bahsederler.(A.B. 38, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Mayıs 2012).

Bir başka görüşmeci ise, “onun canını taşıyor” ifadesinin çocuğa ayrı dokunulmazlık yüklediğinden bahseder:

“Onun canını taşıyan çocuğa, kızılmaz ismi üzerinden ‘adı batasica’ şeklinde kargışlar yapılmaz. Yapılırsa ataya saygısızlık olarak kabul edilir. ‘Adı batasica’ demek, ismini taşıdığı ölen aile büyüğüne gel ismini bu çocuktan geri al diye davette bulunmaktadır. Aile büyüğünün çocuktan ismini almaya gelmesi demek, çocuğun ölmesi anlamına gelir. Bu sebeple hiçbir şekilde isim üzerinden gönderme yapılmaz. Arada bir çocuğa severken “canı sağ olasıca” denilerek aile büyüğünün canına methiye gönderilir” (M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

Acısu köyünde çocuğun ismi yukarda bahsedildiği üzere rüya yolu ile konulduğu gibi, evin en yaşlı kişisi tarafından ismi konulduğu belirtilmiştir:

“Hocam, biz Anşabacılarında kelimelerin gücüne inanılır. Çocuğun ismini ailenin en büyüğü koyar. Daha sonra sohu tarafından ‘Canı bek olsun, uğuru bol olsun’ denilerek dualanır.”(H.D. 40, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2012).

Acısu köyünde çocuğa konulan ismin değiştirilmesinde “İsmin kefareti olarak Cebraile kesildiği” belirtilmiştir:

“Çocuğun ismi değiştirilmek istendiğinde, isim değişikliğine karşı bir Cebraile kesilir. Çünkü konulan ad bir Can’ı temsil etmektedir. Biz Anşabacılarında can “ruh”

demektir. Cebrail'in kesilmesi de çocuğun canının yerine Cebrail'in canının sayılması olarak düşünülür. Cebrail burada bir tür kefarettir. Çocuğun üzerinde ilk konan ismin izinin kalmaması için kesilir. Çünkü biz, Anşabacılarında kelimelerin gücüne inanılır” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Mayıs 2012).

Acısu köyünde Tekke ziyaretleri sonucunda doğan çocuklara tekke çocuğu denildiği, tekkenin isminin verildiği belirtilmiştir:

“Tekke ziyaretleri sonucunda çocuğu olmayan çiftin, ziyaretten sonra çocuğu olursa ‘tekke çocuğu’ ismi ile anılır. Ziyaret sonucunda da doğan çocuklara tekkenin ismi verilir. Veli Baba/Anşa Bacı ve Hasan Baba (Veli /Anşa/Hasan). Sadece Acısu’da ve diğer Anşabacı köylerde de yaygın bir uygulamadır. Diğer Anşabacı köylerde yaşayanlar da Acısu’ya ziyarete gelirler.” (H.B. 58, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2012).

Acısu köyünde çocuğun isminin belirlenmesinde çocuğun doğduğu mevsim etkili olmaktadır. Tabiatla iç içe bir yaşam süren Anşabacıların doğan çocuklarına isim konusunda doğaya ait unsurları rehber olarak almaları, dikkat çeken bir detaydır.

“Hocam, eğer çocuk haziran ayında doğmuşsa ve cinsiyeti kız ise,ismi Kiraz olur.Güçük ayında (şubatta) doğmuşsa ismi Çiğdem olur.Abrulda (nisanda) doğarsa ismi Bahar, Filiz, Çiçek,Yaprak olur.Sabaha karşı doğmuşsa Seher,gece doğmuşsa Yıldız,isimleri verilir.”(İ.D. 55, Erkek,Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012).

Benzer bir tespiti Çobanoğlu da yapmıştır.

“Türk halk kültüründe yeni doğan bir çocuğa ad konması sıradan bir olay olmadığı için, verilecek adın seçiminde çocuğun doğduğu gün, zaman, ay ve mevsim; doğum, yapılan yer; doğduğu sıradaki olaylar; kimi kişilere karşı duyulan hayranlık, şükran ve minnet duyguları gelenekler, ailenin ekonomik durumu; daha önceki kardeşlerin yaşayıp yaşamadıkları ve cinsiyetleri gibi gelenekselleşmiş etmenler son derece önemli rol oynarlar” (Çobanoğlu, 2009:1083).

7. 1.1. 2. 5.Çocuk Bakımı

Çocuk bakımı, doğum sonrası başlıca uygulamalardan bir diğeridir.

7. 1. 1. 2. 5. 1.Höllük (Öllük)ve Kundak

Eskiden çocukların bakımında vazgeçilmeyen uygulamalardan biri de höllüğe yatırmadır. Bebek bezinin günümüzdeki gibi yaygın olmadığı dönemlerde, doğumla birlikte höllük evin temel eksiklerinden biri haline gelir.

Doğum sonrası uygulamaların en önemli unsurlarından biri de hiç şüphesiz höllüktür. Uygulamalı Halk bilgisinin önemli bir aktörüdür aslında höllük. Doğum gibi önemli geçiş dönemlerinde kullanılan “höllük ve höllük elemek” önemli bir Türk halk kültürü motifi olarak

Türkülerde / Ninnilerde

“Eledim eledim, höllük eledim

Aynalı beşikte yavrum bebek beledim”

Şeklinde yer bulmuştur.

Acısu köyünde görüşmeciler höllüğün özel bir toprak olduğundan bahsetmişlerdir:

“Her topraktan höllük olmaz. Özel bir topraktır. Kolay kolay çamurlaşmaz. İçeriğinde yüksek derecede kil olduğundan emicilik özelliği yüksektir. Islaklığı emerek pişik olmasının önüne geçer. Kokuyu da engeller. Köyde höllük toprağını bulma konusunda tecrübeli kişilerden yardım alınır. Yanlış toprağı höllük, diye bebenin altına sermek pişik yapabilir. Mikrop kapmasına neden olabilir. Höllük toprağının çıkarıldığı yerler vardır, oralardan temin edilir. Çuval çuval höllükler eve getirilir. Evde mercimek büyüklüğünde olacak şekilde elenir. Elendikten sonra tepsinin içine dökülür. Höllüğün ısıtıldığında kendine has özel bir kokusu da vardır. Sobanın üzerinde ya da mangalın üzerinde ısıtılır. Çok sıcak olmamasına dikkat edilir. Çocuğı pişikten koruyacağınız derken haşlarsınız derdi büyüklerimiz. Toprak ılıyınca çocuğun yatacağı bezin üzerine dökülür. Üzerine belden aşağısı gelecek şekilde yatırılır.2 katlı bez kullanılırdı. Güzelce toprağa sarıldıktan sonra kundaklama işlemi başlar”(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012)

Acısu köyündeki Görüşmecilerin, höllüğü,“Anşabacılı toprağı” olarak tanımladıkları gözlemlenmiştir:

“Höllüğün temin edildiği yerler Anşabacılı köyleridir. Anşabacılı toprağında Anşabacılı olarak doğan bebeği, ana kursorından alıp Anşabacılı toprağına yatırırız. Buna da höllüğe yatırmak deriz. Höllük Anşabacılı köylerden temin edilir, Anşabacılı toprağına belenen (sarılan) çocuğun, ilerde büyüdüğünde Anşabacılı toprağına tutkun (bağı) olacağına inanılır. Buna büyüklerimiz toprağı vefa derler. Toprak ana denir ya hep. Çocuğun ikinci anası da toprak olur, ana kursorundan sonra bebenin yattığı büyüdüğü yer höllüktür.” (Y.D. 70, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

“Hocam, Anşabacılı toprağından bahsetmişken, çocukları doğduklarında yatırdığımız höllük de aslında bizler için Anşabacılı toprağının kendisidir. Höllük, Anşabacılı toprağına temsil eder. Böylelikle bir sıracın, Doğarken de yaşarken de öldüğünde de Anşabacılı toprağı ile bağı kopmamış olur hocam. Doğduğunda bek olsun güçlü ve sağlam olsun diye höllüğe sarılır. Öldüğünde de Anşabacılı toprağına sınırlar. Ana gursuğı ne kadar kıymetli ve kutsal Anşabacılı toprağı da o kadar kıymetlidir. Höllük de ana kursorunun yarısı sayılır. Ana kursoru çocuğı büyütür barındırır, korur. Höllük ise bebeğı dayanaklı ve güçlü yapar. Günümüzde bu uygulama tamamen terkedilmiş değildir. Yeni doğan çocuk ana kursorundan sonra ilk yattığı yer ısıtılan Anşabacılı toprağı olmaktadır.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013).

“Hocam burda gördüğünüz benim emsal herkes höllükle büyüştür. Höllük deyip geçmemek lazım. Bizde höllük Anşabacılı toprağının kendisidir. Bebe iken çocuk sağık açısından höllüğe sarılır. Bu çocuk büyüdüğünde toprak gibi olsun diye höllüğe sarılır. Anşabacılı erkeğinin Anşabacılı kadınının güçlü olmasında höllüğün payı büyüktür. Toprakta büyüyen çocuk daş gibi sağlam olur. Büyüklerimiz höllüğe sarılan bebe büyüünce doğduğu toprağı tutkun olur, toprak gibi verimli, olgun, alçakgönüllü olur derlerdi. Yeni doğan bebeler doğduğu Anşabacılı toprağına sahip çıkması unutmaması için höllüğe sarılır. Toprakla büyüyen çocuklar toprağı tutkun olurlar. Aynı zamanda hem sağlam hem de iyi insan olduğuna inanılır” (H.B. 58 Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012) .

7.1. 1. 2. 5. 2. Kundak

Doğum sonrası uygulamalarda Acısu köyünde **Höllük** kadar kundak da çocuk bakımında olmazsa olmaz bir durumdur. Görüşmeciler Acısu köyünde ve Zile’deki diğer Anşabacılı köylerde kundak yaparak uyutma geleneğinin devam ettiğini, terkedilmediğini söylemişlerdir.

“Kundak, Acısu köyünde çocuğun rahat uyumasını sağlayan bir uygulama olarak tanımlanmaktadır. Geçmişte Sümer basmasından yapılan bezlere kundaklardık. Ben 3 çocuğumu da 4 torunumu da höllüğe yatırdım kundağı sardım, öyle büyüttüm. Eskiden Sümer basması vardı dallı güllü, onunla kundak yapardık, şimdi ise benim torunlar pamuklu battaniyelerle kundaklanmakta. Kundak bebenin muhafazasıdır. Peki, niye bebeleri kundaklarız? Onu da diyim sana. Yeni doğan bebekler istem dışı hareketleri fazlasıdır. Sürekli elleri ve ayakları hareket eder. Bu hareketlilik onun uykuya dalmasını engeller, bebe deyim yerimdeyse kendi kendini uyutmaz. Eli kolu birbirine değdikçe uyanır. Bunun önüne geçmek adına kundağı sarmıştır büyüklerimiz. Yeni doğan bebeler uykuda büyür gelişir. Bir de kundak ana kursoruna benzer. Ana kursorunda dar bir alanda kalan gelişen bebe, kundakta da dar bir alanda rahat uyur. Ana kursorunu hatırlattığı için rahat uyur” (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Acısu köyündeki kundak ve höllük etrafında gelişen uygulamalar beraberinde; Bebe iken höllüğe yatırılan ve kundaklanan çocukların büyüdülerinde ahlaklı, terbiyeli topluma faydalı bireyler olacağına dair halk inancının oluşmasını sağlamıştır:

“Kundak ve höllük birbirini tamamlayan iki önemli unsurdur. Höllüğe yatırılan, höllükle büyüyen ve kundaklanan çocuklar için ‘anaları kundağa sarmış’ ifadesini kullanırız. Öyle ki, insanlara zararı dokunan kişiler için Acısu köyünde, ‘bebe iken anası kundağa sarmamış, etine höllük değseydi böylesi şeyleri yapmazdı’ deriz.” (B.K. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül 2011)

Söz konusu halk inancı; **“Analar Kundağa Sarmamış”** şeklinde halk deyimlerine dahi yansımıştır:

“Biz Anşabacılarda kundak önemlidir. Kundaklanmış bebek demek, toprakta yattığı için büyüyünce davranışlarında da ölçülü olur. Daha hayırlı, daha az sorun çıkartan ve daha uslu olacağına inanılır. Büyüklerimiz, Şımarık ve başına sürekli dert açan kişilere; ‘bebe iken seni, anan kundağa sarmamış’ ya da ‘analar kundağa sarmamış’ ifadesi ile kundağın önemini dile getirirler. Kundağın hayırlı bir evlat için gerekli olduğunu düşündüklerini belirtirler” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

7. 1. 1. 2. 5. 3.Lohusalık

Türk halk kültüründe lohusalık, doğum sonrası önemli uygulamalardan birini oluşturur. Türk halk kültüründe Lohusa, *yeni doğurmuş olup, henüz yataktan kalkmamış kadına denilmektedir. Geçirilen bu döneme ise, lohusalık dönemi denilmektedir.* (Çobanoğlu, 2009:1082). Görüşmeciler, Acısu köyünde yeni doğum yapmış kadına **“emzükli”** adı verildiğini belirtmişlerdir (M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Ağustos 2012; D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Acısu köyünde emzikli kadının ve bebeğin korunmasına yönelik halk bilgisi uygulamaları tespit edilmiştir.

Özkul Çobanoğlu Halk bilgisine ait uygulamaların temel amacını şu şekilde özetler:

“Çünkü halk kültüründe yaygın olan inanca göre, kişi geçiş dönemleri sırasında güçsüz ve zararlı etkilere açıktır. Ancak bu etkilerden de halk bilgisine ait uygulamalarla korunabilir” (Çobanoğlu, 2009: 1079).

Halk bilgisine ait uygulamalara yukardaki açıklamalar doğrultusunda baktığımızda hem işlev hem de içerik olarak bir tür koruyucu hekimlik hizmetleri görevine benzetmek yanlış olmayacaktır. Hem koruyucu hem de sağaltıcı işlevlere sahiptir. Kişiyi yeni statüsüne alıştırırken, içinde bulunduğu geçiş sürecini en az zararla atlatmasını sağlayacak uygulamaları kapsar. Lohusalığa ait uygulamalarda öncelik anne ve bebeğin korunmasıdır. Bu uygulamaların başında Al karısı ve Al Basmasına ait uygulamalar gelmektedir.

9. 1. 1. 2. 6. Al Basması ve Al Karısı Tasarımı

Acısu köyünde lohusalık dönemiyle ilgili uygulamaların ekseriyetle Al Karısı/Al Basması inancı etrafında toplandığı tespit edilmiştir. Görüşmeciler kendilerinin ya da yakınlarının Al Karısı deneyimlerinden bahsetmişlerdir. Görüşmecilerin deneyimlerine geçmeden önce; Türk halk kültüründeki al karısı tasarımı hakkında bilgi verelim.

Türk halk kültüründe doğum sonrası kaçınma ve uygulamalardan biri Al karısı/Al basmasıdır. Halk kültüründe al kızı, al karısı, al anası gibi adlarla anılan, Lohusa kadınlara ve çocuklara musallat olduğu kimi zaman da onları öldürdüğüne inanılan bir varlıktır. Moğolca Almas olarak da bilinen, “Alkarısı” için Eski Türklerde Cadı anlamına gelen , “ Albız, Albas, Alpa” ifadeleri kullanılmaktadır. Eski Türklerdeki Al karısı tasarımı Deniz Karakurt (2011) *“Türk Söylence Kültürü Sözlüğü”* adlı çalışmasında detaylı şekilde açıklamıştır:

“ Çirkin, saçları dağınık, gözleri kanlı, uzun tırnaklı, uzun boylu, çok kuvvetli olarak tanımlanır. Deveye güreşebilecek kadar uzun olduğu söylenir. Kızıl elbiseler giyer. Kimi anlatılarda bir küpün içine girerek orada yaşar. Bazen de ırmak kenarlarındaki ıssız

bölgelerde veya içi boş ağaç kovuklarında yaşadığı söylenir. İri gözlüdür. Çok fazla sayıda ağır, demir takıları vardır. En sevdiği şey atların yelesini örmektir. Yakalamak için elbisesine veya kendisine iri bir iğne saplamak gerekir. Demirden ve demircilerden korkar. Lohusalara musallat olur ve ölümlerine sebebiyet verir. Korunmak için Lohusaların odalarında demir eşya bulundurulur. Kötülük yapmaktan zevk alır. Yaptığı kötülükler Albasmak tabiri ile anlatılır. Ayakları ters olarak betimlenir. Kendisiyle konuşan kam ne derse tersini yapar. Kuyuya girerek kaybolur. Bazen de iğne batırılınca su olup bir kuyuya doğru akar. Uzun boylu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişlek, bir bir dudağı yerde, bir dudağı gökte, çıplak gezen, göğüslerinden birini geriye atmış, tepesinde gözü olan çok çirkin, al gömlek giyen bu yaratık Gökçe Munçuk (Mavi Boncuk)'tan çok korkar, ki Nazar Boncuğu kavramının kökeninde bu anlayış yatar. Moğolca anlamı küp içine girmeyi de içerir. Buna bağlı olarak küplerin içinde saklandığı da düşünülür. Ağzında sihirli bir taş olan bir kuş kılığına girebilir. Öleceğini anladığında kendini yaralar ve akan kanından bir süre sonra yeni bir Albıs doğar. Çeçen diline “Almaz” olarak geçmiştir. Türklerdeki “Hal Ana” ve Moğolca “Gal Ana” (Ateş Ana) tamlamasıyla da bağlantılıdır. Kızıl Albıs olarak da bilinen bu varlığın iki türü daha vardır; Sarı Albıs ve Kara Albıs. Sarı Albıs: “Sarısac” olarak da bilinir. Sarışın bir kadın görünümündedir. Kötülükte Kızıl Albıs'a göre biraz daha düşük seviyededir. Ölümcül değildir. Keçi veya Tilki donuna bürünebilir. Verdiği zararlar Sarıbasmak tabiri ile karşılanır. Sarı giysiler giyer. Sarıhummaya neden olur. Şarlatanlık yönü ağır basar, daha hoppa ve oynaktır. Kandıracağı kişiyi civelere kendisine çeker. Dünyadaki en güzel kadından daha güzel bir görünüşe sahip olabilir. Şehvetli ve açgözlü bir karakterdedir. Oluşturduğu hastalık “Sarı Basmak” tabiriyle ifade edilir. Kara Albıs: “Karasaç” olarak da bilinir. Esmer, koyu tenli bir kadındır. Daha ağırbaşlı ve ciddi bir görünüme sahiptir. Ancak daha aldatıcı ve baştan çıkarıcıdır.

Verdiği zararlar Kızıl Albis'a göre daha ölümcüldür. Nadiren rastlanır. Karabasmak tabiri bu Albis'ın yaptığı kötülükler için kullanılır. Kara giysiler giyer. Karahummaya neden olur. Çakal veya sırtlan kılığına girebilir. Oluşturduğu hastalık "Kara Basmak" tabiriyle ifade edilir. Ve bu durum kabuslarla da ilgilidir"(s.23).

P. Naili Boratav ise Türk Halk kültüründeki al karısını, "olağan üstü varlık" olarak tanımlar;

"Çocuk ve özellikle de lohusa için en büyük tehlike albastıdır. Al-karısı, Al-anası diye de adlanan bir olağanüstü varlıktır bu"(Boratav, 1973:188).

Çobanoğlu ise, halk kültüründeki al karısı tasarımına değinir.

" İnsan-hayvankarışımı bir görünümde, uzun parmak vetırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişlek, bir dudağı yerde diğeri gökte, memelerini omzundan geriye doğru atabilen, al gömlek giyen çok çirkin ve tek gözlü bir yaratıktır" (Çobanoğlu, 2009:1082).

Acısu köyündeki görüşmeciler, kendilerinin ya dayakınlarının al karısı deneyimlerinden bahsetmişlerdir:

"Eskiden büyüklerimiz hep anlatırdı. Al anası lohusanın kokusuna gelirmiş. Süt kokusu al anasını çekermiş. Güzel lohusaya daha çok gelirmiş. Erkek çocuklara değil kız çocuklara gelirmiş. Çirkin lohusaya ise pek tebelles olmazmış. Süt kokusuna gelirmiş. Yeni doğan bebenin ciğerini yemek için gelirmiş. Türlü yollarla lohusayı kandırıp bebeği alıp beşiğe kendi bebesini koyarmış. Gelirken kağı gıcirtısına benzer bir ses duyulmuş hocam. İnceden inceden uzaklardan yakınlaşan bir ses ile gelirmiş. Lohusayı yalnız koymamak onun tek başına uyumasının önüne geçmek gerekir denirdi. Öyle bir kılığa girer ki, lohusanın bebeğini vereceği bir kılığa girermiş. Ya Lohusanın annesi, kız kardeşi yengesi kılığında gelir. Al karısı lohusanın bebeğini alıp, kendi bebeğini beşiğe bıraktığına inanılmaktadır.(T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos, 2012).

"Eksiden köylerimizde at olurdu. Zabah ahura girdiğimizde zamanlıktaki atların terlemiş, yelelerinin örülmüş olduğunu görürdük. Al garısı uğramış derlerdi. Gece atlara binip onları götürüp terletirmiş. Yelelerini de örüp bırakırmış."(F.Ç. 80, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012)

Görüşmeciler Acısu köyünde, Lohusayı ve bebeği al karısından korumak için başvurdukları çeşitli uygulamalardan bahsetmişlerdir:

“Lohusa ve çocuğun bulunduğu yere süpürge, soğan, sarımsak, çuvaldız, kırmızı bir çit ve buyruk konulur. Ayrıca lohusanın ve bebeğin yatağının altına da bıçak konurken, yastığına çuvaldız sokulur. Böylelikle kötü ruhun anneye ve bebeye musallat olmayacağına inanılır” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

“Al basmasın diye kadının fesine ya da sayasının yakasına bir iğne iliştilir. Yastığının altına bıçak konulur”(G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos, 2012)

“Doğumdan itibaren 40 gün içinde çocuk doğuran başka kadınlarla bir araya gelmez ve görüşmezler. Bunun nedeni, çocukları kırk bastığı inancıdır. Tesadüfen bir araya gelen lohusa kadınlar iğne değişir”(E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).

Acısu köyünde, kadının lohusalık durumu “kirli” olarak görülmediğinden; lohusa şerbeti gibi uygulamaların olmadığı belirtilmiştir:

“Hocam bizde kadının adet görmesinden dolayı, cinsel ilişkiden dolayı kirlendiği kabul edilmez. Benzer durum lohusa durumu için de geçerlidir. Söz konusu durumlar kadına özel ve kadının ayrıcalığını gösteren onu güçlü kılan vasıflar olarak görülür. Kadın doğum yaparak zaten güçlülüğünü ortaya koymaktadır. Lohusa demek kirli demek değildir” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

7. 1. 1. 2. 7. Diş Hediği

Doğum sonrası önemli halk kültürü uygulamalarından bir diğeri de Diş Bulgurudur.

Çocuğun ilk dişi çıktığında yapılır. Çocuğun dişlerinin kolay çıkması için yapılır.

Görüşmeciler hediği tanımlamıştır.

“Hedik dediğimiz şey, buğdayın suda iyice haşlanarak pişirilip süzülmesi ile elde edilir. Bazen hedige mercimek, nohut, fasulye katıldığı da oluyor” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

“Acısu köyünde diş bulguru için kaynatılan (patlatılan) buğdaya hedik adını veririz. Dişleri buğdaylar gibi kolayca patlasın diye buğday patlatır Tabaklara koyarak; “diş bulguru” yaptık denilerek en az yedi kapıya dağıtılır” (H.C. 55, Kadın Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

Bir görüşmeci de, diş hediği töreninde yapılan uygulamalardan şu şekilde bahsetmiştir:

“Hocam, Acısu köyünde çocuğun diş hediğine aile büyükleri, köydeki akraba komşu kadınlar katılır. Hedik töreni kadınlar arasında gerçekleştirildiği için erkek bulunmaz. Yere bir yaygı serilir. Üzerine diş hediğini yaptığımız çocuk getirilir. Bazen ayakta dineltir, bazen oturtulur. Ama ekseriyetle ayakta dineltir. Kafasından aşağıya hedik dökülür. Daha sonra hedik dökülen çocuğun önüne bir leğen içinde kalem, kâğıt, makas, yüzük, gibi birçok eşya doldurulup önüne konur. Çocuk bunlardan hangisini alacağı izlenir. Eğer ki, kâğıdı kalemi almışsa okuyacağına, makası alırsa terzi olacağına, aynayı alırsa berber olacağına, yüzüğü alırsa zengin olacağı düşünülür. Dişlerin düzgün inci gibi sıralı çıkması ve sağlam olması için de hedikten yedirilir (S.D. 48, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

7. 2. Sünnet Töreni

Acısu köyünde görüşmeciler, Sünnet töreni ve düğünü yapmadıklarını belirtmişlerdir. Sünnet olunmadan önce kutsal yerlerin dönülmesi, en önemlisi birinden dua almak, dini bir liderin olması gerekmemektedir.

“Ata duası denilen, o evin en yaşlısı varsa onun duası alınır. Acısu köyünde ve diğer Anşabacı köylerinde sünnet olmak için çocuğun aklının sarmaması (2 yaşının altında) gerekir. Çünkü ‘Çocuğun çektiği acı, kurban yerine geçer. Çünkü en masum ruh acı çekmiştir.’ der büyüklerimiz. Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki, Kirvelik kurumu biz Anşabacılarında yoktur.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012)

Görüşmeciler günümüzde sünnetlerin hastanede gerçekleştirildiğini, operasyondan sonra çocuğun eve getirildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca özel bir törenin yapılmadığını, sünnet kıyafeti çocukların giymediğini söylemişlerdir.

“Eskiden köyde sünneti otacılar dediğimiz kişiler yapardı. Sünnet olacak çocuğa elbisesi giydirmek gibi Yatağını süslemek gibi bir uygulama yoktu. Halen de yok. Ben dâhil çoğu emsallerimizin sünnet fotolarımız yoktur. Hatta sünnet elbiseleri içinde fotoğraf çekinen Anşabacı pek yoktur. Aile albümlerimize bakın sünnet kıyafeti ile fotoğraf çekilmiş birini görmezsiniz. Günümüzde İstanbul’da yaşayanlar giydiriyor olabilir. Ben buna bir şey diyemem. Ama sıraç toprağında sünnet kıyafetiyle dolaşan bir çocuk pek görülmemiştir. Sünnet ihmal edilmez mutlaka yaptırılır. Ancak düğün kutlaması şekline döndürülmez. Şimdi zaten hastanede yapılıyor bu işler. Benim torun Tokat devlet hastanesinde kestirilip(sünnet edilip) getirildi. Aile içinde meşrubat pasta ikramı yaptık.”(H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012)

7. 3.Asker Uğurlama

Acısu köyündeki asker uğurlamasının aşamalarını geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam ettiği görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. Kendi askerlik uğurlamalarından ve hazırlıklarından örnekler vererek Acısu köyündeki askerlik uğurlamasında yaşanan aşamaları görüşmeciler anlatmışlardır.

“Askere gidecek olanlar, Acısu köyünde yer alan kutsal tepelerden birinin yarı beline bir ‘asker otağı’ dediğimiz bir çadır kurarlar. İçlerinden birini şef /lider seçerler. Asker grubunun başına geçer. Bu kişi Askere gönderilme tarihine kadarki süreçte, köyün asker adaylarından davranışlarından sorumlu olur. Asker uğurlamasına kadar olan sürede yapılacakları planlar ve adayları bu plan dâhilinde yönlendirir. Ziyaretler, yemekler ve eğlencelerin tertip edilmesini sağlar. Tüm organizasyondan ve asker adaylarından sorumlu olur. Askere gideceklerin aileleri de, “eve çağırma” adı verilen bir yemek verirler. Asker uğurlama gününe kadar “eve çağırmalar” her akşam bir asker yakının evinde devam eder. Askere gidecek köyün gençleri de, Veli Baba ve Anşa Bacı’nın kabirlerinin üzerine giderler. Her asker adayının askere gitmeden önce ziyaret etmesi gereken önemli bir adres daha vardır. Bu adres, Karşıpınar köyündeki Hasan Baba’nın(Veli Baba’nın/Anşa Bacı’nın oğullarından)kabridir. Askere gideceklerin özellikle Hasan Baba’nın üzerine gitmelerinin önemli bir sebebi Hasan Baba’nın “savaşçı” olarak anılmasıdır. Hasan Baba, her asker adayı için önemli isimdir. Onun üzerine gidip duasını almak gereklidir. Hasan Baba savaşçı görülür. Hatta ‘HasanBaba ağırlık oluşturdu’ denilir. Ağırlık, ‘cephanelik’ anlamına gelir. Yaşadığı dönemde savaş olmamıştır. Ancak köyün etrafında birtakım çeteler oluşunca, Hasan Baba ‘ağırlık’ dediğimiz cephanelik oluşturmuştur. Her bir asker adayı Hasan Baba’nın üzerine niyaz ederken; ‘Hiçbirimizin burnu kanamadan Anşabacı toprağına dönersek, gelip üzerine dört ayaklı koçumuzu keseceğiz’ derler. Özellikle “koç” kesileceğini belirtirler. Burada da gizli bir dua ve niyet vardır. ‘Koçlar gibi gidip koçlar gibi dönmemizi sağla ki, biz de dönünce üzerine bir koç keselim. Sana olan borcumuzu ödeyelim.’ adağıdır. Aynı zamanda her asker adayı kendi ölmüşlerinin kabirleri üzerine de giderek hatta bir Cebail götürerek onlardan rızalık alırlar. Oğlunu gönderen askere gönderecek aileler

de Veli Baba/Anşa Bacı'nın üzerine giderek "oğlumuzu sağ salim gitsin gelsin. Dört ayaklı bir kurbanı üzerine keseceğim" şeklinde adakta bulunurlar. Bu ziyaretler, Cuma akşamı denilen Perşembe akşamı gerçekleşir. Hasan Baba'nın üzerinden döndükten sonra, Acısu köyünde yer alan üç kutsal tepe ve üç kutsal çeşmeye gidilir" (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012)

Görüşmeler sırasında oğlunun askerde olduğunu belirten bir görüşmeci de, benzer bir ifadeyi kullanmıştır:

"Oğlum askerde.2 ayı kaldı. Sağ salim bir dönsün, Veli Baba/Anşa Bacı üzerine, onun babası olarak kurban adamışım. Onu keseceğim. Oğlum da gitmeden önce, Hasan Baba'nın üzerine gitmiş, dört ayaklı adamış. O da kendi maaşından aldığı para ile onu kesecek" (B.K. 64, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012).

Bir görüşmeci ziyaretlerin ardından asker uğurlamanın diğer bir aşaması olan "çim öpme merasiminden" bahsetmiştir:

"Hocam ilk tertip, şubat ayında olur. İlk tertipte gidenler, çimleri öptükleri için kendilerini şanslı sayarlar. Şubatta 'ala kar' olur. Karın açıldığı yerlerde ise, çimler olur. Askere gidecekler çimleri öpmek için topluca doğa ile kucaklaşmak için dışarı çıkar. Çimi öperek toprağa yüz sürerler. Bu bizler için önemlidir. Ben de çim öperek askere gitmişim" (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Asker uğurlama ise son aşamasıdır. Bir görüşmeci Acısu köyündeki asker uğurlamasını şu şekilde anlatmıştır:

"Köyün altında toplanılır. Kadın erkek karışık dururlar. Askere gidecekleri uğurlamada öncelik kadınlarındır. Çünkü Kadın anadır, analık özelliği ile sadece kendi oğlunu değil tüm gidenleri kendi evladını uğurlar gibi tek tek öperek uğurlar. Her Anşabacı kadını aynı uğurlamayı gerçekleştirir. Anşabacı köyü demek, büyük bir aile demektir. Köyde yaşayan her birey aileden sayılır. Kadınların uğurlaması bittikten sonra, harçlığı erkekler uğurlama sırasında verirler. Burada önemli olan, her asker adayının cebinde harçlığın olmasıdır. Kendi akrabasının cebine para koymaz. Akraba olmayana para konulur. Zengini fakiri kalmaz. Herkes harçlık konusunda eşitlenmiş olur. Harçlığın miktarı da "bir yol parası" kadar olur. Zile'den İstanbul'a otobüs parası. Herkesin harçlığı dağıtıldıktan sonra, askerler minibüslere binerek köyden ayrılır. (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Görüşmeci sözlerini tamamladıktan sonra, başka bir görüşmeci eklemeler yapmak için söze dâhil olur:

"Anlattıklarının hepsine ben dâhil buradaki herkes katılmaktadır. Bugün dahi Acısu köyünde uygulanmaya devam eder. Ben de birkaç ekleme yapmak istiyorum. Asker uğurlaması yapılırken diğer Anşabacı köylerdeki askere gidecek adaylar da burada (Acısu köyünde) toplanır. Yıllardır Asker uğurlamasının tek adresi vardır o da Acısu köyüdür. Hiç değişmez. Anşabacıların inanç merkezi ata ocağının bulunduğu yerden

Veli Baba'nın Anşa Bacı'nın himayesinin bulunduğu topraklardan, Veli Babamın Anşa Bacımın himaye ettiği evlatlar onların mekânından askere uğurlanır.”(İ.D. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Asker ocağı “ **peygamber ocağı** ” olarak tanımlanmaktadır.

Acısu köyünde oğlu askerde olan bir baba, yuva ocak kurmanın yolunun ocak sahibi olmanın yolunun peygamber ocağından geçtiğini dile getirerek, kendi oğlu üzerinden konuyu açıklamayı tercih etmiştir:

“Asker ocağı deyip geçmemek lazım. Orası peygamber ocağıdır. Oğlumu bu nisanda, baba ocağından peygamber ocağına gönderdik. Oraya emanet ettik. Asker ocağı önemlidir. Ben baba olarak, evladımı elimden geldiğince yetiştirdim. Asker ocağı benim yetişemediğim, eksik kaldığım tarafları tamamlayacak. Büyüklerimiz ‘askerlik yapmaya tavuk dahi emanet edilmez’ derdi. Asker ocağına gitmeden kendi ocağını kurmasına izin verilmez bizde. Bir Kız babası, Askerliğini yapmış olana kızını emanet eder.Çünkü ona vatan emanet edilmiştir.O görevi başarıyla yapıp gelmiştir.Artık sorumluluk almaya hazırdır.Hiçbir kız babası askerliğini yapmamış olana kızını vermez.Kız istemeye gidildiğinde ilk sorulan soru ‘oğlun askerliğini yaptı mı?’ olur.İş,güç,eğitim daha sonra gelir.Yuvayı kurmanın yolu asker ocağından geçer.Bu sebeple,Asker ocağı,Hayata başlama sorumluluk alma noktasıdır.Ben bir baba olarak oğlumun askerde olduğunu gururlanarak söylüyorum.Sağ salim dönmesi için de duamı ediyorum.Askerden dönsün kendi ocağını kuracak inşallah” (B.K. 64, Erkek, Evli,YÖ, Zile, Mayıs 2011)

Bir erkek için Askere gitmenin, Acısu köyünde taşıdığı sembolik anlamlar da vardır:

“Biz, Anşabacılarda birey toplumla korkutulur. Toplumun denetimi ve düşüncesi önemlidir. Toplum nezdinde, Askerliğini yapıp gelen, sorumluluk almaya, yuva kurmaya, ocağın sahibi olmaya adaydır. Askere gitmeyene kız verilmez. Sorumluluk verilmez. Topluluk içinde düşüncelerine de önem verilmemektedir. Topluluk içinde söze karışır bir genç, sen askerliğini yaptın mı? Belli ki henüz yapmamışsın. Askerliğini yapıp gel. Öyle söze dâhil ol. İfadesi kullanılır. Biz Anşabacılarda üç kesim, “**Cahil**” statüsünde kabul edilir ve sorumluluk verilmez. İlki çocuklar, ikincisi bekârlar, üçüncüsü ise askerliğini yapmayanlar. Kadınlar için de, “çocuk doğurmayanlar” bu gruba dâhil edilir” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Bir başka görüşmeci de, Acısu köyündeki evlilik uygulamalarından bahsederken, evliliğin temel şartlarından birinin askerlik olduğunun altını çizer:

“Askere gitmeyene kız verilmez. Sorumluluk verilmez. Topluluk içinde düşüncelerine de önem verilmemektedir. Topluluk içinde söze karışır bir genç, sen askerliğini yaptın mı? Belli ki henüz yapmamışsın. Askerliğini yapıp gel. Öyle söze dâhil ol. İfadesi kullanılır. Bunu genelde askerliğini yapanlar sıkça dile getirir” (İ.D. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

7. 4.Evlenme

Harun Güngör (1997:69) eski Türklerde, evliliğin”sönmez bir ateş yakma” şeklinde ifade edildiğinden bahseder. Ailenin sembolü “ev” evin sembolü de “Ocaktır”.

Acısu köyünde de evlenme ve evlilik, “*ocak sahibi olmaya atılan ilk adım*” (47, *Erkek, Evli, Mayıs, 2012*). Olarak tanımlanmaktadır. “Doğacaklar ocağından bucağından gelsin” duasında ocağa yapılan vurgu dikkat çekicidir.

Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları adlı eserinde; “*Aileye verilen önem, Türklerde evin, eşiğin ve ocağın kutsallık kazanması ile sonuçlandığından bahseder*” (Ögel, 1988:253-254) .

Bir görüşmeci, Bahaeddin Ögel’in yukarda belirtmiş olduğu ocak, eşik, ev üçgeninde tanımladığı aile olma kavramına benzer bir açıklama da Acısu köyündeki bir görüşmeciden gelir.

“Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde gelin evden çıkarken önce ocağı sonra köşeyi daha sonrada eşiği öper. Koca evinde de ocağı ve evin köşesini öper. Ana olduktan sonra, kadın eşiği öpmeye hak kazanır. Eşik öpmek, kadının ‘evin sahibi’ konumuna yükseldiğinin göstergesidir” (M.A. 42, Kadın Evli, Lise, Acısu, Haziran 2012).

Evlilik ve evlenme **ocak** kavramı üzerine inşa edilmiştir. Aynı zamanda boşanma da ocağın üzerine su dökmek, ocağın söndürülmesi olarak algılandığından, boşanma yasaklanmıştır.

7. 4. 1.Evlenme Biçimleri

Acısu köyünün inanç bakımından Alevi köyü olması sebebiyle, Alevi olmak ya da olmamak durumu evliliklerin yapılış biçimini de etkilemektedir. Acısu köyünde yapılan evlilikleri halk kültürü açısından ele aldığımızda endogami ağırlıklı olduğunu ve Alevilik kavramı etrafında evliliklerin şekillenip gerçekleştiğini Görüşmecilerin ifadelerinden

hareketle söyleyebiliriz. Gözlemlerim sonucunda Anşabacıllarda iki türlü evlilik biçimi tespit edilmiştir:

7. 4. 1. 1. Endogami Evlilik

Anşabacılların, Kan ve inanç akrabalığına dayalı bir sistemin üyeleri olmalarının nedeni, endogaminin yaygınlığıdır. Her birey bir diğeriyle akraba konumundadır. Dışardan yapılan evlilikler hoş karşılanmaz. Düşkünlük sebebi sayılmaktadır.

Anşabacıllarda dışardan evlenmek, yaşamını mahremini dışarıya açmak olarak algılanmaktadır:

*“Bizde dışarıya karışmak, **ele / yabancıya karışmak** denir. Ele karışanın hem yaşamı hem de kanı karışır. Bu sebeple ‘Kanım kanına karışmasın, ocağından bucağından hayırlı ana kursaklarından olsun’ diye dualar yapılır. Bunun aksi bir durum, Yolu çiğnemek olarak yaradılışına aykırı davranmak olarak kabul edilir. En büyük kirliliklerden biridir. Bu tür evlilikleri yapanlara ‘sen atana ocağına verdiğin sözü çiğnedin, kanını başka kanlarla karıştırdın’ denilerek görgüye sevk edilir. Düşkünlük cezası alır” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).*

Bu tür bir uygulama dışardan bakıldığında olumsuz gibi görülse de Anşabacıllar gibi içine kapalı, geleneklerine bağlı bir toplulukta doğmuş, büyümüş yetişmiş bir kızın Sünni’ye gelin gitmesi, sisteme ve ocağa (ataya) yapılan “saygısızlık” olarak kabul edilir. Çünkü yapılan her dış evlilik “sırrını faş etmektir”. Ocağın içyapısını, senden olmayanlarla ile paylaşılması demektir.

“Bizde evlilikler eş seçiminde Veli Baba’ya inanmış insanlar arasından olmaktadır. Biz de ‘karga sürüsünün içinde güvercin olmaz’ diye bir söz vardır. Tabiatı dahi bir uyum ve denklik vardır. Evlilik ancak ortak bir paylaşım yaşayacağın biri ile olmalıdır. Bir Anşabacıyla evlenmek Veli Baba’nın Anşa Bacı’nın düşüncelerine inandığının en somut kanıtıdır” (B.K. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Kasım 2010).

Acısu köyünde evin eksüğünü görme konusunda yapılan görüşmelerde bir görüşmeci Acısu köyünde en önemli eksük görmenin “Sıracın Anşabacıyla evlenmesi” olduğunu belirtmiştir:

“Şincik, evin eksüğü olur da insanın eksüğü olmaz mı? Evin eksüğü giderilir ama insanın eksüğünü gidermek zordur. Sıracın eksüğünü bir başka Anşabacılı giderir. Bunun da adı evliliğdir. Sıracın eksüğünü görme denir” (F.Ç. 80, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).

Aslında, “kanın kanıma karışması” denirken, iki farklı yaşamın birbirine karışmaması istenmektedir. Aktarımın kadın üzerinden gerçekleştiği düşünüldüğünde Anşabacılarda, bir kızın yabancı bir erkekle evlenmesi Anşabacılar açısından en istenmeyen durumlardan biridir.

“Bizden bir kız Sünni’yi sevdiğinde, onunla kaçtığında ciğerimiz yanar. Kız giderken kendi eliyle, baba ocağını bir yabancı içinateşe verir. Kız evladın yabancıya eş olarak gitmesi bizim için, canından bir parçanın koparılmasıdır. Dışardan bize gelen ile bizden dışarıya giden arasında çok fark vardır. Dışardan gelen Sünni ya da alaca bir kız Anşabacılı erkeğine eş olmak için gelir. Bir sıracı eş olmak demek, Sıracın geleneğine, inancına, ev düzenine, yaşam şekline tabi olmayı peşinen kabul edendir. O sana uyum göstermek zorundadır. Peki ya diğeri? Bizden gidip yabancıya eş olan Anşabacılı kızı yaptığı bu tercih nedeniyle, Anasının babasının tüm emeklerini hiçe sayıp yüzlerini yere eğdirir. Tarikatı çiğner, ana babayı çiğner, kendini inkâr eder. Ve en kötüsü de kanın kanıma karışması ilkesini çiğnemesidir. Kanına başka kanlar karışacaktır. Yabancıya giden kız evlat bizim için ölmüştür. Baba ocağını bir yabancı için bırakıp gitmesi, ben ocaktan vazgeçiyorum demektir. Ocaktan vazgeçen yolsuz kalır. Yolu olmayan yaşayan bir ölüdür. Gidenin ismi dahi ocakta anılmaz. Bu sebeple kız evladımız doğduğunda ‘ocağımdan bucağımdan hayırlı ana kursaklarından yetişmiş birini yaz’ diye dua edilir. Evin ocağını yapan da yıkan da kız evlattır” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012).

Bir görüşmeci (Anşabacılı babası da) oğlu için en uygun gelin adayının Anşabacılı kızı olduğunu belirtir.

*“Benim oğlum avukat. Şuan askerde, askerden döndükten sonra onu evlendireceğim. Bu eve ve yaşantımıza mutlaka bir Anşabacılı kızı girmelidir. Eve Anşabacılı kızı gelin olarak gelirse ocağın ateşi canlanır. Hem evi hem ocağı hem de bizi tazeler. Yeniler. Yeni bir can ve nefes katılmış olur. Ocağı diri tutan nefestir. Sıracın nefesidir. Çerağı uyandırır. Aksi bir durum hem bizim için hem onun için zor olur. Zorluktan kasıt, benim gibi olanı benden olanı oğluma gelin olarak alırsam nasıl taşıyacağını davranacağını bilir. Bize uyum sağlar mı? Ayak uydurur mu? Diye bir soru olmaz kafamda. Öteki türlü ise, ikimiz için de zor bir süreç olur. Hem bize hem evliliğe hem de yeni hayatına adapte olma süreci yaşar. **Doku uyumsuzluğu olmamalı evlilikte. Aksi olursa kangren olur**” (B.K. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Kasım 2010).*

Anşabacılarda endogami, **tek eşli evlilikleri de** beraberinde getirmiştir. İki eşlilik hoş karşılanmamasına rağmen, çok istisnai durumlarda ikinci evliliğe izin verilmektedir:

“Uzun süredir, çocuğu olmayan evli çiftler. İkinci evlilik için babaya sohuya danışır. İlk eşin ırızalığını almak kaydıyla baba ve sohu; “ocak kısır kalmayın. Bir Anşabacı daha doğsun. Ocağın ateşi bek olsun” düşüncesiyle ikinci evliliğe izin verir. Ancak bu her zaman rastlanan bir durum değildir. Elzem kalınan durumlarda başvurulmuş bir çözümdür.” (A.B. 38, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012)

Anşabacılarda yapılan evliliklerin rızalık kavramına dayandığı ve rızalığı arandığı gözlemlenmiştir. Rızalık evliliklerin temel esaslardan birini oluşturmaktadır. Özellikle de evliliklerde “Ana ve babanın rızası aranır” Çünkü Ana baba hakkı, Tanrı hakkı olarak bilinir. “Ocak sahibinin rızasını almadan ocak kurulmaz” anlayışı hâkimdir.

Ana ve baba razı olmadan kurulan yuvanın ne ocağa ne de evli çiftlere ve onlardan doğacak çocuklara hayır etmeyeceğine inanılır. Bu sebeple Anşabacılarda evlilikler ana – baba hakkının evlat tarafından sınındığı, dönemler olarak görülür:

“Büyüklelerimiz hep derdi ki, ana baba ahı almayın. Onların rızasını almadan yola çıkmayın. Eğer çıkarsanız ayağınız taşla dokunur. Onların rızasını alın ki yolda kalanlardan olmayın. Evlilik bu yollardan biridir. Kuracağın ocak (yuva) rıza üzerine kurulmalı. Rızalı bir ocak kur ki, belinden inen de senin rızalığını alsın. Hayata tutunsun. Ocağını tüttersün. Senin hakkını tanrı hakkı kabul etsin. Seni çiğnemeyi tanrıyı çiğnemek olarak görsün ve sakınsın. Ana baba rızası üzerine kurulan yuvalar, ana baba rızası bilen evlatların doğmasına vesile olur. Ocak demek ana baba demektir. Ocak sahibi olmanın da yolu ana babanın duasını almaktan geçer. Ana babanın rızasını almak Tanrı'nın rızasını almaktır.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

“Acısu köyünde, Çocuk sakat ya da ölü doğarsa, ya da doğduktan sonra ölürse veya hiç olmazsa, bu durum; ana babanın rızasını almamanın cezası olarak yorumlanır.” (İ.D. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Şubat 2013).

Görüşmeciler Acısu köyünde Evlenme yaşının kızlarda 18'lerden 22 ve 25'lere çıktığını belirtmişlerdir:

“Köyde eskiden 1960'lı yıllarda kızlar erken evlendirilirdi. 17'sini doldurmuş, 18'ine basmış diyelim. 22'yi geçtiğinde kızın evde kaldığı yorumu yapıldı. Hatta topluluk arasında 22 yaşında olanlara, kıza dolanma ve kemik kırma dönemi geçti, artık kemiği de kırılmaz şeklinde yorumlar çok yapıldı. 22'sinde genelde anne bulunduğu için bu şekilde düşünülürdü. Benim anam 18'inde evlenmiş ablamı 19'unda kucığına almış. 22 yaş demek, evli ve çocuklu yaş demek oluyor. Günümüzde ise, bu sınır köyde yaşayanlar için 22 köy dışındaki eğitimli kesim için 25'e çıkmıştır. Mesela ben avukatım, 25 yaşım bitince evlendim. Benim gibi Özellikle İstanbul'da Ankara'da okumak

için giden genç kızlar ve erkekler eğitimin de vermiş olduğu bakış açısıyla geç evlenmektedirler.18 yaş sınırını yukarıya çeken de bu kesim olmuştur” (A.B. 33, Kadın, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013).

7. 4. 1. 2. Kız Kaçırma

Harun Güngör (1997), “Kız kaçırmanın Türklerde çok eski dönemlerden itibaren bir evlenme usulü olarak kendini gösterdiğinden” (s.69) bahseder.

Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde “kız kaçırma” yaygın evlenme biçimlerinden biri olarak görülmektedir.

Mahmut Tezcan (2000), “Anşabacılarda kız kaçırma (anlaşarak) yoluyla evlenme yaygındır.” (s.163) ifadesini kullanır.

Görüşmeciler kız kaçırma olayının genelde topluluk içinde gerçekleştiği için **,grup içi evlilik** olarak algılandığını ve kız kaçırmanın geleneksel evlilik biçimlerinden biri olarak görüldüğünü belirtmişlerdir.

*“Kız kaçırmanın Acısu ve diğer Anşabacılı köylerde iç evliliklerden biri olarak algılanmasını sağlayan detayı, **kızın kime kaçtığı** oluşturur. Eğer sıracı kaçmışsa, ‘kızımız yabancıya gitmedi’ diye düşünülür. Diğer türlü durumda ise kız evine atış düşer.(H.K. 46,Erkek,Evli,YÖ, Acısu, Nisan 2012).*

“Eğer kız bir Sıracı kaçmışsa “topluluk içinde kaldığı için” ailesi tarafından affedilmesi daha kolay olmaktadır. Yabancıya kaçmışsa, aile kızını silmektedir” (A.B. 33, Kadın, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

Acısu köyünde bir görüşmeci;

“Kız kaçırmada aranan kıtas, “ocak uygun görsün yeterli” düşüncesidir. Ve Kız kaçırma sonucunda, Sıracın Anşabacılı ile evlenmesi durumu gerçekleşiyorsa bu durum ocağa aykırı sayılmaz. Aykırı olan tek durum ana baba rızasının alınmaması olur” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

Görüşmeciler, Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde genelde kaçarak yapılan evlenmelerde düğün yapılmadığını; kaçan ve kaçırılan Anşabacılı olursa, iç evlilik yapmış sayılarak yaygın olmasa da erkek tarafınca düğün yapıldığını belirtmişlerdir.

“Düğün Yapılsa dahi, kesilen kurban baba/sohu (sofu) tarafından dualanmaz. Ata rızasının olmadığı bir durum gerçekleştiği için, baba ve sohu düğüne gelmez, yemeğini yemez. Gelini ve güveyi dualamaz. Ata rızası olmadığı için baba ve sohu da mesafeli kalmayı tercih eder” (BK. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Nisan 2012).

“Normal bir düğünde gerçekleşen uygulamaların hiçbiri kaçak düğününde olmaz. Gelinlik olarak saya giymez. Süt hakkı da verilmez. Ölmüş aile yakınlarının mezarını gidip rızalık alınmaz. Yozucu salınmaz. Rızalık alınmadan olduğu için, gelin ve güveyi ata kabirlerini ziyarete gidemez. Doğan çocuklara da, evlenirken atalarının rızası alınmadığı için atanın isimleri de konmaz” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

Anşabacılarda kız kaçırmadan sonraki süreçte yaşananları görüşmeciler şu şekilde ifade ederler.

*“Erkek tarafı düğün hazırlıklarına başlar. Kaçan çiftler birkaç gün sonra ortaya çıkarlar. Aile büyüklerinin araya girmesiyle orta bir yol bulunur. İki tarafın rızasıyla gerçekleşen bir kaçış olması ve **Sıracın Anşabacılıla evleniyor oluşu** ailelerin yumuşamasına yardımcı olan detaylardır. Aile büyükleri, iki tarafın aile temsilcilerine; durumu ‘en azından kızınız bir sıracı kaçtı. Anşabacılı ocağından birine gitti. Yabancıya kaçarak yüreğiniz yanmadı. ‘şeklinde yorumlayıp kabullenmelerine öncülük ederler.”*

“Bir zengin bir fakire kızını istiyorum veriyor musun? Deyince baba da “ben veriyorum” der. Ama baba kendi adına konuşur. Kızı bildiğini yapar. Derler. Kız anasına babasına başkaldırıp başkasına kaçarsa bu olay, sorun olarak ceme gelmez. Kendi içinde halledilip cem huzuruna çıkılmak zorundadır. Ben kızıma elimi öptürdüm der. Kız kaçırma durumu görgü cemine mutlaka gelir. Orada halkın önünde teyit edilemeyen hiçbir konu çözüme ulaşmış olmaz. Bu kişi kızı kaçan bir baba da olabilir. Kaçan çiftler elini gelip öpmüşler doğru mudur? Diye sorar. Baba da “Evet” cevabını verdiğinde konu çözüme kavuşmuş olur.(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

Görüşmeciler, kız kaçırma ya da kaçarak evlenme durumunun sadece Acısu köyünde değil bütün Anşabacılı köylerde yaygın bir durum olduğunu belirtirler.

7. 4. 2. Boşanma

Evlilik kadar evliliğin sürekliliği de Anşabacılılar için önemlidir. Ocağın bekliğini, evliliğin sürekliliği sağlar. Bu sebeple Anşabacılarda boşanma yoktur. Boşanmak, düşkün kalma sebebidir. Evliliğin nasıl yapıldığı kadar evliliğin devamlılığı da önemlidir. Aileyi korumak dağılmasını önlemek sistemi korumak anlamına gelir.

Anşabacılarda boşanma en önemli düşkünlük sebebidir. Eşlerin birbirine emanet edildiği, karşılıklı, rızalık anlayışına dayalı bir kurumdur aile. Tüm toplumsal sistem, aile üzerine inşa edilmiştir. Anşa Bacı ocağını güçlü kılan, ocağı besleyen aile kurumudur.

Evlenmek demek “ocak olmak” demektir. Acısu köyü başta olmak üzere tüm Anşabacılı köylerinde yer alan her bir ev, ocak misyonuna sahiptir. “*herkesin ocağının başı şen olsun ki, Anşa Bacı ocağı güçlü kalabilsin*”(A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Haziran 2012) ifadesi ocağa verilen önemin aileden geçtiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Aile, Anşabacılı ocağını ayakta tutan neferdir. Bu sebeptendir ki, aile kurumu önemlidir. Parçadan bütüne giden, bütünü besleyen bir yapılanma söz konusudur. Aile kurumunun dağılması ya da zarar görmesi, boşanmaya müsaade edilmesi, ocağı besleyen bu damarların kesilmesi ocağın güç kaybetmesi anlamına gelir. Bu sebeple kadın ve erkeğe büyük bir misyon yüklenmiştir. Bu misyon aileyi ayakta tutmaktır. Kadın ve erkek aileyi kurar denetimini ise toplum yapar. Aileyi ayakta tutmak sistemi ve bağlı bulunduğu ocağı ayakta tutmaktır. Bu derece önemli bir misyona sahip kurumu boşanma yoluyla yıkmak, ömür boyu düşkün kılmaya gönüllü yazılmak anlamına gelmektedir.

“Kişi ailesine zarar verirken, aslında zarar verdiği sistemin kendisidir. Sistem bunu affetmez. Yarattığı zararı ona hayatı üzerinden ödetir. Onu süresiz düşkün bırakır”.Süresiz düşkün kalmak sistem/yol senden vazgeçti demektir. Sen zaten boşanma ile sistemden vazgeçtiğini beyan ediyorsun. Boşanmak bir Anşabacılı için sistemden vazgeçmenin beyanıdır” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

Anşabacılılarda iç evlilik zorunlu tutulurken, zorunlu tutulan bir başka durum da boşanmamaktadır. Anşabacılılarda aileye önem verilir. Ailenin nasıl kurulması gerektiği ocak kuralları ile belirlenmiş ve önemsenmişse; ailenin korunması sürekliliğinin sağlanması da o derece önemli görülmüştür.

Boşanmak; ocağını dağıtmak, ocağı söndürmek (B.K. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Nisan 2012) anlamına gelir ki, sert yaptırımlarla karşılık bulur. Boşanan kişi talip de olsa baba sülalesinden de olsa aynı cezayı alır. Hiç kimse ocağın üzerinde değildir.

Baba soyundan birisi boşanmak isterse ya da boşanırsa en ağır yaptırımlara maruz kalır. Çünkü baba soyundan olmak, talibe yaşamı ile aldığı kararlar ve davranışıyla örnek

olmak demektir. Talip, yaşamını düzenlerken model olarak baba soyundan gelenleri örnek alır.

“Böyle bir kurumu yıktığın zaman, hayatını ellerinle yıktığın anlamına gelir. Hayat boyu düşkün olmak canlı canlı gömülmek demektir. Kimse lokmana gelmez, lokma dökemezsin, kurban kesemezsin, öldüğünde dahi cenazen dualanmaz, kimse ölüne sahip çıkmaz. Toplumda itibarın olmaz. Bir erkeğe itibarı kadın kazandırır. Onu toplumda söz sahibi yapan yuvasıdır. Bekârlara kazandırır. Söz sahibi yapan kurduğu yuvadır. Boşanmak demek yaşarken ölmeyi tercih etmek demektir” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Haziran 2012).

“Biz Anşabacılarda boşanmanın hiçbir açıklaması ve mazereti yoktur. Toplum mazeret kabul etmez. “Boşanamazsınız der” kesip atar. Buna karşın boşananları ise ciddi yaptırımlar bekler. Diğer Anşabacılılarla aynı törenlere katılamazlar. Kestiği kurban yenmez. Kesilen kurbanın etinden yeme hakkı yoktur. Hastası olsa, darda olsa ya da ölüsü olsa hiçbir Anşabacılı kapısına yardım için koşmaz. Çünkü yol düşkününü olmuştur. Bu durum, herkesin kolay kolay kaldırabileceği bir durum değildir. Yol düşkününü bıraktıran kimse diğer Anşabacılılar için; yaşayan bir ölüdür. Varlığının kimse farkında olmaz. Yok, gibi davranılır”(H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012).

Boşayan kimse erkek ya da kadın olsun, yol düşkününü ilan edilir. Görülmez. Bir başkasıyla evlenemez (en azından Anşabacılardan biri ile evlenemez) Boşandığı kişi ise görülmeye devam eder. Düşkün sayılmaz ve yeniden evlenebilir. Burada önemli olan boşanmayı kimin gerçekleştirdiğidir. Ocağın üzerine suyu kimin döktüğüdür. Ceza dökene kesilir. Dökülürken üzerine su sıçrayana değil.

7.5. Acısu Köyünde Kız İsteme ve Düğün

7. 5. 1. Kıza Dolanma

*“Acısu köyünde evlilik iki tarafın birebir anlaşması temeline dayalı olur. **Görücülik usulü ile evlenmezler.** Bu yüzden de kız ve erkek evlenmeden önce bir süre görüşürler. Genelde görüşmeler pınar başlarında ya da evliya ziyaretleri, düğünler, ficekler gibi her türlü toplu eğlence ve faaliyetlerde fırsat yaratılarak yapılır, buna da “**Kıza Dolanma**” denir. Yapılan görüşmelerin mutlaka evlilikle sonuçlanması beklenmez. Gençlerin bir süre görüşmeden, ailesinin zoru ile istemeyerek yaptığı evliliklere ender rastlanır”(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012).*

“Eşlerden birinin ölümünden sonra yapılan evlilikler oldukça normal kabul edilir ancak aynı anda birden fazla evlilik pek benimsenmez. Tek eşlilik ilkesi çoğunluk tarafından kabul edildiği için birden fazla evliliklere ses çıkarılmasa da pek makbul olarak kabul edilmez. Çok eşlilik daha çok Sünni kültürün etkisi ile oluşmuş ancak fazla rağbet görmemiştir. Çünkü yol inancı önce aile kurumundan başlar ve görgü sırasında eşlerin birbirinden “razılığı” yani şikâyeti olup olmadığı sorulur. Çok eşlilik nedeniyle aile içinde meydana gelen huzursuzluk ve gönül kırıklıkları da yol hizmetine ve ibadetlere engel olur” (H.B. 58, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012)

Yukarıdaki açıklamalar ışığında yapılan düğün şu bölümlerden oluşur;

7.5.2. Dünür Gitme ve Nişan Yapma

Acısu köyünde dünür gitme ve nişan yapma sürecinin nasıl işlediğini, gerçekleştiğini görüşmeciler şu şekilde ifade eder:

“Gençlerin anlaşmalarından sonra, Oğlanın babası köyden ileri gelen birkaç kişiyi yanına alıp; kız evine dünür gider. Kızı, oğlanın babası değil yanında götürdüğü kişilerden biri ister. Kız evinde bir süre oturduktan sonra giden kişilerden biri; ‘Allah’ın emri, peygamberin kavli, hazırda bulunan cemaatin şahitliği ile kızını falanca adamın oğluna istiyoruz.’der. Kız evi durumu önceden bildiği için istek genellikle olumlu karşılanır ve aynı anda nişan yapılır. Nişan için ayrı bir tören yapılmaz. Gerek söz kesmede olsun gerekse nişan da yüzük bilezik, küpe, çeyrek altın gibi ziynet eşyaları alınıp takılması tarikat tarafından yasaklanmıştır. Ziyet eşyası alınıp takılması hediye edilmesi, tarikatın çiğnenmesi anlamına gelir. Düşkünlük sebebidir. Ayrıca söz kesmenin ardından taraflardan birinin ya da ikisinin sözü/nişanı bozması düşkünlük sebebi sayılır. Ceza süresi 7 yıldır” (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012; H.B. 58, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012)

7.5.3. Kemik Kırma

Görüşmeciler nişandan sonra kına ve düğün başlamadan önceki bir zamanda **“Kemik Kırma”** denilen bir uygulama yapıldığından bahsetmişlerdir.

*“Oğlan tarafı büyük veya küçükbaş bir kurban keser, bir temsilci ‘**şu kişinin oğluna şu kişinin kızını aldık kemiğini kırıyoruz,**’ diye ilan eder. Davete katılanlar dualar eder, hayırlı olsun dileklerini iletir ve kesilen kurban birlikte yenir” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, 2012; C.D. 65, Erkek, Evli, İ.Ö, Acısu, Eylül 2012)*

7.5.4. Düğün Tarihi Danışma

Kemik Kırma olayından bir süre sonra gerçekleşen düğün tarihi danışma sürecini Acısu köyündeki Görüşmecilerin ifadelerine göre şu şekilde gerçekleşmektedir:

*“Kemik Kırma olayından bir süre sonra oğlan tarafı “kına ve düğün” tarihi için kız evine **“danışmaya”** gider. Birlikte hem düğün tarihi hem de düğünün kaç gün yapılacağı belirlenir. Düğün süresi düğünü yapan kimsenin maddi durumu ile de yakından ilgilidir.1 gün olabildiği gibi 3 gün ya da 10 gün olabilmektedir” (H.B. 58, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012)*

*“Düğün tarihi belirlendikten sonra düğün hazırlıkları başlar. Önce, düğünde saz çalacak âşık bulunur. Daha sonra kurbanların, yiyecek maddelerinin, elbiselerin alınması gibi düğün hazırlıkları başlar. Düğün için çıkılan alışverişe **“Pırtı”** adı verilir.*

Bu alışverişte ziynet eşyası almak takmak yasak olduğu için, giyim üzerine bir alışveriş yapılır. Alışverişe erkek ve kız tarafının erkekleri çıkar. Kızın kendisine anasına babasına elbise alınır” (E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012; G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Ziynet eşyasına yüzük ve küpe gibi ziynet eşyasına getirilen yasağın sebebine bir görüşmeci açıklık getirmiştir:

“Evlenirken ocak kuruyorsun. İki tarafın ocağına incir ağacı dikerek ocak kuramazsın. Ekonomik açıdan iki taraftan da çökmemesi, bir tarafın diğerine üstünlük göstermemesi amacıyla ziynet eşyası takılmaz. İki aile arasındaki eşitliği korumak amacıyla ziynet eşyasına yasak getirilmiştir. Üstünlük ahlaki tutumda olsun deriz. Bir tarafı yaparken diğer tarafı zor durumda bırakmanın adidir ziynet eşyası almak ve takmak” (V.K. 68, Erkek, Evli, İÖ. Zile, Eylül 2012).

7.5.5. Süt Hakkı

Anşabacılarda başlık parası verme uygulamasının olmadığı belirtilmiştir. Anşabacılı ocağına bağlı tüm Anşabacılı köylerinde başlık verme tarikatça yasaklanan bir uygulamadır. Yasağa rağmen başlık parası almak düşkünlük sebebi sayılmıştır. Başlık parası yerine kızın annesine **süt hakkı** adı verilen sembolik bir para verilir. Acısu köyü ve diğer Anşabacılı köylerinde Süt hakkı nakit olarak kızın anasına verilmez. Bu paranın değerinde altın da verilmez. Sadece, kızın anasına **“süt hakkı”**olarak elbise/elbiselik kumaş alınır. Anşabacılarda ziynet eşyasına getirilen yasak, süt hakkı için de geçerli olup, nakdi olarak alınan para, görgüde gündeme taşınır istişare edilir, düşkünlük sebebi sayılır. Cezası 7 yıldır.

“Bizde başlık parası yoktur. Tarikatçe yasaklanmıştır. Başlık parası alanlar düşkün sayılırlar. Sadece kızın anasına ödenen “süt hakkı” dediğimiz bir para vardır. Bu para da günümüz değeriyle 350- 500 TL civarındadır. Bir entari parası. .Bu para kızın anasına nakit olarak da verilmez. Paranın değerinde entari alınır. Nakit alınması da tarikat tarafından yasaklanmıştır.”(V.K. 68, Erkek, Evli, İÖ. Zile, Eylül 2012)

Tezcan (2007), “Evlenmede ‘başlık parası’ almazlar. Yalnız anneye bir miktar ‘süt hakkı’ verilir” (s.163).

7.5.6. Rızalık Alma(İrızalık Almak)

Acısu köyünde düğüntarihi belli olduktan sonra, gelin adayıölen aile büyüklerinin kabirlerini ziyaret eder. Bu ziyarete “Rızalık Almak” denilmektedir.

“Gelin kız aile büyüklerinin kabirlerine giderken tıpkı bir eve misafir olarak gidilirken nasıl ki eli boş gidilmezse, ikramlıkbir şeylergötürülürse benzer bir uygulamayı da gelin kız aile büyüklerinin kabirlerini ziyarete giderken yapar. Eli boş gitmez. Mutlak surette mezarlarına bırakmak için, ya kansız kurban olarak mayalı ekmek götürür ya da bir Cebrail götürür orda keser. Kendisinin kesmesi gerekir. Kendi eliyle ikram etmek denir buna bizde. Anşabacılı kadınlar kurbanları kesme hakkına sahiptir. Kadının eli erkeğin eline bakılmaz bizde. O yüzden Cebrail’ini kendi kestikten sonra, ‘Geldim huzurunuz rızanızı almaya, Kuracağım yuvamı huzurlu kılın, çocuklu kılın, ocağımı yaşatması için doğacak çocuklarımı sağlıklı kılın’ şeklinde onlara yalvarıp ırızalık ister(M.K. 57,Erkek, Evli, Acısu, YÖ, Ağustos 2012).

7.5.7. Seher Döğme

Seher vakti (03.00 civarı) düğün kâhyası bayrağı hazırlar. Tepesine de elma takar. Bayrağı dikmesiyle birlikte âşık saz çalıp, düğün türküleri söylemeye başlar. Düğün resmen başlamış olur. Âşık, güneş doğana kadar çalmaya ve söylemeye devam eder. Buna “Seher Döğme” denir. Âşık saz çalarken kız evinde, hazırlıklar başlar.

7.6. DÜĞÜN

7. 6. 1.Düğünde Görev Alanların İsimleri ve Görev Alanları

Görüşmeciler, Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde geçmişte olduğu gibi günümüzde de benzer uygulamaların devam ettiğini, küçük değişikliklere karşın düğünlerin Zile merkezdeki düğün salonları yerine Acısu köyü ve diğer Anşabacılı köylerde geniş katılımlı olacak şekilde yapıldığından bahsetmişlerdir. Hatta görüşmeciler gelin ya da damat düğünden sonra Zile merkezde ev tutup orada otursalar da, (ekseriyetle Anşabacılı Mahallesi olarak bilinen Kargapınar ve Minarey-i Sağır mahallelerinde ikamet etmektedirler) düğün Acısu’da yapılmakta ve ilk geceyi köyde geçirmektedirler. Bu kuralın öteden beri süregeldiği ve değişmediği görüşmecilerca belirtilmiştir.

Zile merkezde ve daha sonra Acısu köyünde görüştüğüm Görüşmecilerin, düğünlerinde görev alan kişilere verilen isimleri ve onların düğündeki görev alanlarını paylaşmışlardır.

7. 6. 1. 2.Düğün Kâhyası

Düğünün tüm organizasyonundan sorumlu olan kimsedir. Erkek tarafının yakın akrabalarından seçilir (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Acısu, Nisan 2012).

7. 6. 1. 3.Kız Başı

Kızın yakın akrabalarından birisi seçilir. Kıza yol göstermesi amacıyla Evli olanlardan tercih edilir (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Acısu, Nisan 2012).

7. 6. 1. 4.Yiğitbaşı

Damadınamcaogullarından evli olanı varsa o seçilir. Genelde evli tercih edilir, bazı hizmetlere eşinin yardımcı olabilmesi için. Bekâr olursa da kız kardeşi yardımcı olur. Yiğitbaşı düğünün tüm detayları ile ilgilenir (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Acısu, Nisan 2012).

7. 6. 1. 5.Sağdıç

Damadın en yakın arkadaşlarından ya da akrabalarından biri olur. Damadın her türlü ihtiyacı ile sağdıç ilgilenir (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Acısu, Nisan 2012).

7. 6. 1. 6.Yazıcı

Düğün ekmeği-genelde işkefe, yufka-pişiren kadınlara denir (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Acısu, Nisan 2012).

7. 6. 1. 7.Seher Döğme

Düğün süresince sabahın seher vaktinde damat evinin önünde âşık/âşıkların saz eşliğinde söylediği türkülerle uyuyanların uyandırılmasına yönelik bir ritüeldir (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Acısu, Nisan 2012).

7. 6. 1. 8.Yozucu

Erkek tarafının kız evine gönderdiği habercidir (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Acısu, Nisan 2012).

7. 6. 1. 9.Damat Övme

Düğün aşığı tarafından damat ve geline hitaben topluluk önünde biraz da izleyenleri düğünün neşesine uygun olarak güldürmeye yönelik esprili türkü söylemesidir (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Acısu, Nisan 2012).

7. 6. 2.Kına Karma

Acısu köyünde kına karma ve kına yakma merasimi bayrak dikildikten sonra başlamaktadır. Bayrak, düğünün resmen başladığının habercisi olarak görülmektedir.

“Belirlenen tarihte köy halkı da davet edilerek oğlan tarafından leblebi, çerez gibi yiyeceklerle birlikte getirilen kına, kız evinde yakılır. Damadın kınası ise erkek evinde yakılır. Yapılan törenlerde ayrı ayrı bölümler olmaz, kadın erkek birlikte bulunur. Kınaya, saz çalıp türkü söylemek için bir âşık getirilir, o gün konuklara yemekler verilir. Evin önünde “harman yeri” denilen alanda türküler eşliğinde kına yakılır, kınayı karan ve yakan kadınlara bahşişler verilir. Devamında âşık türküler söyler, semahlar yapılır ve tören bitirilir. Kına ve düğün arasında çok az bir süre bulunur. Düğünden önce her eve şeker götürülerek “okuyuntu” dağıtılır ve bu okuyuntular düğün davetiyesi yerine geçer”(Y.D. 70, Kadın Dul, İÖ, Acısu, Eylül 2012; E.D. 75 Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012; F.Ç. 80, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Ağustos 2012)

7.6.3. Yozucu Gönderme

Acısu köyünde, Kına karmadan sonraki aşama yozucu göndermedir.

“Erkek tarafı (düğün sahibi)düğün sabahı erkenden, kız evine“Yozucu” denilen bir erkek gönderir. Yozucu derleme sözlüğünde “haberci” anlamına gelmektedir. Yozucunun omzundaki heybede, her türlü yiyecek içecek ile et bulunur. Ancak kız evinde bekleyen gençler yozucuyu içeri sokmamaya çalışırlar, yozucu bu gençlere yakalanmadan kız evine ulaşırsa heybesindeki tüm yiyecekler onun olur. Gençler

yozucuyu yakalarsa, bol bahşış isterler. Yozucu bahşış vermeye yanaşmazsa traktörün römorkuna bağlayıp yukarı kaldırır, boğazına kemikler takar, yüzünü kömür isı ile boyarlar. Düğün sahibi veya damadın arkadaşlarından biri gelip kurtarmazsa bir süre öyle bekletirler ve daha farklı uygulamalar yaparlar. Gençlerin isteğı yerine getirilip bahşışleri verilince yozucu kurtulur. **Kız kaçırma ile evlenen çiftlerin düğünlerinde yozucu gönderme olmaz**” (A.A. 47, Erkek Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012; H.B. 58 Erkek Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

7.6.4.Kız Getirme

Acısu köyünde kızın getirileceğı gün olarak adlandırılan düğün sabahında yapılan hazırlıkları görüşmeciler şu şekilde aktarmıştır:

“Düğün sabahı büyük kazanlarda kurbanlar pişer, başta keşkek olmak üzere düğün yemekleri hazırlanır. Güvey sağdıçın evinde yemek yer düğün evine öyle gelir. Sağdıç ile yiğit başı damadın yanından ayrılmaz.Sağdıç,damadın ihtiyaçları ile ilgilenirken,yiğitbaşı erkek evinin ihtiyaçları ile ilgilenir.Erkek evinin temsilcisi olduğundan erkek tarafından seçilir” (G.D. 68, Kadın, Dul,İÖ, Acısu, Ağustos 2012; E.D. 75 Kadın, Dul,OKYD, Acısu, Eylül 2012; H.B. 58 Erkek Evli, İÖ, Acısu,Eylül 2012).

“Sabahtan itibaren düğün evine gelen konuklara yemek verilir, gençler eğlenceli oyunlar oynarlar. Halk düğün evine elinde “töresi” (yiyecek, içecek) ile gelir, kapıda âşık türküler söyleyerek karşılar ve bahşışini alır. Gelen konuklar düğün sahibine hayırlı olsun dileklerinde bulunduktan sonra yemek işleriyle meşgul olan **“işkeveci”** kadınların yanına gidip bahşış bırakır. Yaklaşık öğle vakitlerinde, düğün alayı **“kız üstü giydirmeye”** gider. Oğlan evi tarafından yaptırılıp getirilen tam takım bir kat elbise kız evinde yine kızın arkadaşları olan **“bacılık”**denilen kızlar tarafından geline giydirilir. Geleneksel giysileri olan saya Kızın gelinliği olarak giydirilir. Duvağı kapatılır. Duvağın yarısı yeşil yarısı kırmızıdır.Yeşili arkada kırmızısı ise duvağın önünde yer alır.Gelin kız gidilirken dışarda da semahlar yapılır,türküler söylenir.Gelin giydirildikten sonra düğün evine dönülür.”(Y.D. 70, Kadın Dul,İÖ, Acısu, Eylül 2012).

Görüşmeciler tarafından, gelin almak için hazırlıkların akşama doğru başladığı belirtilmiştir.

“Başta düğün aşığı olmak üzere toplu halde kız evine doğru yaya olarak yürünür. Kız evinde gelinin arkadaşları kapıyı kilitler, bahşış almadan açmazlar. Bahşışler verilir kapı açıldıktan sonra baba evinden çıkarken gelinin erkek kardeşi varsa beline kırmızı kuşağı o bağlar. Erkek kardeşi yoksa babası bağlar. Daha sonra gelin babasının ve anasının elini öper. Çeyizi ile birlikte baba evinden çıkarken gelin ve orda bulunan halk ve aşığa bahşışler verip semaha çıkar. Daha sonra birkaç kız ve gelin gurubun önünde oğlan evine doğru gidilir. Yolda düğün alayının önü ipler gerilerek kapatılır, bahşış istenir ve silah atılır. Eskiden Gelin götürülürken kız ve erkeklerden “yenge” denilen atlılar da birlikte giderler o sırada gelini salavatlayan bayraktarın elinden bayrağı kapmak için yarışırlandı. Bayrağı kaçırın yenge biniciye yetişen diğer binici de onun elinden bayrağı kapardı. Bu durum gelin oğlan evine varıncaya kadar devam ederdi” (C.D. 65, Evli, Erkek, İÖ, Acısu, Ağustos 2012; İ.D. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

Gelin alayı oğlan evine girmeden önce rızalık almak için Veli Baba'nın türbesine (tekkeye) uğramaktadır.

“Tekkeye uğrayan gelin alayı erkek evine geldiğinde, Gelin düğün evi kapısına gelirken damat yüksekçe bir yerden (genelde evin damından)gelinin duvağına elma atar. Güveyin attığı elma gelinin duvağına isabet etmezse “geline söz geçiremeyeceksin” diye güveyin arkadaşları ona takılırlar. Eğer güveyin attığı elma gelinin başına isabet ederse, damadı orada bulunanlar alkışlar. Güveyi elma attıktan sonra gelinin başına kuruyemiş, buğday ve bozuk para serper. Düğün aşığı tarafından damat ve geline hitaben topluluk önünde biraz da izleyenleri düğünün neşesine uygun olarak güldürmeye yönelik esprili bir türkü söyler. Buna **Güveyi Övme** denir (D.Ç. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012; C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Bir görüşmeci de, güveyi övmenin nasıl yapıldığını mısralara dökerek paylaşmıştır.

“Kazanımın dibi bakır
Kelpler (Köpekler) sürür takır takır
...**Aşur'un**... Oğlu kimden fakir
Övelim güveyi beyi
Kutlu olsun diyenlere kutlu olsun
...**Ali**... Bir kara tosunsun
Burnun zelveye kısılsın
Kaynanan burnunu ısırırsın
Övelim güveyi beyi,
Kutlu olsun diyenlere kutlu olsun”
(H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Acısu, Nisan 2012).

“Güveyi övmeden sonra gelin, kaynana, kaynata, güvey ve diğer yakınlar aşığa bahşişler vererek semaha çıkarlar. En sonda gelin evin eşiğinden içeri girerken, damadın anası tarafından bir ‘küp’ kırılır. Gelin eşiği öperek içeriye girer. Eci yadabacı gelini kaynanasıyla alarak ocak başına götürür. Ocağın köşesini, evin büyük köşesini ve orta direği öper ve niyazda bulunur. Bu davranış, ‘oğlan evini kendi ocağı olarak benimsediğinin ifadesi olarak’ kabul edilir. Eğer köşesi olmayan evler varsa, orda da evin kuzey tarafı köşe olarak kabul edilir ve geline orası öptürülür. Gelin, oğlan evine indikten sonra gelin ve güvey ortalığa getirilip, orada hazır bulunan ocak babasının elini öperler, baba dadua eder. Bazende baba yerine bu görevi sohular da yapabilir. Dua sırasında gelin, başında duvağı ile bulunur. Duadan sonra tekrar el öpülür ve düğün kurbanı birlikte yenir. Gelinin duvağı, ecinin duasıyla alınır. Daha sonra kız başı gelini gerdek odasına götürür.” (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012; E.D. 75 Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).

Görüşmeciler tarafından düğün ile ilgili diğer önemli detaylar ise şunlardır;

“Eğer düğün sahibi yol düşkünü ise baba düğüne gelmez, dua edip kurban yemez. Tüm bu işlemlerden sonra düğün sona erer, halk dağılır. Yukarda açıklanan düğünün bir hafta sürdüğü de olur. Düğünün süresi tamamen düğünü yapan kişilerin maddi durumu ile ilgilidir” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, 2012; C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

“Koca evindeki ilk gününde gelin sabah erkenden uyanır, Oğlan evini benimsediği, kendi ocağı olarak sahiplendiğinin göstergesi olarak, ocağın ateşini ilk o yakar. Günümüzde ise ocak yerine ya soba/kuzuineyi ilk yakan yadamutfakta ocağın altını ilk yakıp çay suyunu koyan vekahvaltı sofrasını hazırlamak da yeni evini benimsediğinin göstergesi olarak kabul edilir”(G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012; E.D. 75 Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).

“Düğünden birkaç gün sonra, ilkin gelinin baba evi olmak üzere tüm yakınları gelin ve damadı eve çağırır, yemekler yenir, hediyeler verilir. Gelin de çağırıldığı evlere önem derecesine göre çeyizinde bulunan hediyelerden götürür”(Y.D. 70, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos, 2012).

7.7.ÖLÜM

Sedat Veyis Örnek,(1977: 207) doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde de birçok inanma, adet, tören, ayin, kalıp davranış işlem kümелendiğinden bahseder.

Türk halk kültüründe insan yaşamında en son geçiş töreni ölümdür. Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde de birçok inanma, adet, töre, tören, ayin, kalıp davranış ve işlem bulunmaktadır. Ölümün herkes için kaçınılmaz bir son oluşu, dünyanın her yanında ölüm çevresinde toplanan adetlere ve işlemlere evrensel bir karakter kazandırmıştır.

Özkul Çobanoğlu, ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan inanmaların, adet ve işlemlerin, törenler ve kalıp davranışların üç grupta toplandığından bahseder:

“Bunlardan ilk grubu ölenin “öte dünyaya gidişini” kolaylaştırmak; onun gerek geride bıraktıklarının gözünde, gerekse “öte dünyada” saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlardır. Bir başka grup adet, tören ve uygulama ise ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini engellemek amacıyla yerine

getirilenlerdir. Üçüncü gruptakiler ise, ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını sağaltmak; sarsılan toplumsal ilişkilerini düzeltmek ve onların yeniden topluma katılmalarını sağlamak için yapılan uygulamaları kapsar” (Çobanoğlu, 2009:1089).

Ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan bu inanmalar, adetler, işlemler, törenler ve kalıp davranışlar Acısu köyünde de üç grupta toplandığı tespit edilmiştir:

7.7.1. Ölümü Haber Veren Ön Belirtiler

Ölümü düşündüren ön belirtiler, aslında önemli **halk kültürü** unsurlarındadır. İnsanların ölüme olan bakış açılarını, ölümden duydukları kaygıyı, korkuyu, kaçınmayı hem davranışsal hem de söylem olarak ortaya koydukları, ölümü tecrübe eden büyüklerinin geçmiş yaşam tecrübelerinin de rehberliğinde tekrar tekrar tecrübe edilen ve nesilden nesle aktarılan bir durumdur. Ölüm her ne kadar bireysel bir tecrübe gibi görünse de, tüm toplumu yakından ilgilendirmektedir.

Bireyin ölümü ve ölümü karşılayışı bir yerde topluluğun ölümü birey üzerinden tecrübe etme ve karşılama durumudur.

Özkul Çobanoğlu (2009), ölümü haber veren ön belirtilerin temelinde halk bilgisinin barındığını belirtir:

“Yeryüzünde hayatın sona ermesi demek olan ölüm, insanı öylesine korkutmuştur ki, insanlar çevrelerinde olup biten olayları, eşyanın şu veya bu şekilde duruşunu, meteorolojik olayları hayvanların hareket veya seslerini düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti veya bir ön belirtisi olarak kabul etmektedirler” (s.1089).

Benzer bir tespiti de Sedat Veyis Örnek (1971), dile getirmiştir:

“Ev, ev eşyası, araç- gereç ve yiyecek çevresinde toplanan bazı inanmalar vardır ki, bunlar çoğu zaman halk tarafından yaklaşan ölümün önbelirtileri veya ölüm getirecek eylemler olarak evde eşyada “gıcırdama”, “kırılma”, “çatırdama”, “kütürdeme”, “kırılma” ve çatlama gibi fiziksel olaylarla beklenmedik bir zamanda kapı çalınması, pencere vurulmasına bağlanan bu gizli korku sadece ölümün değil aynı zamanda başka felaketlerin de yaklaştığına yorulmaktadır” (s.208).

Söz konusu tespitler ve açıklamalar da göstermektedir ki, Ölüm olgusu çevresinde önemli bir halk bilgisi ve halk kültürü yapısı inşa edilmiştir. Yaşanan her ölüm olayı ve etrafında şekillenen uygulamalar kaçınmalar beraberinde, halk bilgisinin rehberliğinde (ölüm olayına ait uygulamalar ile), söz konusu halk kültürünün yeniden tecrübe edilmesini sağlamaktadır.

Acısu köyünde de ölüm ile ilgili halk kültürü uygulamaları tespit edilmiş olup; görüşmeciler tarafından dile getirilen aile içinden ya da köyden birinin öleceğinin önceden haber veren belirtiler arasında;

7.7.1.1.Ölümü Haber Veren Hayvan Davranışları ve Sesleri

7.7.1.2. Ölümü Haber Veren Rüya

Sayılabılır.

7.6. 1. 1.Ölümü Haber Veren Hayvan Davranışları ve Sesleri

Sedat Veyis Örnek, halk inanmalarında ölümü önceden haber verdiği sanılan belirtiler arasında hayvanlarla ilgili olanların büyük bir yer kapsadığından bahsetmektedir:

“Hayvanların insanlarda bulunmayan kimi yetenekleri, sezişleri, biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları bu türden inanmaların oluşmasında ve evrensel bir çizgiye erişmesinde büyük rol oynamaktadır. Evcil ve yabanıl hayvanların ötüşleri, ulumaları, kışnemeleri, böğürmeleri, belli hareketleri uçuş yönleri, alışılmışın dışındaki davranışları yaklaşan bir ölümün ön belirtisi ve işaretilolarak yorumlanmaktadır. Bu türden hayvanlar içerisinde köpek, kedi, at, koyun, keçi, inek, öküz gibi evcil olanları, tavşan, tilki, kurt, çakal, yarasa, yılan gibi yabanıl olanları, horoz, tavuk, kaz gibi kümes hayvanlarıyla baykuş, yarasa, karga ve leylek gibi yabanıl kuşları sayabiliriz. Bunların içerisinde özellikle köpek ve baykuşla ilgili inançlar çok yaygındır” (Örnek, 1977:209) .

Acısu köyünde görüşmeciler; köpek, baykuş ve Karga'nın ölümün habercisi olduğuna inandıklarını dile getirmişlerdir:

“Özellikle gece köyde köpeğin biz buna genelde kelp deriz. Kelpin gecenin bir yarısı acı acı uluması, Azrail'in geldiğine işaret sayılır. Çünkü kelpin gözünde tıpkı diğer hayvanlarda olduğu gibi perde yoktur. Gözüne gözükeni kelp uluma ile etrafına haber verir. Ağzı var dili yok diye boşuna denmez hayvanlara. Kelp köyün içinde dolaşan Azrail'i uzaklaştırmak için ulur durur. Eğer köyde hasta birileri varsa ve kelpde de hasta evinin civarında uluyorsa Azrail'in o hastaya geldiği düşünülür. Böyle durumlarda ev halkı köpeği kovalar. “kendi başını ye” denir.(V.K. 68, Erkek, Evli, İÖ, Zile, Haziran 2011).

“ Büyüklerimiz köyde bir kelpin acı acı ulumasını duyunca, Azrail köyde geziniyor, kelp de sahibine yaklaşmaması için ona ürüyor. Sahibini koruyor”derlerdi (B.K. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Haziran 2011)

Benzer bir ifadeyi Sedat Veyis Örnek de çalışmasında dile getirmiştir:

“Evcil, sadık ve sezi yeteneği çok gelişmiş olan köpeğin sadece ulumasıyla değil, uluma biçimi, uluma zamanı ve uluduğu yerle de yaklaşan bir ölümü haber verdiğine

inanılmaktadır. Köpeğin bu türden ulumasını önlemek yerine köpek taşla kovalanır, taşlanır önüne ekmek doğranır, ‘başını ye’ denir”(Örnek, 1977:209).

Halk kültüründe olduğu gibi Acısu köyünde de, ölümü haber verdiği inanan bir diğer hayvan ise Baykuştur.

“Baykuş, Türk folklorunda yüzünün ve sesinin sevimsizliği, viranelerde yıkıntılarda yuva yapması “ölüm kuşu” olarak bilinmesine neden olmuştur. Baykuşun da tıpkı köpek gibi salt ötmesiyle değil, aynı zamanda ötüş biçimi, ötme zamanı, konduğu ve öttüğü yerlerle de ölüm habercisi olduğu görülmektedir” (Örnek, 1977:209).

Görüşmeciler, Acısu köyünde Baykuşun adını anmadıklarını, onun yerine “**kör bağ kuşu**” dediklerini belirtmişlerdir:

“Körbağ kuşunun ötüşü acı acıdır. Feryat edencesine öter. Ötüşünü duyduğumuzda içimiz ürperir hocam. Başını çevirip hangi eve doğru ötüyorsa o ev halkının ocağına ateşi düşürür. Garalı haberi ev halkına, köye verdiği düşünülür. Hangi evin bacasına/çatısına konmuşsa o evde ölüm olacağının haberini vermek için konduğuna inanılır. Ötüşünü duyduğumuzda onu kovalarız. Ama zarar vermeyiz. Yüzüne de bakmayız” (İ.Ç. 50, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs 2011).

“Hocam, köyde körbağ guşunun öttüğünü gördüğümüzde büyüklerimiz yaşlılarımız; ‘Baba çıkacasıca yine gelmiş? Yine kimi götürcen? Hangi ocağı kendi yuvan gibi viraneye çevircen’ diyerek kovalarlardı”(V.K. 68, Erkek, Evli, İÖ, Zile, Haziran 2011).

Bir görüşmeciye göre, Körbağ kuşunun ötüş zamanları, ölümün hangi kesimden olacağını da haber vermektedir:

“Perşembe akşamları kör bağ kuşu öterse, köydeki inanç konusunda yetkin olarak bilinen insanlardan birinin göç edeceğini, bunun için öttüğünü düşünürler. Ocakzadelerin ölümünü de haber verdiği için, köyde kör bağ kuşuna, “ulu kuş” denilir (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül, 2012).

Derviş olarak adlandırılan ve uğuruna inanan Tilkinin de ölümü haber verdiği inanılmaktadır.

“Benzer şekilde gece yarısı, Perşembe akşamları tilki ulursa, ocakzadelerden birinin göç haberini verdiği inanılır. Çünkü tilki Acısu Anşabacılarında “derviş” olarak kabul edilir. Saygıda kusur edilmez. Ocakzadelerin rehber hayvanı olarak kabul edilir. Tilkinin göç eden ocakzadeye yolda kılavuzluk edeceğine inanılır.”(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül, 2012).

Acısu köyünde, Ölümü haber verdiği inanılan bir diğer kuş ise kargadır.

“Bizde Alacakarganın iyi, Karakarganın ise garalı haber verdiği inanılır. Kimin bacasına, çatısına, evinin balkonuna konup eve doğru bakarak öterse garalı bir haberin olacağını haber verir. ‘hayursa öt hayırlı değilse ötme, çek git’ denilir.”(V.K. 68, Erkek, Evli, İÖ, Zile, Haziran 2011).

7.7.1.2. Ölüm Haberini Veren Rüyalarda

Sedat Veyis Örnek, Ölümüne yorulan rüyaları ana motiflerine göre birkaç grupta toplamıştır:

“Dişle ilgili olanlar, hayvanlarla ilgili olanlar, kutsal kişi ve ölümlerle ilgili olanlar, Ateş ve dumanla ilgili olanlar, Ateş ve dumanla ilgili olanlar, suyla ilgili olanlar, düşte gelin alayı ev önünde kalabalık görmek gibi gelinle, düğünle, şenlikle ilgili olanlar” (Örnek, 1977:210).

Acısu köyünde görüşmeciler, rüyayı geleceğin habercisi olarak kabul edildiğinden bahsetmişlerdir.

“Rüya demişken. Biz Anşabacılar için hocam, gördüğümüz rüya yaşamımızın rehberidir. İyiliği de kötülüğü de rüya insana ulaştırır. Rüya için, Ölüm içinde ölümü yaşamaktır der büyüklerimiz. Bu sebeple görülen rüyaya Acısu’da itibar edilir. Rüyanın görüldüğü zaman (gün ortası- gece yarısı-seher vakti), ne gördüğü, kimi gördüğü ve nasıl gördüğü yaşayacakları hakkında haberci olarak kabul edilir. Ölüm de, müjdeli haber de, garalı haber de önce rüya ile insana ulaştırılır.”(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs, 2011)

Bu açıklamalar bağlamında Acısu köyünde görüşmeciler tarafından aktarılan ölüm olayını haber eden rüya motifleri şunlardır:

Rüyada Avret Yerinin Görülmesi Durumu:

“Acısu köyünde erkek kadının kadın da erkeğin aynasıdır der büyüklerimiz. Bu düşüncenin en somut göstergelerinden biri rüyadır. Eğer bir kişi rüyasında kadının avret yerini görürse, erkek; erkeğin avret yerini görürse kadının öleceğine inanılır (A.A. 47,

Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs, 2011;75, Kadın, Dul, Mayıs 2011;66, Erkek, Evli, Mayıs 2011).

Rüyasında Dişinin Düşüğünü Görmek:

“Acısu köyünde, bir kişi rüyasında ön dişinin kırıldığını/düşüğünü görürse, yakın akrabalarından birini kaybedeceğine inanılır. Ön dişler aileyi ve yakın akrabayı temsil etmektedir” (G.D. 68,Kadın Dul, İÖ. Acısu, Ağustos, 2012; B.K. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Haziran 2011; 76, Erkek, Dul, Mayıs 2011).

Rüyada Düğmesinin Koptuğunu Görmek:

“Acısu köyünde bir kişi rüyasında elbisesindeki düğmenin düştüğünü ya da entarisinin yırtıldığını görürse, bu aileden birinin öleceğine bazen de malını mülkünü kaybedeceğine yorumlanır. Bu tür rüyaları gördüğümüzde hocam, ‘inşallah cana değil mala gelir’ diye dua ederiz. Malın telafisi her zaman olur. Malı kansız kurban olarak alması için bir tür dua ve temennidir bizimkisi.” (A.A.47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs 2011; Z.A. 65, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Eylül 2012)

Rüyada Sabun Görmek:

“Acısu köyünde, bir kişi rüyasında Sabun görürse büyüklerimiz kedere ve ölümcül hastalığa yorun derlerdi. Rüyada sabun görmek, kişinin sabun gibi eriyeceği ölümcül bir hastalığa yakalanacağını habercisi olarak görülür. Rüyaı gördüğü gün Veli Baba/Anşa Bacı’nın ya da kendi atasının mezarı üzerine gidip kurban keser. Hastalığı evime ocağıma bucağıma vücuduma koymayın diye dua eder. Acısu köyünde, ölümcül hastalıktan ölenlerin ardından, genelde ‘dağ gibi adam, bastığı yeri titreten adam sabun gibi eridi gitti’ ifadesini kullanırlar. Arkasından yakılan ağıtlarda da bu ifade kullanılır (T.C. 62,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos, 2012).

Rüyada Saat ve Takvim Görmek:

“Acısu köyünde, bir kişi rüyasında saat veya takvim görürse vaktinin azaldığı düşünülür. Eğer ki, takvimin yapraklarını kopardığını görmüşse ölümünün yaklaştığına inanılır. İnsanın ömrü ile ilişkilendirilmektedir (G.D. 68,Kadın Dul, İÖ, Acısu, Ağustos, 2012; T.C. 62,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos,2012).

Rüyada Ölmüş Aile Büyüklerinin ve Tekrar Geldiğinin Görülmesi,

Acısu köyünde ölmüş aile büyüklerinin rüyada eve tekrar geldiğini görmek, evdeki eşyalardan birini istemesi, evden birini götüreceği anlamına geldiği için ölümün habercisi olarak yorumlanır ve korkuyla endişeyle karşılanır. Yaşayanlardan birini alıp götüreceğine

inanıldığı için, Rühayı takip eden gün, hemen kabir ziyaretleri yapılarak üzerine kurban kesildiği görüşmeciler tarafından belirtilmiştir:

“Hocam, Ölmüş aile büyüklerimizin rüyada görülmesi, doğrudan ölüme işaret ettiği için, en çok korkulan rüyalardan biridir. Ölmüş atalarımızdan birini rüyada gördüğümüzde ya da onun evimize geldiğini evin içinde bizimle konuştuğunu rüyamızda gördüğümüzde”evden, ocaktan aileden birini götürmek için geleceğine inanılır. Bunun önüne geçmek için vakit kaybetmeden rüyanın görülüşü günün sabahında kabirleri ziyaret edilip bir Cebrail üzerine kesilir. Yaşayanların canı bizde kalsın, biz sana Cebrail ile istediğin canı verelim deriz. Büyüklerimiz ölen kimsenin ardından mutlaka kan akıtın derler. Ölenin Gözü geride Bıraktığı evde ocakta yakınlarında kalmasın diye”ölmüş atanın rüyada görülmesi hem ziyaret hem de kurban istiyor olarak yorumlanır” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül, 2012).

7.7.2.Ölümün Duyurulması ve Ölüm Sonrası Uygulamalar

“Acısu köyünde biri öldüğünde herkese haber verilir. Ölüm olayı gece yarısı ya da sabaha karşı olduysa köydeki herkes uyandırılır. Hatta Zile merkezde yaşayan Anşabacılara da haber verilir. Kısa bir sürede herkes köyde ve ölü evinde toplanır. Ölü evinin pencereleri açılır. Evdeki bakraç, helik, kova kazan gibi su kaplarının içindeki sular dökülür. Ve kaplar ters çevrilir. Akşamdan ağız açık kaplarda kalan sular içilmez. Hepsi dökülür. Burada köyde yabancı varsa(Anşabacılı olmayan)cenazenin olduğu ona hissettirilmeden cenaze hazırlıkları devam ettirilir.”(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül, 2012).

Ölüm gece gerçekleşmişse evde bir odada bekletilir. Sabah olunca defin edilir.

Gündüz ya da sabah gerçekleşirse gün içinde akşam olmadan defin olayı gerçekleşir.

Defin gece yarısı ve akşam yapılmaz. Yerler mühürlendiği için toprağa kazma vurulmaz.

7.7. 2. 1.Cenazenin Hazırlanması ve Defin Edilmesi

Acısu köyünde cenazenin hazırlanması görüşmeciler tarafından belirtilen, bir takım özel kriterler doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde hayatını kaybeden, kadın ve erkekler için **‘öldü, göçtü, hakka yürüdü’** kavramlarından biri kullanılmaktadır. Ölen kimse için köy ve topluluk içinde bu kavramlardan hangisinin kullanılacağını da bireyin ait olduğu statü ve yol bilgisi

belirleyici olmaktadır. Cenazeler de, söz konusu kavramlar doğrultusunda hazırlanmaktadır.

*“Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde de hayatını kaybeden, kadın ve erkekler için ‘öldü, göçtü, hakka yürüdü’ kavramlarından biri kullanılır. Yolun en ulusunu için ‘hakka yürüdü’ kavramı kullanılır. Bu kavram, ölümle ilgili en yüksek ünvan olduğu için ocak soyundan gelse bile diğer insanlar için kullanılmaz. Örneğin, **Anşa Bacı Hakka yürümüştür. Göçtü** kavramı da, yola hizmet edenler (baba, bacı, sohu, eci) için kullanılır. **Bu kavram sadece ocakzadelere has bir ünvan değildir.** Yukarıdaki tanımların dışında kalan insanlar için de, genelde öldü ya da **“vefat etti”** kavramları kullanılır. **Öldü** kavramı kullanılan insanların biraz daha ham olduğuna, Tanrı’ya (öz varlığa) ulaşması için daha birçok kere gelip gitmesi gerektiğine inanılır. **Göçenlerin, Hakka biraz daha yakın olduğuna, hakka yürüyenerin** ise öz nur ile birleştiğine inanılır”*(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012).

Ayrıca intihar edenlerin, düşkün olarak ölenlerin, zina yapanların, boşananların, hırsızlık yapanların, harama el uzatanın, cenazeleri baba/ sohu tarafından dualanmadığı belirtilmiştir.

“Bizde vefat edenlerin nasıl vefat ettiği de önemlidir. Hani derler ya eceliyle öldü diye. Eğer ki bir kimse vefat etmek için kendi ecelini beklemeyip, kendisi eceli olursa yani intihar ederse en büyük günahlardan birini işlemiş kabul edilir. Bu tür kişilerin cenazesi dualanmaz. Karacaören köyünde çekilen bir film vardı. Bir ses böler geceyi diye. O filmdeki olay Karacaören köyünde geçmiştir. İsmail’in intiharını anlatır. Cenazesi dualanmamıştır. Vaktin olursa seyret derim.” (İ.Ç. 50, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Şubat 2013).

Hem cenazenin hazırlanmasında hem de defin işlemi sırasında Anşabacılı olmayanlar bu törenlere alınmaz. Görüşmeciler bu hususu özellikle belirtmiştir. Veli Baba ocağına bağlı Anşabacılı topluluklarında cenaze törenlerini baba ya da sohular yapar. Gömme işlemleri sırasında ve daha sonrasında Kuran ayetleri okunmaz, kendi inanişinde yer alan deyiş ve duazımlar söylenir. Anşabacılılar genelde cenaze törenlerinde kendinden olmayanların bulunmalarını istemezler. Kendi inanç ve kurallarına uygun gömülmeyi tercih edip “Alevi adetlerine göre yaşayıp Sünni adetlerine göre ölünmez” görüşünü benimsemişlerdir:

“Cenaze, hazırlıkları bitip gömülme zamanı gelince “cecim” denilen dokuma bir kilime sarılır. Bundan sonra bir ipe merdivene (Sal)sarılıp omuzlara alınır ve mezarlığa

götürülür. Cenaze, evinden götürülmeden önce baba veya sohu bir duazimam okur, sonra da; “Komşular, şu kişi hak dünyaya gitti, hakkı olan hakkını istesin, istemeyenden hak hoşnut olsun” der. Bu işlemlerden sonra merdivene sarılı cenaze omuzlara alınıp kadın erkek topluca mezarlığa gidilir. Mezarlıkta dua ve gömme işlemleri sırasında da kadın erkek karışık dururlar. Cenaze, gömülmeden önce baba bir duazimam daha okur. Son olarak açılan mezara yüzü kibleye gelecek şekilde konulup gömülür. Mezarlık dönüşünde tekrar cenaze evine gidilip yakınlarına baş sağlığı dilenir” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013; D.Ç. 55, Erkek, Evli, İÖ. Acısu, Şubat 2013).

7.7.2.2.Defin Sonrası Yapılan İşlemler

7. 7.2.2.1.Can Aşı ve Kırk Ekmeği

Türk halk kültüründe ölen kişinin “ruhu” veya “canı” için verilen yemeğe “ölü yemeği” adı verilmektedir.

Çobanoğlu’na (2009) göre, “ *Ölü yemeği Türk kültürünün en eski dönemlerinden beri devam eden ve son derece yaygın olan bir adettir. Ölü yemeğinin yöreden yöreye değişen farklı adlandırmaları vardır. Aynı şekilde ölü yemeği olarak verilen yiyeceklerin de listesi yöreden yöreye göre değişmektedir. Bunda ekonomik durum, alışkanlık, mevsim, ölenin vasiyeti gibi etmenler önemli rol oynamaktadır. Ayrıca ölen kişinin en sevdiği yemek veya ölmezden önce yiyemediği yemek gibi hususlar da ölü yemeğinin listesinin oluşturulmasında etkilidir. Ölü yemeğine akrabalar, komşular, cenaze törenine katılanlar, mezar kazıcılar çağrılır*” (s.1091).

Örnek’e (1977) göre, “ *Ölü yemeğinin çeşidi gibi zamanı da değişiklikler gösterir. Ölü yemeği ölüm olayının üçüncü, yedinci, kırkinci, günlerinde verildiği gibi, yıldönümünde mezar dönüşünde, mezar kaldırma esnasında veya ilk perşembesinde ya da ilk akşamında verilmektedir* ” (s.188).

Acısu köyünde ise, ölüye verilen can yemeği uygulamasının kaldırıldığı ve artık uygulanmadığı belirtilmiştir:

“Can aşının kaldırılma gerekçesi olarak, cenaze sahibinin bir yandan acısını yaşarken diğer taraftan da kurbanlık koyun araması büyüklerimizin dikkatini çekmiştir. Adam İstanbul’dan geliyor, bu insan acısını mı yaşayacak? Sofra mı kuracak? Milleti mi doyuracak? Denilerek can yemeği uygulaması kaldırılmıştır. Acıu dahil hiçbir Anşabacı köyde can aşı uygulaması yapılmamaktadır” (57,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013)

7.7.2.2.Mezar Taşı Koyma

Acısu köyünde görüşmeciler Mezar taşının, ölüm üzerinden en az bir yıl geçtikten sonra konulduğunu belirtmişlerdir.

“Ölüm üzerinden en az bir yıl geçtikten sonra yapılan bir törendir. Mezar sahibi kurban niyetine bir küçükbaş hayvan keser ama normal kurban da olduğu gibi ocak kuralları uygulanmaz. Bu kurban, taşı koyanlara ve orda bulunanlara yedirmek için kesilir. Ayrıca taş konulurken herkes çağırılmaz, sadece yakın komşuları ve akrabalarına haber edilir. Taş konulmadan bir gün önce gerekli hazırlıklar yapılır, taşı yerleştirecek ustaya haber verilir. Taşın konulacağı günün sabahı usta ve diğer çalışanlar mezarlığa gider, evde kalanlar da kurbanın pişirilmesi, yemeklerin hazırlanması işlerine bakarlar. Ölen kişinin mezarı üzerindeki toprak belli bir seviyeye kadar kazılır baş ve ayak taşları, varsa yan taşları ile kapak taşları terazili bir şekilde yerleştirilir. Kapak taşları konulmadan önce mezarın içine yeterince toprak doldurulur. Taş koyma işlemi bittikten sonra çalışanlar topluca mezar sahibinin evine döner, kesilen kurban ve diğer yemekler yenilir. Kurban yenmesi sırasında baba ya da sohu gelmesi de olur” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012; H.K. 78, Erkek, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).

7.8. Kutlama Törenleri

7.8.1. Özel Mevsimlik Bayramlar

Türk halk kültüründe en yaygın özel mevsimlik bayramlar arasında; *Koç katımı ve saya bayramını* gösterilmektedir.

Çobanoğlu’na göre (2009), “ *Türk halk kültüründe Takvime bağlılığı yerel ihtiyaçlar ve istekler doğrultusunda ayarlanabilecek şekilde bir sabitlik içermeyen yerel ve isteğe bağlı özel olarak kutlanan mevsimlik bayramlara özel mevsimlik bayramlar adı verilir*” (s.1098).

Anşabacılılarda karşımıza çıkan ve yalnızca Anşabacılılarda kutlanan *ficek bayramını* ve Anadolu da çiğdem bayramı olarak kutlanan Anşabacılılarda ise “*Gılavan*” adıyla bilinen bayramı, özel mevsimlik bayramlar statüsüne dâhil etmek yerinde olacaktır.

Doğa olayları, Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerdeki bayram ve kutlamaların çıkış noktasını oluşturmuştur. Bir görüşmeci bu durumu şu ifadelerle özetlemiştir.

“Tabiat olayları Anşabacılılar için bayram olmuştur. Diğer insanlardan uzak sadece doğa ile iletişimde olan Anşabacılılar, insanlar yerine doğa ile iletişime geçmeyi tercih etmişlerdir. Doğa olaylarının onlara bir mesaj verdiğini düşünmüşlerdir ki, her tabiat olayı Anşabacılılar için bayram olmuştur. Baharda ağaçlar çiçek açmıştır, ficek bayramı yapmışlardır. Çiğdemler çıkınca gılavan olarak kutlamışlardır. Koyunun yüzü tüylendiğinde Sayacı bayramını yapmışlardır. Bayramda da kutlama alanları doğa olmuştur. Doğaya ait unsurlarla kutlamalarını gerçekleştirmişlerdir (İ.Ç. 50, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül 2010).

Anşabacılılarda karşımıza çıkan ve kutlanma sıralarına göre özel mevsimlik bayramlar sırasıyla;

7.8.1.1. Gılavan Bayramı

Anadolu’da “Çiğdem bayramı” olarak bilinen bayram, Anşabacılılarda “Gılavan” olarak adlandırılmaktadır.

Görüşmeciler, Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde tıpkı ficek bayramı gibi köyün gençleri tarafından düzenlenen bir etkinlik olduğundan bahsetmişlerdir.

“Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerinde çiğdemlerin baş göstermeye başladığında köyün gençleri ve çocukları tarafından dağlardan çiğdem toplanır. Çiğdem, Baharın habercisi olarak kabul edilir. Çiğdem toplamak eziyetli ve zahmetli bir iştir. Kökü derinlerde olduğu için bir sopa veya demir yardımıyla köküne zarar vermeden çıkarılır. Çiğdemler sarı ve beyaz renkli çıkarlar. Her ikisi de köyün gençlerince toplanır. Burada önemli olan, Çiğdem soğanının zarar görmemesidir. Toprakları temizlenen çiğdemler “garaçalı” denen dikenli bir bitkiden kopartılan dalına soğanlarından takılır. Bir nevi bayrak gibi köyün sesi gür bir delikanlısının eline verilir. Köyün diğer gençleri ve çocukları ile köyde kapı kapı gezerek ev sahiplerinden mani eşliğinde bulgur ve yağ isterler:

“Yağ verenin oğlu olsun,

Bulgur verenin gızı olsun”

Denilerek evin önünde mani söylenir. Bulgur veren ev sahibine beyaz çiğdem, yağ veren ev sahibine de sarıçiğdem verilir. Yağ ve bulgur yanında ev sahipleri çocuklara şeker, leblebi, kuruyemiş, yumurta, kavrulmuş et, bozuk para da verirler. Toplanan pilavlık malzemeden büyükler pilav yaparken, diğer toplanan bozuk para şeker leblebi çocuklar ve gençler arasında bölüşülür. Pişirilen pilavın içine toplanan çiğdemlerin kökleri (soğanları)soyularak atılır. Birlikte pişirilir. Pişen pilavı sohu dualar. Hep birlikte sonra yenilir. Bir tür bereket törenidir. Günümüzde Acısu köyünde çiğdem zamanı köydeki çocuklar tarafından halen kutlanmaktadır. Güncelliğini korumaya devam eden bir bereket törenidir” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ,Acısu, Nisan 2012).

Anşabacılılarda “Gılavan” olarak bilinen bayramın, Erman Artun Anadolu’da “Çiğdem bayramı” denildiğini belirtir.

Artun’a (2015) göre, “Orta Anadolu’da baharın müjdecisi çiğdem çiçeğidir. Karlar erimeye başladığı zaman tepelerde bu çiçek açmaya başlar. Şubat ayının ortalarından itibaren çıkmaya başlayan çiğdemleri toplamak için çocuklar ellerinde kazgıç denilen (Yozgat yöresinde) ucu sivri değneklerle tepelere tırmanırlar. Topladıkları çiğdemleri bir iğde dalına ya da karaçalı dalındaki dikenlere asmak suretiyle köylerde evleri dolaşarak baharın geldiğini ev sahiplerine müjdeliler. Bu gezme sırasında toplanan yağ ve bulgur bir evde toplanır ve çiğdem aş (çiğdem pilavı) yapılır. Bu aşın içine çiğdem çiçeği atılır” (s.335).

Boratav, (1973) çiğdem bayramı için; “çiğdem töreni, çocukların oyuna dönüşmüş bir çeşit bayramdır ifadesini kullanır:

“Bu bayramlardan “çiğdem pilavı”, ya da “çiğdem bacası”, başka bazı eski törenlerde de gördüğümüz gibi, zengin ayrıntılı biçimleriyle büyüklerin erkeklerin göreneklerinden kovulmuş olmakla beraber çocukların kadınların, genç kızların yani gelenekleri aha uzun zaman koruyan ortamların kültür alanına sığınmış gösterilerden biridir. “çiğdem töreni”,çocukların oyuna dönüşmüş bir çeşit bayramları sayılabilir. Onun

günü kesin belli değildir; çiğdem çiçeğinin çıktığı zaman kutlanır bu bayram. Köy çocukları, kasabalarda küme küme kırlarda toprağı kazarak soğanları ile birlikte çiğdem çiçeği toplarlar. Bunlardan yaptıkları demetlerle kapı kapı gezerler. Evlerden bulgur, yağ vb.yiyecek gereçleri toplarlar. Aldıkları erzak karşılığı çiğdem verirler. Pişirdikleri pilavı da güle oynaya yerler” (s.268).

Anşabacılıların ficek bayramı da Boratav’ın bahsetmiş olduğu bahar bayramlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

7.8.1.2. Ficek Bayramı

Boratav, “ Nitekim Anadolu’nun halk geleneğinde ‘Nevruz’ adı ile gösterilmeyen başka bahar bayramları da var” (Boratav, 1973:268) ifadesini kullanır.

Anşabacılara özgü bir bahar bayramı olarak karşımıza çıkan ve her yıl Nisan ayında kutlanan, “ficek” bayramı da aslında Boratav’ın yukarıda bahsetmiş olduğu bahar bayramlarından biridir.

Ficek, TDK Derleme Sözlüğü’nde, “kura”⁵ demektir. Ficek atmak ise, “kura çekmek” anlamına gelmektedir. Görüşmeciler, ficek bayramının kutlama merkezinin, Acısu köyü olduğunu belirtmişlerdir.

“Her yıl nisan ayının (baba takvimine göre abrulun 5’inden sonra) son haftasına gelen cumartesi/pazar günü kutlanır. Ficek biz Anşabacılara özgü bir bahar şenliğidir. Çiçek bayramı da denilir. Ficek bayramının kutlama merkezi Acısu köyüdür. Zile’deki ve Yozgat Çekerek’teki Anşabacılı köylerde yaşayanlar Acısu köyünde toplanır.

⁵http://tdk.go.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas&kategori1=derlay&kelime1=ficek%20atmak

Büyüklerimiz bu toplanmaya, “tüm obalar Acısu’da toplandı” ifadesini kullanırlardı. Halen de kullanılır.” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

Ön bir bilgiye sahip olduktan sonra ficek bayramını izlememin doğru olacağı düşüncesiyle ficek bayramına ait uygulamaları, bayramdan iki gün önce, görüşmeciler benimle paylaşmıştır. Bir görüşmeci, “önce dinleyin sonra izleyin istedik” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) ifadesini kullanmıştır.

Ficek bayramı ile ilgili ön bilgilere sahip olduktan sonra, ficek günü kutlamalara katılarak Aktarılan bilgileri ve ficek bayramını bireysel olarak tecrübe etme fırsatı tarafıma sunulmuştur.

Görüşmecilerle birlikte izlediğim Acısu köyündeki ficek bayramı şu şekilde kutlanmaktadır:

Acısu köyünde, ficek sabahı köyün delikanlıları ve kızları hep birlikte yedi tepeden çiçek toplar, yedi çeşmeden de su alırlar. Bunları büyük bir kazanda toplarlar.

“Ficek biz Anşabacıların doğaya bakış açılarının da anlaşılmasını sağlayan insan doğa ilişkisini ortaya koyan bir bayramdır. “Tabiatın ayağına gidilir. Tabiat insanın ayağına gelmez”, düşüncesinin uygulamaya geçmiş hallerinden biridir ficek bayramı. Ficek kelime karşılığı olarak “kura” demektir. Tabiatın uyanışının kutlanmasıdır” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

Köyün kızları ve delikanlıları her çeşit çiçekten az miktarda alarak bunları büyük bir kazanda toplarlar. Çiçek toplarlarken semahlarla, çaldıkları müziklerle aynı zamanda eğlenirler. Önce semah edilir. Sonra ağaçtan çiçek alınır. Buna *rızaluk alma* da denilmektedir. Daha sonra Çekerek ırmağının kenarına (köyün girişine) inilerek, ırmaktan su alınır. Irmaktan su almadan önce ırmağın kenarında semah edilir. Rızaluk alınır. Köyün gençleri ile birlikte bir âşık dağ ve su kenarlarını gezer. Saz çalar. (Bkz. Ek-D, resim 27-28-29-30-31-32)

7 çeşmeden (su kaynağından) getirdikleri suları, genç kızlar kazanın içindeki çiçeklerin üstüne boşaltırlar, kızlar dilek tutarak kazanın içine karanfil atarlar, kazanın içine köyün gençleri bir eşyasını (anahtarlık, ayna, tespih, tarak vs.) bırakır ve kazanın üstünü örterler, kimse girmesin diye bulunduğu odanın da kapısını kilitlerler. Çiçek dolusu kazanın koruması kızlar tarafından sağlanmaktadır.

“Eğer ki, ficek kazanının içine kemik atılacak olursa, bu kazandan ficek çıkarılmaz, dökülür, uğursuzluğuna inanılır. Kızlar kazanı koruyamadıkları için kendilerini adeta ayıplarlar” (A.B. 33, Kadın, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

Ertesi gün, herkesin rahatlıkla izleyebileceği bir veya birden fazla yere ficek kazanları köy meydanından geçirilerek götürülür.

“Anasının ilk çocuğu kız olan birisi, kazanın yanına oturtulur üzeri cecimle örtülür. Kızlar kazanın etrafına halka olarak otururlar. Delikanlılar ayakta dururlar. Kızlar sırayla mani söylerler. Mani söylenmeden önce cecimin altındaki kız kazandan bir eşya çeker. Bu kiminse okunan mani de onundur denir. Kızlar ve delikanlılar kendi şanslarına söylenecek maniyi dikkatle takip ederler” (M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Nisan 2012).

Ficek bayramı sırasında bir görüşmeci yanlış telaffuzumu; *“ficek değil hocam, ficek, ficek”* diyerek düzeltmiş ve ardından da;

“Ficek dersiniz, fi-cenk olur ki, bu Hz. Ali'nin cenklerini ifade eder. Bizde cenk kelimesi geçtiğinde ilk aklı gelen Hz. Ali'dir. O sebeple ficek demenizi istedim.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) demiştir.

Acısu köyünde derlenen ficek manileri şunlardır.

“Ficek ficek fil olur,

İçi dışı gül olur,

Ficeğe gelenlerin

Haceti kabul olur.”

(H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Zile, Eylül 2011; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012; N.K. 52, Kadın Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012).

Ficek çekilişi bu mani ile başlar. Aynı zamanda görüşmeciler, bu maninin Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde en çok bilinen ve sıkça dile getirilen, her Anşabacılının bildiği ve söylediği ficek manisi olduğunu belirtmişlerdir.

*“Karanfilin kokusu
Şu derenin yokuşu
Beni deli ediyor
Puştun şapka yıkışı”* (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

*“Bahçelerin çiçeği
Söğütlerin gökçeği
Bana laf söyler oldu
Mahallenin köçeği”* (N.K. 52, Kadın Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012).

*“Denize dalga geldi
Gönlüme ilga geldi
Yârin kumaş kolları
Boynuma halka geldi”* (M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Nisan 2012).

*İnceiğnem suya sızdı
Ne yaman gönlüm azdı
Mehelim değil idi
Mevla 'm alnıma yazdı* (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

*İnceiğnem boladı
Ya bunu kim doladı
Kırk güzelin içinde
Kalbim seni diledi.*(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

*Armudun dalı potur
Çık da başına otur
İki gözün kör müdür
Hem ye hem yâre getir.* (H.E. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Nisan 2012).

Şeklinde maniler okunur.

Ficek bittikten sonra gençler köyün ziyaret mekânlarından olan Bakacak evliyasının bulunduğu tepeye giderler. Evliyaya niyaz edildikten sonra, Bakacak tepesinde semah edilir.

7.8.1.3.Gâvurun Kürkü

Anşabacılı bazı köylerde Ficek Çıkarma sonrasında, bazılarında ise Ficek Çıkarma'ya bağlı olmaksızın nisan ayı içerisinde yapılan bir gelenektir. (Bkz. Ek-D resim 33)

“Düşmanların (gâvurların) yakılması, yok edilmesi, üzerlerinden geçilmesi anlamında aynı gün akşam her evin önünde çalılar, pürler yakılır ve üzerlerinden hoplanır. Eski bir Türk geleneği olmakla birlikte yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu etkinliklerin Nevruz Kutlaması ya da Hz. Ali'nin doğum günü olarak yapıldığı da söylenir” (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Zile, Eylül 2011).

7.8.1.4.Gavurga Gavurma

Acısu köyünde, baharın gelmesiyle birlikte toprak ve bütün canlıların uyanmaya başlamasından ötürü *‘bereketli bir yıl olması, mahsule, hayvana diğer canlılar tarafından zarar verilmemesi’* (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül, 2011) dileğiyle gavurga gavrularak dağıtılıp yendiği görüşmecilerce dile getirilmiştir (Bkz. Ek-D, resim 34).

Bir görüşmeci gavurga gavrulmasını şu şekilde tarif eder:

“Gavurga gavrurması sac üzerinde buğdayın kavrulmasıyla elde edilen bir tür çerezdir. Ficek Çıkarma'nın ertesi günü her evde buğday ile çedene ateşin üstünde sacda kavrulur. Kavurgayı genelde evin yaşlı kadınları kavurur. Bacadanya da uygun yerden kavurga kavurana bağırılır ve diyalog genelde;

“Ebe ne kavuruyon?

-Börtü böcek.

-Ebe ne kavuruyon?

-Börtü böcek...” (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Zile, Eylül 2011).

Nakaratlarıyla devam eder.

Bir başka görüşmeci de, kavurganın kavrulduğu akşam Acısu köyünde yapılan uygulamaları sıralar;

“Kavurga kavrulduğu akşam o evde yaşayanların sayısı kadar, evin damının genelde bacanın etrafında yumruk büyüklüğünde taşlar dizilir. Sabah bu taşların altına bakılır. Kimin taşının altından böcek çıkarsa o kişinin “Şanslı olunacağına” inanılır” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül, 2011)

7.9. Bereket Törenleri

Boratav (1973), Mevsimlik bayramları ve kutlanma zamanlarını şu şekilde açıklar;

“Her birinin törelik ve törenlik nitelikleri her yerde aynı kalmakla beraber, tabiat, hava, iklim ve ekoloji şartlarının farklı olduğu yerlerde kutlanma zamanları değişiktir. Örneğin koç katımı, kışın kısa sürdüğü baharın erken geldiği bölgelerde güz başlarında baharın geç geldiği yerlerde güz sonlarında kutlanır. Buna karşılık başka birtakım mevsimlik bayramlar (nevruz, Hıdırellez gibi) her yerde aynı tarihlere rastlar. Demek ki kimi bayramların zamanını yerli üretim şartları bazılarının ise, daha genel bir takvim belirlendiriyor. Böylece mevsimlik bayramları:

1. Grup: Özel Mevsimlik Bayramlar:

A. Çoban bayramları zinciri: 1. Koç katımı 2.Saya (davar yüzü) 3.Döl

B. Ekinci, Meyveci, Bağcı Bayramları,

C. Göç Bayramları,

2. Grup: Genel Mevsimlik Bayramlar

A. Bahar Bayramları: 1.Nevruz,2. çiğdem,3. Betnem (Gâvur küfrü ya da kızıl yumurta),4.Hıdırellez.

B. Yaz gündönümü

C. Kış Yarıtı-Yılbaşı”(Boratav, 1973:258).

7.9.1.Koç Katımı

Koç katımı tarihi yukarda değindiğimiz gibi, bölgeden bölgeye değişir. Acısu köyünde geçmişte çobanlık yapmış olan bir görüşmeci koç katımındaki temel amacı şu ifadelerle özetler:

“Koç katımındaki temel amaç, doğacak yavrunun doğru zamanda doğmasıdır. Koyunun yavrulama zamanının kontrol edilme durumudur. Koyunların gebelik süresi 5 aydır. Toplam 150 gün. Koç katımındaki koyunun baharda kuzulamasını sağlamaktır. Baharda çıkan taze ve gevrek otlar daha besleyici olacaktır. Kuzuların taze çayırda yayılması ve beslenmesi için de ideal zaman bahardır. Bu sebeple koçlar önce sürüden

ayrılır. Acısu'da Temmuz ayında koçlar sürüden ayrılır. Erkek kuzularla birlikte yayılmaya başlar. Koçların kızışma zamanı temmuz ayıdır. Eylül sonu ekim başında koçlar özel olarak ahırlarda beslenir. Erkek tohlulardan da ayrılır. İyi döl vermesi için besiye çekilir. Ekimin sonunda koçlar sürüye katılır” (M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Acısu köyünde koçların katılımdan önce yapılan tören ve uygulamaları ise bir görüşmeci de, taylıca anlatır:

“Katılmadan önce de bir tören yapılır. Koçların üzeri Sürünün içinde daha kolay ayırt edilebilmeleri için kına ile ya da kırmızı, yeşil mavi renkli boya ile boyanırlar. Koçların boynuzlarına elma takılır. Bir nevi damat gibi süslenir. Baba ve sohu duasını mutlaka yapar. Bu arada koçların üzerine dişi koyun isteniyorsa kız çocuk, erkek kuzu isteniyorsa erkek çocuk oturtulur. İlk sürüye salıverilen koç beyaz koyuna giderse, kışın çetin geçeceğine inanılır. Eğer koç, kara koyuna giderse kış sert geçmez. Beyaz koyun kar ve soğuğu, kara koyun ise toprağı simgeler Acısu köyünde”(İ.Ç. 50,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Boratav da koç katımının birtakım töreler, inanışlar ve büyüklük işleri kapsadığından bahsederek; yukardaki görüşmecinin ifade etmiş olduğu uygulamalara değinir:

“Katımdan önce koçların üstüne erkek çocuk bindirilirse döl zamanı erkek kuzu, kız çocuk bindirilirse dişi kuzu doğacağına (Kars, Malatya, Tokat); koçlar katıma götürülürken yolda erkeğe rastlanırsa kuzuların erkek, kadına rastlanırsa dişi olacağına inanılır” (Boratav, 1973:259).

Gerek Boratav (1973: 259),gerekse Özkul Çobanoğlu (2009;1098) koç katımı sırasında çeşitli bölgelerde Davul zurna çalınarak kutlamalar yapıldığını çalışmalarında dile getirseler de; bir görüşmeci, Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde koç katımında davul ve zurna Veli Baba tarafından yasaklandığından çalınmadığını belirtmiştir.

“Davul ve zurna çalma yasağı kutlama gerektiren her törende uygulanmaktadır. Sadece Anşabacılı düğünleri için değil aynı zamanda Anşabacılı köylerde düzenlenen diğer kutlamalar dediğimiz Koç katımı, ficek bayramı, gılayan bayramı, Sayacı bayramı için de geçerlidir. Bu törenlerde ve düğünlerde saz dışında bir çalgının çalınması yasaktır” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül, 2012).

Görüşmeciler Koç katımı törenlerinin Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde günümüzde uygulanmaya devam ettiğini belirtmişlerdir.

Bir görüşmeci Acısu'da koç katımı töreninde; yapılan duayı şu şekilde ifade eder;

“Koç katımı sırasında busürü Şah İsmail'in sürüsü gibi olsun, Şah İsmail'in kurbanları bu sürüden olsun, kesilecek kurbanlar Şah İsmail'in sürüsüne katılsın diye dua edilir” (V.K. 68, Erkek, Evli, İÖ. Zile, Eylül 2012).

7.9.2. Sayacı Bayramı

Koç katımının ikinci aşamasını Sayacı Bayramı oluşturur. Koyunların kuzulamasına elli gün kala, kuzunun koyunun karnında tüylenerek canlandığı gün, Sayacı Bayramı olarak kutlanır. Koyunun yüzü, bir bereket bayramıdır. Her yıl halk takvimine göre gücük ayında kutlanmaktadır. Baharın öncesinde kutlanan son bereket bayramıdır. Koyunların hamileliğinin 100.Gününe denk gelmektedir.

“Türk halk kültüründe koç katımından yüz gün sonra, kuzunun anasının karnında canlandığına tüylerinin çıkmaya başladığına inanılır. Bugüne davar yüzü veya koyun yüzü denilmesinin ve kutlanmasının nedeni budur. Bu bayram gece kutlanır ve çobanlarla onlara katılan çocuk ve gençlerin çeşitli garip kıyafetlere girerek kapı kapı gezmek ve sayacı sözleri adı verilen tekerlemeleri türkülerini çağırarak bahşiş ve yiyecek toplarlar” (Çobanoğlu, 2009:1098).

Görüşmeciler Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde oynanan, Sayacı oyunundaki karakterleri isimleri ve görevleri ile teker teker açıklamışlardır (Bkz. Ek-D resim 35-36-37-38-39):

Çavuş:

“Siyah içlik (gömlek) giyer, elinde urgan denen bir ip parçası bulunur” (C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; H.K. 46 Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012; İ.D. 55, Erkek Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) .

Arap:

“Başında kıllı deriden bir kumaş, üzerinde siyah bir elbise, elinde Sayacı için özel kurutulmuş bir sığırkuyruğu bulunur. Vücudunun elbiseden gözüken bölümleri de siyaha boyanır” (C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; H.K. 46 Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012; 55, Erkek Evli, Nisan 2012; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) .

Sayacı Kocası:

“Omuzdan ayağa kadar uzanan tek parça pardesü şeklinde koyu bir elbise giyer ve kemer hizasından bir ip kuşakla bağlanır. Elbisenin önü diz hizasından boğaza kadar dikilerek kapatılır. Aşırı göbekli görünmesi için pardesünün içine karın bölgesine eski çaput ya da kendir yumağı sokulurdu. Başına yuvarlak bir elek ya da kalbur geçirilip onun üzerine de beyaz bir bez örtülür. Sayacı kocasının elinde kısa bir urgan parçası bulunur. Ve cepleri de kül dolu olurdu” (C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; H.K. 46 Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012; İ.D. 55, Erkek Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) .

Sayacı Gelini:

“Bir erkek normal bir Anşabacı kadın elbisesi giyer. Başına taktığı kadın örtüsünün bir kenarı ile yaşmak yaparak yüzünü kapatır” (C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; H.K. 46 Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012; 55, Erkek Evli, Nisan 2012; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) .

Ceran:

“Önceden canavar görünümünde bir kostüm hazırlanır. Ve bu kostümü hareket ettirmek için içine bir erkek girer” (C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; H.K. 46 Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012; 55, Erkek Evli, Nisan 2012; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) .

Ceran Sahibi:

“Normal Anşabacı giysili bir erkektir ve ceranın boynuna bağlı ipi tutarak onu yönlendirir” (C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; H.K. 46 Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012; 55, Erkek Evli, Nisan 2012; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) .

Tilki;

“Sayısı 7 tanedir. Elbisesi siyahtır ve vücudun elbiseden görünen bölümleri siyaha boyanır. Siyah bezlerden yaklaşık 20cm boyunda iki tane rulo yapılır ve bunlar iki kulak hizasından bir kuşakla başa dik olarak bağlanır. Boynuna ve vücudunun değişik bölgelerine “kelek” denilen koyun, keçi, zilleri takılır. Tilki elbiselerinin önü de diz hizasından boğaza kadar dikili olur” (C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; H.K. 46 Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012; İ.D. 55, Erkek Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) .

Görüşmeciler Acısu köyünde nasıl oynanıyorsa diğer Anşabacılı köylerde de Sayacı oyununun aynı, şekilde oynandığını belirtmişler ve Sayacı oyununun nasıl oynandığını anlatmışlardır:

“Sayacı oyununda sabahın erken saatinde oyunda görev alanların tamamı yukarda açıklanan kostümlerini giyip boyandıktan sonra Veli Baba (Anşa Bacı) türbesine gidip niyaz ederler. Oynamaya köyün üst başındaki evlerden başlanır. Sayacının bütün elemanları bir evin kapısında (harmanında) çember şeklinde hafif koşar adamlarla dönerler. Bu sırada tilkiler keleklerin ses çıkarmalarını sağlar.2-3 tur döndükten sonra Arap çemberin dışında bir kenara yatıp bayılmış gibi yapar. Tilkiler Arab’ı ayıltıp kaldırmaya gidince Arap ayılmak için bir kız ister. Bunun üzerine tilkiler, çavuşa ‘kâhya kız’ diye bağırır. Çavuş ise, ‘kız bulamadım’ diye bağırıp Sayacı gelinini götürmek ister. Sayacı kocası buna karşı çıkıp çavuşun ve çevredeki seyircilerin üzerine cebindeki küllerden serper. Çavuş biraz yalvararak kocayı ikna eder. Ve gelini Arab’ın üzerine iter. İtilen gelin Arab’ın üzerine eğilir ve onu elinden tutarak kaldırır. Ayağa kalkınca gelin ve Arap’tan hangisi küçükse büyük olanın elini öper.

Arap kalktıktan sonra Sayacıdakiler yeniden çember yapıp 2-3 tur döner ve sadece Tilkiler köyün içine kaçışıp dağılır. Kaçarkende hangi evin kapısında (harmanında) oynanacağı bağrılır. Bundan sonra Sayacılar geri toplanıncaya kadar ceran ve sahibi doğaçlama söz ve hareketlerle izleyenleri eğlendirmeye çalışır.

Ceran sahibi aşağıda örneği verilen manileri söyler:

Sayacı geliyor sakının
Demirleri takının
Oğlakların boyasını
Kına diye yakının

Ata kurmuş yapısını
Yerin göğün tapısını
Döllü olsun ağınız
Hızır açsın kapısını

Arap dağılan Tilkileri bulup belirlenen kapıya toplar ve akşam olmaya yakın zamana kadar olabildiğince çok evin kapısında oyunlar tekrarlanır. Sayacı oynama sırası babanın kapısına gelince kapıya çıkan baba Sayacıyahayır duası eder. Akşama doğru oyunlar bitirirler ve Sayacı topluca Veli Baba (Anşa Bacı) türbesine gidip tekrar niyaz eder. Niyazdan sonra sadece tilkiler köydeki bütün ağılların damında döl bereketi için çember şeklinde 2-3 tur dönerler. Ağıl damları bitince Sayacı cemine gelir ve cem meydanında da bir kez oynarlar ve babadan Sayacı duasını alıp bitirirler.

Bundan sonra Sayacıya katılan bütün elemanlar evlerine gider temizlenip normal kıyafetlerini giyer ve tekrar cem'e gelirler. O günün akşamı yapılan Sayacı cem'i oruç cemlerinin dışında yapılan belirli gün cemleri gibidir. Ancak bu cemde kişiler arası davalara bakılmaz”(C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; H.K. 46 Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012; İ.D. 55, Erkek Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) .

Boratav'ın (1973) ifadesiyle, “*çobanlık bayramlar zincirinin son halkasını “döl dökümü” oluşturur. Beş aylık bir süreye yayılan çoban bayramlarının bu son kesimi, sayadan 50 gün sonra koyunlar kuzulamaya başlar” (s.262).*

Nisan ayının ortalarında koyunlar kuzulamaya başlar. “Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde **döl tökümü** adı verilir. Koyunların kuzulama ayına da **döl dökümü** ayı denir” (C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; H.K. 46 Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012).

Döl dökümü Türk halk kültüründe bir çoban bayramıdır. Boratav'a (1973) göre,

“Doğan ilk kuzuyu köye getiren çobana bahşiş verilir. Bazen de kuzular doğduğunda çobanlar evleri dolaşarak sürü sahiplerinden hediyeler alırlar”(s.263) .

Burada Sayacı bayramını Fahrettin Kırzıoğlu'nun, TFA'da “*Koyuncu Türklerde Saya Şenliği ve Kars'ta Derlenen Sayacı Türküleri*” adlı makalesinde değinmiş olduğu Kaşgarlı'nın en eski koyun manzumesi ile kapatalım.

“ Dilimizdeki koyun üzerine en eski manzumeyi, Divanü Lügat it-Türk” te (III. 102) yedi heceli olarak bulmaktayız. Gündönümüne doğru sürüler içerisinden koç ile tekelerin seçilip dişi ve sağmalların ayrıca otlatılması ve artık büyümüş olan yavrularla anaların bir arada otlaması gerektiğini bildiren ve Kaşgarlı'nın örnek verdiği halk şiiri şöyledir:

*‘Konçgar teke esildi (seçildi)
Sağlık sürü koşuldu
Sütler kamuğ yuşuldu
Oğlak, kuzu yamraşur’.*

Bugünkü dilimizle “koç, teke ayrıldı; sağmal sürü koşuldu dizildi; sütlerbütün aktı; oğlak kuzu karışır”(Kırzioğlu, 1959:1847).

7.10. Kurban

Acısu köyü başta olmak üzere tüm Anşabacılı köylerin en kapsamlı tören uygulamalarından birini kurban oluşturur.

Anşabacılıların yaşamının her anında, önemli kararlarının arifesinde ve sonucunda kurban vardır. Kurban bir durumdan diğerine geçişte bir araç olarak görülmektedir. Kurban temizlenmenin ve temiz olmanın ifadesidir. Tarikattan geçen ancak, kurban kesebilir. Ceza almayan kurban kesebilme hakkına sahip olur. Göçmüş ya da ölmüş büyükleri ile iletişime geçmek, onlardan istekte bulunmak için bir fırsattır kurban. Anşabacılılar her fırsatta çeşitli vesilelerle kurban keserler. Anşabacılarda kurbanın sunulma amaçları arasında, en yaygın olanı adak amacıyla sunulandır.

Bir görüşmeci Anşabacılıların kursaklarından dualanmış lokma geçmesini önemsediklerini dile getirmiştir:

“Hocam biz Anşabacılılar, dualanmış et yemeyi severiz. Evimizde soframızda kurban eti dışında et bulundurmaz. Yalnızca içki ile içmek için kasaptan gider et alırız. Keyfimizi kasaptan aldığımız etle yaparız. Kurban eti ile keyif yapılmaz bizde. Hatta mangal dahi yapılmaz. Sadece sofrada yemekte aşın içinde yenir. Büyüklerimiz öyle tembih ettiler. Ben baba soyundanım, biz bu duruma daha da dikkat ederiz. Hamile kadınlarımıza hastalarımıza ve çocuklarımıza şifa olsun kurban etinden yediririz”(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Kurban, bir törenden daha fazlasıdır. Ölmüş yakınlarla ve kurucu ata ile “kan”, “ziyaret” ve “sunum” yolu ile iletişime geçmenin en etkin yoludur. Ziyaret ritüellerini değerli ve işlevsel kılan, kurbanın uygulanma alanını oluşturmasıdır. Acısu köyü Anşabacılılar için bir ziyaret ve aynı zamanda da kurban sunum alanıdır.

Acısu köyündeki kurban uygulamalarını, kanlı ve kansız kurban olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür:

7.10.1. Kanlı Kurbanlar

Kanlı kurban statüsüne Cebrail başta olmak üzere, koyun, keçi, koç gibi küçükbaş hayvanlar ile büyük baş hayvanlardan oluşur.

Acısu köyünde kanlı kurbanlar arasında özellikle Koyun / Koç çok kutlu ve uğurlu bir hayvan olarak kabul edilir. Koyunun uğuruna inanılır. Bu sebeple kurbanlık olarak koyun ve koç tercih edilir. Anşabacıhlarda hangi hayvan çeşidi kurban olarak tercih edilirse o hayvanın sayısının artacağına dair bir inanç söz konusudur. Koyun ve koç bu sebeple en çok tercih edilendir.

7.10.1.1.Ziyaret Alanlarında Kurban Kesimi

Kurban, tekke üzerine kesilecekse, Veli Baba'nın türbesine uğranır sağ kulağından kan alınır. Üç damla kan tekkeye damlatılır. Daha sonra kurban evine götürülür orada kesilir. Tekkede Kurbanın kulağından alınan üç damla kan ile, artık o kurban tekkeye aittir anlamına gelir. Kurban kanıyla yapılan bu işleme, “mühürlenme” adı verilir. Kurban artık Veli Baba'nındır. Tekkenin kenarında Cebraillerin kesilmesi için bir kurban yeri vardır. Orada kesilir. Ölmüş aile yakınlarına kesilecekse mezarlarının ayakucunda kesilir.

Acısu köyündeki Anşabacılar, kestikleri kurbanı tekkeye ya da yakın aile büyüklerine kesmişlerse; “tekke üzerine kestim”, “Veli Baba üzerine kestim”, “babamın üzerine kestim”, “anamın üzerine giderek kestim” şeklinde ifade ettiklerini belirtmişlerdir (H.B. 58,Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013).

“Üzerine kesmek” ifadesi, “ona adadım. Onun ismini anarak kestim” anlamına gelmektedir. Kesilen kurbanın eti pişirildikten sonra baba ya da sohu gelerek dualar. Dualanmayan et lokma sayılmaz. Et amacıyla kesilmiş olur. Kesilen kurbanın içkembesi, bağırsağı, kemikleri, paçası ve kanı kurban kuyusuna konularak toprakla sırlanır.

7.10.1.2. Kurbanın Sunulma Amaçları

Kurbanın sunulma amaçlarına bakıldığında, iki önemli adrese adandığı gözlemlenmiştir.

Bunlardan ilki; Hakka Yürüyenler (Ulu kişiler)

İkincisi ise; ölen aile yakınları / büyükleri

Kurbanın sunulma adresleri aynı zamanda “ata kültü” ve “ölü kültünün” varlığını ortaya koymaktadır.

Harun Güngör (1997), ata kültü ile ölü kültü arasındaki ayrıma dikkat çeker:

“Atalar kültünde ölen her atanın ruhu dolayısıyla da mezarı kült konusu olmamakta yalnızca saygıdeğer olanlar buna erişmektedir. Bu anlamda “ölüler kültü” ile “atalar kültünü” birbirinden ayırt etmek gerekecektir. Ölmüş ataları ta’zim ve onlar için kurbanlar sunma önemlidir. Özellikle ölmüş ataların ve özellikle de babaların ruhlarının geride kalanlara iyilik ya da kötülüklerinin dokunabileceği inancı ve onlara karşı duyulan minnet hissi atalar kültünün temelini oluşturur”(s.50).

Anşabacıllarda karşımıza çıkan kurban uygulamalarına ve amacına bakıldığında, ata kültü ve ölü kültü kendini ziyaret ritüelleri ile ifade etmektedir. Adak adanma suretiyle

gerçekleşen ziyaretlerde sunulan kurbanlar, sorunlara en hızlı yoldan çözme isteğini temsil eder.

Harun Güngör'ün (1997), belirtmiş olduğu ayrımı Anşabacıların ziyaretler kapsamında gerçekleşen kurban sunumlarında ve uygulamalarında yerine getirdikleri saptanmıştır. Anşabacılarında kurbanın ne amaçla sunulacağını kült belirler. “Dilek” amaçlı sunumların adresi Ata kültü (Anşa Bacı-Veli Baba) olurken, “kaçınma ve korku” amaçlı sunumların adresi ise ölü kültü (aile büyükleri)olmaktadır. Kurbanın adanması ve kurbanın sunumu ziyaretler aracılığıyla olmaktadır (önce adanır sonra kesilir).

7.10.1.2.1.Ölmüş Aile Yakınlarına Kurban Sunumu

Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde, ölmüş aile yakınlarına sunulan kurbanlar aile büyüklerinin ruhlarının yaşayanlara kötülük yapmaması, musallat olmaması için sunulduğu belirtilmiştir:

“Biz, Anşabacılarında ölmüş yakınları rüyada görmek iyiye yorulmaz. Korkuya ve geride kalanlardan birini yanına alacağını düşündürür. Bu sebeple rüya gören kimse, ertesi günü bir Cebrail’le mezarın başına gider. Cebrail’i onun üzerine keser rızalık ister”(A.B. 38,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013).

Aile yakınlarına kesilen kurbanlar adak adanmadan doğrudan sunulur. Buna atanın rızasını alma, onu kurban yolu ile hatırlama, gönlünü alma denilir. Kurban bir anlamda hatırlamaktır. Ölmüş yakınları anmaktır. Onları unutmadığının en samimi kanıtıdır. Ölmüş atanın ahını almaktan çekindiklerini belirtmişlerdir.

“Bizde, Ana baba hakkı Tanrı hakkıdır. Onların rızasını almak Tanrı’nın rızasını almak anlamına gelir ki, yaşarken de göçtükten sonra da onları hatırlamanın yolu ziyaretlerdir. Ziyaretten kasıt, eli boş gitmemektir. Ana baba yaşarken ziyaretine elin boş gitmezsin. Tatlı alırsın erzak alırsın. Onlar göçtükten sonra tatlının yerini Cebrail alır. Dört bacaklı koç alır. Artık cizmi ile değil ruhu yani canı ile muhatap olursun ki bunun da yolu kan akıtmaktır. Beden baklava ister, ruh can kan ister. Yine çok konuştum. Hadi neyse...”(B.K. 64,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül 2012).

“Ana babanın ahını almak tehlikelidir. Yaşarken almak kadar onlar öldüğünde de intizarlarını almamak için ziyaretlerini aksatmayız. Baba evine gelirken evlat nasıl ki eli boş gitmezse, ana babanın kabirlerine giderken de elimiz dolu gideriz. Orası da onun evidir. Evini ziyaret edip rızasını alırsınız hocam. Eğer ana baba evlada küs gitmişse o

evladın üzerinde intizarlari o evlat ölene kadar devam eder. O sebeple ana baba intizarı almamaya dikkat ederiz.(H.K. 46 Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013).

“Misal, evlenip çocuğu olmayan ya da ölen bir kadın babasının mezarını ziyaret eder. Cebrail’ini keser. İntizarını alması için yalvarır.” (İ.Ç. 50, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Şubat 2013).

“Hastalığa yakalananlar da, önce kendi yakınlarının mezarlarını ziyaret edip lokmalarını sunarlar. İntizarı varsa üzerlerinden çekmesi için yalvarırlar. Kurban yakın akrabaların mezarlarında doğrudan sunulurken, Veli Baba Anşa Bacı gibi kurucu atalara, iki aşamalı olarak sunulmaktadır” (M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013).

7.10.1.2.2.Göç Edenlere Kurban Sunumu

Önce adak adanıp, deyim yerindeyse başvuruda bulunulur. Başvuruları kabul olduğunda dilekleri yerine geldiğinde ikinci kez ziyaret edilip kurban sunulur. Göç edenlere yapılan ziyaretler ve sunulan kurbanlar “bir sorunu çözüme kavuşturma”, “istekte bulunma” amaçlı iken; ölmüş yakınlarla yapılan ziyaretler ve sunulan kurbanlar “sakinme, korku ve çekinme” amaçlıdır. Bu ziyaretlerde “ölmüş ile şaka olmaz” denilerek kanlı kurban sunulur.

Veli Baba’ya Anşa Bacı ’ya sunulan kurbanların adanma amacı “şifa bulmak, çocuk sahibi olmak, iş bulmak, borçlarından kurtulmak, önemli kararlar aşamasında ona danışmak ve duasını istemek” şeklinde özetlenebilir.

Anşabacılar kurban bayramında ve Hıdırellez orucu sonrasında kendi atalarının üzerine kurban keserler.

7.10.1.3.Acısu Köyünde Kurban Sunum (Ziyaret) Alanları

Acısu köyünde ziyaret alanları aynı zamanda doğal kurban sunum alanlarıdır. Kurban kesmek için özel bir zaman dilimi aranmaz Anşabacılarda. İhtiyaç hâsıl olduğunda önce evliya ziyaret edilir sonra kurban kesilir. Evliyanın kurbanı kulağından üç damla alınan kan sonucunda başka yerde kesilir. Buna kurbanın mühürlenmesi denir. Artık o koç, tekkeye ait olduğunun nişanıdır.

Acısu köyünde başta Veli Baba /Anşa Bacı'nın kabirlerinin bulunduğu Tekke alanı başta olmak üzere, ölmüş aile yakınlarının ana-baba mezarları ve Kara Dede, Bakacak, Nişan evliya gibi tepeler, Anşabacılar için potansiyel kurban alanlarıdır. Ziyaret, beraberinde kurban ritüelini de zorunlu kılmaktadır. Ziyaretin amacını ortaya koyan temel bir unsurdur, ölmüş ataların üzerine kesilen ya da sunulan kurbanlar.

Ayrıca evliya kabirleri dışında, ölmüş aile yakınlarının kabirleri de ziyaret edilip kurbanlar sunulmaktadır. Evliya ziyaretleri ve kabirleri ata kültünü temsil ederken, ölmüş aile yakınları ise “ölü kültünü temsil etmektedir. Ancak her ikisine de kanlı/kansız kurban sunulmakta dilekte bulunmaktadır. Ziyaretlerin amaçları da farklılık arz etmektedir. Evliyalara yapılan ziyaretler dilek dilemek, huzura ermek, dardan kurtulmak üzerine gerçekleşirken, aile yakınlarına yapılan ziyaretler ise çekinme ve korku amacıyla yapılmaktadır. Ölen aile büyüklerinin yaşayanlara musallat olmaması, alıp götürmemesi için yapılmaktadır. Evliya mezarlarına sunulan kurbanlar şükran amaçlı olurken, ölmüş aile büyüklerine sunulan kurbanlar ise “sakinme” amaçlıdır. Bu konuya ölüm ve kurban başlıklarında detaylıca değinilecektir.

Acısu'daki ziyaret mekânlarına kurbansız gidilmez. Mutlak surette kanlı kurban gerekir. Bakacak, Karadede, tekke, nişan evliya adak kurbanlarının uygulanma alanlarını oluşturur. Adı geçen ziyaret mekânlarına kurbansız gidilmez. Bir Anşabacı babasının deyiimiyle “eli boş gidilmez”.

Oğlu askerden dönen babalar kurbanlarını keserler. İşe başlayanlar çocuğu olanlar okuldan mezun olanlar tekke üzerine kurban keserler.

Ata kabirleri ya da aile yakınlarının kabirlerine kurban kesme davranışına “*üzerine gitme*” (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012) olarak tanımlanmaktadır.

7.10.2. Kansız Kurban

Elma, mayalı ekmek, pişi, gözlemedir. İkrâmın her türü aslında kansız bir sunumdur. Bazı mekânlara ziyaretlerde yalnızca kanlı kurban sunulması gerekir. Bakacak evliyası, Karadede, tekke ziyaretleri ile ölmüş aile büyüklerine ziyarette mutlak surette en az Cebail olacak şekilde kanlı kurban sunulur.

8. GİYİM - KUŞAM (ÖRTÜNME) SÜSLENME

Anşabacılar, genelde kırsalda yaşamaları ve ekonomik sıkıntı çekmeleri nedeniyle giyim/kuşamdan, ev döşemesine, ağaç işçiliğine kadar temel ihtiyaçlarını uzun yıllar, kendileri karşılamak zorunda kalmışlardır. Özellikle kadınlar, el sanatlarında kendi yetkinliklerini ispatlamışlardır.

Acısu köyünde kadın ve erkekkıyafetleri ile ilgili olarak görüşmecî profili belirlenirken, özellikle 1960'lı yıllarda 20'li yaşlarında olan günümüzde ise 50 ile 70'li yaşlara merdiven dayayan kişiler, özellikle tercih edilmiştir. 1960'lı yılları bizzat yaşamış, tecrübe etmiş, adı geçen kıyafetleri gençken giymiş, annesi babasının giydiğine, diktiğine tanıklık etmiş bu kişiler geleneksel kıyafetler konusunda görüşmecî olarak, tercih edilmiştir.

Böylelikle, geleneksel giyim kuşamlarda yaşanan değişimi ya da terkedilmeyen hususları o dönemleri yaşamış kişilerden dinlemek araştırmamız için de önemli olmuştur.

Anşabacılı giyim kuşamı bu alanlardan biridir. Anşabacılar, Tokat ve çevresinde diğer Alevi gruplarca; kendi giysilerini kendileri üreten ve diken topluluk olarak bilinmektedir:

“Biz Anşabacılı topluluklarında giyilen kıyafetler bir takım farklılıklara rağmen genelde aynı biçimdeydi. Size açıklamasını daverceğimizkıyafetler dışında bir giyim kuşam uygun görülmezdi. Töreği çiğnemek olarak, kendini inkâr etmek olarak görülürdü. Ancak günümüzde, değişen şartlara uyum sağlamak adına özellikle üniversite okumak için, çalışmak için İstanbul'a giden genç nesil geleneksel kıyafetleri terk etmekte, ülke genelinde yaygın olan giyim şekline yönelmektedir. Gençler, eskiyi de unutmadan ona tamamen sırtını dönmeden yeniye de inkâr etmeden ikisini bir arada götürmektedir.”
(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012)

Giysi ve kıyafetten bahsedilirken eksük görmek ifadesinin görüşmeciler tarafından sıklıkla dile getirildiği gözlemlenmiştir.

Anşabacılılarda elbise ve kıyafet dikmek görüşmeciler tarafından “eksük (eksik) görmek” olarak tanımlanmaktadır. Görüşmeciler aynı zamanda, elbise veya elbiselik kumaş almak için yapılan alışverişe de de eksük görme adı verildiğini belirtmişlerdir. (H.K. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012; 68, Kadın, Dul, Ağustos, 2012; D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012)

Bir görüşmeci, Acısuköyünde ve diğer Anşabacılı köylerinde elbiseye “ayıp örten” denildiğinden bahseder:

“Elbiseye ‘ayıp örten’ derük. Böyüklerimiz, ‘süse şatafatabek bakmayın. Üzerinizdeki (giysi) eksüğünüzü gedüğünüzü görsün ayıbınızı örtsün yeter.’ derlerdi. Ayıptan kasıt, ‘bizi çıplaklıktan gurtarsın yeter’ derdik. Kendi eksüğümüzü kendimiz dikedük. Halen bugün de diyoruz. Kadının görevi önce kocasının, sonra çocuklarının ve evinin daha sonra da kendinin eksüklerini görmektir. Onları giydirmektir. Eksük görmek, atadan anadan miras gibidir. Dışarının (Anşabacılı olmayanın) eksüğünü görmek sıracın işi değildi” (H.K. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).

Görüşmeciler, yakın geçmişe kadar, köyün eksiğinin köye gelen çerçilerden karşılandığını belirtmişlerdir:

“Yakın zamanlara kadar çarşıdan pazardan mağazadan giysi almazdık. Bizim çarşımız mağazamız gölük (eşek) sırtında gelen çerçiler olurdu. Köy manifaturası satarlardı. Elbiselerimizde kullandığımız iğne, firkete, iplik, düğme, boncuk, pul, çorap örnek için kullanılan 5’li şiş, çit yazma gibi malzemeleri çerçilerden alırdık. Sümer basması denen çiçekli patiskalardan alırdık. İçlik için Amerikan bezi alırdık. Karşılığında çerçiyeye tavuk, ya dasepetler içinde yımırta verirdik. Köylünün neyi olur ki. Hatta günümüzde minibüsle gelen modern çerçiler var. Bluz, elbise, köy manifaturası, çit neyim satıyorlar. Çocuklar için de oyuncaklar bulunuyor. Artık yımırta ve tavuk yerine para ile alışveriş yapılıyor.” (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Bir başka görüşmeci ise, çerçiden (köy manifaturası) aldıklarından bahsetmektedir:

“ Köye gelen çerçiden sim, boncuk, pul, firkete, don lastiği, patiska, düğme, çit çit kurdela, şiş, cini, orlon, naylon iplik, iğne, çuvaldız, etamin kashağı, çile iplikler, beyaz etamin gibi manifatura ürünleri alınırken, günümüzde bu malzemeler, Zile ve Tokat’taki tuhafiyecilerden alındığı gibi, satış amacıyla minibüsle köylere gelen gezici tuhafiyecilerden de alınmaktadır.” (E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).

Bu ifadeyi görüşmecilerin, evin ihtiyacını karşılamak için yapılan alışverişlerden bahsederken de kullandıkları dikkat çekmiştir:

“Gocan nereye gitti? Diye sorarlar köy yerinde. Evin eksüğünü görmeye Zile’ye indi derük. Eksük görmek için 1975te önce Zile’ye inilmeye başlandı. Daha sonra da Tohat’a ve Yozgat’a gidilmeye başlandı. Buralara gidilirken de çarşıya pazara gidiyorum denilmezdi. Halen de denmez. ‘Tohat’a eksük görmeye gidiyorum nene, eksüğün var mı getürek’ denir.” (H.K. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).

Bir görüşmeci, köy yerinde evin ihtiyacını karşılamak için gölülle dağa oduna gitmenin de, eksük görmek olarak adlandırıldığından bahseder:

“Gocam eğer gelüp benü sorarlarsa; Ali emmünüz evin eksüğünü görmek için dağa oduna gitti ancak ahşama gelür, diye tenbih iderdü.” (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Bir başka görüşmeci ise, dul kalan ve kimsesi olmayan yaşlı kadınların eksüğünü görmenin en makbul eksük görme işi olduğundan bahseder:

“ Dul kalan yaşlı ve kimsesi olmayan yalnız yaşayan kadınların ihtiyaçlarını gidermek Köy yaşamının bir gereğidir. Evini derleyip toparlamak iki kap yemeğini yapmak hastalandığında ona bakmak Anşabacılı toprağında yaşayan ve ben sıracım diyen kişinin asli görevidir. Özellikle bu işi genç ve orta yaş gelinler kadınlar yapar. Dul ve yaşlı kimsesiz bir kadının evini derleyip toplamak, Zile’ye ya da Tohat’a iniliyorsa kapısı çalınıp, bir eksüğün bir isteğün varmı ana? Demek en kadim eksük görmedir. Onun duasını alıp, sizin de eksüğünüzü görenler gapınızı çalanlar olsun şeklinde duasını almak önemlidir. Bu gelenek günümüzde de devam etmektedir.” (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012)

Görüşmecilerin anlattığı benim de gözlemlemiş olduğum Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerinde giyilen geleneksel kıyafetleri iki başlık altında açıklamamız mümkündür:

1. Erkek Giyimi
2. Kadın Giyimi

Görüşmelerim sırasında görüşmeciler 1960’lı yıllarda Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerinde giyilen geleneksel erkek ve kadın kıyafetlerini bu kıyafetleri oluşturan parçaları isimleri ve işlevleri ile birlikte dile getirmişlerdir.

8.1. Erkek Giyimi

Görüşmeciler, 1960'lı yıllarda Acısu köyünde giyilen erkek kıyafetinin “terlik, fes, içlik, aba, şalvar, göynek, gayret kuşağı, çarık, dolak, alaca çorap” tan oluştuğunu belirtmişlerdir (D.Ç. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012; B.D. 76, Erkek, OKYD, Dul, Acısu, Ağustos, 2012; H.K. 78, Erkek, İÖ. Evli, Acısu, Eylül 2012).

Yapılan gözlemlerde erkeklerin terlik adı verilen başlık dışında adı geçen geleneksel kıyafetleri giymedikleri gözlemlenmiştir. Değişen yaşam şartlarına ayak uyduran ve değişen erkek kıyafetleri olduğunu söylemek yanlış olmaz.

8.1.1. Terlik ve Keçe

Görüşmeciler, Acısu köyü başta olmak üzere diğer Anşabacılı köylerinde erkek başlığına “Terlik” adı verildiğini belirtmişlerdir. (Bkz Ek D Resim 40-41)

“Hocam, terlik adını verdiğimiz takke pamuklu bezden yapılır. Beyaz etaminin üzeri renkli nakış iplikleri ve pullar ile işlenmektedir. Nakışlar arasına boncuktan yapılmış küçük püsküller dikilmektedir. Gençlerin terlikleri daha renkli ve süslü olmaktadır. Yaşlılarınkı ise koyu renkli ve daha sade olmaktadır” (D.Ç. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

Bir başka görüşmeci de, terliğin “törensel bir başlık” olduğundan bahsetmiştir:

“Terlik aynı zamanda törensel bir başlıktır. Evlenen gençler düğünlerinde bu başlığı giyerler. Aynı zamanda cem törenlerinde terlik giymek zorunluluğu vardır. Terlik, erkek kıyafetinin en süslü parçasını oluşturmaktadır” (H.K. 78, Erkek, İÖ. Evli, Acısu, Eylül 2012).

Bir diğer görüşmeci de, terliğin sohuların terlik giyme zorunluluğundan bahsetmiştir:

“Sohular statüleri ve görevleri gereği gündelik yaşamlarında da terlik giymek zorundadır. Süslü olanını değil, daha sade ve koyu renkli olanı tercih edilmektedir. Üzerinde boncuk ve pul bulunmaz” (B.D. 76, Erkek, OKYD, Dul, Acısu, Ağustos, 2012).

8.1.2. İçlik

Görüşmecilerin açıklamalarına göre Erkek kıyafetinin ikinci parçasını içlik oluşturmaktadır.

Bir görüşmeci işliğı şu şekilde tarif etmiştir:

“Hocam adı üzerinde işlik. En içe giyilen en içteki demektir. Yakasız, yan kulakları olmayıyan kollu, beyaz gömlektir. İçliğin kumaşında kol bölümlerinde bulunan şerit şeklindeki desenler dikine değil de yanına doğru olduğu için “yan kollu içlik” denilir ve her türlü kumaştan yapılabilir”(H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012).

8.1.3. Aba

Geleneksel erkek giyiminin bir diğer önemli parçası “aba”dır. Bir görüşmeci günümüzde artık giyilmeyen aba’yı içliğin üzerine giyilen, önü düğmesiz giysi olarak tarif etmiştir:

“İşliğin üstüne mutlaka siyah yünden yapılması gereken “aba” giyilirdi. Aba, işlikteki gibi düz yaka ve önü düğmesiz olurdu” (D.Ç. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

8.1.4. Tuman, Şalvar ve Gayret Kuşağı

“1960’lı yıllarda Acısu’da erkekler, beyaz bezden yapılma, kemer kısmı lastikli ya da iple büzgülü, ayak bileklerine kadar uzanan “tuman” giyilirdi. Tumanın üstüne siyah renkli yünden yapılma, kemersiz, büzgülü ve bir iple bağlanan “şalvar” giyilirdi. Bel kısmına yeşil haricinde, her renkten yapılabilen, elde dokunan, beli sıkı tutmak için “gayret kuşağı” sarılırdı” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

8.1.5. Çarık, Alaca Çorap ve Dolak

Ayaklara ise elde örülen renkli ve nakışlı yün çorap giyildiği vebu çoraplara karışık ve çok renkli anlamına gelen “alaca çorap” denildiği; çorabın üzerine ise, yine yünden yapılma uzun “dolak” sarıldığı görüşmecilerca belirtilmiştir.

Ayakkabı olarak çarık giyildiği söylenmiştir:

“Ayakkabı olarak esküden öküz veya manda derisinden yapılan çaruk giyilirdi. Çaruk, asla yalın ayak giyilmez, mutlaka yün çorapla giyilirdi. 1960 lı yıllarda yaygın

şekilde giyilen çaruk, yerini önce körüklü/körüksüz çizmeye bırakmıştır. Günümüzde ise ayakkabıya bırakmıştır.” (C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

Görüşmecilerin ifadesiyle 1960’lı yıllarda giyilen erkek kıyafetleri, günümüzde güncelliğini yitirerek, yerini günümüz giysilerine bırakmıştır. Acısu köyündeki katılımlı gözlemlerim esnasında, erkeklerin geleneksel kıyafetlerini tamamen terk ettikleri, köy içerisinde günümüz modern kıyafetleri ile dolaştıkları gözlemlenmiştir. Alan araştırması amacıyla yılın farklı dönemlerinde Acısu köyüne yapmış olduğum ziyaretlerde gözlemlediğim kadarı ile erkeklerin üzerinde yaz mevsiminde kısa kollu gömlek veya tişört olurken; ilkbaharda ve güzün gömlek ve ince parke veya mont. Kışın ise kaban, kadife pantolon kazak giydikleri. Şalvar yerine dekot pantolon, kadife pantolon kumaş pantolon giydikleri gözlemlenmiştir. Çarık ve çizme de yerini spor ayakkabıya veya botlara bırakmıştır. Erkek kıyafetlerinde terkedilmeyen tek kıyafet parçası terliktir. Terlik (renkli başlık) tekke ziyaretlerinde, kurban kesilirken, ficek bayramında, ziyaretlerde giymeye devam etmektedir.

8.2.Kadın Kıyafetleri

Görüşmeciler tarafından sıkça dile getirilen Acısu köyü başta olmak üzere diğer Anşabacılı köylerinde 1960’lı yıllarda giyilen kadın kıyafetleri, günümüzde de Acısu köyünde giymeye devam ettiği, Anşabacılı kadınları tarafından gündelik yaşamın içine dâhil edildiği ve güncelliğini koruduğu katılımlı gözlemlerim esnasında tespit edilmiştir.

Acısu’da Veli Baba, Anşa Bacı Tekkesi’ni ziyaret ederken, tekke yanında Cebail keserken, koyun otlatırken, tereyağı yaparken, ev temizlerken Anşabacılı kadının üzerinde geleneksel kıyafetinin olduğu gözlemlenmiştir.

Aradan oncazaman geçmesine karşın Acısu köyünde Anşabacılı kadın kıyafetlerinin bu derece köy yaşamının içinde güncelliğini muhafaza etmesi, günlük kıyafet olarak

giyilmeye devam etmesi, Anşabacılı topluluğunda kadının gündelik hayatta ön planda olduğunu göstermesi açısından kayda değerdir.

Kadın kıyafetlerinin işlevselliğini muhafaza etmesi aslında Anşabacılı kadının köy yaşamındaki ve Anşabacılı topluluğundaki işlevselliğini ortaya koymaktadır.

Kıyafetin güncelliğini koruması kadının gündelik hayattaki etkin rolü ve konumu hakkında da ortaya koymaktadır. Kadın geleneğin aktarıcısı yaşatıcısı ve koruyucusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kıyafet üzerinden geleneğin aktarımının söz konusu olduğunu belirtmek yanlış bir tespit olmayacaktır.

Erkek kıyafetlerine göre, günümüzde gündelik yaşamın içinde giyilmeye devam etmektedir. Aradan uzun zaman geçmesine karşın, değişen yaşam koşullarına rağmen Acısu köyünde yaşayan kadınların, geleneksel kıyafetlerini gündelik yaşamlarında da giymeye devam ettikleri gözlemlenmiştir.

Sadece törenlerde değil gündelik yaşamda da giyildiği katılımlı gözlem sırasında tespit edilmiştir. Gündelik hayatın içinde yer alması kadın giysilerinin işlevini devam ettirmelerini sağlamaktadır.

Acısu köyünde Orta yaş ve üzeri kadınların, günlük hayatlarında işlerini tutarken üzerlerinde saya bulunduğu katılımlı gözlemlerim esnasında tespit edilmiştir. Gündelik hayatın her aşamasında giyilmesi geleneksel kıyafeti gündemde tutulmasını sağlamıştır. Kadınların bunu bir zorunluluk olarak değil özellikle Acısu'daki orta yaş ve üzerindeki kadınların gündelik yaşamlarında köy içerisinde geleneksel kıyafetleri ile dolaştıkları, günlük işlerini bu kıyafetler üzerlerindeki iken yaptıkları köy içindeki ziyaretlerim sırasında gözlemlenmiştir.

Bakacak evliyasında tanıştığım Zeycan bacı, evliyayı ziyarete geldiğini belirtirken, ziyarete geleneksel kıyafetini giyerek gelmiştir. Bakacak evliyasından dönerken tanıştığım, Senem bacı da üzerindeki geleneksel kıyafeti ile koyunları gütmektedir. Tandırda Anşabacılı ekmeği yapan ve bana da ikram eden Deste ve Hatir bacıların ekmek yaparken dahi üzerlerinde geleneksel kıyafetlerinin bulunduğu gözlemlenmiştir. Köyün girişinde madımak toplayan kadınlardan, evlerinin önünde tarhana döken, tarla tapan/bağ bahçe işleri ile uğraşırken kadınların üzerinde geleneksel kıyafetlerinin bulunduğu gözlemlenmiştir. Veli Baba / Anşa Bacı Tekkesi'ne perşembe günü yapılan ziyarete gelen ve tekkede Cebraail kesen kadınların da üzerinde saya adını verdikleri giysileri bulunmaktadır.

Benzer tespitleri Mahmut Tezcan da (2000), dile getirmektedir:

“Erkekleri gibi kadınları da iri yarı, cesur ve güçlüdürler. Anşabacılı kadını çok çalışkandır. Hiç boş durmaz. Yün eğirir, çorap örür, önlüğüne nakış yapar. Giyim kuşamlarına çok düşkündürler. Tarlaya giderken bile otantik ve renkli giysilerini giyerler. Kadın önlükleri adeta bir kilim gibidir. İşleme, nakış, oya, gelinin beğenisini, yeteneğini zevkini simgeler. Kadına ilişkin en ilginç olan gelenekleri, kadın giyimidir. Kadın giyimi orta Asya'daki kadın giyiminin aynısıdır ve bugüne kadar hiç değişmemiştir. Oğuz geleneğidir. Üç peş üç etektir. Ahmet Yasevi'nin dergahındakilerinin aynısıdır. Süse meraklıdırlar. Boncuk takarlar” (s.161).

Erkek kıyafetleri ile mukayese edildiğinde kadın kıyafetlerinin “işlevselliğini” korumasındaki önemli sebeplerden biri de üç peş adı verilen saya'nın “anadan kıza miras” şeklinde aktarılmasıdır. Gündelik yaşamın içinde giyilmeye devam etmesidir. Anşabacılı kadının giysi üzerinden, topluluk içinde geleneği töreyi aktaran yaşatma görevini üstlendiğinin de bir göstergesidir. Kadın yaşamı kuran aktaran ve yaşatandır.

Anadan kıza miras olarak aktarılması ve katılarak gözlemlerim sırasında orta yaş ve üzerindeki kadınların geleneksel kıyafetleri gündelik yaşamlarında giymeye devam etmeleri görüşmeci olarak orta yaşın üzerinde görüşmecilerle görüşülmesi gerektiğinin ipuçlarını vermiştir. Her zaman olduğu gibi alanda elde edilen veriler ve gözlemler araştırmanın seyrini belirlemiştir.

Gündelik yaşamın içinde varlığını koruyan Anşabacılı kadın giysilerini

1. Başa Giyilenler

2. Gövdeye Giyilenler

3. Belden Aşağısı Giyilen ve Bele Kuşanılanlar

Olarak gruplandırmak mümkündür.

Geleneksel kadın kıyafetlerini oluşturan her bir parça, görüşmeciler tarafından elbise üzerinden gösterilerek, dikiş ve işleme teknikleri teker teker anlatılmıştır. İsmi ve işlevini açıkladıklarını anlattıklarını belirtmek isterim.

8.2.1. Başa Giyilenler

Görüşmeciler başa giyilen kadın kıyafetlerini “fes”, “eğrice”, “cenik (Hind) örtüsü” “saç bağı”, Elmalı, olarak tanımlamışlardır.(Bkz Ek E,Resim 42- 43-44)

“Başta keçeden yapılma, koyu renkli “fes” bulunur. Feste çenenin altından dolanan boncuklu çenelik ipi, kenarlarında “eğrice” denilen süsleme, en üstte yay şeklinde içten dolgu bulunur. Fesin üstüne kırmızı basmadan üçgen şeklinde katlanmış “cenik örtüsü” örtülür. Kadın saçları mutlaka örgülü ve “saç bağı” denilen boncuklu süsleme takılır. Kadınların saçlarının tamamını veya bir kısmını kesmeleri günah sayılır. Fes’in üstüne Elmalı, adı verilen siyah zemin üzerine bordo renkli elma desenlerinden oluşanbaşörtüsü de kullanılmaktadır.” (E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012; G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

“Köyümüzde eskiden beri Cenik Örtü” ya da “Hind Örtü” denen basma başörtüsü kullanılır. Kızlar ve evli-dul kadınlar tek tip başörtüsü takardı. Son 20 yıldır kıyafette meydana gelen bazı değişimler sonucu oyali yazma kullanılmaya başlanmıştır. (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012) .

8.2.2. Gövdeye Giyilenler

Görüşmeciler, Kadın kıyafetlerinin gövdeye giyilen kısmının iç gömlek (göynek /iç saya) ve dış gömlek (saya/üç peş) olmak üzere iki parçadan oluştuğunu belirtmişlerdir,

8.2.2.1.İç Gömlek

Bir görüşmeci, Acısu köyünde iç gömleğe “**İç saya**” da denildiğini belirterek; iç sayanın işlevini yapılışını şu şekilde tarif etmiştir:

*“İç göyneğe iç saya da deriz. Genelde, “üç peş” adı verilen dış sayanın altına giyilmektedir. İç göynek çok önceleri Amerikan bezinden yapılmakta iken; artık etaminden yapılmaktadır. İç sayanın yakası “V” şeklinde yarıya kadar açılmıştır. Yaka renkli ipliklerle işlemeli olabildiği gibi işlemesiz de olabilmektedir. İç sayanın boyu omuzlardan ayak bileğine kadar tüm vücudu kapladığı için; iç göynek/göynek/gömlek adları ile anılmaktadır. İki yanında 15-20 cm boyunca yırtmaçlar yer alan iç göyneğin, etek uçları ile yırtmaç hizalarında kalan kısımları, kanaviçe tekniği ile yapılan nakışlarla süslüdür. Etek uçlarında püsküller yer alır. İç gömlek(saya) bel kısmından **alt kuşağı** denilen bir iple bağlanır. İç sayanın beden kısmı son yıllarda kaldırılarak etek haline getirilmiştir”(G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu Ağustos 2012). (Bkz Ek-E, Resim 45)*

8.2.2.2. Dış Gömlek (Saya/Üç Peş)

Dış saya yapıldığı kumaşa göre isim almaktadır. Etamin kumaştan yapıldığı gibi, kutnu kumaştan ya da çuha adı verilen kadife kumaştan yapılmaktadır. (Bkz Ek-E, Resim 46-47-48-49-50-51-52-53-54)

Her bir kumaş farklı yaş gruplarına ve medeni durumları ifade ettiğini Acısu köyünde görüştüğüm görüşmeciler dile getirmiştir:

*“İç sayanın üzerine giyilen dış sayanın boyu gördüğünüz gibi, iç sayadan uzundur. Etek ucunun iki yanını yırtmaçlı olup, hizası ise nakışla süslüdür. Dış sayanın önü gördüğünüz üzere boydan boya açık olur, geniş bir arka peş ve dar iki tane yan peş denilen “etekler” bulunduğu için “**üç peş**” olarak da bilinmektedir. Omuzları dikişsizdir. Yakaları, kolları ve peşleri değişik şekillerde nakışlanır, püskül denilen süslemeler yapılır, ayrıca kollara kumaştan farklı renkte şeritler konur. Açık olan yaka kenarlarına eğriceler dikilir ve püsküller yapılır”(M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Ağustos 2012).*

Görüşmeciler Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerinde Dış Sayanın yapımında çeşitli kumaşların kullanıldığından bahsetmişlerdir:

“Dış saya beyaz etamin kumaştan yapılabileceği gibi, ‘bülbul gözü, zincirli, altıparmak, taraklı’ gibi isimler verilen, ‘kutnu kumaştan’ya da ‘çuha saya’ olarak bilinen kadife kumaştan dayapılmaktadır” (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012; F.Ç. 80, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).

Bir görüşmeci dış sayanın yapımında kullanılan kumaş türünün yaşa ve medeni duruma göre değiştiğini belirtmiştir:

“Acısu köyü başta olmak üzere diğer Anşabacılı köylerinde yaygın olan dış saya, etamin kumaştan yapılandır. Genç kız ve evli kadın sayası olarak da bilinir. Etamin kumaştan yapılan dış sayanın üzerindeki nakışlar kanaviçe tekniği işlenmiştir. Kutnu kumaştan yapılan dış sayayı, orta yaş ve üzerindeki kadınlar, dul kalan kadınlar giymektedirler. Çuha adı verilen saya ise bir tür tören giysisidir. Genç kızın nişan, kına ve evlenirken giydiği, doğum yaptıktan sonra lohusa halinde iken giydiği bir sayadır” (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012)

Sadece yaş ve medeni durum değil, dış sayanın çeşitli kumaşlardan yapılması, sayanın giyileceği töreni de belirlemektedir. Acısu köyünde kadın kıyafetlerinin yapımında kullanılan kumaşlar gündelik hayatta ve törenlerde giyilen sayaları birbirinden ayırmaktadır.

Bir görüşmeci (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012) cem törenleri, ficek gibi bayramlar ve düğün kutlamalarında ekseriyetle gençlerin “beyaz etaminden” yapılan sayayı giydiklerini; .Yaşlı ve dul kadınların ise kutnu sayayı, tercih ettiklerini belirtmiştir:

“Acısu köyünde yaşlı ve dul kadınların, günlük yaşamlarındaki giysileri kutnu kumaştan yapılan sayadır. Benim anam, bibim ve onun yaşlıları kutnu kumaştan yapılan sayayı giyerler. Hatta anam kutnu kumaş için, ‘yaşıma ve yaşamıma enuygun olanı bu’ der. Kadın yaş aldıkça hele bir de ana olduktan sonratoplum içindeki, aile içindeki konumu da değişmektedir. Giydiği kıyafetler de değişir. Kutnu kumaş aynı zamanda kaynana kumaşdır, eşi ölmüş ileri yaştaki kadınların kumaşdır.”(M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Ağustos 2012).

2012 yılının nisan ayında katılmış olduğum ficek kutlamalarında genç kızların ekseriyetle beyaz etaminden yapılan sayaları, orta yaş ve üzeri evli kadınların ise çuha ve

kutnu kumaştan yapılan sayalarığıydiklerini gözlemlene fırsatı bulduğumu belirtmek isterim.

Görüşmelerim sırasında görüşmeciler, Oymalı Saya'nın gündelik yaşama yönelik bir dış saya olduğundan bahsetmişlerdir. Ekseriyetle ev temizlerken, koyun otlatırken, bağ bahçe işlerini yaparken giyildiğini dile getirmişlerdir:

*“Acısu köyünde Anşabacılı kadınları olarak geneldegündelik yaşam için, oymalı saya dediğimiz dış sayayı (üç peşi), tercih ederük. Oymalı sayanın rengi turuncu, kırmızı, yeşil olmakta ve üzerinde **sutaşı** adı verilen zig zağlar bulunmaktadır. Üçgen motifi yoğun şekilde kullanıldığımız için, bu sayaya “oymalı saya” denilmiştir. Bu sayayı genci pek giymez de evli olup evi ocağı olan, tarla tapana giden, evin yükünü üzerinde taşıyan, ahura inen, mal ve davar güden kadınlar tercih eder. Bir tür iş elbisesidir diyebiliriz. Bir Anşabacılı kadını, kati surette ahura girerken giydiği saya ile misafirliğe ya da düğüne gitmez. Bunu da yeri gelmişkene belirteyim. Anşabacılı kadını dediğinizde; yol yolak bilen, ince düşünen akla gelmelidir. Eskiden büyüklerimiz yeni gelinlere **“Ahura giydiğinle evde gelip aş yapma, aş ile çarşambayı birbirine garuştırma** diye telkin ederlerdi. Aş ile çarşambayı garuştırma sözüyle hiçbirşeyi birbirine karıştırmadan yap telkinidir. Ahurun işi ile evin işini giydiğin elbiseyle dahi olsa garuştırma demektir. Herşeyin yeri vardır.” (Y.D. 70, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012; E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).*

Kadın giyimini oluşturan bir diğer önemli parçanın “yağlık” adı verilen ince ve beyaz bezden yapılan yakalık olduğu belirtilmiştir.

Gençlerin yağlık adı verilen parça genç kızlarda pullu ve o derece süslü olurken, orta yaş ve üzerindeki kadınlarda daha sade olduğu gözlemlenmiştir.

8.3.Belden Aşağısı Giyilen ve Bele Kuşanılanlar

GörüşmecilerKadın kıyafetinin belden aşağı giyilen ve bele kuşanılan kısmınınŞalvar, Önlük, Şal Kuşak, Üç Göz Bağı ve Gödek Bağı'dan (Kuşak Dalı) oluştuğunu belirtmişlerdir.

8.3.1. Şalvar

Kadın giyiminden olan şalvarın ekseriyetle **kutnu kumaştan**, son dönemlerde ise etamin kumaştan dikildiği anlatılmıştır:

“Bel ve paçası bağcık bir kuşakla büzülür. İç kısmı genelde astarsızdır. Gündelik işler için tercih edileni, kutnu kumaştan yapılındır. Kutnu kumaştan yapılan şalvarın (dışa bakan) sağ ve sol yanları diz altından itibaren ipliklerle nakışlanır. Etamin kumaştan yapılan şalvar dakaneviçe tekniği kullanarak nakışlanır. Şalvarın üzerine iç etek/iç saya giyilir. İç eteğin kenarında yer alan yırtmaçlardan söz konusu nakışlar görünür. Günlük hayatta, kutnu kumaştan yapılan, üzerinde nakış bulunmayan şalvar giyilir” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

8.3.2.Önlük

Acısu köyünde kadın kıyafetlerini tamamlayıcı unsur olarak; Dokuma, Pullu-boncuklu ve kadife olmak üzere üç çeşit önlük kullanıldığı görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. Her bir önlüğün kullanım alanı, kullananı ve malzemesinin farklılık arz ettiği belirtilmiştir. Her bir önlük ismini yapımında kullanılan malzemeden ya da yapılış biçiminden alırken; işlevi ve kullanım alanı, kullananların yaşına ve medeni durumuna göre de farklılık arz etmektedir.

8.3.2.1. Dokuma Önlük

Görüşmeciler dokuma önlüğün, yün iplik kullanılarak el tezgâhlarında dikdörtgen olarak dokunduğunu belirtmişlerdir: (Bkz Ek-E, Resim 55)

“El tezgâhlarında Diz altında dış sayanın boyundan kısa olacak şekilde dokunur. Bel kısmına bağlanması için bir kuşağı bulunur. Önlüğün üzeri geometrik desenler ile süslenir. Aslında her desenin bir anlamı bulunmaktadır. Dokuma önlük daha çok orta yaş ve üzeri evli/çocuklu ve dul Anşabacı kadınlarının sayalarında yer alır. Ekseriyetle de dikdörtgen şeklinde dokunur” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012; M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012).

8.3.2.2. Kadife Önlük

Görüşmeciler bu önlüğün, Acısu köyünde özel günlerde, ficek bayramlarında, cem törenlerinde, düğünlerde “çuha saya” ile birlikte giyildiğinden bahsetmişlerdir (Bkz. Ek- E Resim 56).

“Adı üzerinde kadife kumaştan yapılır. İşlemesi zaman alan ve simli sırma kullanılan önlüktür. Diğer önlük çeşitlerinde olduğu gibi bel kısmına örgüden yapılan ip bağlanır. Anadan kıza hem hediye hem de miras olarak işlenip çeyizine konulan bir önlüktür. Kadife önlüğü ve çuha sayayı Anşabacılarında kızın annesi, evlenme çağına

gelen kızı için işler. Çuha sayanın ve kadife önlüğün işlenmesi gelinlik çağına geldiğinin ifadesi olarak kabul edilir. Çoğu zaman da, genç kızlar evlenirken annesinin evlenirken giymiş olduğu çuha sayasını ve önlüğünü giyer” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012; M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012)

8.3.2.3. Pullu/Boncuklu Önlük

Görüşmeciler tarafından, pullu boncuklu önlüğün genç kızlar tarafından giyildiğini dile getirirken, ellerindeki pullu boncuklu önlükleri göstererek, nasıl yapıldığını tarif etmişlerdir: “Bu önlük önce dokunur sonra pullar ve boncuklar ile süslenir” ifadesini kullanmışlardır: (Bkz. Ek-E Resim 57)

“Tıpkı dokuma önlükte olduğu gibi, el tezgâhlarında dikdörtgen olarak, dış sayanın boyundan kısa olacak şekilde dokunduktan sonra üzeri iplere geçirilmiş boncuklar ve pullarla süslenir. Bu önlük, genç ve bekâr kızların sayalarında yer aldığı için süslü yapılır.” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012; M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012).

8.3.3. Şal Kuşak; Üç göz bağı ve Gödek Bağı

Kadın kıyafetlerinin bel kısmında üçlü bir kombinasyonun söz konusu olduğunu söylemek yanlış olmaz. Birbirini tamamlayan aynı zamanda kıyafeti de tamamlayan bir durum söz konusudur.(Bkz. Ek-E, Resim 58)

“Bele kumaşın üstünden saçakları sayanın arka peşine sarkan, Tosya yapımı saçaklı şal kuşak sarılır. Saçaklı kumaşın üstüne de “üç göz bağı” denilen uçları boncuklu, dar ve uzun biçimde elde dokunmuş bir bağ sarılır. Üç göz bağının üstüne de kazayağı şeklinde tamamen küçük beyaz boncuklardan elde işlenmiş “gödek bağı” (Kuşak dalı) sarılır. Bu bağ birbirine bitişik üç parçadan oluşur, iki parça yanlara bir parçada arka peş’e denk gelir. Gödek bağı günlük yaşamdan ziyade, bayramlar, düğünler, cem törenleri gibi özel günlerde kıyafete eklenensüs giysisidir” (M.A. 42,Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012; 68,Kadın, Dul Ağustos 2012; T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012)

8.4.Ayağa Giyilenler

Görüşmeciler, Acısu köyünde eskiden erkek ve kadınların ayakkabı olarak **çarık** giydiklerini; kadınların daha sonra çıkan “**çedik**” denilen lastik ayakkabı giymeye başladıklarını dile getirmişlerdir. (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012; T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Günümüzde ise, orta yaşın üzerindekiilerin çedik giymeye devam ettiğı, genç kuşağın spor ayakkabı, orta yaş grubundaki kadınların ise, kalın topuklu ayakkabılar giydikleri gözlemlenmiştir.

Günümüzde Acısu köyü başta olmak üzere tüm Anşabacılı köylerinde kadın kıyafetleri giymeye devam etmektedir. Saya olarak adlandırılan kadın kıyafeti,“anadan kıza miras” olarak aktarılmaktadır. Hem gündelik hayatın bir parçası olarak giyildiğı gibi, başta geçiş dönemleri ve özel günlerde giyilen tören giysisidir.

Ficek bayramı, kurban bayramı, cem törenleri başta olmak üzere, düğünlerde, ölümlerde saya Anşabacılı kadınının hem gelinliğı hem elbisesi, hem de kefenidir.

Saya'nın Anşabacılı kadını için bir de sosyal işlevi vardır:

Sayası içinde genç bir kız hem kendi anasını atasını hem kendisini hem de gelecekte kuracağı yuvanın temsilcisidir. Görüşmeciler, günümüzde **çuha saya** başta olmak üzere etamin ve kutnu kumaştan yapılan sayaların, Acısu köyünde ücret karşılığı saya işleyenlere yaptırıldığından bahsetmişlerdir:

“Kızları genç kızlığa adım attıktan sonra, anneleri kızına hediye olarak saya işletmektedir. Sayanın üzerindeki işlemler ince işçilik istediğı için özel olarak işletilmektedir. Kız anası sayayı yaptırırken, tek düşüncesi vardır. O da kızının topluluk içine sayası ile katılmasıdır. Bir genç kızsayası olursa, başta ficek bayramı olmak üzere düğünlere, cem törenlerineve diğer özel günlere katılarak kendini topluluk içinde gösterme imkânı yakalar. Sayası olan genç kız toplumda bir karşılık bulur. Topluluk onu Anşabacılı kadını olarak görür. Kadın olsun genç kız olsun bizde gelenek kadın üzerinden aktarılır ve yaşatılır. Bir Anşabacılı annenin temel görevi kızına saya giydirmektir. Özellikle ficek gibi bayramlar gençlerin birbirleri ile tanışması kaynaşması için açısından önemlidir. Anşabacılı köyünde bir erkek bir kızı sayası içinde beğenir. Sayası olmayan bir kız öksüz yetim gibidir” (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012)

8.5. Saya'da Kullanılan Nakış ve Süslemeler

Acısu köyünde yaptığım alan araştırması sırasında Görüşmeciler tarafından aktarılan Acısu köyüne ait nakış ve süslemelerin isimleri ve taşıdığı anlamlar şunlardır:

8.5.1. Ağça Nakış

Gerideki beyaz fon özlenen ideal yaşamı, nakış ise insan yaşamının inişli çıkışlı olduğunu anlatır. (H.K. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012; G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012). (Bkz. Ek-E, Resim 59)

8.5.2. Ay Nakışı

Bu nakışa dört başı mamur da denir. Dört köşeden üçü Allah-Muhammed-Ali'yi diğer köşe ise onlara çağıran kişiyi anlatır. (E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012) (Bkz. Ek-E, Resim 60)

8.5.3. Çaplı Göbekli

Ortadaki üçgenler Allah-Muhammed-Ali'yi ifade eder. Kenar süsü ise dişili erkekli giden onların yolunu anlatır. (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012). (Bkz. Ek-E, Resim 61)

8.5.4. Çıtırık Nakış

Kullanan kişinin o topluluğun sadık bir bireyi olduğunu anlatır. (F.Ç. 80, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Ağustos 2012). (Bkz. Ek-E, Resim 62)

8.5.5. Eğme Nakış

Yaşamdaki iniş çıkışları anlatır. Genelde çilekeş yaşlılar kullanır. (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012) (Bkz. Ek-E, Resim 63)

8.5.6. Kabak Gölü

Töreye uygun yaşamın simgesidir. Çoğalmış ama bozulmamış nesilleri ve devamını anlatır. (E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012; H.E. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012) (Bkz. Ek-E, Resim 64)

8.5.6. Kilim Nakışı

Kırmızı motif birbirine bağlı karı koca ve gerisinde çocukları anlatır. Mavi motif ise, Anne-babanın evin (ocağın) direği olduğunu anlatır (F.Ç. 80, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Ağustos 2012). (Bkz. Ek-E, Resim 65)

8.5.7. Su Yolu Nakışı

Üçgenler Allah-Muhammed-Ali'yi, ortadaki çizgi onların yolundan gitmeyi anlatır (E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012; H.E. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).(Bkz. Ek-E, Resim 66)

8.5.8. Üç Göz

Allah-Muhammed-Ali'yi anlatır. (E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012; H.E. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012; G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).(Bkz. Ek-E, Resim 67)

8.5.9. Tomurcuk Nakışı

Böyle motifli sayaları (üç peş elbise) yani yetişen kızlar giyer. Kızlar tomurcuk açmış ağaç dallarına benzetilir (Y.D. 70, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012). (Bkz. Ek-E, Resim 68)

8.5.10. Kurt İzi Nakışı

Acısu köyünde görüşülen Bir görüşmeci Kurt izi adı verilen motif ve onun ayırıcı özelliğinden şu şekilde bahsetmiştir:(Bkz. Ek-E, Resim 69)

“Bu motif, evlenmemiş genç kızların kuşağında bulunmaz. Bu motif dış Saya'ya bağlanan bir kuşak vardır. O kuşağa işlenir. Sadece evli kadınların kuşağına işlenir. Neden evli kadına işlenir? Derseniz, Genç yani bekâr olanlarbiz Anşabacılarında cahil olarak tanımlanır. Evli kadın sorumluluk sahibidir. Evin ve ocağın direğidir. Bekçisidir. Bu motif Sorumluluk sahibi olanlarınsembolüdür.” (F.Ç. 80, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Ağustos 2012)

Bir başka görüşmeci de, kurt izi motifine “ocak izi” denildiğinden bahseder:

“Bizde Kurt izi nakışına, ocak izi de denilir. Ocaktan kasıt evdir. Evli kadına ev sahibi, ocak sahibi denilir. Bu sebeple evli kadınların kıyafetinin kuşağına işlenir. Evli kadının ocağı tüter çocuklu kadının ocağının başı bek olur. Bundan dolayıdır ki, kurt izi, ev sahibinin sembolü olarak kabul edilir” (E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012)

Bir başka görüşmeci ise kurt izi nakışının, ocak sahibi olmayan/ocağını

dağıtan kadınların kıyafetine işlenmediğini dile getirmiştir:

“Bir kadın yasak olan boşanmaya teşebbüs ederek ya da boşanarak veyahut eşini aldatarak zaten bu izi silmeye niyetli olduğunu dile getirir. Kurt izi silinen kadının yaşam biçimi de değişmiştir. Tıpkı evlendiğinde kuşağına kurt izi işlenen kadınların yaşamında meydana gelen değişimde olduğu gibi.” (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Ayrıca, “ Öreğel kızı nakışı, ay saya nakışı, şekerpare nakışı, yedi sulu nakışı, üç kaya nakışı vs.” ismi bilinen diğer nakışlardır.(Bkz. Ek-E, Resim 70-71-72-73-74)

8.6. Günümüzde Acısu Köyünde Giyilen Kıyafetleri

Değişen yaşam koşulları giyilen kıyafetlerin temin edilme şekline kıyafet seçimini de belirlemiştir. Kıyafetler, artık mağazadan ve pazardan hazır dikilmiş olarak alınmaya başlanmıştır. Acısu köyü dışında giyilmek üzere (İstanbul’da, Zile’de) mağazalardan, pazardan etek bluz gibi günümüz şartlarına uygun kıyafetler her Anşabacılı kadının gardırobunda yerini almıştır. Köyde saya giyen kadın Zile merkezde ya da İstanbul’daki akrabasının yanında etek bluz giymektedir. Avukat olan doktor olan Anşabacılı kadınları da Acısu’ya geldiklerinde sayalarını giymekte, mesai saatlerinde ise günümüz kıyafetleri ile kent yaşamına dâhil olmaktadır.

Çocukların kıyafetlerine baktığımızda, okulda önlük giyen çocuklar gündelik yaşamda da mont, kot pantolon spor ayakkabı, kazak, tişört giymektedir. Günümüzdeki yaşam şeklini ve giyim kuşam anlayışını bire bir yaşayan ve takip eden deyim yerindeyse “çekirdekten yetişen kesimi çocuklar” oluşturmaktadır. Okul hayatı ve televizyon internet onların yaşam biçimlerini tercihlerini şekillendiren, anne ve babalarından farklı düşünen

bir neslin oluşmasına ortam hazırladığı gözlemlenmiştir. Ancak bu değişim ana ve babaya olan saygıyı değiştirmemiştir.

“Özellikle İstanbul’a çalışmaya giden ya da üniversite okumak için köyden ayrılan Anşabacı gençleri geleneksel kıyafetlerden uzaklaşmakta, günlük trendlere uygun moda ya uygun giyinmektedir. Bütün bunlara karşın İstanbul’da yaşayan Anşabacı aileler kız çocuklarına evde saya giydirmekte, asıl kıyafetlerini unutturmamak için genç kızlarına ve kız çocuklarına saya diktirmekte ve bu sayayı, diğer Anşabacılar misafir olarak evlerine geldiğinde ya da hafta sonları evdeyken “hadi kızım şu sayanı giy gel bakalım”.Denilerek geleneksel kıyafetle arasındaki bağın korunması sağlanmaktadır.Saya üzerinden aidiyet duygusu verilmeye devam etmektedir”(A.A. 47, Erkek,Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012).

Televizyonun, cep telefonlarının, bilgisayarın yaşamlarına dâhil olduğu Anşabacı gençleri internetten alışveriş yaparak kendilerine kıyafet sipariş ettiklerini söylemişlerdir.

Ficek bayramında törene katılan genç kızların üzerlerinde saya olsa da ayakkabıları Nike ve Adidas olduğu, ellerinde akıllı telefonların olduğu gözlemlenmiştir. Benzer durum erkekler için de geçerlidir. Günümüz modası kıyafeti yakından takip edilmektedir. Gömlek, kravat, kumaş pantolon, kadife pantolon, kösele ayakkabı, kot pantolon eşofman altı, svitsört Acısu köyünde gençlerin ve orta yaşta erkeklerin giyimini oluşturmaktadır. Geleneksel yaşamlarını koruyup modern şekilde giyinmeyi de ihmal etmemektedirler. Acısu köyünde eski ve geleneksel olan unutulmadan yeniye de sırt dönülmeden giyim kuşam üzerinden bir yaşam şekli inşa edildiği gözlemlenmiştir.

9. HALK MUTFAĞI

Acısu köyündeki beslenme geleneklerine geçmeden önce, Türk halk kültüründe, Türk halk mutfağı ve beslenme gelenekleri nasıl tanımlanmaktadır. Öncelikle buna bakalım.

Çobanoğlu (2009) halk mutfağını şu şekilde tanımlar;

“Bir halkın, geleneksel yollardan öğrenerek uyguladığı, değişik bölgelere göre yörenin coğrafi konum ve iklimine bağlı olarak sahip olduğu bitkisel ve hayvansal gıdaların imkânlarınca ve sosyo-kültürel inanç ve geleneklerle şekillenip çeşitlenebilen aşçılık ve mutfak türüne “halk aşçılığı” veya konuyla ilgili her şeyi içinde barındıracak daha geniş bir anlamda “halk mutfağı” denir. Ve bu mutfaklar mensup oldukları veya içinde yer aldıkları kültürden hareketle “Türk halk mutfağı” adıyla anılırlar” (s.1058).

Halk mutfağı halk ekonomisi ile yakından ilişkilidir. Beslenme alışkanlıklarını ve besin türlerini belirleyen en önemli dinamiklerden birigeçim kaynakları ve bulunulan coğrafi şartlardır.

Halk kültürünün en önemli öğelerinden olan halk ekonomisi; her ne kadar tek başına gibi görünse de halk mimarisinden inançlara kadartüm yaşamı etkisi altına alır. Kültürel yapının doğrudan belirleyicisi olur.

İki temel unsur beslenme alışkanlıklarının şekillenmesinde ve bir toplumun mutfağında yer alacak yiyecek ve yemek türlerinin belirlenmesinde etkin rol oynar. Beslenme alışkanlıkları üzerinde etkili bir diğer önemli unsur da din ve inançtır. Mutfak kültüründe kimi yiyeceklere izin kimilerine de veto veren en temel otoritedir. Bu güçlü dinamikler arasında beslenme ve yiyecek alışkanlıklarını temsil eden mutfak kültürü

bölgeden bölgeye kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Bu temel dinamik bilgileri, ışığında Acısu köyündeki Halk mutfağına ait uygulamalara göz attığımızda da Acısu köyündeki besin türlerini ve beslenme alışkanlıklarını da;

1. Geçim kaynakları (tarım ve hayvancılık)
2. Din ve inanç sistemi
3. Yaşanılan coğrafyanın karakterinin belirlemiş olduğunu söyleyebiliriz.

9.1.Besin Türleri

Tarım ve hayvancılıkla meşgul olan Acısu köyünde geçim kaynakları beslenme alışkanlıklarını da şekillendirmiştir. İlk sırada hayvansal gıdalar yer alırken, İkinci sırada ise tarımsal (bitkisel) besinler yer almaktadır.

9.1.1. Hayvansal Gıdalar

Acısu köyünde küçükbaş ve büyükbaş hayvancılığın yaygın oluşu, beslenme alışkanlıklarını da şekillendirmiştir. Hayvansal gıdaların başında et ve et ürünleri yer alırken; ikinci grubu; yumurta, süt ve süt ürünleri (peynir, yoğurt, tereyağı, çökelek, kaymak) üçüncü grubu hayvansal yağlar (tereyağı, kuyruk yağı, iç yağı) oluşturmaktadır.

9.1.1.1. Et

Hayvansal gıdaların ilk grubunu et oluşturmaktadır. Özellikle de koyun eti, Acısu köyünde Anşabacıların, beslenme alışkanlıklarında en çok tercih edilen olmaktadır.

Bir görüşmeci köydeki et tercihlerini sebepleri ile detaylı şekilde açıklamıştır;

“Ekseriyetle Koyun etini tercih ederiz. Kurban olarak kestikten sonra eti doğranır. Kavrulur ve tenekelere basılır. Kuyruğu sızdırılır. Kuyruğun sızdırılmasından geride kavrulmuş kuru bir posa kalır. Buna Gakardak deriz. Bir tür iç yağı çerezidir. Lezzetli olduğu için de hamur işlerinin böreklerin içine tat vermesi için katık olarak konulur. Köyde büyükbaş hayvan da besliyoruz. Ancak eti için değil, südü için besliyoruz. Çünkü malın eti “gayış” gibi sert olduğundan koyun eti kadar pek tercih edilmez. Keçinin de yalnızca sütü tercih edilir. Sütünden peynir yaparız. Keçi eti çabuk

donar ve ishal yapar. Bu özelliği sebebiyle öteden beri köyde pek tercih edilmez. Kümes hayvanlarından ise, horoz Cebrailolarak kesildiğinden önemsenir ve kutsal sayılır. Cebrail olarak kesildiği için, köyde Horoz sayısdaha fazladır. Tavuk ise aynı öneme sahip değildir. Yumurtası ve eti için beslenir. Özellikle büyüklerimiz, koyun varken tavuk etini pek tercih etmezler. Hatta bunu 'gala gala boklu tavuğa mı galdık goyunun eti dururken'sözüyle dile getirirler. Horoz yüceltilirken tavuk küçümsenir bizde." (G.D. 68, Kadın, Dul,İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Bir başka görüşmeci de, koyunun Acısu köyünde tercih edilmesini kutsal ve uğuru olan bir hayvan olarak açıklar:

"Koyun Acısu köyünde kutsal ve uğuru olan bir hayvan olduğundan daha bereketli kabul edilir. Hem eti hem iç yağı hem sütü hem de yünü yönünden önemlidir. Koyunun eti daha lezzetli, yumuşak olduğu için tercih ediyoruz. Koyunun etini lezzetli yapan yayıldığı yerlerde yediği kekiktir. Koyun bir de mübarek ve mazlum bir hayvandır. Bizim için en ideal kurbandır. Etlik olarak değil ekseriyetle kurban olarak kesilir. Koyun bir amacın fiiliyata dönüşen şeklini temsil eder. Koyun tıpkı Cebrail gibi bir habercidir. Bu sebeple kurban olarak kesilir" (İ.D. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

Acısu köyünde, etin sadece kavrularak değil aynı zamanda üzerlerinin tuzlanıp, çemenlenerek kurtulduğu da görüşmeciler tarafından aktarılmıştır:

"Yazdan gemüklü et guruturuz yemeklerin altına goymak için. Gışın yapılan dolmaların, altına, keşkeğin içine kurutulmuş çemenli et goyarız. Genelde gemüklü olur bu etler. Gemüğün tadı yemeğe geçer." (F.Ç. 80, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Ağustos 2012)

Katılımlı gözlemlerim sırasında Acısu köyündeki evlerde derin dondurucuların yaygınlığı dikkatimi çekmiştir. Çok sık kurban kesen Anşabacıllar, etin büyük kısmını bu dondurucularda muhafaza ettiklerini söylemişlerdir.

9.1.1.2.Süt ve Süt Ürünleri

Hayvansal besinlerde ikincigrubu süt ve süt ürünleri oluşturmaktadır. Acısu köyünde, Koyun, keçi ve inekten elde edilen sütler yoğurt, kaymak, peynir, çökelek ve tereyağı yapımında kullanılmaktadır. Ayrıca süt içilerek ve Sütlaç (Sütlü aş) olarak tüketilmektedir. Özellikle keçi sütünün, sütü yetmeyen emzikli kadınların bebeklerine içirilmektedir.

Sütten elde edilen kaymak, ekseriyetle sabah kahvaltılarında sıkça tüketilmektedir. Tereyağı ise, yemeklik ve kahvaltılık olmak üzere iki şekilde tüketilmektedir. Yemeklik olarak tüketilen tereyağı tuzlanarak muhafaza edilmektedir. Yoğurt ise en az süt kadargeniş bir kullanım alanı vardır. Başlı başına kendisi bir öğün olan yoğurt, çorba ve ayran olarak tüketildiği gibi, içine pekmez katılarak da yenilmektedir. Ayrıca zehirlenmelerde en sık yedirilen yiyeceklerin başında gelmektedir. Güneş ve diğer tür yanıkların tedavisinde yoğurt kullanılmaktadır. Sütten elde edilen ürünler tamamen iç tüketim odaklıdır.

9.1.1.3. Hayvansal Yağlar

Hayvansal yağlar, (kuyruk yağı, iç yağı ve tereyağı) Acısu köyünde hayvansal gıdaların ikinci grubunu oluşturmaktadır. Hayvansal yağların, geçmişte olduğu gibi, günümüzde de Acısu köyünde yoğun şekilde tüketildiği hemen hemen tüm yemeklerde geniş bir kullanım alanına sahip olduğu görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir.

Bir görüşmecinin,

“bunlarsız yemeğin tadı olmuyor. Yemeğin içinde et yoksa etin tadını kuyrukla iç yağı verir. Yaş kaç olursa olsun, devir ne olursa olsun insan alıştığı gibi yemek ve yaşamak istiyor. Biz buna Gursak gavurgasını istiyor, deriz. Hatta büyüklerimiz ot yağı çıktığında bir dönem Acısu’da; “Gursak kuyruk yağını istiyor ot yağına iseyavan diyor”(C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

İfadesini kullanmışlardır.

Söz konusu bu ifadeler, Acısu köyündeki beslenme alışkanlıklarının gelenekselleştiğini ve tamamen hayvansal gıda ve yağlar üzerine inşa edildiğini ortaya koymaktadır.

Beslenme alışkanlıkları ile ilgili olarak görüştüğüm bir başka görüşmeci ise, beslenme alışkanlıklarını “etsüz yemek olmaz” sözü üzerinden yapmıştır. Etsüz yemek olmaz sözü ile aslında “özsüz yemek olmaz” olduğunu dile getirmiştir.

“Bizde ‘Etsüz yemek olmaz’.Sözü ile özüün önemi et üzerinden anlatılır. Bir yemeğe etli demek için, illaki içinde et olması gerekmez. Etin özü yemeğin içindeyse, o yemeğe et tadını veriyorsa, o yemek etlüdür. Etin özünü kuyruk yağı oluşturur. Anşabacılar, her zaman öz ile ilgilenmişlerdir. Eğerki bir yemekte kuyruk ve iç yağı varsa o yemek etlidir bizim için. Etin en has kısmı ve tadı yağındadır. Biz her şeyin özü ile beslenmeyi tercih eden bir topluluğuz. Etin özü yağında gizlidir. Yağ da yemeğin asli unsurudur. Özellikle koyun keseriz. O koyun Anşabacılı toprağında yayılır, beslenir. O toprağın özünü otlar aracılığıyla kuyruğunda toplar. Koyunun en yağlı ve kıymetli yeri kuyruğudur bu yüzden. Kurbanlık koyun alırken mutlak surette Anşabacılı toprağında yetirilmiş koyun alırız. Kendi içimizden alırız. Özüün toprağa karıştığına dair inancın koyun ve kuyruk yağı üzerinden ifade edilmesidir. Bak hocam, biz Anşabacılar her şeyin özü ile mananın oluştuğuna inanırız. Perşembe geceleri, biz Anşabacılar ocağa kuyruk yağı atarız. Sızdırılmış hali ile. Onun erimesiyle öze öz ile doyurma mevzusudur. Büyüklelimizin Vita yağını sıvı yağını benimsememe nedenlerinden biri öz kaygısıdır. Et kaynayınca tadını yemeğe bırakır. Bu tat yağdır. Ete tadını veren yağdır.”(H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Günümüzde, yemek yapımında bitkisel yağlar kullanılıyor olsa da, mutlak surette kuyruk yağı ile yemeğin tadı ve lezzeti dengelenmiş olmaktadır.

Bir Anşabacılı babası 1980’li yıllarda Acısu köyündeki yağ üzerinden beslenme alışkanlıklarını şu şekilde özetlemiştir:

“Anam babam ve onların emsalleri, yemeklerde kuyruk yağı, iç yağ, tereyağı yemeğe almışlardı. Birden hayatımıza tenekelerle vita ve evet yağı girdi. Bizimkiler, Vita yağına çiçek yağına, ‘ot yağı’ derdi. İç yağı, kuyruk yağı, tereyağı yemeye alıştıkları için, margarin ve Vita yağından yapılan yemekleri yemekte zorlanırlardı. Bu yağların onlara ishal yaptığını söylerlerdi. Bana da sıkı sıkı tenbih ederlerdi. Eve bu yağları sokma, cem törenlerinde lokmalar bu yağlarla yapılmasın, milletin içini bozar derlerdi. Kuyruksuz yemeğin tadının olmadığını söyledikleri için, Vita yağı yenmedi epey bir zaman. Sonra bir çözüm bulduk. Vita yağını eriyen kuyruk yağı ile karıştırıp tenekeye basmaya başladık. O şekilde tüketmeye başladık. Hatta et kavrulurken etin kendi yağı ile kavrulup içine vita yağı kattık. Vita tenekeleri et kavurmasının basıldığı tenekelere dönüşmeye başladı hocam. Bugün dahi köyde vita ile kuyruğu karıştırıp yiyenlerin sayısı az değildir. Vita’nın yerini bazı evlerde sıvı yağ alsa da mutlaka içine eritilmiş kuyruk katılır. Kuyruk yağının kullanımı eskisi gibi yoğun olmasa da terkedilmiş değildir. Bir söz vardır. Gursak gavurgasını ister diye. Bugün dahi bir koyun kesilse iç gömlek dediğimiz iç yağı vardır. O yağı koyunun içinden çıkartırken yaşlılarımız çocuk gibi sevinir. Yağın güzelliğine bak diye. Uzun yaşamın sırrı kuyruk yağında ve tereyağındadır onlara göre. Yemeğin tadını kuyruk verir. Büyüklelimiz kuyruk için iç yağı için; ‘insanın ilğini gemüğünü doldurur, Vita yağı içinse insanın içini yürütür, çürütür. Yediğiniz yağ değil zehir,’ derler. Koyunun dağda bayırda yayılırken yediği şifalı otların özlerinin kuyruğunda toplandığını, şifa kaynağı olduğunu söylerler. Koyunu besleyen kuyruktur. İnsanı niye beslemesin ki derler.” (B.D. 76, Erkek, Dul, OKYD, Acısu, Ağustos 2012).

Anşabacılı toprağında yayılan beslenen hayvanlardan elde edilen ürünler, yukarda kuyruk yağında “özü korumak adına” dile getirilen sebeplerden dolayı dışarıya satılmak yerine kendi içlerinde yenilmesinin doğru olduğu düşünülmektedir. Anşabacılı toprağının özünün bu yiyeceklere karıştığı düşünülmektedir. Bununla birlikte Anşabacılılar dışındaki diğer grupların Anşabacılı köyünde üretilen hiçbir yiyecek maddesini almadıkları bilindiğinden. Anşabacılılar ürettiklerini kendileri tüketmektedir.

9.1.2. Tarımsal Ürünler

Acısu köyünde bostan kültürü, devam etmektedir. Kışlık hazırlıklar, bostanlardan temin edilmektedir. (Sırık fasulye, domates, biber, patlıcan, kabak, salatalık, pırasa, turp gibi mevsimlik sebzeler hem yazın hem de kış için hazırlanacak yiyeceklere kaynaklık etmektedir.) “*Bir sıracın kursağında Anşabacılı toprağında yetişen ürünlerin geçmesi*” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012) düşüncesi bostan olayını canlı tutmaktadır. Anşabacılılar ürettikleri sebzeleri dışarıya satmak yerine kendi içlerinde kullanmayı tercih etmektedir. Özellikle yazları İstanbul’dan gelen Anşabacılılar köyden ayrılırken Anşabacılı toprağında yetişen ürünlerden yapılan kışlıkları da yanlarında götürmektedir. Sadece sıraca yönelik bir üretim söz konusudur. Kış hazırlıklarında da bir imece durumu söz konusudur. Herkesin birbiri ile akraba olduğu Anşabacılılarda kış hazırlıkları kolektif bir duygu içerisinde gerçekleşmektedir.

9.2. Yiyecek Hazırlama ve Muhafaza Etme Yöntemleri

Acısu köyünde, kurutma, salamura, konserve ve derin dondurucuda muhafaza etme yöntemleri ile kış yiyecekleri hazırlandığı gözlemlenmiştir.

Acısu köyündeki katılarak gözleme dayanan alan araştırmamın 2012 yılında ağustos ve eylül aylarına rastladığı dönemde, köyde kış hazırlıklarını gözlemleme fırsatım

olmuştur. Hazırlıklar ağustos sonuna doğru başlamakta, eylül ortasına kadar devam etmektedir. Ancak kurutmalıklar ve tarhana gibi yüksek sıcaklık isteyen kışlık yiyeceklerin hazırlığının temmuz sonunda başladığı görüşmeciler tarafından belirtilmiş olsa da, araştırmalarım esnasında tarhana ve kurutmalık sebzelerin ağustosta da hazırlandığı, evlerin balonlarına ve damlarına serildiği gözlemlenmiştir.

Gözlemlerim ve Görüşmecilerin açıklamaları doğrultusunda Acısu köyünde kışlık yiyecek hazırlıkları dörtfarklı şekilde gerçekleşmektedir.

9.2.1. Kurutma

Geleneksel kışlık hazırlama yöntemlerinden ilkinin kurutma oluşturmaktadır. Özellikle Biber, patlıcan, fasulye, domates gibi sebzeler kışın tüketilmek üzere, temiz bezler üzerinde ya da iğne ile iplere dizilerek evlerin güneş gören pencerelerine asılıp kurutulmaktadır.

Kurutulmuş ve kızarmış biberlerin evlerin pencerelerine asılması aynı zamanda “halk mimarisine” özgü bir uygulama olarak değerlendirmek mümkündür.

Özellikle nane, kuru fasulye gibi sebzelerin yeşil olarak kurumasını sağlamak amacıyla, doğrudan güneşin altında değil gölgede kurutulduğu, gözlemlenmiştir. Nane dereotu reyhan gibi hoş kokulu otlar bez örtülü tepsiler üzerinde evin güneş almayan odalarında kurutulmaktadır.

“Naneyi, reyhanı, dereotunu ve yeşil fasülyeyi odalarda kuruturuz. Böylece güneş hem renklerini hem de kokularını almamış olur. Patlıcan ve dolma biber için bu durum geçerli değildir. Bu sebzeler çabuk güvelendiği için güneşin altında kuruması, “takır takır” ses çıkarması gerekir. Kurutulan sebzeler, bez torbalar içine konularak kuru ve serin bir yerde saklanır. İhtiyaç hâsıl oldukça torbalardan çıkartır kullanırız.” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Aynı uygulama **yemeklik ot** olarak adlandırılan, dağda bayırdakendiliğinden yetişen kekik başta olmak üzere, madımak (kuru pancar), ebe gömeci, ısırgan, efelik gibi bitkiler için de geçerlidir.

Kışlık olarak kurutulan bir diğer yiyecek türü de; **Et ve kaburgadır**. Acısu köyünde en yaygın kurutma türünü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

“Ekseriyetle gemüklü etin, gaburga kısmı tercih edilir. Dolma tenceresinin altına ancak gaburga konur. Gavurganın üzerindeki et ve yağ çok sıyrılmaz. Üzeri kaya duzu ile duzlanır.2 ile 7 gün arasında duz ile güneşte guruduktan sonra üzerine çemen çalınır. Çemen galın bir dabaka olarak çalındığı gibi ince bir dabaka da sürülebilir. Gurutmada kullanılan gemüksüz etler ise ekseriyetle etin yağlı kısmından seçilir. Yemeğe lezzetini vermesi için. Etler de gaburgada olduğu gibi iri duzla duzlanır.1 hafta duzda bekler. Sonra üzerine çemen çalınır. Etler önce duz sonrada çemenle terbiye edilerek gurutulur. Gurutma esnasında, üzerlerine sinek oturmaması için tülbentle muhafaza edilir. Takır takır, kuruyunca iplerden alınır. Gurutulan etler, bez torbaların içine gonularak kaldırılır. Gışın dolmalar sarılırken tencerenin en altına, keşkek pişerken de keşkeğin tam ortasına gonulur.”(T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Acısu köyünde Kışlık olarak, Sebze ve yemeklik otların dışında meyveler de kurutulmaktadır. Görüşmeciler, Acısu köyünde en çok kurutulan meyvelerin vişne, kayısı (çir),elma (gak),erik olduğunu söylemişlerdir. Acısu köyünde, Kuru meyveler ekseriyetle hoşaf olarak tüketilmektedir. Kayısı, üzüm, erik ve vişne hoşafılık olarak kurutulmaktadır.

“Şimdi Vişne mevsimi, ağaçlar çakılı vişne dolu. Bu vişnelerin bir kısmını reçel yapmak için toplarız. Bir kısmı kışın hoşaf olarak içilmek üzere kurutulur. Çekirdekleri ile kurutuz. Yazın yapılan düğünlerde vişneden komposto yaparız. Düğünler ekseriyetle vişne zamanına denk gelir. Vişne dışında zerdali /kayısıdan ve erükten hem pestil hem reçel ya da pelver. Hem de gak dediğimizhoşafılık amacıyla kurutmalık yaparız. Kayısı kurusuna “çir” adını veririz. Kayısının çekirdekleri çıkarılmadan kurutulduğu gibi çekirdekleri çıkartılarak ikiye bölünmüş şekilde kurutulmaktadır. Üzüm kurusuna “cemüş” deriz. Hem çerezlik hem de hoşafılık olarak kurutulur. Üzümden pestil yaparız” (M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Ağustos 2012).

Acısu köyünde yazın kurutulan Kurutma yöntemi ile elde edilen bir diğer yiyecek ise, **Tarhanadır**. (Bkz. Ek-F, Resim 75)

“Yarmayı patlatırız. Haşlamaya patlatma deriz Haşlanan yarmayı, iyice katılaşmış olan hafif ekşiyen torba yoğurduyla büyük bir leğende karıştırırız. İyice birbirinin içine girene dek karıştırma devam eder. Daha sonra yumak şeklinde koparıp avucumuzun içinde yuvarlarız. Tabakalar haline getirerek temiz bir çarşaf üzerinde güneşte kurutmaya bırakırız. Arada bu tarhana tabakalarını ters düz ederek kurutmaya devam ederiz. Güvelenmemesi için iyice kurumasına özen gösteririz. Gemük gibi sertleşene kadar kuruturuz.“Takır takır” ediyorsa iyice kurumuştur. Kuruyan tarhana

tabakalarını dikiğimiz bez torbaların içine koyarak muhafaza ederiz. Kışın çorbasını yapmadan önce sıcak suyun içinde yarım saat bekletiriz. Yoğurt ve yarma yumuşar. Elde edilen yoğurtlu karışım, çorba olarak kaynatılır. Acısu'da ve diğer Sıraç köylerinde en çok tercih edilen kışlık çorbadır”(G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Acısu köyünde kurutma yöntemi ile elde edilen bir diğer yiyecek ise, **Eriştedir.**

“Temmuz ayı ortasından itibaren köyde erişte kesilmeye başlar. Erişteyi özellikle havaların sıcak olduğu dönemde keseriz. Erişte kesimi bir tür imece işidir. Kuşburnu pelveri, salça, yaprak, turşu ve konserveyi de imece usulü ile yaparız. Aynı anda 3-5 evin eriştesi kesilmiş olur. Eriştenin köy sofrasındaki kullanım alanı geniştir. Bir gece önceden hamur teknesinde yoğrulup mayalanan hamur sabaha kadar kabarması için bekletilen hamuru, oklava ile yer sofrasının üzerinde açtıktan sonra, beyaz bezler üzerinde bir süre dinlendiririz. Üzerine tülbent benzeri bir şey örteriz. Birbirine yapışmaması içinde hafif unlarız. Yumak haline gelen hamurları çok ince olmayacak şekilde, makarna kalınlığında olacak şekilde açarız. Açılan yumakları, çiğiliği gitsin diye kısa süreliğine kızgın sacın üzerinde “börttürme” işlemine tabi tutarız. Daha sonra kesme işlemine geçeriz. Kesilen ev eriştesine ev makarnası da denilmektedir. Şerit biçiminde kesildiği gibi üçgen şeklinde de kesilmektedir. Acısu'da erişte çok tüketilir. Makarnadan fazla tüketilir.” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

9.2.2.Salamura

9.2.2.1. Yaprak Basmak

Salamura olarak Tokat genelinde yaprak vurmak olarak da bilinen yaprak salamurası en önemli kış hazırlığıdır.(Bkz. Ek-F, Resim 76)

Acısu köyünde yaprak basması imece usulü ile yapıldığı görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir:

“Acısu'da evlerin bahçesinde çotuk dediğimiz, asmalar vardır. Yaprak basarken, diğer Anşabacı köylerinde yaşayan akrabalarımız basılmak üzere yaprak gönderir. İmece usulü ile gerçekleşir yaprak basması. Tohat'ın zaten yaprağı meşhurdur. Asma yapraklarının çıkmaya başladığı mayıs ayında yaprakların damarsız ve gülbüz olanları seçilir, önce desteleme işi yapılır. Destelemede, yaprakların aralarına kaya tuzu serpilerek destelenir. Daha sonra sıcak suda haşlanır ve plastik kapların içine basılır tuzlu su üzerine ilave edilir. Yaprak Acısuda çok kullanılır. Düğünlerde, cem törenlerinde, bayramlarda cenazelerdeki can aşısı yemeklerinde ve gündelik yaşamda tüketilmek üzere hazırlanır.” (M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012)

Alandan katılarak gözlem yoluyla tespit edilen ve öğrenilen diğer salamura uygulamaları ise şunlardır:

9.2.2.2. Peynir Basmak

Peynirin kaya tuzlusu içinde muhafaza edilmesidir.

9.2.2.3. Çökelik Basmak

Çökeleğin kaya tuzu ile tuzlanarak bidonlara veya küplere basılmasıdır.

9.2.2.4.Tereyağ Basmak

Yemeklik kullanılacak tereyağın orta kıvamda tuzlanarak küleklere ve küplere basılarak muhafaza edilmesidir.

9.2.2.5.Turşu Yapımı

Acısu köyünde turşu yapımı da tıpkı erişte kesimi, yaprak basması gibi evler arası imece usulü ile yapılmaktadır.

*“Acısu’da iyi turşu kuran kadınlar vardır. Turşular mümkün merteye onlara kurdurulur. Bu kadınların Elinin bereketine ve uğuruna inanılır. Elinin lezzetinin yaptığı işe karıştığı için lezzetli olduğu düşünülür. Essahtan da onların yaptığı turşular bereketli olur, bitmek bilmediği gibi, bidonun içinde erimez, “kütür kütür” kaldığı için, turşular bu kadınlara kurdurulur. Turşu kurulurken, ‘benim elim değil Anşa Anamızın eli’,denilerek sebzeler bidonlara atılır. Dışardan alınmış sebze kullanılmaz. Anşabacılı toprağında yetişen sebze turşularımızda kullanılır. Sıracın özünün karıştığı toprağın ürünleri tercih edilir. Anşabacılı toprağında yetişen mahsul olduğu için turşu kurulurken, salça yapılırken, tarhana karılırken **Anşa Bacımızın eli** denilir. Bu ‘Özü öz ile yoğurmanın yoludur’. Kelem (lahana), yeşil, domates, fasulye, biber salatalık ve kelek gibi sebzelerplastik büyük boy bidonlara ya da kavanozlaraağustos sonunda eylül başındasirkeli ve kaya tuzundan oluşan solüsyonun içine atılır. Sebzelerin karışımı iyice çekmesi için domatesin, biberin salatalığın ve keleğin üzerine çuvaldızla delikler açılır. Güneş görmeyen ve serin yerde muhafaza edilir. Kışın, pilavın nohutun, fasulyenin keşkeğin ve özellikle kışlık çorbalarınınyanında yenir.”(S.C. 45, Kadın, Evli, İ.Ö, Acısu, Eylül 2012)*

9.2.2.6.Salça Yapımı

Acısu köyünde imece usulü ile yapılan bir diğer kış hazırlığı da salçadır.

“Ekseriyetle Acısu’da salça, ağustos sonu eylül başında kaynatılır. Bostandan toplanan domateslerle salça yapılır. Domatesler yıkanır ilistirlerden geçirilir. Evlerin bahçesinde yakılan büyük kazanlarda ya da bakır leğenlerde salça kaynatılır. Köyde salça tek başına yapılmaz. Mutlaka komşular yardım eder. Hatta ortaklaşa birkaç evin salça ihtiyacı karşılanır. Yapılan salçalar, Plastik bidonlara veya cam kavanozlara tuzlanarak basılır. Güneş görmeyen yerde saklanır.”(D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012) (Bkz. Ek-F, Resim 77).

9.2.2.7. Konserve

Acısu köyündeki katılımlı gözlemlerim sırasında, Konserve yapımının yakın bir geçmişe kadar bilinmediği, ekseriyetle salamura ve kurutma yönteminin tercih edildiği görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir.

“Biz konserve yapmayı pek bilmeyiz. Cam kavanozu köy yerinde nereden bulacaksın. Hadi buldun diyelim. Bunu konserve yapmak için değil, içine şeker, duz(tuz),bulgur gibi erzak koymak için kullanmayı tercih ederiz. Cam kavanozun hem bilinmeyişi hem de pahalı oluşu Acısu köyüne konserve yapımının geç bir tarihte girmesine neden olmuştu” (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

9.2.2.8. Reçeller, Pekmezler, Pestiller

Acısu köyünde, reçel yapımı da en az sebze ve meyve kurutma kadar köyde yaygın bir uygulama olduğu katılımlı gözlemlerim sırasında dile getirilmiştir.

Acısu köyünde reçeller, yazlık ve kışlık olarak hazırlanmaktadır. Görüşmeciler,

“Acısu’da kış hazırlığı olarak kayısı, kiraz ve vişne reçeli yaparız. Marmelat olarak da erik, kuşburnu ve zoal (Kızılçık) pelveri (marmelatı) kaynatırız. Kışın yapılıp yenilen ve yaza da saklanan tek reçel ayvadır. Kışın en fazla yaptığımız ve yediğimiz reçeller arasındadır. Güzün üzüm şirasından da pekmez yaparız. Bu marmelat dediğimiz kuşburnu, zoal ile üzüm şirasını imece usulü yaparız. Yapımları çok zahmetli olduğundan imece ile altından kalkarız. İmece ile yapılan daha bereketli olur der büyüklerimiz”(M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Ağustos, 2012).

Acısu köyünde ayrıca, erik, kayısı ve üzüm şıralarından pestil yapımı, köme denilen cevizli sucuk ve yine üzüm şirasından yapılan tatlı tarhana yapımı da yaygındır.

“Pestil, üzüm, dut, erik, kayısıdan yapılır. Eylül ayında bu meyvelerin şıraları kaynatılarak, büyük bezlerin üzerine dökülür, evlerin damında ya da balkonunda temiz yerdekurumaya bırakılır. Zahmetli bir iş olduğu için yapımında imece usulü yapılır. Kaynatılan üzüm ya da kayısı şirasından köme dediğimiz cevizli sucuklar da yaparız. İplere dizilmiş bütün ceviz içleri, üzüm veya kayısı şirasına batırılır, daha sonra evin serin yerinde iplere asılı şekilde kurumaya bırakılır. Şıradan yaptığımız bir diğer kışlık tatlı ise Tatlı tarhanadır. Ana malzemesi düğü adı verilen ince bulgurun üzüm şirasıyla helmelenip tabakalar halinde kurutulması ile elde edilen bir tatlıdır.” (S.D. 48, Kadın, Evli,İÖ,Acısu, Ağustos 2012).

Acısu köyünün içinde yer aldığı Zile yöresinde dağlık alanda yetişen kuşburnu ve zoal adı verilen kızılçık eylül ayında toplanmakta ve marmelatı yapılmaktadır.

“Ağustos sonunda meyveye geçen kuşburnuyu Eylülde toplarız. Kuşburnu içi dikenli bir meyvedir. İnce ince dikenleri olduğundan, pelverinin yapımı zahmetli olduğun imece usulü yaparız. Elimize iki kat çorap geçiririz ince dikenleri batmasın diye daha

sonra kabasını kevgirlerden geçirerek atarız. İnce dikenini ise un eleğinden 3-4 kez geçirerek atarız. Maazallah yerken adamın diline boğazına yapışmasın dikenini diye. Elde ettiğimiz kuşburnu pulunu yani özünü bakır kazanlarda ve leğenlerde şeker katarak kaynatırız. Kışın hem reçel olarak hem de suyla özeleyip pilav erişte gibi yemeklerin yanında şerbet olarak içeriz. İstanbul'da yaşayan çocuklarımıza göndeririz. Kuşburnu pelverinin bir özelliği de boğaz ağrısına iyi gelmesidir. Kışın boğazı ağrıyan öksüren çocuklara sıcak suyla özeleyip içiririz. Onu içince bişeyciği kalmaz. Ayrıca meyvesini de kurutup, kışın soğuk havalarda. İçine ayva yaprağı da atıp çay olarak içeriz.”(T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012)

Tokat ve çevresinde zoal adı verilen kızılıcık meyvesi de eylülde tıpkı kuşburnu gibi toplandıktan sonra kevgirlerden geçirilip kaynatılarak marmelatı yapılmaktadır.

“Zoalın marmelatı daha kolaydır. Meyvenin içi dikenli olmadığı için kuşburnuya göre daha az zahmetlidir. Kevgirden geçirip içine şeker katıp kaynatırız. Kızılıcık pelverini özellikle kışları hem marmelat hem de pilav/erişte gibi yemeklerin yanında suyla özelenip bardaklara koyup şerbet olarak içeriz. Ağır ishal olanlara ishal kesici olarak büyüklerimiz öteden beri kızılıcık marmelatını kullanırlar. Kaşık kaşık yedirirler. İshali şıp diye keser.” (M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Ağustos 2012)

9.3. Günlük Yemekler

9.3.1. Üç Öğünde Yenilen Yemekler

9.3.1.1. Sabah

Acısu köyünde kahvaltı geleneği mevcut olup, güne erken başlandığı için kahvaltılar en erken 06.30 en geç 9.30 arasında yapıldığı görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Zile merkezde yaşayan Anşabacılar ise hafta içi 07’de kahvaltı yaptıklarını hafta sonu kahvaltının 9 -10.30 saatleri arasında yapıldığını belirtmişlerdir.

Acısu köyünde misafir olduğum evlerdeki kahvaltı sofralarında; yumurta zeytin peynir tereyağı, bal, domates, biber, salatalık, cemiş denilen kuru üzüm yanında çorbanın olduğu (yeşil mercimekli bacaklı çorbanın),hatta önceki akşamdan arta kalan yemeğin (etli patates) ısıtılıp kahvaltı sofrasında yenilmektedir. Ayrıca, kahvaltı sofralarının vazgeçilmezi et kavurmasıdır. Benzer şekilde kıymalı yumurta ile köftenin de tüketildiğini de belirtmek gerekir. Kooperatifin açılmasıyla Acısu köyünde sucuk, salam gibi şarküteri

ürünleri de kahvaltı sofralarında yerini alsada, geçmişten gelen sabahları kahvaltı sofrasında et tüketme alışkanlığının önüne geçmemiştir.

Bir görüşmeci sabahları kahvaltıda et kavurması ya da köftenin yenilmesini;

“Kurban bayramı sabahında herkes evinde et yemiyor mu? Köydeki şehirdeki de et yiyor. Bizim yediğimiz etler zaten kurban eti. Et tüketmenin sabahı akşamı olmaz. En çok sabah gereklidir et” (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012). Şeklinde açıklamıştır.

Zile merkezde yaşayan Anşabacıların kahvaltı sofraları da, Acısu’daki kahvaltı sofralarından farksız değildir. Klasik kahvaltı menüsünün yanında çorba ve kavrulmuş et kahvaltı sofralarının yine vazgeçilmezidir.

Ayrıca Acısu köyündeki kahvaltı sofralarında orta kuşak, tarafından tercih edilen kahvaltıda yenilen yiyecekler arasında; menemen, domates biber kızartması, patates kızartması, yumurtalı ekmek, çökelik sündürmesi, çemenli, börek ve katmer gibi yiyeceklerin de tüketildiği gözlemlenmiştir.

Yine Acısu köyündeki kahvaltı sofralarında, Çorbanın daha çok evdeki yaşlılar tarafından tercih edildiği gözlenmiştir.

Gençlerde, “kahvaltıda kahvaltılık yenir” düşüncesi hâkimdir. Hatta misafir edildiğim evlerde çocuklarınve gençlerden bazılarının Nutella gibi Nesfit/Nesquik gibi süte karıştırılarak yenilen gevrekleri kahvaltıda yedikleri, çay yerine üçü bir arada nescafe içtikleri gözlemlenmiştir.

Sabah kahvaltılarında çorba içmeyi tercih eden yaşlılar, çorbayı tercih etme nedeni olarak; çayın ve kahvaltılıkların insanı doydurmadığını, bu tür yiyeceklerin çerez olduğunu, gıdasının olmadığını, Sabahları sofrada yemek ve çorba olmadan doyulmayacağı, aç kalkılacağını düşündüklerini belirtmişlerdir.

“Eskiden Acısu’da sabah kahvaltısı mı bilinir? Sabah kahvaltısı mı yapılırdı?”

İfadesiyle başlayan sohbette “eskiden sabahlarda Acısu’da ne yenirdi?” şeklinde soru ile devam etmiştir. Bu soruya 80 yaşındaki görüşmeci cevap vermiştir:

“Acısu köyü gahvaltı neyim bilmezdi. Ziytinmiş ireçelmüş, piynirmiş, bu tür gıyıntı şeyleri zabah yimeği diye gursagımızdan geçirmezdi ki. Asıl bizim yediğimiz iligimizi gemüğümüzü dolduran gıdalardı. Zabahın irken çorba içerdük. İnsanın gursagından sıcak bişey geçmeli. Golay golay da hastalandığını, yatak döşek yattığını bilmem. Eskiden gış çok olurdu. Evler soğuk olurdu buna garşın gimsenin burnu dahi akmazdu. Niye, çünkü gıdalı gıdalı şeyler yiyoruz. Yediğimiz içtiğimiz temel şey çorbaydı. Ama nasıl çorbalar. Şincik yapılan denesüz bıcır bıcır çorbalar değil. O çorbalar adamın içünü yürüdür. Dinle bak. Biz deneli çorba dediğimiz, içündedahlı(tahıl)barındıran insanı dok dutan vücudunu bek dutupısıtan çorbalar içerdük. Tarlaya tapana gitmeden önce bazan “Düğü” den (ince bulgurdan) yapılan fit fit çorbasını içerdük. Bazan daBacaklı çorba dediğimiz eriştelü, guşbaşı etlü, yeşil mercüme çorbasına basarduk gaşuğu, ye babam ye. İbrahimli anam bu çorbayuguru soğanla yerdü zabahın o saatinde. Zabah yapılan içilen çorba çeşidümüz çoğudu. Bi tip çorba içülmezdi. Un ve yeşil mercümekten yapılan helle çorbası dışarda gar yağdığında bek yapılırdı. İnsanın içini vücudunu un, bek dutsun diye. Birde mevsim dönümlerinde vücudun direncini gorması için mard ayında, abrulde(nisan)yarma ile yapılan yoğurt çorbası sabahları içilirdi. Heç unutmam guzum, doğum yaptım gaynanam hemen helle çorbası çevirmiş gazanda gelinin içi boşaldı içini bek dutsun diye getirmiş içirmişti. Südümü çok olsun hergün çorba yapıydı. En çok da helle ile yarma çorbasını. Niye çorba yaptığımızı anladın mı? Biri hasta olur hemen bir çorba gaynatulur. Yumurtalmayan yaşlı tavuk varsa kesilir. Suyuna çorba döndürülür. Bas gaşuğu ye. Göyün yaşamı zordur. Bahçeye ahura gitcen, ırgat gibi çalışcan ziytin peynürle olacak iş deüldür bu. Eğer bak çorbaları guyrık yağlarını yemeseydüm, ziytin peynür yeseydüm 80 yaşunu görebilirmiyüdüm. Çokdan göçmüştüm. Bugün 80 yaşundayım zabahları bu sofrada çorba olmazsa başıma ağrı girer. Anlarım ki aç galmışım. Çorba olmadan doyamam.” (F.Ç. 80, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).

Bir başka Anşabacılı ise, büyüklerinin çorbaya yüklediği anlamı şu şekilde açıklamaktadır:

“Eskiden olduğu gibi bugün de büyüklerimiz; ‘Peynirle zeytinle çayla karın mı doyar. İnsanı gıdasız bırakır bunlar. İliğin gemüğünü (kemik)dolduracak şeyler yenmelidir. Yediğin içtiğin vücuduna yaramalıdır’ derler ve sabahları kahvaltı sofralarında mutlaka çorba bulundururlar. Bizde etsüz yemek çorbasız sofralar olmaz.”(B.K. 64, Erkek, Evli, Y.Ö, Zile, Mayıs 2011).

Yaşlı kesimde kahvaltı alışkanlığının olmayışı, kahvaltılık malzemelere karşı mesafeli duruş geçmişten gelen beslenme alışkanlığı ve yaşam biçiminin bir sonucudur. Acısu köyünde günümüzde de kahvaltı sofralarında sabahları çorba içilmeye devam edilmektedir.

9.3.1.2.Öğlen

Acısu köyünde düzenli bir öğlen yemeği yeme alışkanlığı evden eve değişim göstermektedir. Öğlen yemeği vakit olarak, güneş tam tepeye geldiğinde yenilmektedir.

Acısu köyünde, görüşmeciler öğlen yemeğinin evde oturanların değil; çalışan insanların yediği bir öğün olduğunu belirtmişlerdir.

Köy yaşamında öğlen yemeğini önemli kılan unsur Tarla tapan işleridir. Özellikle yazları, aksatılmadan yenilen öğündür.

“Öğlen yemeği yazları evde hazırlanır tarlada yenir. Asla ihmal edilmez. Tarlaya götürülecek yemekleri evin gelini ya da kızı güneş tam tepeye gelmeden önce hazırlar. Öğle vaktinden önce merkepler üzerinde tarlaya yemek götürülür. Tüm aile fertleri öğlen yemeğini tarlada birlikte yer. Bu dediğimiz durum yaz mevsimine mahsus bir durumdur. Kışın tarla tapan işleri olmadığından evde yenilir.”(D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012)

Acısu köyünde, öğlen öğünde ekseriyetle tahıl ağırlıklı yemeklerin tercih edildiği gözlemlenmiştir. Acısu köyünde yaz, ilkbahar, kış ve güzün konuk olduğum evlerin⁶ öğlen vaktinde kurulan sofralarında yenilen yemekler arasında; bulgur pilavı ilk sırada yer almaktadır. Başka evlerde de tahıl türlerinden yapılan pilav çeşitlerine öğünlerde denk geldiğini belirtmem gerekir.

⁶ Acısu köyünde konuk olduğum evlerde ev sahibinden özel bir ricam olmuştur. “Ben geldim diye benim için özel bir yemek yapmayın. Yemek programınızı değiştirmeyin. Normalde öğlenleri bu evde ya da köyde ne yiyorsanız onu yapın, ben geldim diye yemek alışkanlığınızı şeklinizi değiştirmeyin. Öğlen ekseriyetle ne yiyorsanız, sofraya onu getirin, Onu yapın, birlikte yiyelim, doğal alışkanlıklarınızı benim için bozmayın. Dediğimi belirtmek isterim.

Özellikle de yazın sebzeli bulgur pilavı, yeşil mercimekli bulgur pilavı, nohutlu pilav, dolma içi, patates kavurması ve Tokat genelinde sıklıkla yapılan cevizli mercimekli bat, öğlen yenen yemekler arasındadır. Ayrıca bahçede sac üzerinde yapılan çökelekli katmeri de unutmamak gerekir.

Bir Görüşmeci,

“Özellikle bir misafir geldiğinde, mutlak surettesacda yapılan çökelikli katmer yedirilmeden (bir tür içli gözleme) gönderilmez” (M.A. 42,Kadın, Evli, Lise, Acısu, Ağustos 2012) demiştir.

9.3.1.3.Akşam

Akşam yemekleri yazın tarla dönüşünde “güneş dağların arkasına aşınca” yenilmektedir. Günler yazın uzun olduğu için akşam 7 ya da 8 civarında akşam yemekleri yenildiği, kışın ise günlerin kısa oluşu ve tarla tapan işleri olmadığı için yemeğin 16.30-17.00 gibi yenildiği belirtilmiştir.

Bu takvim Zile merkezde yaşayan Anşabacılar için farklılık arz etmektedir. Ekseriyetle kamuda çalışan Anşabacılar yemek saatlerini de mesai çıkışlarına göre ayarlamaktadır. Genellikle hafta sonlarını köyde geçirdikleri için cuma, cumartesi ve pazar akşamları yemek saatleri köye göre olmaktadır.

Çorba baş yemeklerden biridir. Akşam yemekleri mevsime göre şekillenmektedir. Yazın ekseriyetle; taze fasulye, pilav, domates biber yemeği, patlıcan yemeği, kızartma yapıldığı gözlenmiştir. Pirzola, et kavurması yaz kış yenilen yemekler arasındadır. Salata olarak da çoban salata tercih edilmektedir.

Kışın akşam yemeği olarak sofralarda kuru bakliyat nohut, kuru fasulye, mercimekten yapılan yemekler etli olarak tüketilirken. Sulu yemeğin yanına bulgur pilavı yapıldığı belirtilmiştir. Pirinç kullanımı bulgur kadar yaygın değildir.

Yazdan kurutulmuş patlıcan, biber ve salamura yapraktan yapılan çemenli et ile pişirilen dolmalar sarımsaklı yoğurtla yenmektedir. Ayrıca kışın yenilen bir başka ana yemek, pancar adı verilen madımak ve ebe gömeginin kurusunun çemenle pişirilip, Sarımsaklı yoğurtla yenmesidir.

Salata olarak kış sofralarında siyah turp rendelenerek kuru soğan doğranarak üzerine kuru nane, kuru reyhan dökülerek yenilen kış salatası dikkat çeker.

Etlı kelem dolması ve acılı kapuska da en çok yenilen yemeklerdir akşamları. Derin dondurucunun köyde yaygınlaşmasıyla da sebzelerin kurutma yanında dondurulduğu gözlemlenmiştir.

Kışın yenilen yemeklerde ekseriyetle kurutulmuş otlardan, sebzelerden ve ıspanak gibi kış sebzelerinden yapılan yemekler, dolma (kelem/ yaprak/ kuru biber kuru patlıcan) mutlaka sarımsaklı yoğurtla yenilmektedir. Adı geçen yemeklerin büyük çoğunluğunun içinde et/kıyma bulunmaktadır.

Acısu köyünde hububat ağırlıklı yemeklerin yanına (pilav, kuru fasulye, nohut mercimek pilavı ve eriştenin yanında) ekseriyetle turşu ve kuru soğan; içecek olarak dayazın ayran ya da yoğurt kışın ise, kuşburnu şerbeti veya kurulmuş meyvelerden yapılan hoşaf lar içilmektedir.

9.4. Tören Yemekleri

9.4.1.Düğün Yemekleri

Görüşmeciler Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde düğünlerin başyemeğinin keşkek olduğunu belirtmişlerdir:

Düğünlerin baş yemeği keşkektir. Ayrıca, Yaprak sarması, meyve hoşafı, et kavurması, nohutlu pirinç pilavı, kuru fasulye, (yazları yeşil fasulye) ve un helvası Acısu köyünün düğünlerinde tercih edilen diğer yemeklerdir. Düğün yemekleri de baba ve sohu tarafından dualanır. Acısu köyündeki törenlerde ne yeniyorsa diğer Anşabacılı köylerinde de onlar yenilmekte ve pişirilmektedir. Acısu köyü, her açıdan diğer Anşabacılı köyleri için şablon niteliğindedir.

“Et kavurması olur. Yanına nohutlu pilav, bazen yaprak sarması ve mutlaka un helvası karılır. Bunlar Anşabacılı köylerin başlıca düğün yemeğidir” (M.A. 42,Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012; D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

Sayacı oyununda tüm köyden kapı kapı gezilerek toplanan bulgur, yağ, nohut gibi bakliyatlar bir araya getirilerek pilav pişirilir. Sohu ya da baba yemeği dualar. Hep birlikte de yenilir.

Gılavan kutlamasında çocukların kapı kapı gezerek topladıkları bulgur, nohut yağ, tavuk bir kazanda pişirerek aş edilir. Baba ve sohu tarafından dualandıktan sonra hep birlikte yenilir.

Yağmur duasında mutlaka kurban kesilir. Kurbanın eti lokma edilir nohutlu pilavla helva ile birlikte, sohu veya baba tarafından dualandıktan sonra birlikte yenilerek dua edilir.

Ficek bayramında yapılan tören yemeği keşkektir. Yanında ayranla birlikte sunulur. **Perşembe akşamları** yapılan yemekler daha çok mayalı adı verilen ekmektir. Gündüz Cebraıl'ini kesenler akşam onun çorbasını yaparak yedi kapıya dağıtırlar.

Oruç zamanı yenilen yemeklere baktığımızda ise, et ve hayvansal hiçbir gıda tüketilmez. Mümkün olduğunca sofrası sade olur. Un çorbası içilir. Duru su içilmez. Soğan sarımsak çemen gibi baharatlı yiyecekler sofrada olmaz.

Misafir geldiğinde hazırlanan ve yedirilen yiyeceklerin başında katmer (Bkz. Ek-F, Resim 78) keşkek ve Sıraç ekmeği (Bkz. Ek-F, Resim 79) gelmektedir. Misafir geldiğinde tavuk kesilmesi de köy yaşamına özgü bir durumdur. Acısu köyünde misafire tavuk kesilmesi devam ettiği gözlemlenmiştir.

9.4.2.Acısu Köyünde Tespit Edilen Günlük ve Tören Yemeklerinin Yapılışları

9.4.2.1.Fıt Fıt Çorbası

Acısu köyünde ve diğer Anaşabacılı köylerde Sabahları ve kışın en çok içilen çorbadır. Düğü adı verilen ince bulgurdan yapılan bir çorbadır. Sıcak suyun içinde bulgurun haşlanması ile elde edilir. Yağ soğan öldürülüp üzerine dökülür. Sabahları ve soğuk kış günlerinin en çok tercih edilen çorbasıdır. Özellikle soğuk algınlığında ve grip olduğunda vücut direncini artırmak amacıyla kuru soğan eşliğinde yenilen çorbadır (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

9.4.2.2.Bacaklı Çorba (Erişteli Mercimek Çorbası)

Acısu köyünde bacaklı çorba olarak anılır. Yeşil mercimek su ile haşlanır. Mercimekler pişince haşlama suyundan 2 su bardağı su bırakılır üzerine eriştelere eklenir. Tekrar duru su eklenir. Erişteler pişinceye kadar ayrı bir tavada çorbanın sosu hazırlanır. Sos için tavaya yeşilbiber, yağ, salça soğan ve parça et eklenerek kavrulur. Altını kapatıp pul biber ve nanesi eklenir. Hazırlanan sos çorbaya dökülür ve daha kısık ateşte kaynatıldıktan sonra çorbanın altı kapatılır. Sabahları ve kış akşamları en çok içilen çorbadır. Yanında kuru soğan ve turşu mutlaka olur (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012). (Bkz. Ek-F, Resim 80)

9.4.2.3. Tarhana Çorbası

Acısu köyünde Yarmalı yoğurt çorbası da denilir. Ekseriyetle düğünlerde düğün çorbası olarak hazırlanır. Kurutulmuş yarmalı yoğurt tabakalarından 3-4 tane alınarak suda bekletilir. Bir tencerede tereyağı eritilir. Çözülen tarhana karışımı üzerine ilave edilir. Koyulaşmaya kadar kaynatılır. Üzerine kekik ya da nane serpilerek ocaktan indirilir.

Yenmeden önce yağ soğan tavaında tere yağda kırmızı pul biber yakılarak üzerine dökülür (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

9.4.2.4. Kelem Dolması (Lahana Dolması)

Beyaz lahananın iç yapraklarından hazırlanan bir dolmadır. Bulgur, yağ, salça parça et soğan ve kırmızı pul biber ile yağ soğan tavaında kavruarak dolma içi hazırlanır. Lahananın iç yaprakları sıcak suda haşlanır. Tencerenin dibine, dolmanın yapışmaması için lahana yaprağı konur. Yaprığın üzerine dolmaya lezzet vermesi için önceden kurutulmuş çemenli kaburga eti konur. Etin üzerine muska şeklinde sarılmış lahana sarmaları dizilir. Tencerenin ortasına gelindiğinde koyunun “gömlek” adı verilen kurutulmuş iç yağı eklenir üzerine lahana sarmaları konulmaya devam eder. Dolmalar tencereye dizildikten sonra üzerine salçalı sıcak su yapılarak dökülür. Kısık ateşte özellikle de guzinada pişirilir. Lahananın sası tadını alması için de 2 diş sarımsak soyulup tencerenin içine atılır (M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012).

9.4.2.5. Kelem Kabuskası (Lahana Kabuskası)

Dolma yapıldıktan sonra artan kısımların değerlendirildiği bir yemektir. Kelemler ince ince kıyıldıktan sonra 1 adet kuru soğan ince ince doğranır. Bir tencerenin içinde yağ soğan salçası yapılır üzerine doğranmış kelemler eklenir. Yeterince su konulduktan sonra 2 yemek kaşığı bulgur eklenir. Pul biberi dökülür. Kelemin kokusunu bastırması için de 3-4 diş sarımsak ikiye bölünüp içine atılır. Ayrıca 1 yemek kaşığı çemen de eklenebilir. Sade olarak yenileceği gibi üzerine yoğurt dökülerek de yenebilir. Tercihe göre kelemin içine kuşbaşı et de atılır (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos, 2012).

9.4.2.6. Yaprak Sarması Çeşitleri

9.4.2.6.1.Etli Yaprak Sarma

Geceden tuzunu bırakması için salamura yapraklar suda bekletilir. Etli ve yavan olmak üzere iki türlü yaprak sarması yapılır. Etli sarma genelde düğünlerde ve özel günlerde “ufak ufak bohça şeklinde sarılır”. Bulgur ve ince ince kıyılmış parça etten içi hazırlanır. Tencereye dizilen dolmaların üzerinden sıcak salçalı su geçirilir. Tercihen salçalı suyun içine 1 yemek kaşığı da çemen ilave edilir. Kısık ateşte pişirilir. Nohutlu pilavla birlikte düğün sofralarındaki yerini alır (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012). (Bkz. Ek-F, Resim 81)

9.4.2.6.2.Yavan Sarma (Yalancı Dolma)

Günlük yenilen yemeklerden biridir. Bulgur soğan pul biber salça ve yağ ile dolma içi hazırlanır. İç ılıdıktan sonra ince ve uzun şekilde sarılır. Derin bir tencere tercih edilir. Tencerenin dibine dolmanın yapışmaması için yaprak konulur. Üzerine de varsa kurutulmuş kemikli kaburga eti konur. Tencereye dizilir. Orta katlarda koyunun, kurutulmuş “gömlek” adı verilen iç yağı serilir. Sarmaya lezzet vermesi için. Tencere dolduktan sonra salçalı sıcak su yapılır. Üzerine gezdirilir. Dolmanın üzeri emaye bir tasla kapatılır. Ağırlık yaparak daha iyi pişmesi için üzerine dolma taşı konur. Kısık ateşte pişirilir (Z.C. 65, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

9.4.2.6.3.Kuru Bakla Dolması

Kuru bakla 1 gün önceden ıslatılan kuru baklanın yumuşayan kabukları ayıklanır ve ikiye bölünür. Tencerenin dibine tercihen çemenle kurtulmuş Kemikli et konulur. Taze et konulabilir. Diğer dolmalardan farklı olarak iç malzemesi çiğden hazırlanır. Salça, düğü denilen ince bulgur ve ince kıyılmış soğan, tuz karabiber karıştırılır. İç malzeme asma yaprağına sarılır. Dolmalar kemikli etin üzerine dizilir. Dolmaların üzerini geçmeyecek kadar sıcak su ilave edilir. Üzerine dolma taşı konur. Dolmaların pişmesine yakın yağ

soğan tavaında ince kıyılmış soğanlar sıvıyağda kavrulur. Salça eklenip bir iki daha çevrilir. Hazırlanan sos dolmaların üzerine boca edilir ve pişmesine devam edilir. Dolmalar piştikten sonra, tencere küçük bir sini (tepsi) üzerine ters çevrilir. Tencerenin dibine konmuş kemikli etler dolmanın üzerine gelmiş olur. Düğünlerde ve özel günlerde sıkça yapılan bir dolmadır (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos, 2012).

9.4.2.7.Pancar Yemekleri

Görüşmeciler, Acısu köyünde; madımak, efelik, pürpürüm (semizotu),ısırgan, ebe kömeci, gibi doğada kendiliğinden yetişen otların ortak isminin “**pancar**” olduğunu belirtmişlerdir. Pişirilme teknikleri ve pişirilirken kullanılan malzemelerde aynıdır. Adı geçen otların tamamında çemen ve bulgur mutlaka kullanılmakta olup; yenirken üzerine sarımsaklı yoğurt yapılmaktadır.

9.4.2.7.1. Madımak Kavurması

Hem taze olarak hem de kurtulmuş olarak yemeği yapılır. Bir tencerede yağ, soğan salça kavrulur. Sıcak suyla özelenen 1 yemek kaşığı çemen bu karışıma ilave edilir. Ayıklanmış ve doğranmış madımaklar ilave edilir. Son olarak 2 kaşık bulgur konur. Az suyla pişirilir. Sarımsaklı yoğurt üzerine dökülerek yenilir. Oruç zamanları sarımsak ve yoğurtsuz olarak oruçlar kuru pancar açılır. Anşa Bacımızın orucunu açtığı yiyecek olması sebebiyle ayrıca önemlidir (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).(Bkz. Ek-F, Resim 82)

Pürpürüm (semizotu): Görüşmeciler, semizotunun da tıpkı madımak gibi pişirildiği ve üzerine sarımsaklı yoğurt dökülerek yenildiği belirtilmiştir.

9.4.2.8. Patates (Gompil) Mıhlaması

Patates guzinada közlenir. Kabukları temizlenir. Yağ soğan salça ile kavrulurken, içine kuyruk yağı ve kavrulmuş kıyma atılır. Kavrulduktan sonra üzerine kuru nane ve kırmızıbiber serpilir. Acısu'da her mevsim yenilen bir yemek olduğu belirtilmiştir.(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

9.4.2.9. Keşkek

Dibekte dövülüp kabuğu çıkarılan yarma kullanır. Bir gece önceden nohut ıslatılır. gemüklü koyun eti (koyunun ön kolu) tercih edilir. Keşkekte bez torbalarda saklanan üzeri çemenli kurutulmuş et (gemüklü et tercih edilir) kullanılacağı gibi, taze et de kullanılır. Eğer taze (yaş) et kullanılacaksa akşamdan üzerleri çemenlenir. Çemenle terbiye edilen etler ve nohut birlikte haşlanır. Haşlanan etler ve nohut ilistir üzerine alınır. Etin suyunda yarma haşlanmaya bırakılır. Üzerine 2 bardak sıcak su ve bir miktar tuz, ilave edilir. Yarma suyunu çekmeye başlayınca ağır ateşte pişmesi için ekmek fırınlarında 2-3 saat pişmeye bırakılır. Üzeri kızarıncı fırından alınır. Yanında ayran, kuşburnu ezmesi ve turşu yenilir (Y.D. 70, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012; T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).(Bkz. Ek-F, Resim 83)

9.4.2.10. Mercimekli Bulgur Pilavı

Mercimek bir tencereye konulur. Üzerini üç parmak geçecek kadar su ilâve edilir. Biraz yumuşayınca tuzu konur. İyice yumuşadıktan sonra tahta bir kaşık tencerenin ortasında dik durana kadar bulgur ilâve edilip, hafif ateşte suyu çektilir. Bir tavada eritilip kızdırılmış yağ pilâvın üzerine dökülerek, kapağı kapatılıp bir örtü ile sarılarak demlenmeye bırakılır (M.A. 42,Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012).

9.4.2.11. Dolma İçi

Acısu köyünde günlük yemekler arasında en çok tercih edilenidir. Düğü, kuru soğan, salça yağda kavrulur. Tuzunu ekleyip, üzerine sıcak su ilave edilir. Kapağı kapatılıp pişmeye bırakılır. Düğü bulgura göre daha geç piştiği için arada pişip pişmediğini anlamak için tadına bakılır. Dolma içini bulgur pilavından ayıran, biraz sulu olmasıdır. Suyunu çok çektiğinde bulgur pilavına dönebildiği için, en ayırıcı özelliği suyunun iyi ayarlanmasıdır. Bu sebeple su dengesi önem taşır. Pişmeye yakınken üzerine dereotu ve reyhan eklenip soğumaya bırakılır (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012). (Bkz. Ek-F, Resim 84)

9.4.2.12. Çemenli (Tirit)

Çemenli, Acısu köyünde özellikle Sabah kahvaltılarında ve gün ortasında sıkça yenen yemeklerden biridir. Diğer bilinen adı tiritir.

Çemenlinin ana malzemesi bayat ev ekmeği, salça, çemen, yumurta ve sudur. Bir tencerede yağı, salçayı ve 2 yemek kaşığı çemen kavrulurken; üzerine sıcak su ilave edilir. Tirit olacağı için bayat ekmekleri yumuşatması gerektiğinden suyu bol konur. Burada dikkat edilmesi gereken çemenlinin tadının fazla su ile bozulmamasıdır. Evde kıyma, kavrulmuş et ya da sucuk hangisivarsa içine ekledikten sonra, iki taşım kaynatılmakta ve daha sonra 2 yumurtayı çırpıp içine katılmakta. Yumurta ile biraz daha kaynadıktan sonra ocaktan indirilir ve Soğumaya alınır. Hafif ılıyan karışımı doğranmış bayat ekmeğin üzerine dökülür. Ekmeğin yumuşaması beklendikten sonra yenilir. (Z.C. 65, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012). (Bkz. Ek-F, Resim 85)

9.4.2.13. Çökelik Sündürmesi

Ekseriyetle kahvaltılarda yenildiği belirtilmiştir. Tereyağında çökeleğin eritilmesi ile elde edilen bir yemektir. Ekmekle yenirken eriyen çökeleğin sünmesinden dolayı bu ad verilmiştir. Üzerine tercihen yumurta da kırılabilir (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

9.4.2.14. Ayran Çorbası

Özellikle yazın sıcak dönemlerde serinlemek amacıyla yapılan soğuk tüketilen bir çorbadır. Yarmanın patlatılarak (haşlanması) ayranın içine katılmasıdır. Tercihen sarımsaklısı tercih edilmektedir. Üzerine nane serpilir. Yarma yerine eriştenin çorbalık olarak kesileni de kullanılabilir (M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012).

9.4.2.15. Haşhaşlı Çörek

Özel günlerin önemli yemeklerinden biridir. Düğünlerde un yağ, tuz, maya, haşhaş ezmesi, ceviz içi. Un yağ tuz maya ve su karıştırılarak mayalı hamur elde edilir. Hamurun mayalanması ve kabarması için yarım saat kadar dinlemeye alınır. Dinlenen ve kabaran hamur yumaklara bölünür. Her bir yumak oklava ile orta kalınlıkta açılır, haşhaş ezmesi açılan yumakların üzerine sürülür ve üzerine de ceviz içi dökülür. Haşhaş ezmesinin, açılan yumakların üzerine kolay sürülmesi için haşhaş ezmesi bir kapta sıvı yağla harmanlanır. Her bir yumak haşhaş ezmesi sürülür. Açılan ve haşhaş ezmesi sürülen yumaklar üst üste konur. Şeritler halinde kesilerek örgü şekline getirilen şeritler tepsiye dizilerek fırınlanır (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

9.4.2.16. Erişte Kavurması

Bir tür ev makarnası olan erişte iki şekilde tüketilmektedir. İlki bacaklı çorbalarda kullanılarak diğeri de makarna gibi haşlanarak ya da kavrularak tüketilmektedir.

Eriştenin bir kısmını yağda kavrulur. Rengi kahverengiye dönünde üzerine erişte atılır. Kahverengi beyaz erişte görünümü olur. Sıcak suyu ekleriz pilav gibi suyunu çekmesini beklenir. Üzerine kurtulmuş et varsa onu ekleriz ya da çökelek serpip demlenmeye bırakılır. Ekseriyetle de sulu yemeklerin yanına pilav yerine yapılmaktadır (Z.C. 65, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Bir görüşmeci, Acısu'da ve diğer Anşabacılı köylerde Salata olarak; çoban salatanın yanında ekseriyetle kara turp salatasının yendiği belirtilmiştir.

Kara turp rendelenir, kuru soğan doğranır üzerine kuru nane, kuru reyhan dökülür. Sıvı yağ dökülerek yenilir (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

9.4.2.17. Cevizli Yeşil Mercimekli Bat

Sadece Acısu köyünde değil Tokat ve çevresinde sıkça yenen mahalli bir yemektir. Bir tür soğuk salatadır. Yaz kış daha çok kadınların gündüz ev ziyaretlerinde yedikleri yemektir. Acısu köyünde de kadınlar tarafından sıkça yapılıp yendiği belirtilmiştir.(Bkz. Ek-F, Resim 86)

Yeşil mercimek bir tencerede haşlandıktan sonra mercimekler derince bir kaba alınır. Üzerine ev salçası, yeşil soğan, yeşilbiber domates doğranarak eklenir.4 bardak su eklenerek salçanın diğer yeşilliklerle karışması sağlanır. Asma yaprağı ile sarılarak yenilir. İçine ceviz dövülerek atıldığından “Cevizli Bat” olarak anılır (S.C. 45, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012; D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Ağustos 2012; M.A. 42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Ağustos 2012).

9.5. Mutfak Araç Gereçleri

Mutfak malzemesi olarak, genelde bakır, plastik, emaye kap kacakların yanında çelik tencereler, Borcam ve teflon seramik kaplı yeni nesil mutfak gereçleri de Anşabacıların mutfağında yerini almaktadır.

Yemek masası ve sandalye Anşabacıların evlerinde yerini alsa da, Yer sofraları da yaygın şekilde varlığını devam ettirmektedir. “Yaygı”, adı verilen sofra bezleri ile yer sofrası adı verilen yer tahtası ile “Sini” adı verilen büyük tepsiler, sini altına konan kasnaklar, Anşabacıların mutfağının vazgeçilmezleridir. Aynı şekilde süt ve yoğurt için kullanılan bakır bakraçlar, su taşımak için helkiler, su içmek için plastik ya da cam sürahiler mutfaktaki yerlerini muhafaza etmektedir.

Teflon tavalar kadar, bakır sahanlar, ilitir, kevgirler ile pilav, et pişirilmesinde, salça ve marmelat yapımında kullanılan bakır leğen ve kazanlar da anadan atadan miras olarak kaldığından, pek çok neslin yetişmesine beslenmesine öncülük ettiği için evlerin başköşesindeki yerini muhafaza etmektedir. Tahta gereçler yanında plastik ve demir mutfak gereçleri de sıkça tercih edilmektedir. Tahta kaşık ve kepçeler yanında, Demir kaşık çatal bıçak daha çok yaygınlaşmıştır. Ayrıca dahra, satır gibi et doğramak ve parçalamak amacıyla kullanılan kesici aletler ile özel olarak yapılmış, üzerinde satırla etten kıyma yapmak için kullanılan et kütüğü de bulunmaktadır.

9.6. Sofra Düzeni

9.6.1. Sofra Ritüelleri

Anşabacıllarda yemekten sonra “Afiyet Olsun” kavramının kullanılmadığı gözlemlenmiştir. Afiyet kavramı yerine, “ Bereketli Olsun”, “Helal Olsun” ifadelerinin kullanıldığı gözlemlenmiştir.

“ Misafir Ev sahibine ‘Eline Sağlık’ der, ev sahibi de misafire; ‘Helal olsun’ der. Aslında ev sahibi helal olsun derken; ‘Benim kazancım helal olsun’ demek ister” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012).

“Neden Afiyet olsun demeyiz? Afiyetün boynu altında galsın derük. Afiyetün boynu gopsun derük. Afiyet yezidin gızıdır. Yezid gızına bu ismi goyarak, gızının hayurlu dua ile anılmasını istemiştir. Gızının adını anmak babasına hayur duası göndermek anlamına gelir ki, biz anılsın öyle bir isim koyacağım ki, herkes gızına rahmet okuyacak der.”(D.Ç. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012)

9.6.2. İkramlar

Acısu köyünde misafirlere yapılan ikramlar arasında kuruyemiş ilk sıradadır. Misafir edildiğim evlere giderken yanımda yaş pasta kuru pasta türünden ikramlıklarla ziyaretimi gerçekleştirdiğim evlerde, ikram olarak ev sahibine getirdiğim yaş pasta sunulmayıp evden ikramlıklar sunulmaktadır. Ekseriyetle de kuruyemişin her çeşidi çay eşliğinde sunulmaktadır. Misafirin getirdiği ikramlığın ev sahibine geldiği eve ait olduğu ve misafire evden bir şeyler ikram etmenin doğru olacağı da belirtilmiştir.

Akşamları çayın yanında kuruyemiş yenildiği, mevsim meyvelerinin tüketildiği, pestil leblebi, cemiş, köme gibi kışlık çerezlerin tüketildiği belirtilmiştir. Şubat ayında misafir edildiğim bir evde mısır patlatılmış, kavurga denilen buğday ile çedene sacda kavrulmuştur. Kavrulmuş kavurga getiren, “gursak gavurgasını ister” deyimini kullanılmıştır.

10.HALK MİMARİSİ

10.1. Sivil Mimari Örnekleri

Acısu köyünde halk mimarisi olarak adlandırılan yapılar ekseriyetle sivil mimari örneklerinden oluşmaktadır. Özellikle de, “Kara Dam” adı verilen, Dam Evler ile temsil edilmektedir.

Özkul Çobanoğlu (2009:1056), halk mimarisinin, halkın geleneksel yollardan öğrenerek uyguladığı her türlü konut, barınak ve barınak benzeri bina inşa ediş yol ve yöntem olduğunu belirtir.

Halk mimarisi, geleneksel olarak inşa edilenler ve inşa ediş yollarının yanı sıra inşada kullanılan malzemeyle inşaatla ilgili her türlü araç ve gereci konut çeşitlerini hayatın kolaylaşmasını sağlayan yardımcı yapıları, yapı tekniklerini, konutlarda ve yardımcı yapılardaki bölümleri ve bunların süslemesini konutlarda ve yardımcı yapılarda aydınlanma ve ısınma yol ve yöntemleri ve bunları inşa tekniklerini konutların döşenmesini kullanımını ve ev eşyalarını kapsar.

Köy mimarisine ilişkin ilk tespitleri yapan Abdullah Ziya, 1933 yılında Ülkü Dergisindeki “Köy Mimarisi” adlı yazısı, halk mimarisi tarihi açısından önemli bir çalışmadır.

Abdullah Ziya (1933), *“köyün mimarı isimsizdir. Köylünün mektebi tecrübesidir. Köy mimarı sanatkâr köylü hem mimar hem usta hem amele hem malzeme yapıcısıdır. Köylüye başka diyarlardan yapı malzemesi getirtemezsiniz, ona Ankara’da oturup Erzurum için çizilen bir planı tatbik ettiremezsiniz” (s. 37).*

Çobanoğlu (2009:1056), halk mimarisine doğrudan etki eden bir başka unsurun da coğrafya ve geçim kaynakları olduğunu belirtir: İklimi soğuk olan yörelerimizde geleneksel mimarimizde evlerin alt katında ahır yapılışı evin ısınma sorununa katkı getirmektedir. Geleneksel bazı mimari unsurların hayat tarzında meydana gelen değişmelere rağmen işlevselliği nedeniyle devam ettiği görülür.

Acısu köyünde halk mimarisi örneklerinin yanında modern mimariye ait örneklerle de rastlanmaktadır.

Acısu köyünde, halk mimarisi, dam evler ile kadar betonarme evlerle de temsil edilmektedir. Söz konusu Konutlar, Acısu köyünde sivil mimari örneklerini oluşturmaktadır. Buna halk mimarisinin örnekleri de demek mümkündür. Eski ve modern yapıların yan yana görüntü sergilediği Acısu köyünde, dam evler yerini çok katlı apartman tipi evlere bırakmaktadır. Acısu köyü Anşabacılı köyleri arasında yapılaşmanın en fazla yapıldığı, eskiden moderne dönüşümün en belirgin şekilde gerçekleştiği köylerden biridir. Eskiden betonarme evler köyde parmakla gösterilirken, günümüzde dam evler parmakla gösterilir hale gelmiştir. Buna rağmen, dam evler köy içindeki varlığını ve işlevselliğini sürdürmektedir. En önemlisi de varlıkları ile köyde tek tip sivil mimari çeşidinin önüne geçmektedir.

10.1.2.Dam Evler

Görüşmeciler, Acısu köyünde son yıllara kadar gündelik yaşamın “dam ev” veya “kara dam” olarak bilinen geleneksel konutlarda devam ettiğini, bu konutların günden güne yıkılarak yerini betonarme evlere bıraktığını belirtmişlerdir.

Acısu köyünde “Kara Dam” olarak da bilinen kerpiç evler, dikdörtgen planlı, kısa taş temellidir. Dam evler, günlük hayatın ihtiyaçlarına cevap veren ve yaşamın bizzat

içinde geçtiği evlerdir. Duvarlar kerpiç örme olup; arasına ağaç hatıllar ve payandalar konularak duvar güçlendirilmiştir. Duvarın dışı saman katılmış çamur sıva ile sıvanırken; içi ise beyaz kireçle sıvalıdır. Dam, pöyrek adı verilen iri ağaç hatılların üzerine ağaç dalları ile kapatılarak üzerine toprak dökülerek sıkıştırılmasıyla oluşur. Dam evlerin üstü fazla geçirgen olmayan yağmur ve kara karşı diğer toprak cinslerine kıyasla daha dayanıklı olançorak toprakla örtülüdür. Dam üzerinde loğ taşı adı verilen, toprağı sıkılaştırma amacıyla kullanılan ortası delik silindirik bir taş yer alır (Bkz. Ek-G, Resim 87-88).

10.1.2.1.Dam Evlerin İç Mekân Düzenlemesi ve Mefruşatı

Acısu'daki dam evlerin iç mekân organizasyonunda göze çarpan başlıca ayrıntılar şu şekildedir;

Evlere, kapıları avluya değil doğrudan sokağa açılmaktadır. Kapıdan girildiğinde doğrudan yaşam alanına dâhil olunmaktadır. Evler en az iki en fazla dört odalıdır. Zemin sıkıştırılmış topraktan olup, yer muşambası ile kaplı olduğu gibi, muşambasız da olabilmektedir. Muşambanın üzerinde, kilim ya da cecim serilmiştir.

Evler en az iki göz odadan oluşur. Görüşmeciler oda kavramı yerine “ev” ya da “göz” kavramını kullandıklarını adı verildiğini belirtmişlerdir:

“Büyüklerimiz oda kavramını pek kullanmazlardı. Bu sebeple şimdiki gibi “evin kaç oda” diye sorulmazdı. Onun yerine “Evin kaç göz?” denirdi. Bugün dahi dam evlerin yerini alan modern evler için bile evim dört göz ifadesini kullanırlar. Biz atadan kalma ifadeleri kullanmayı seven bir topluluğuz. Bu kavramları kullanmamak terk etmek ataya saygısızlık olarak kabul edilir bizde. Ben dahi oda kavramını kullanmam dilim algım ev ya da göz kavramlarına daha çok aşina olmuştur.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

Bir başka görüşmeci de, oda kavramının kendileri için yeni olduğunu belirtmiştir:

“Çocukken iyi anımsarım yan evden git şunu getir derdi anam. Oda demezlerdi.

Odayı bilmezdik. Ev derlerdi. Bugün dahi oda yerine ev kavramı sıkça kullanılır.”(İ.D.

55 Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012)

Dam evlerin iç dekorasyonuna ait detaylara ilişkin alanda elde edilen tespitler şunlardır:

Dam evlerin yaşam alanını oluşturan iç mekân düzenlemelerinde masa, sandalye, koltuk, oturma grubu, gibi mobilyalar yerine; pencere boyuncatahtadan yapılmış, makat (mahat) tarzı sedirler söz konusudur. Sedirin üzeri Cecim adı verilen kilimlerle örtülmüştür. Kimilerinde ise üzerinde minderler bulunur. Duvarda ise, her ne kadar elektrik olsa da kesintilere karşı önlem olarak gaz lambaları bulunmaktadır (Bkz. Ek-G, Resim 89-90-91).

Duvar halıları köy mefruşatının vazgeçilmez unsurları olarak karşımıza çıkar. Kahveci güzeli, geyikli veya aslan temalı duvar halılarından birievin iç mekânında dekorasyon unsuru olarak kullanılmaktadır. Bazı evlerde de duvar halısının çivisine asılmış aile büyüklerinin fotoğrafı yer almaktadır. Duvarlarda ayrıca, Anşabacılı köyündeki evlerde sıkça karşılaşılan Atatürk, Hz.Ali, Zülfikar, imam Hüseyin ve on iki imama ait fotoğraflar ve temsili resimlerden biri ya da birkaçı yer almaktadır.

Köy evlerinin en temel mefruşatlarından biri olan halı yastıklar da; her evde olmasa da genelde sedirlerin üzerinde yer alır. Bir görüşmeci halı yastığın statü göstergesi olduğunu eskiden sadece Kurtoğlu ailesine mensup evlerde bulunduğunu belirtmiştir.

“Baba halı yastıklarla döşeli mahatın üstünde otururdu. Halı yastıklar her evde olmazdı. Yalnızca Kurtoğlu ailesine mensup evlerde olurdu. Mesela bizim evde yoktu, yandaki evlerde de yoktu.”(M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

Tüm evler sobalı olup, özellikle kuzine hem ısınmak hem de yemek yapmak amacıyla tercih edilmektedir. Yakacak olarak da tezek, çalı çırpı, odun ve kömür kullanılmaktadır.

Evlerin içinde çağ adı verilen banyo mevcuttur. Ama tuvalet evin dışında ya bahçede veya evin arkasında yer aldığı gözlemlenmiştir.

Dam evlerin iç düzenin mefruşatına baktığımızda; yer muşambası, cecim, halı yastıklar, minderler, Sümer basmasından yapılma ev perdeleri, duvar halıları (geyikli, kahveci güzeli, aslanlı), yüklükler, çeyiz sandığı, tütün kolonyasıve kadın teni kolonyası, limon kolonyası, yeşil çeyiz sandığı, yün yataklar, küstüm yastıklar, el örgüsü paspaslar, üzerlikten yapılmış nazarlık örmeler, evlerin kapısına çakılmış at nalı, tereklik, Hz.Ali, Atatürk, on iki imam, imam Hüseyin'e ait temsili resimler ile gaz lambası, idare lambası ve ayna sayılabilir. Aksesuar olarak da gaz lambası, duvara asılmış sepetler ile kurutulmuş kırmızı sarı renkli mısırlar yer almaktadır. (Bkz. Ek-G, Resim 92-93-94)

10.1.2.2. Dam Evlerde Mutfak Düzeni

Acısu köyündeki eski evlerde, mutfak için müstakil bir alan olmadığı, yaşam alanı ile mutfakın iç içe olduğu, ısınma amacıyla da genelde uyuyan soba ya da kuzinenin tercih edildiği gözlemlenmiştir. Odanın bir köşesi mutfak olarak düzenlenmiş olup; terekliklerde kap kacaklar yer almaktadır. Acısu köyündeki dam evlerin oturma odası, hem oturma alanı hem de mutfak olarak kullanılmak üzere dizayn edilmiştir.

Tereklik, köy mutfakının en temel unsurudur. Her ne kadar mutfak gereçleri bulunsa da, terekliğin içeriğini köydeki halk ekonomisi şekillendirmiştir. Tereklikte yer alan kapkacakların en önemli özelliği hem üretim hem de tüketim amacıyla kullanılmasıdır. Bu sebeple tereklikleri, köydeki üretim ile tüketime ait kapkacakların sergilendiği teşhir

edildiği köy ekonomisi müzesi olarak değerlendirmek mümkündür. Süt yoğurt taşımaya, mayalamaya yönelik bakraçlar, helkiler, salça kaynatmak için büyük bakır kazanlar, leğenler, ilistir ve kevgirler, işlev bakımından üretime dayalı köy ekonomisinin araçlarıdır.(Bkz. Ek-G, Resim 95-96)

Başka bir ifade ile mutfaktaki düzen, kap kakak çeşidi köydeki ekonomik yaşamın aynasını oluşturmaktadır.

Terekliğin en alt kısmında büyük kazanlar leğenler kevgirler, ilistirler, bakraçlar, helkiler ve sini adı verilen boy boy tepsiler yer alırken; orta raflarda günlük kullanılan emaye ve melamin kap kakaklar; üst raflarda ise genellikle özel günlerde kullanılan kap kakaklar yer almaktadır. Köy düğünleri, cenazeler, cem törenleri gibi geniş çaplı organizasyonlara yönelik hazırlanacak yemeklerin sunumunda bu raftaki kaplar kullanılır. Özellikle de aynalı tas denilen dipleri parlak çorba kâseleri ve yemek tabakları çorba, hoşaf, pilav sulu yemeklerin sunumunda sıkça tercih edilenlerdir. Tekerliğin en üst kısmında ise emaye ve bakır tencereler yer almaktadır.

Ayrıca bulaşıkların yıkanması için de bir lavabo ve mutfak tezgâhı bulunur. Yiyecekler burada yıkanır, yemek burada hazırlanır. Kışın Bulaşık için evin lavabosu kullanılırken, Yazın ise bulaşıklar dışarda evin önünde yıkanır. Odanın bir köşesi de yüklük olarak kullanılmaktadır. Oturma odasındaki yüklüklerde de yatak yorgan sandığın üzerine destelenmiştir. Misafir geldiği zaman buradaki yüklükte yer alan yatak döşekler serilir. Misafir sobanın yandığı yerde yatırılır.

10.1.2.3.Yatak Odası

Karyola olduğu gibi yer yatağı da bulanabilir. Yatak odası, duvar halısı ile süslüdür. Yatağın bulunduğu köşeye asılmıştır. Sünger yatak yerine yün yataklar karyolanın üzerinde yer almaktadır. Etaminden karyola ayağı işlemeli çarşaf lar ve yaka örtüleri ile süslüdür. Mevsimine göre yatağın altında ayva armut ve elma tepsiler içerisinde saklanır. Diğer odada soba yandığı için yatak odası soğukluk olarak kullanılır. Aynı zamanda ayva bir tür oda kokusu olarak kullanılır. Odaya ayrı bir koku verir.

Yatak odasının bir köşesi yüklük olarak kullanılır. Yüklükte neler bulunur? Yer yatakları yorganlar, küstüm adı verilen uzun çift kişilik yataklar, minderler, battaniyeler ve çarşaf lar bulunur. Yüklük evin hem oturma alanında hem de yatak odası olarak kullanılan yerde olur. (Bkz. Ek-G, Resim 97-98)

10.1.2.4. Evlerin Damının Köy Yaşamındaki İşlevleri

Geleneksel köy yaşantısı ve barınma konusu denildiğinde akla ilk gelen kerpiçten yapılma dam evler önemli bir semboldür. Halk mimarisi açısından ele aldığımızda köy evlerine işlevini, kimliğini ismini veren yegâne unsur damdır. Dam evler demek, evdeki hayatın dışardaki tamamlayıcısı olmasıdır. Dam, köy yaşamında önemli bir semboldür. Birer sohbet veyemek yeme alanıdır. Köy yaşamında damın altındaki hayat kadar damın üstündeki hayatta büyük önem arz der.

Dam, köy yaşamında önemli bir eğlence vesosyalleşme alanıdır. Yiyecek üretim ve hazırlama alanıdır. İşlevsel yapıları ile evlerin damı köy yaşamında önemlidir ve işlevseldir. Toprak damlar Gündelik yaşamın geçtiği yerlerdir. Toprak damlar, sohbet yeridir, yiyecek üretim yeridir. Sosyalleşmenin ve törenlerin en doğal alanıdır.

Acısu köyünde de evlerin damının aynı zamanda kışlık yiyecek hazırlama ve kurutma yeri olduğunu görüşmeciler belirtmiştir.

Yiyeceklerin kurutma alanıdır. Bulgur buğday mercimek gibi tahılların güvelenmemesi için güneşlendiği yerdir. Kaynatılan bulgurların büyük bezlerin üzerine serilip kurutulup yerdir köy damları.

Kışlık tarhananın dökme yeridir. Kayısı, erik üzüm gibi meyveler ile yeşil fasulye, biber, domates patlıcan gibi sebzeler ile nane, reyhan, kekik gibi otların bir bez üzerine serilip kurtulduğu yerdir. Kaynatılan üzüm ve kayısı şirasının dam üzerine serilen bezler üzerine dökülerek, kurutulduğu pestil üretim yeridir.

Aynı zamanda kadınların yün çırpma yeridir. Yorgan dikme, yer yataklarını havalandırma yeridir. Çamaşır kurutma yeridir. Yapılan tezeklerin döküldüğü vekurutulduğu yerdir. Ayrıca düğünlerde saçının saçıldığı yerdir. Eve giren gelinin duvağına damadın elmayı atmak için çıktığı yerdir. Bu işlevleri ile Sadece evin değil evdeki yaşamın ana çatısı yani damıdır.

Sadece büyüklerin değil, çocukların da oyun alanı olduğu belirtilmiştir.

“Çocukken köydeki oyun alanlarımızın başında dam gelirdi. Erkek kız fark etmez evlerin damlarını oyun alanına çevirirdik. Her damda oyun oynanmazdı. Dam üzerinde en çok oynadığımız oyunlarbilya (misket) sek sek idi. Kızlar damda Sek sek oynarken evin içine, damdan toprak ufalanır, ev sahibi dışarı çıkarak çocukları; “gidin başkasının damında oynayın. Benim damım eğlek damı değil” diyerek kovardı. Köyde çocukların damındaoyun oynadığı evlere eğlek damı denirdi.” (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012)

Dam aynı zamanda helalleşme alanıdır. Evden biri uğurlanırken ya da cenaze çıkarken köylü evin damına toplanır. Ölüden uzun yola gidenlerin uğurlanma alanıdır.

Dam aynı zamanda haberleşme alanıdır. Özellikle cem törenlerinin yapıldığı evlerde gözlekçi damın üzerine çıkar etrafı gözetlerdi. Tören sırasında herkesin içi, nasılsa damda

gözcü var diyerek rahat ederdi. Dam iletişim aracıydı. Özlemle yolu beklenenlerin bekleme alanıdır.

Dam aynı zamanda köydeki kadınların toplanma ve sohbet alanıdır. Hem el işlerini yaparken hem de çaylarını demleyip içtikleri bir tür açık hava kadın kahvehanesidir.

Dam aynı zamanda önemli bir ritüel alanıdır. Ay ve güneş tutulduğunda evin damına çıkılıp teneke çalınır. Sadece insanların değil horozlarında ötme mekânıdır dam. Ficek bayramlarında dam etrafına konulan taşların altında böcek aranır. Kavurga kavrulurken ocaktaki neneye mani damdan söylenir.

Acısu köyünde dam evlerin köy yaşamındaki işlevi bu şekilde özetlenebilir. Günümüzde de Acısu köyünde dam evlerin işlevselliği sayıları azalmasına karşın, devam etmektedir. Damların yerini modern evlerde balkonlar ve teraslar almıştır. Gözlemlediğim kadarı ile günümüzde dam evlerin üzerinde artık güneş enerjisi panelleri ve su deposu yer almaktadır.

Dam evlerinin sosyal yaşamdaki işlevleri kadar bakımı da önemlidir. Dam evlerinin bakım gerektirmesi köy yaşamının yalnızca tarım hayvancılık açısından değil her açıdandynamik bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Bir görüşmeci dam evi toprakla çok güzel özdeşleştirmiştir:

“Dam evin kendisi de topraktır. Bakarsın bağ bakmazsan dağ olur derler ya. Bu söz sadece tarla tapan için geçerli değildir. Dam ev için de geçerlidir. Eğer bu evlere ilgi gösterirsen bakımını yaparsan toprak nasıl bol ürün verirse, bu evlerde içinde yaşayanı rahat ettirir. Kışın soğuktan yazın sıcaktan korur. Toprak gibi sarıp sarmalar. Toprağın kullanıldığı yer ilgi bekler. Bakım bekler. Toprak emektir çünkü. Emek verdikçe insana karşılık verir. Bu sebeple dam evler önemlidir. Bu evlere bakmazsan önce damı akar, kara dam dediğimiz çorak bir topraktır. Sürekli ilgi bekler yoksa insanoğlu gibi gevşeyi verir. Loğ taşı bu toprağı sıkı tutar. Eğer bakmazsan damın üzerinde otlar biter. Damın üstünde ot bitmesi evin viraneye dönmesi anlamına gelir. İşte sana bakarsan bağ bakmazsan dağ olurun hikâyesi. Bu dam evler toprağın kendisidir. Biz hem toprağın üzerinde hem de içinde yaşıyoruz. Toprak demek sürekli bakım ve ilgi bekleyen demektir (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)”.

Görüşmecinin bahsetmiş olduğu loğ taşı, ortası delik silindirik bir taştır. Damın üzerinde durmaktadır. Yılın belirli zamanlarında damın sıkıştırılması için kullanılmaktadır.

“Bu taş evin demirbaşı gibidir. Başımızdaki dam bu taşta emanettir hocam. Su geçirgenliği çok az çorak toprakla üzeri kaplanmıştır. Bu toprak siyah renklidir. Bu sebeple dam evlere Acısu köyünde kara dam adı verilmektedir. Başımızdaki damı her mevsim sağlam tutmak zorundayız. Özellikle kışın, yoğun kar yağışında dama çıkılıp mutlaka damın kürenmesi gerekir. Eğer kar temizlenmezse dam çökebilir. Yağmurlarda da dama çıkılıp loğ taşıyla sıkıştırılır. Dam evlerin pek çoğu yıkılsa da bu taş yeni yapılan evlerin bahçelerin bir köşesinde durur. Evin temel taşı temelinde değil damdadır bizde. O da loğ taşıdır. Dam evinin olduğu her köyde vardır”(İ.D. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Şubat 2013)

Acısu köyünde dam evler yerini modern mimariye bıraksa da, Dam bir evde oturan Anşabacı bir amca ile yaptığım görüşmede bu evde ata yadigârı baba ocağı olduğu için burada yaşadığını dile getirmiştir. Ve devam etmiştir:

“Eskü evler atadan babadan galdığı için bizler için önemlidir. Burada gördüğün bek çok dam evin zahibi vardır. Hafta sonları gelirler eşiği, ocağı ve evin göşesini öperek baba evini ziyaret iderler. Burada gördüğün bu modern betonarme evler de baba ocağının üzerine gurulan evlerdir. Kerpiç dam evler yıkılmış, evin aynı yerine beton dan tuğladan ev dikilmiştir. Dam evin dadı da başkadır. Gışın sıcak olur yazın serin. Romatizma neyim yapmaz. Nefes darlığı yapmaz. Nasıl ki torpak senden ilgi bekler. Ekmeni biçmeni sulamanı bekler. Ahan da bu torpak ev de içinde yaşayan dan ilgi bekler. Evi sürekli onaracaksın. Damını aktaracaksın, kireç badanasını yapacaksın”(H.K. 78, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mart 2013)

Dam evlerde tuvaletin genelde evin dışında olduğu gözlemlenmiştir. Tuvalet, evin dış cephesine (evin arkasına) bitişik olabildiği gibi, bahçenin bir köşesinde de olabilmektedir.

Acısu köyünde karşımıza çıkan dam evlere ekseriyetle doğrudan girildiği gözlemlenmiştir. Birkaç evde de girişler, küçük bir avludan geçilerek de sağlanmaktadır. Evlerin dış yüzeyi saman ve çamur harçla sıvalı iken içleri ise kireç badanalıdır.

10.1.3. Betonarme Evler

Bir görüşmeci Acısu köyünde evlerin en makbul ve kutlu olanının yıkılmışın yerine yapılan olduğunu belirtmiştir:

“Evi yıkmadan önce evlatlar babalarından icazet isterler. Gerçekten icazet verdiğini göstermesi için baba oğullarını alarak ilk kazmayı kendisi vurur toprağa. Bu davranış şekli, Ev yapılması için babanın icazet vermesi olarak algılanır. Çünkü bizde ev kutsaldır vebaba ocağını temsil eder. Yeni ev, yıkılanın yerine yapılır. Erkek Kardeşlerin hepsitoprağa yakın olan yere yani eski evin temelini yakın olan yeretalip olurlar. Bu yer, kur’a çekilmeden büyük ağbiye verilir. Bizde ‘Dışarı çıkınca ayağın toprağa bassın’ derler. İlk kat evin eski temelini ve toprağı temsil eder. Aile de evin temeliniBüyük kardeş temsil eder. Baba vekili olarak görülür. İlk kat onundur. Ev betonarme olsa da evin temeli her zaman toprağa dayanır hocam”(A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013).

Görüşmecilerden Acısu köyü Anşabacılı köyleri içinde en fazla yapılaşmanın olduğu yerdir. Söz konusu yapılaşma köyün sınırlarını aşacak şekilde değil, eskinin yerine yeninin yapılması şeklinde bir nevi kabuk değiştirme biçiminde olmaktadır. Yıkılanın yerine yenisini yapmak makbuldür düşüncesi, Acısu köyündeki imar faaliyetini artırmıştır. Dam evlerden betonarme evlere, tek katlı evlerden çok katlı evlere bir dönüşüm söz konusu olmuştur (Bkz. Ek-G, Resim 99-100-101-102).

Evlerin yapı malzemeleri eski evlerin ana malzemesi toprak iken, yeni evlerin ana malzemesini kum, demir, çimento tuğla, kiremit ve taş oluşturmaktadır. Kerpiç, tuğla, taş, biriket, kiremit ve ahşaptır. Damların yerini teras ve balkon almış olsa da; Acısu köyüne dam evlerin yerine yapılan yeni evlerde de, geleneksel yaşam şeklinin devam ettirildiği gözlemlenmiştir. Değişen yalnızca mimari, oda sayısı olsa da yaşam şekli yeni evlerde de sürdürülmeye devam etmektedir.

Bir görüşmeci, yeni evlerdeki yaşamı *“Evin şekli değişir ama yaşam biçimi değişmez. Sonuçta Anşabacılı toprağındayız”* (B.K. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül 2011) sözüyle özetler.

Yeni yapılan evlerde mutfak olarak adlandırılan alan, tıpkı eski evlerdeki gibi aynı zamanda ev halkının oturma alanıdır. Eski evlerdeki yaşam şekli, köye yapılan

yeni usül evlerde de devam ettirilmektedir. Değişen sadece mimari ve oda sayısı olsa da evler daha konforlu hale gelse de, yaşam şeklinde ve ev içi birimlerin kullanılma biçimlerinde geleneksel yaşam alışkanlığı muhafaza edilmeye devam etmektedir.

Acısu köyündeki betonarme evlerde, kerpiçteki hayatlar yaşanmaya devam etmektedir. Kara dam evlerdeki gündelik hayat, modern evlerde söz konusu alışkanlıklar yaşanmaya devam etmektedir. Kara dam evlerdeki hayat sürdürüldüğü katımlı gözlemlerim sırasında tespit edilmiştir. Mimari malzeme kerpiç yerine betonarme olsa da, ev içindeki yaşam, dam evi formatında yaşanmaya devam ettiğini söylemek yanlış bir tespit olmaz.

Halk mimarisi terimi yerine, “köy mimarisi” terimini kullanan Abdullah ziya’ya (1933) göre, “ Köy mimarisini inşa eden mimarın adı tecrübedir. Köylünün mektebi, tecrübesidir” (s.41).

Acısu köyünde karşımıza çıkan dam evleri köylünün hayatına iki şekilde dâhil olmaktadır. İlki yıkılmadan ayakta kalan muhafaza edilen dam evleri, diğeri de dam evlerin temeli üzerinde yükselen modern evlerdir. Malzemesi toprak olmasa da betonarme evin için toprak evin kültürü yaşanmaya devam etmektedir.

Bu durumu Çobanoğlu (2009), geleneksel maddi kültürel çevre ve halk mimarisi çalışmaları birçok bakımdan birbirlerini tamamladığından bahsetmiştir. Yerleşik hayat geçmemize ve modern betonarme evler inşa etmemize rağmen, yatak ve yorgan gibi eşyaların konulduğu yerlere yüklük denilmektedir. Acısu köyünde misafir edildiğim betonarme evlerin mimarisi yeni olsa da, ev içi düzenlemelerinde, geleneksel yaşam şekli devam ettirildiği gözlemlenmiştir. Yeni evlerde de yaşamın en fazla geçirildiği alanı mutfak oluşturmaktadır. Mutfak yeni evlerde de oturma odası,

işlevini sürdürmektedir. Sadece Acısu'daki Anşabacılar için değil, Zile merkezde yaşayan Anşabacıların evinde de mutfak oturma odası olarak kullanılmaktadır.

Apartman hayatı yaşayan Anşabacılar da köylerindeki yaşam biçimini apartman dairesine taşımışlardır. Evin mutfağı müsaitse mutlaka bir çekyat konulmuş, evin tüm beyaz eşyası mutfak tezgâhının altındaki yerini almıştır. Televizyon mutfağa taşınmıştır. Mutfağın oturma odası işleviyle kullanılması aslında Tokat genelinde sıkça yaşanan bir durumdur.

Buzdolabı bulaşık makinesi çamaşır makinesi ve televizyon varken, diğer tarafta çek yatlar ve masa bulunmaktadır. Mutfağın oturma odası şeklinde kullanılmasının bir amacı da “evin sadece bu kısmının kirlenmesi diğer taraflara girilip oturulmadığı için temiz kalmasıdır”.Misafir geldiğinde salon ve misafir odası açılmaktadır.

Mutfaklarda tüp gaz ve set üstü 4'lü ocaklar kullanılmaktadır. Kimi evlerde ise sıcak su ve banyo için şofben kullanımı da mevcuttur. Altı fırın üzeri ocak olanlar tercih edilmektedir. Yeni yapılan evlerde ankastre mutfaklar da mevcuttur. Eski evlerde mutfak düzeninde terekler mevcutken yeni evlerde tereklerin yerini mutfak dolabı almıştır.

Tuvalet evin içerisindedir. Evlerdeki tuvaletler genelde alaturkadır. Tuvalet kâğıdı ve bezi kullanılmaktadır. Sifon yeni yapılan evlerin bir kısmında mevcut olup, eski evlerde sifon uygulaması yoktur.

Evlerde banyo mevcuttur. Banyo kazanı kullanılmaktadır. Şofben kullanılan evler de mevcuttur. Güneş enerjisi taktırılan evlerde hem banyo hem de mutfak için su güneş enerjisi panellerinden sağlanmaktadır.

Yeni evlerde ısınma genellikle soba ve kuzine ile sağlanmaktadır. Ayrıca katalitik, elektrik sobası ve elektrikli battaniye kullanılmaktadır. Kalorifer gibi merkezi ısıtma sistemi evlerde mevcut değildir. Yakacak olarak, kömür, tezek, odun kullanılmaktadır. Sobayı tutuşturmak için çıra kullanılmaktadır. Odunların bir kısmı çevredeki meşe ağaçların kurumuş dallarından karşılanmaktadır. Eskiden eşekle getirilen bu odunlar günümüzde traktör römorkla taşınmaktadır.

Ayrıca Zile'den ve Turhal ilçesinden kömür ve odun alınarak traktörlere yüklenerek getirilmektedir. Isınmak için gerekli olan yakacak da günümüzde dışardan temin edilmektedir. Acısu köyünde doğalgaz ile ısınma mevcut değildir.

Tezek yapımı köyde mevcuttur. Kömürün külü elenerek hayvan dışkısı ve samanla karıştırılarak tezeler yapılmaktadır. Tezeğe şekil vermek kasnakla kullanılmaktadır.

Acısu köyünde ısınmak için tercih edileni kuzinedir. Yeni evlerde kuzine mutfığa kısmen de olsa salona kurulmaktadır.

Yaşam şartları ve iklim kuzineli bir hayatı zorunlu kılmaktadır. Kuzine sobaya göre köy yaşamında daha işlevsel bir duruma sahiptir. Kuzine yaşanan mekânda hem ısınma hem de yiyeceklerin pişirilmesi, ısıtılmasında kullanılır. Hem ortamı ısıttığı gibi hem de üzerinde su ısıtılmakta, fırın görevini üstlenerek elektrik tasarrufu da sağlamaktadır. Haşhaşlı ekmekler, çörekler kuzinede yapılır. Tek noktadan yanar bütün ortamı ısıtır. Üzerinde çamaşır kurutur. Yemeklerin ısıtılmasında kullanılır. İstenildiği an sıcak su hazır olur. Üzerinde güğümlerle su kaynar. Çaydanlıkta çay demlenir. Göz olarak adlandırılan bölmelerindeise ekmek ısıtılır. Bulaşık için sıcak su her zaman vardır. Üzerinde çamaşır kurutulur. Hem elektrikten hem tüp gazdan

tasarruf sağladığı için kuzine tercih edilir. Çabuk yandığı ve ısıyı yaydığı için tercih edilir (Bkz. Ek-G, Resim 103-104-105-106).

Acısu köyünde son 4 yıldır evlerde güneş enerjisinden de faydalanılmaktadır. Evlerin çatıların ve damların üzerinde güneş enerjisi radyatörleri Ve su depoları görülmektedir. Özellikle yazları, kısmen de kışları güneş enerjisinden faydalanılmaktadır.

Evlerde elektrik mevcuttur. Acısu köyüne elektrik 1984 yılında gelmiştir. Ayrıca evlerde mum, gaz lambası ve şarjlı ışıdaklar elektrik kesintilerinde kullanılmak üzere bulundurulmaktadır. Evlerde şebeke suyu mevcuttur. Daha önceleri evlerde su yokken evlerin musluklarından su akmaktadır. Ayrıca Acısu köyünde evlerin çatısında anten ve çanak anten bulunmaktadır. Televizyonsuz ev yok gibidir. Tüplü televizyonlar yaygın olmakla birlikte plazma televizyonlar da Anşabacılıların evinde yer almaktadır. Misafir olduğum evlerde gözlemlediğim kadarı ile mutfaklarda, bulaşık makinesi, çamaşır makinesi, fırın, buzdolabı, derin dondurucu, mutfak robotları, tost makinesi, katı meyve sıkacağı, fritöz çay makinesi gibi elektronik eşyalar yer almaktadır.

Salon ve oturma odasında sediri mahatın yerini L şeklinde koltuklar ile istikbalden alınan oturma grupları almıştır. Yeni evlerde yemek masası, vitrin orta sehpa gibi mobilyalar ile perdeler Sümer basması perdeler yerini güneşlik ve stor perdeler bırakmıştır pek çok yeni evde. Mimari değişse de alışkanlıkların ev içinde yaşamaya devam ettiği alanlardan biri de Beslenme alışkanlıklarıdır. Eski evde ne pişiriliyorsa yenisinde de aynısı pişmektedir. Değişen sadece mimari, eve kimlik katan burada Anşabacılılar yaşıyor dedirten olay ev içi düzenlemelerde ve yapılan yemeklerde kendini belli etmekte, eski yaşam şekli aynı kalmaktadır.

10.2. Dini Mimari Örnekleri

10.2.1. Veli Baba / Anşa Bacı Türbesi (Tekke)

Veli Baba / Anşa Bacı Türbesine Acısu köyünde Tekke olarak denilmektedir. Çalışmamızda da tekke ifadesi kullanılacaktır. Tekke etrafında yer alan mezarlığa ise, “Yeni mezarlık” denilmektedir. Anşabacı / Veli Babanın kabirlerinin bulunduğu yapı, oda şeklinde yapılan türbe binası, İstanbul’da yaşayan Anşabacılı iş adamlarının desteğiyle yeniden yapılarak, tüm türbe tek çatı altında toplanmıştır. Betonarmedir. Pencereleri ahşap doğrama kapısı ise demirdendir. Türbede aydınlatma avizelerle yapılmaktadır. Türbe zemini fayans kaplamalıdır. Üzerine adak olarak getirilen pek çok halı ve yolluk serilmiştir. Duvarlarda başta Hz.Ali, Zülfikar, on iki imam, imam Hüseyin temsili fotoğrafları bulunmaktadır. Türbenin sol tarafında cöfer kısmı vardır.

Tekkenin dışı ve çevresi mezarlık alanı olarak düzenlenmiştir. Burası Acısu köyünde “Yeni Mezarlık” olarak anılmaktadır. Köyün eski mezarlık alanını ise “Gıltıma Ana’nın bulunduğu mezarlık alanı Bakacak evliyasına bakan kısmında kurban kesim alanı bulunmaktadır. Bu alanda yalnızca, Cebrail kesilmektedir (Bkz. Ek-H, Resim 107-120).

10.3. Resmî (Kamu) Binalar

Acısu köyünde okul, öğretmen lojmanı, sağlık evi ve tüketici kooperatifi, muhtarlık, PTT kargo acentesi gibi resmî yapılar köyün ortak mallarını oluşturmaktadır. Köyde kütüphane yoktur. Acısu ilköğretim okulu olmasına karşın taşıma sistem kullanıldığı için okul kapalıdır. Sadece seçimlerde oy kullanmak

amacıyla açılmaktadır. Sağlık evi olmasına karşın ebe /hemşire olmadığından kapalıdır. Adı geçen binalarda yapı malzemesi olarak betonarme (kum, çimento, tuğla, demir, kiremit) kullanılmıştır.

Sosyal tesis olarak, geçmişte köy odası bulunmasına karşın, günümüzde köy odasının yerini kahvehane almıştır. Okuma odası gibi, lokal gibi sosyal tesisler köyde yoktur. Tekke, Bakacak Evliyası, Karadede ve köyün etrafındaki dağ/tepelerdeki ziyaret yerleri köylünün sosyalleşme alanını oluşturmaktadır. Adı geçen mekânlar köydeki gündelik yaşamın geçtiği birimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dört duvar arasına sıkışmadan sosyalleşmenin adıdır.

11. HALK EL SANATLARI

Acısu köyünde aşağıdaki halk el sanatları tespit edilmiştir.

11.1. İşlemecilik

Acısu köyünde İşlemecilik, “nakışlamak” olarak adlandırılmaktadır. Daha çok giysi ve ev tekstili üzerine uygulanmaktadır. Bu sebeple “Nakış” hem evin hem kadının süsü (günümüz ifadesiyle aksesuarı) olarak görülmektedir. Kanaviçe tekniği ile işlenmiş yastık kenarları, yüklük başlıkları, çeyiz sandığı örtüleri, halı yastık örtüleri tereklik örtüleri gibi her bir örtü anadan kıza miras niteliğindedir. Günümüzde Acısu köyündeki evler modern mimariye dönüşse de ev içi yaşam, gelenekselliğini muhafaza etmektedir. Bulunulan toprağın Anşabacılı toprağı olması, Anşabacılı olarak davranmayı ve yaşamayı gerekli kılmaktadır. “Anşabacılı toprağında olduğunu unutma” düşüncesi ev içindeki yaşam alanlarının düzenlenmesinde ve yaşamın şekillenmesinde etkili olmuştur. Mimari değişse de içerdeki yaşam biçimi ve alışkanlıklar halı yastıkları ile işlemeleri ve yüklükleri ile devam etmektedir.

“Şimdi evlerde aksesuar denilen şeyler var. Süs amacıyla evin her bir köşesine konuyor. Biz Anşabacılarda ise, evin süsünü etamin üzerine yapılan kanaviçeler, danteller, küstüm yastıklar, yün yorganlar, mahata (seDIR) serilen cecimler, üzerine konulan halı yastıklar. Anadan kıza miras olarak bırakılan nakışla kadın evini kurar. Eksüğünü tamamlar. Kadının elinin emeği dışarda giysisinde içerde ise evinde yaşar. Anşabacılı kadının aksesuarına küpe ne yüzük ne de altındır. İşlemeli nakışlı bir saya başında iğne oyalı bir yazma kadının ziynet eşyasıdır. Anşabacılarda evliliklerde ve gündelik yaşamda yüzük altın gibi ziynet eşyası töreleri gereği yasaktır. Onun yerini nakışlı işlemeli giysiler alır”(T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Mayıs 2013).

Ev tekstili yanında giyim kuşam özellikle de kadına ait olanlar nakışlı ve işlemeli olmaktadır. İşlemeciliğin Anşabacılarda gelişmesinin en temel sebeplerinden biri Saya kıyafetidir. Her bir parçasının renkli ipliklerle nakışlı olması, el emeği göz nuruna dayanması, beraberinde zengin bir motif anlayışının oluşmasını sağlarken işlemeciliğin de

kadın elbisesi erkek başlığı ile başlayıp ev tekstili devam etmesini sağlamıştır. Kadınlar Acısu köyünde işlemecilik üzerine yetkinliklerini saya kıyafeti aracılığıyla sağlamışlardır. İşlemecilik, Anşabacılı kadının hem kendisi hem de evini süslü kılmıştır.

“Bir Anşabacılı anası kızına ne bırakır? Altın bir yüzük ya da küpe değil. Nakışını, işlemesini bırakır. Bizdeki, pek çok motif, anadan kıza miras olarak kalmıştır”
(D.D. 53,Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Bir görüşmeci, *“İşlemeli giysi biz Anşabacılı kadını için, ziynet eşyası gibidir”*
(M.A. 42,Kadın Evli, Lise, Acısu, Mayıs 2013) ifadesini kullanmıştır.

Düğünlerinde ve gündelik yaşamlarında yüzük, küpe, vs.gibi altından yapılan ziynet eşyası kullanmayan, evlenirken yüzük dahi takmayan, Anşabacılı kadınının tek ziynet eşyası ve süsü giysilerindeki nakıştır.

Benzer şekilde evlenecek olan kızlarının bir nevi gelinliği olarak saya işleyen kadınlara siparişler verilmektedir. Saya işleyenler Acısu’da olduğu gibi Anşabacılı toprağı olarak geçen diğer Anşabacılı köylerinde yaşayanlara da nakışlatılmaktadır. Önemli olan sayayı yapanın Anşabacılı kadını olması ve Anşabacılı toprağında yaşamasıdır. Dikkat çeken bir diğer husus ise, ücret karşılığı nakışlanan sayaların yabancıya yapılmamasıdır.

“ Bizden olmayan birine hediye amacıyla saya nakışlatılmaz. Zaten nakışlanmaz da. Saya demek töre demektir. Sayayı giymek için Anşabacılı olarak doğmak gerekir” (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Mayıs 2013).

Anşabacılılarda saya işlenmesine “nakışlamak/nakışlatmak” adı verilmektedir. Nakışın Anşabacılı kadınlarının en temel süsüdür. Ziynet eşyası kullanmayan, evlilikte dahi yüzük takmayan, gündelik yaşamda ziynet eşyası altın küpe, gerdanlık bilezik gibi ziynet eşyası kullanmayan Anşabacılı kadının tek süsünü giysilerindeki nakış oluşturmaktadır. Nakışlı giysiler Anşabacılı kadının gerdanlığı ve küpesi nakışlı giysileridir.

Söz konusu bu üretim başta işlemecilik ve dokumacılığın gelişmesine de öncülük etmiştir. El sanatlarında cinsiyete bağlı olarak görev dağılımı karşımıza çıkmaktadır. Ağaç ve Taş işçiliği, erkek üzerinden, işlemecilik ve dokumacılık ise kadın üzerinden gelişmiştir. Evin yapımını ağaç işleri ile erkek üstlenirken, evin iç dizaynını ise işleme ve dokumalarla kadına bırakmıştır.

İşlemeler, giysiden ev eşyasına kadar kadının kullandığı her bir detayda kadının el emeği göz nurunu temsil etmektedir. “Nakış” kadının ve evin süsünü temsil etmektedir.

11.2. Taş İşçiliği

Acısu köyünde taş işçiliğinin en güzel örneklerini Veli Baba Anşa Bacı mezarlığında yer alan mezar taşları oluşturmaktadır. Köydeki alan araştırmaları sırasında taş ustaları ile ilgili bilgi almaya çalışılsa da yakın tarihe kadar mezar taşlarını yapan ustanın köyde yaşadığı artık çok yaşlandığı için taş yapmadığı, bu sebeple taşların dışarda modern makinelerle yapıldığı belirtilmiştir. Taş ustasının babasının da taş işçiliği ile uğraştığı, babadan oğula kendisine geçtiği sadece mezar taşlarını yapan ustanın oğlu olduğu babası gibi sadece mezar taşı yaptığını yakın tarihte de vefat ettiği belirtilmiştir.

*“Mezar taşları o yörede bulunan taş ustaları tarafından yapılır. Köyde yaygın bir meslektir. Ancak son zamanlarda azalmıştır. Taş ustaları çıraklıktan yetişir. Yalnız mezartaşı ustaları özelliklidir. Bu ustalar yetiştirildikten sonra ustalığını filien yapabilmek için babanın duasını ve icazetini almak zorundadır. Taş ustaları sofuların uyduğu kuralların benzeri bazı kurallara tabidir. Toplumda yerleşik kuralve motiflere göre mezartaşları yapılır. Taşların şekli, motifleri, büyüklüğü genelde birbirinin aynı ve eski geleneklere uygun olur. Taşlar blok şeklinde topraktan çıkarılıp ustalar tarafından elde şekillendirilir. Süslemelerde genelde yol inancını simgeleyen ve öz kültürünü yansıtan semboller kullanılır. Taş üzerine “ **Ruhuna Fatiha** ” veya Kuran’dan ayet yazıları yazılmaz. Ancak son dönemlerdeki taşlarda “ **Ruhu Şad Olsun** ” ifadei de yazılmaya başlanmıştır.”(A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012).*

Şekil olarak, ayak taşının üst tarafı kenarlardan üçgen şeklinde eğimli ve en üst kısmı çok az düzlenmiş olur. Başka bir şekil ya da kavis verilmez. Baş taşı ise üst tarafı yuvarlak ve bu yuvarlağın taşın gövdesine birleştiği yer insan boynu şeklinde kavisli olur.

Karşıdan görünüşü belden yukarısı görülen, kolları olmayan bir insana benzer. Bu taşın üzerine değişik kertikler ile çeşitli süslemeler kazınır. Baş taşının ayak taşına bakan yüzüne mezarda yatan kişinin adı, doğum, ölüm tarihi gibi bilgiler oyularak yazılır (Bkz. Ek-I, Resim 121-122).

Kadın mezarında baş taşının üst yuvarlak kısmı en tepede içeri doğru kertikli olur, gövde kısmında göğüsler şeklinde çıkıntılar bulunur. Ayak taşında ise gövdenin üst kısmında küçük kertikler bulunur. Erkek mezar taşlarında ise, baş taşının üst yuvarlağında fazladan küçük bir çıkıntı bulunur. Ayak taşı yukarıda belirtildiği gibi sade olur.

Acısu köyü mezarlığında, geleneklere uygun elde yapılmış taşlar daha makbul sayılsa da, Acısu köyünde son zamanlarda ustaların bulunmayışı nedeniyle, mezarlıkta dışarda mermer ustalarına makinelerle yaptırılan taşların da olduğu gözlemlenmiştir.

Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerinde cenaze merasimleri ve cenazeler aynı şekilde hazırlandığı belirtilmiştir. Anşabacılılar için cenaze mahremidir. Ve Anşabacılı olmayanların katılamayacağı bir törendir. Aile içinde yaşanacak paylaşılabilecek çok özel bir durumdur. Bu sebeple cenazelerine dışardan kimseyi almadıklarını, kendilerinden de bu yönde bir talepte bulunmamamı açıkça dile getirmişlerdir.

11.3. Ağaç İşlemeciliği

Erkekler tarafından yapılan bir el sanatıdır. Ağaç işlemeciliği tahta kaşık yapımı ilk sırada yer almaktadır. 1960'lı yıllarda tahta kaşık ustalarının Acısu köyünde

yaşadığı ve tahta kaşuk, kepçe yaptıkları söylenmiştir. Tahta kaşık işiyle uğraşan ustalar öldüğünde mezar taşına kaşık çizilmektedir. Veli Baba mezarlığında üzerinde kaşık işlenmiş bir mezar taşı tespit edilmiştir (Bkz.Ek-I, Resim 123). Oklava, yer sofrası, sele sepet yapımı yayık yapılırken günümüzde sele ve sepetin yerini plastik sepetlere yayık ise yayık makinesine, tahta kaşıklar ise demir kaşıklara bırakmıştır. Ağaç işleri ile uğraşan kimse yoktur.

Acısu köyünde dikkat çeken bir diğer ağaç işçiliğine dayalı halk sanatı Çeyiz sandığı yapımıdır. Ev eşyası olmasının ötesinde Anadan kıza aktarılan bir mirastır. Halk arasında “yeşil sandık” olarak da geçen, evlerdeki yüklüğün temel taşı konumundaki sandıklar iki amaçla kullanılmaktadır (Bkz.Ek-K, Resim 124). Çeyiz ve eşya sandığı olmak üzere Acısu köyünde her evde bulunmaktadır.

Yeşil ve kırmızı sandık olmak üzere iki farklı sandığın olduğu görüşmeciler tarafından aktarılmıştır.

“Yeşil sandık ekseriyetle yaşlıların sandığıdır. İçinde kutsal emanet olarak adlandırabileceğimiz, anadan atadan kalan eşyalar saklanır. Nedir bunlar babasının çakısı, köstekli saati, tespihi, aynası, şalvarı, anasının yazması, sayası gibi. Bunları sandığında muhafaza eder. Ve göçmeden önce varsa kızı, “ben göç ettikten sonra bu sandık ve içindekiler sana emanettir” der. Bu sebeple yeşil sandık anadan kıza miras olarak kalır.” (H.E. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Nisan 2012)

Genç kızların sandığı ise kırmızı renkte olduğu belirtilmiştir.

“Acısu köyünde genç kızların sandığı kırmızıdır. Ve aynalı olur. Kızın çeyizi bulunur. Gelin sandığı da denir” (H.E. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Nisan 2012; G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Nisan 2012)

Acısu köyünde tespit edilen bir diğer el sanatı da Beşik yapımıdır. Geçmişte yapımı daha yaygın olan beşik, tıpkı çeyiz sandığı gibi miras yolu ile aktarılmaktadır.

“Babasının anasının büyüdüğü beşikte şimdi oğlu, oğlunun oğlu birkaç nesil büyümektedir. Bizde beşik atılmaz. Höllük ile birlikte eve giren ikinci şey beşiktir. Ocak malıdır der büyüklerimiz beşik için. Beşik evin en küçük oğluna kalır tıpkı baba ocağının bırakıldığı gibi”(A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012). (Bkz.Ek- K, Resim 128)

Acısu köyünde tespit edilen bir diğer el sanatı da üç peşli bebek yapımıdır. Yapılan bebekler dışarıya satılmadığı İstanbul'da yaşayan Anşabacıllara hediye edildiği belirtilmiştir (Bkz.Ek-I, Resim 125-126).

11.4. Dokumacılık

Zile merkezde yaşayan Anşabacıllarla yapılan görüşmelerde, Acısu köyündeki evlerde halen el tezgâhlarında cecim başta olmak üzere, çuval, heybe dokunduğu sıkça dile getirilmiştir. Acısu köyündeki alan araştırmalarım sırasında, evlerin bahçelerinde üzerinde dokunmaya başlanmış, cecimlerin bulunduğu el tezgâhları gözlenmiştir (Bkz.Ek-I, Resim 127-128).

Bir görüşmeci, Acısu köyünde el tezgahında cecim dokumanın yaygınlığından bahsetmiştir:

“Acısu köyünde ve diğer Anşabacı köylerinde el tezgâhlarında ekseriyetle cecim dokunmaktadır. Cecim dediğimiz aslında, bir tür uzun kilimdir. Acısu köyünde cecimsiz ev yoktur. Cecim gibi cecimin dokunduğu tezgâh da uzundur. Bu sebeple bahçede dokunur. Özellikle yazın ve ilkbaharda hava şartları uygun oldukça açık havada bahçede dışarda dokunur. El tezgâhlarında kalın ve ince olmak üzere çubuklar bulunur. Kalın çubuklara anası, ince çubuklara kızı denilir.” (M.A.42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Mayıs 2013)

Başka bir görüşmeci ise, el tezgâhlarında dokunan cecimin özelliklerinden bahsetmiştir:

“El tezgâhlarında dokunan cecim genelde çok renklidir. Cecimin zemini koyu renk olmaktadır. Yan yana kalın şeritlerden oluşmaktadır. Hepsi kalın olabildiği gibi bazen de biri kalın diğeri ince olabilmektedir. Şeritler kırmızı, mavi, yeşil sarı turuncu, mor renkli olabilmektedir. Renk seçimi cecimi dokuyan kişinin tercihinine göre değişmektedir.” (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Sadece Cecim değil, Cecim dokumayı bilmek Acısu köyünde anadan kıza miras olarak aktarıldığı belirtilmiştir:

*“Bir kız anası cecim dokurken, kızı mutlaka yanında olur. El tezgâhlarında ince kalın çubuklara, Ana ile kızın bir arada olması gereken yerlerden biri olduğunu vurgulamak amacıyla **anahkızlı** denilmiştir. Ana kızına tezgâh başında cecim dokumayı öğretir. Cecim dokumayı bilmek anadan kıza miras olarak aktarılır hocam. Geçmişte bu*

daha yaygındı. Şimdi ise değişen yaşam şartları nedeniyle kısmen terkedilmiş gibidir. Eskiden kız anaları el tezgâhının başında cecimi dokurken kızları da tezgâhın bir köşesinde anasın izlerdi. Analıkızlı tezgâhın başında olmak evin uğuru sayılırdı. Tezgâh başında ana kızna, 'yaptığın banaysa öğrendiğinkendine 'dermiş. Bir kızın mürşidi, anasıdır. Kızı Ana yetiştirir. Gelecekte ev sahibi olacak ocak sahibi olacak yuva kuracaktır. Bu sebeple kendi evini ocağını ayakta tutması için anası kızına gerekli eğitimleri vermekle yükümlüdür. Evin ihtiyacını kadın karşılar. El tezgâhı da bunlardan biridir. Tezgâhta okur evin ihtiyaçlarını. Eve ocağa emek vermektir cecim dokumak. Tezgâhın başı analıkızlı olsun diye çubuklara dahi analı kızlı adı verilmiştir"(N.K. 52, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013).

Cecim aynı zamanda Acısu köyünde gündelik yaşamın, ev yaşamının en işlevsel eşyasıdır. Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerinde, ev içi dekorasyonun vazgeçilmez unsurudur.

Görüşmecilerin ifadelerinden, cecimin Kullanım alanı son derece geniş olduğunu öğrenmekteyiz.

"Cecim, Anşabacılılar için sıradan bir dokuma veya kilim değildir. Deyim yerindeyse Bir sıracın eli ayağıdır. Cecimlerin Acısu köyündeki kullanım alanları çeşitlidir. Cecimin ana kullanım alanı evdir. Ev içi yaşama yönelik, evin ihtiyacını karşılamaya yönelik dokunmaktadır. Ceciminin üretim amacı budur. Cecim Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerindeki evlerde mahat adı verilen sedirlerin üzerine serildiği gibi, yere kilim yolluk olarak serilmektedir."(M.A. 42, Kadın Evli, Lise, Acısu, Mayıs 2013)

Bir başka görüşmeci de, cecimin önemli törenlerde kullanıldığını bahsetmektedir:

"Cecim aynı zamanda merasim dokumasıdır. Törenlerin vazgeçilmezidir. Cenazelerimizi cecime sararız. Sal dediğimiz merdiven üzerine konulan cenazenin üzeri, daha sonra cecimle örtülür. Cecim bizim için Sırlama aracıdır. Göç eden toprağa sırlanmadan önce cecime sırlanır. Bu sebeple kutludur, kutsaldır. Her evde cenaze için özel bir cecim bulunur. Yaşlıların yeşil sandığında, cenaze için saklanan cecimleri mevcuttur. Cenaze ve cenaze törenleri bizler için en mahrem durumlardan biridir. Cecim bu mahremiyete cenazeyi sırlayarak katkıda bulunur." (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Görüşmeciler, sayacı oyunundaki ceranın cecimden yapıldığını belirtmişlerdir:

"Hocam Sayacı oyunundaki canlandırılan ceran hayvanı cecimden yapılır. Ceranı canlandıracak kişi T şeklinde bir sopaya at gibi biner. Sopayı tutar. T biçimli sopanın üzerine cecimi monteleriz. Sopanın T kısmı hayvanın başı olur. Adam da gövdesini oluşturur ve hareket ettirir ceranı. Cecim burada hayvanın kürkü işlevini görür."(M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Cecimin işlevsel olarak kullanıldığı bir diğer tören de Nisan ayında kutlanan Ficek bayramıdır. Acısu köyünde 2012 yılında katıldığım ve gözlemlene fırsatı bulduğum Ficek

bayramında, ficek kazanının gövdesi cecimle kaplandığı, Acısu köyünün gençlerince toplanan çiçeklerin içine konduğu ve köyün genç kızları tarafından taşınan Ficek kazanının üzeri de cecimle örtülü idi. Ficek kazanının yanına oturtulan genç kızın üzeri cecimle örtülmüş olup; Ficek cecim altında çekilmektedir. Buarada da tıpkı cenazede olduğu gibi bir sırlama sözkonusudur.

Bir görüşmeci ficekte kullanılan cecimle ilgili olarak aşağıdaki tespiti yapmıştır:

“Ficek baharı müjdelediği için, çiçek bayramı olduğu için ficekte kullanılan cecimlerin de renkleri canlı olur. Çok renkli olur. Normal bir cecimde 4 renk kullanılıyorsa bu cecimde 7-8 renk kullanılır. Doğaya ait doğada karlığı olan renkler olur. Hem ficek kazanının üzerine örtülen hem de ficek kazanını bekleyip, ficek çekecek kızın üzerine örtülen cecim belirtilen renk çeşitliliğine sahip olur”(H.B. 58, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013).

Acısu köyündeki Görüşmecilerin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere, cecim sıradan bir dokuma değildir. Son derece işlevsel bir dokumadır. Ölüm, yaşam, bayram, oyun ve ibadetlerde cecim geleneğin taşıyıcı ve aktarıcısı konumundadır.

Acısu köyünde Cecim dışında heybeve çul örüldüğü görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Ayrıca beşli şiş ile alaca çorap adı verilen çoraplar da örülmektedir.

“Geçmişte koyunların yünlerini gırdıktan sonra yıkarıdık, çakıldaklarını temizlerdik, yün darağından geçirerek inceltirdük. Sonra çıkrukda eğrir ipliğe dönüştürürdük. Şindiki gibi orlondur, ipti nerde? Vay anam vay. Zati Anşabacılı demek, gendi işini gendi yapan dımdır. Eğrilen yünlerden elde edilen ipliklerle çorap, çul, çuval, heybe örerdük.” (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Mayıs 2013).

Görüşmeciler, oya ve oyalı yazmanın yakın tarihe kadar Acısu köyünde kullanılmadığını belirtmişlerdir.

Bir görüşmeci oyalı yazmanın ve oyanın Acısu köyündeki geçmişinin 20 yıl evveline dayandığından bahsetmektedir:

“Bizim Acısu’da eksiden örtü ve yazmalar konusunda ‘cenikli örtü’ ya da ‘hind örtü’ denen basma başörtüsü kullanılırdı. Kızlar ve evli-dul kadınlar tek tip başörtüsü

takarlardı. Ancak son 20 yıldır kıyafette meydana gelen bazı değişimler sonucu, Cenikli ve hind örtünün yanında oyalı yazma da, Acısu köyünde kullanılmaya başlanmıştır.”(D.D. 53,Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Bir başka görüşmeci de, örtü ve yazmalarda kenar süslemesi olarak kullanılan oya motiflerinin hiçbirinin Acısu köyüne özgü olmadığından bahsetmektedir.

Örtü ve yazmaların kenarına Tokat ve genelinde kullanılan ve herkesçe isimleri bilinen oya motifleri işlenmektedir.

Anşabacılara ve Acısu köyüne ait motifler yalnızca üç peş adı verilen giysilere işlenmektedir:

“Bizim Acısu’da oya yapma ve işleme geleneği yoktur. Saya işlenir ama oya işlenmez. Bu sebeple Acısu köyünde örtü ve yazmaların kenarına işlenen motifler arasında Acısu köyüne özgü oya motifi bulmak zordur. Çünkü yoktur. Tokat genelinde isimleri herkesçe bilinen ve kullanılan oylar işlenmektedir. Şu başımda gördüğün çitin etrafındaki oya onlardan biridir. İsmi de çayır çimenmiş. Acısu’ya özgü bir motif değildir. Çaput oya, biber oya, zembil, çayır çimen, menekşe, elti eltiye küstü, papatya, zool bu oyalardan bazılarıdır. Anamın sandığında oyalı yazma olduğunu ben bilmem. Hindi yazma vardır. Onun da kenarı pulludur. Ya da iplikle çevrilmiştir. Bu sebeple bugün Acısu’da genç kızların kadınların başında gördüğünüz oyların anlamlarını ve motiflerin isimlerini Acısu köyüne aittir diye yazmamanız için bu açıklamayı yapmayı zorunlu gördüm. Anşabacı kadınının yaşamına oya ve oyalı yazmanın dâhil olması çok yeni bir durumdur. İsmail’in seksen yaşındaki anasına gidin sorun, gençliğinde çitin kenarına hangi oyayı işlerdin diye alacağın yanıt, benim çitlerimin kenarı pullu idi oya neyim bilmezdik olur.” (M.A. 42,Kadın, Evli, Lise, Acısu, Mayıs 2013)

12. HALK BİLGİSİ

Özkul Çobanoğlu'na (2009) göre; “ *Halk bilgisi, çevreyi oluşturan canlı, cansız doğal nesneler ile ilgili inanç ve uygulamaları konu alan halk biliminin önemli bir dalıdır* (s. 1062).

Halk bilgisi kendi içinde, halk hekimliği, halk veterinerliği, halk meteorolojisi, halk takvimi, halk hukuku, halk matematiği, halk botaniği, halk zoolojisi, halk ekonomisi, halk taşımacılığı, geleneksel ölçüler gibi alt dallara ayrılmaktadır.

Bu tespitler ışığında Acısu köyünde hem Görüşmecilerin sözlü olarak dile getirdiği hem de katılımlı gözlemler neticesinde tespit edilen halk bilgisi uygulamaları şunlardır.

12.1. Halk Takvimi (Baba Hesabı)

Acısu köyünde, tarım ve hayvancılığı ilgilendiren faaliyetler (ekme-biçme-koç katımı ve dökümü gibi önemli zamanlar) bu takvime göre takip edilir. Halk arasında halk takvimi kavramının pek bilinmediği bunun yerine “**baba takvimine göre**” ifadesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Baba takviminin en büyük işlevi, köy yaşamının bu takvime göre hesaplanması ve yapılacakların planlanmasıdır.

Halk bilgisinin uygulamaya dönüşmüş alanlarından birini oluşturan, Anşabacılların da “*Eski Hesap*” ya da “*Baba Takvimi*” olarak tanımlamış oldukları Halk Takvimini, Özkul Çobanoğlu (2009), **halk gün bilgisi** olarak tanımlamaktadır:

“Halkın bir yıl içinde arka arkaya gelen günlerle toplumsal, hukuksal, ekonomik, tarımsal, siyasal, kültürel, dinsel ve büyüsel oluşları tespit etmek amacıyla kullandığı geleneksel bilgi ve uygulamaları ‘halk takvimi’ (halk gün bilgisi) olarak adlandırılır” (s.1066).

Erman Artun (2015) ise;

“Herhangi bir yöre insanının bir kültürel miras olarak edindiği doğal olgularla toplumsal kurumlar ve olgular arasındaki uzun süreli deneyimlere dayalı ilişkinin kurulduğu din, tarih, gelenek, eğitim, inanç, hukuk, tarım, siyaset gibi alanlardan hareketle zaman-hayat ikilisinin oluşturduğu bir sistemdir. Bunun sonucu halk takvimleri oluştukları doğal ve kültürel ortamın ürünüdür. Ait oldukları toplumlar halk takvimlerini uzun süreli deneyimler, maddi ve manevi birçok kayıp sonucu elde etmiştir” (s. 266).

Boratav (1973) ise; “ halkın hafızası ve dilinin halk takvimini inşa ettiği yönünde ” (s.161) tespitlerde bulunur.

Türk halk kültüründeki halk takvimi uygulamalarına bir diğer örnek de Baba takviminde yıl kasım ve Hıdırellez olmak üzere iki kısma ayrılmasıdır. Baba takvimi, miladi takvimi 13 gün geriden takip eder. Miladi ayın 14’ü olunca Rumi ayın 1’i olur. Bu takvimde 1 yıl 365 gündür (Bkz. Ek-J, Resim 129).

Acısu köyünde, görüşmecilerden elde edilen veriler ışığında Baba takvimine göre ayların aldığı isimler yukardaki tabloda sunulmuştur: (C.D. 65,Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; H.B. 58 Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

Yine görüşmecilerden elde edilen bilgiler ışığında Baba Takvimine göre; yaz ve kış olmak üzere iki mevsimin olduğundan bahsedilmiştir:

“Baba takviminde Ruz-ı Kasım ve Ruz-ı Hızır dediğimiz zamanlar vardır. Ruz-ı kasım dediğimiz, kış günleri Kasımın 8 inde başlar – 5 Mayıs’ta biter (179-180 gün sürer) Ruz-ı Hızır dediğimiz Yaz Günleri 6 Mayıs’ta başlar – 7 Kasım’da biter.”(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012)

Boratav (1973) da çalışmasında yılın mevsimlere bölünmesinde değişmeyen bazı ilkelerin olduğundan bahseder. *Halk takvimlerinin güneş takviminden pek farklı olmadığını belirterek; dikkatlerimizi baba takvimindeki iki mevsime çeker:*

“Yılın mevsimlere bölünmesinde değişmeyen bazı ilkeler vardır. Bunlar arasında en tutarlısı ve en yaygını yılı kasım ve Hıdırellez diye ikiye bölme kuralıdır. Kasım resmi takvimde de kasım dediğimiz ayın başlarında girer; Hıdırellez 6 Mayıs’tan başlar” (s.166).

Baba takvimi, insanların yaşadıkları coğrafya ile kurduğu iletişim ve tecrübenin en somut göstergelerinden biridir. Baba takvimi, özellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşan toplulukların doğa tarafından planlanan hayatını temsil eder. Bu takvime göre köy yaşamı planlanır. Doğanın kendi kurallarını insan hayatında uygulamasıdır. İnsanın doğa ile uzlaşmasıdır. Bu uzlaşmada doğa insana yaşayacağı hayat üzerinden kılavuzluk yapmaktadır. Nesilden nesle aktarılan bir yaşam tecrübesi olduğu için de baba takvimi adını almıştır.

Acısu köyünde belirli günlerin kutlanma ve uygulanma zamanlarının baba takvimine göre planlandığı ve yine baba takvimine ait kavramlar aracılığıyla tanımlandığı katılımlı gözlemlerim sırasında tespit edilmiştir.

Görüşmeciler ficek bayramının kutlanma zamanından bahsederken, nisan ayı yerine “*aprul*”; Hızır orucunu ve saya bayramının zamanından bahsederken şubat ayı yerine “*gücük ayı*”; koç katımının yapıldığı kasım ayından “*son güz*”, bağ bozumunun yapıldığı eylül ayından “*ilk güz*”,hazirandan “*kiraz zamanı*”,borç ödemeleri ve düğün zamanlarını belirlerken temmuz yerine “*orak zamanından sonra*” ifadelerini kullandıkları gözlemlenmiştir. (C.D. 65,Erkek, Evli, İÖ, Acısu,

Nisan 2012; H.B. 58 Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

Boratav’a (1973) göre, “ *halk dilinde seferberlik, 93 harbi gibi bir olay bellek taşı niteliğinde olup, halk geleneğinde takvim/milat olarak olarak kullanılır*”(s.161).

Boratav’ın belirtmiş olduğu bellek taşı olarak olayların takvim gibi kullanılma durumu Acısu köyünde de uygulandığı; Görüşmecilerin yaşanmış bir durumu (doğumu, ölümü tarla satmayı vs. köy yaşamıyla ilgili uygulamaları) hatırlamak amacıyla bir olayı başlangıç noktası alıp öncesi ya da sonrası şeklinde takvim gibi kullandıkları tespit edilmiştir.

Doğum tarihini hatırlamayan bir görüşmecenin;

“*Hocam , anamın dediğine göre Erzincan depreminden sonra doğmuşum*” (H.K. 78, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Şubat 2013) demesi, bir diğerinin ise, ne zaman evlendiklerini sorduğumda “*Biz evlendiğimizde, Menderes yeni asılmıştı*”(V.K. 68, Erkek, Evli, İÖ, Zile, Kasım 2010) şeklinde bir ifade kullandığı, bir diğer görüşmeci ise oğlunun askere gidiş tarihinden bahsederken; “*Ali Kurt CHP den vekil olmamıştı o zaman. Acısu’da yaşıyordu*”, (B.K. 64 Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs 2011) ifadesi ile açıkladıkları resmî bir tarih veremeseler de bir olayı yaşamları ile ilgili önemli gelişmelerde mihenk taşı olarak kullandıkları gözlenmiştir.

Ülke genelinde bir durum hatırlama amacıyla kullanıldığı gibi köydeki bir gelişme debir olayın hatırlanmasında kullanıldığı tespit edilmiştir. Köydeki Okulun açılışı, köye elektriğin, suyun gelişi/gelmeyişi gibi durumlar birer “ajanda” olarak köylülerin hafızalarında kalmaktadır. Yaşamları ile ilgili gelişmeleri açıklarken, hatırlarken bu olayları ajanda olarak kullanmaktadırlar.

Ayrıca köye gelen teknolojik yeniliklerin geliş zamanları da takvim olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bir görüşmecinin oğlunun doğduğu zamandan bahsederken; *“Henüz köye elektrik gelmemiştii”* (H.B. 58, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013) ifadesini kullanırken;

Bir başka görüşmeci de, babasının ölümünden bahsederken;

“Babam köye, elektrik geldikten 2 ay sonra göç ettiydi.” (C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Şubat 2013) şeklindeki ifadeler ile kendi yaşamlarında iz bırakan olayları, köy yaşamında iz bırakan başka bir olay ile hatırlamayı ve açıklamayı tercih etmektedirler.

Boratav (1973) halk takvimlerinde kullanılan karakış, gücük gibi ay isimlerinin halkın dilinde zihninde algısında ne anlama geldiğinin ve algılandığının üzerinde durur. Bunu açıklar:

“Bir ayın bir bölümünü gösteren karakış deyimindeki kara sıfatı olumsuzluk anlamı yüklenmiştir. Köylünün iş göremediği ve en çok sıkıntılı günlerini kapsayan bir dönemdir bu. Ekim işlerinin bitip çiftçinin avare kaldığı bir dönemi ifade eder” (s.165-166).

Boratav, (1973) halk takvimlerinde kullanılan “koç ayı, kiraz ayı, orak ayı” gibi tarım ve hayvancılıkla ilgili kelimelerin ay adlarını göstermek için kullanmasının Türklerde eski bir gelenek olduğundan bahseder.

“Kaşgarlı Mahmut’un sözlüğünde kışın yaklaştığı bir döneme koç katımı anlamında koy kögi, baharın başlangıcından sonraki aya (22 Mart -22 Nisan) oğlak ay, ve ondan sonrakine de ulug oğlak ay deniyor” (s.166).

Özkul Çobanoğlu da (2009), tıpkı Boratav gibi benzer bir tespitte bulunur. Halk takviminin bir tecrübenin ve birikiminin ürünü olduğuna değinir. Resmi yürürlükten kalkan takvim uygulamalarının da halk takvimi içinde yer aldığından bahseder:

“Halk takviminin bir tecrübenin ve birikiminin ürünü olduğunu belirtmek yanlış olmaz. Başta 12 hayvanlı Türk takvimi olmak üzere tarihte kullanılmış Rumi, Hicri, Şemsi gibi takvim sistemleri ve onların Türk halk kültüründeki tesir ve devam eden unsurları da yine halk takvimi içinde yer alır” (s.1063).

Bir görüşmeci baba takviminde yer alan soğukları Çobanoğlu’nun yukarda dile getirmiş olduğu hususları destekleyen türden zamanları ile açıkladığı gözlemlenmiştir:

“İlki, Kocakarı Soğukları dediğimiz soğuklardır. Rumi mart ayının dördüncü, Miladi martın on yedinci veya on sekizinde olan soğuklardır. Buna halk arasında Berdalacuz da denildiğini büyüklerimiz söylerdi. İkincisi Gündönümü Fırtınasıdır. Rumi 8 Mart Miladi: 21 veya 22 Martta olan soğuklardır. Şuan yaşadığımız soğuklar ise Abrulun Beşi Soğukları olarak geçer. Nisanda görülen soğuklardır. Rumi 5 Nisan, Miladi 18 Nisanda görülür. Ficek bayramına kadar devam eder. Üçüncü soğuklar ise, Sitte-i sevr soğuklarıdır. Rumi 7-12 Nisan Miladi: 20-25 Nisan arasındadır. Bu soğukların bitişiyle ficek bayramına denk gelir. Ficek ile biz hem baharı hem desoğukların bitişi kutlarız hocam.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

Bununla birlikte Acısu köyünde kışın en çetin ve çok karlı geçen günleri için erbain ve havanın yumuşama dönemi için de hamsin ifadeleri kullanıldığı gözlemlenmiştir:

“Büyüklerimizden duyduğumuz kadarı ile erbain dediğimiz, kışın en çetin geçen 40 günüdür. Karakış olarak da bilinir. Kışın en karlı ve soğuk zamanıdır. Erbainden sonra hava yumuşamaya başlar. Takvimlerde 21 Aralık ile 31 Ocak arasında yaşanmaktadır. Erbaini hamsin takip eder. Erbain kadar etkili ve şiddetli olmayan hamsin 50 gün sürer. Havaaların yavaş yavaş ısınmaya, Cemrelerin dedüşmeye başladığı dönemdir. Hamsinden sonra bahar gelir. Takvimlerde 1 Şubat – 21 Mart arasına karşılık gelir” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

Acısu köyünde Görüşmecilerin baba takvimi ile ilgili paylaşmış olduğu bu bilgiler Halk takviminin bir tecrübenin ve birikimin ürünü olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

12.2. Halk Meteorolojisi

Halk meteorolojisi, halk bilgisinin temel unsurlarından biri olarak tanımlar. Halk meteorolojisi doğanın, insan vücudunun hayvanların ve bitkilerin durumlarını referans alarak yapılan tahmindir.

Halk meteorolojisi de tıpkı, halk takvimi, halk baytarlığı gibi halk bilgisinin tecrübeye dayalı ihtisas alanlarından biridir.

“Halk biliminin, halkın hava olaylarını yerel deneyimlerine dayanarak değerlendirmesi, yorumlaması, sonuçlar çıkarması, bir takım mutlu ve mutsuz olaylara ön belirti sayılmasıyla ilgili geleneksel inançları, bunlara dayalı uygulamalarını derleyip değerlendiren alt dalı halk meteorolojisi olarak adlandırılır. Yaşlı ve tecrübeli insanlar bir yönüyle büyüklerinden duyarak öğrendikleri ve diğer yönüyle de yaşayarak; uygulamalarına şahit oldukları insan vücudundaki ağrıların, bulutların, ağaçların hayvanların, bitkilerin ayın güneşin durumuna bakarak hava tahmini yaparlar. Bu tahminler, bu yıl ağaçlar yapraklarını tepeden döküyor, kış zor ve çetin olacak veya bu yıl sarıca arısı veya ayva çok kış çok soğuk ve sert olacak” gibi... ” (Çobanoğlu, 2009: 1065).

Doğa ile baş başa bir hayat yaşayan Anşabacılar da, yüksek dağ tepelerinde kendilerine hayat kurarken, doğa ile irtibatta olmayı ve doğa olaylarını kendilerine kılavuz edinmeyi ihmal etmemişlerdir. Köy yaşamı Anşabacılar için, doğa ile uzlaşmanın adı olmuştur. Bu uzlaşma da halk bilgisi aracılığı ile gerçekleşmektedir. Halk takviminde, baytarlığında, hekimliğinde, mimarisinde olduğu gibi Halk meteorolojisi de bu uzlaşma alanlarından birini oluşturmaktadır.

Bir görüşmeci (M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) ,doğayı kendilerine yaşam rehberi olarak aldıklarını, ekim dikim işlerini, bayram kutlama, cem töreni hayvancılık işlerini bu yaşam rehberine göre planladıklarını belirtmiştir.

Halk bilgisi unsurlarından biri olan halk meteorolojisi, Acısu köyünde doğanın dilini anlamak olarak yorumlanmaktadır.

“Kent hayatını valiler belediye başkanları düzenler planlar, köydeki hayatı ise doğal şartlar planlar. Büyüklerimiz derdi ki, Doğa sana ayak uydurmaz, Sen doğaya ayak uydurursun. Yaşadığın toprağa göre planını ekim dikim işlerini hazırlığını yaparsın. Ektiğinin biçtiğinin bir kısmını da toprağın üzerinde bırakırsın. Bıraktığın toprağın, havanın, yağmurun, güneşin, kuşun hakkıdır. Buna Doğa'nın rehberlik hakkıdır diyebiliriz. Doğa en iyi haberleşme aracıdır. Bunun için sana gerekli zamanı da verir. Tedbirini almak için de bazen bir ağacın meyvesi ya da yaprağıyla bezen de uçan kuşlar ile seni haberdar eder. Verilen mesajı iyi okumak gerekir. Büyüklerimiz iyi okumuşlar tedbirlerini almışlardır her zaman. Köy yaşamını aslında bulunduğu doğa şartları planlar, sen de o şartlara uygun bir plan yaparsın.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül, 2012)

Tabiatın kendisi, Acısu köyünde önemli haberci olarak görülmektedir. Hava olayları ile ilgili durumlarda tabiattaki olaylar referans alınarak mevsimlerin haritası çıkarılmaktadır.

Atmosfer olayları yalnızca insanları değil, hayvanları, bitkileri de etkilemektedir. Acısu köyünde de halk hava tahminlerini gök cisimlerine, hayvanların hareketlerine, bitkilerin durumlarına ve insanların davranışlarına bakarak yapmaktadır. Pek çok görüşmeci bu durumu dile getirmiştir. Özellikle hayvan davranışları ve ağaçların mevsimsel geçişlerdeki durumları, en önemli haberci olarak kabul edilmektedir.

Acısu köyünde, Ayvaların çok olmasının kışın sert geçeceğini haber vermesi, ağaçların yaprak dökmeye tepeden başlaması, serçelerin birlikte uçuşmasının kışın sert geçeceğini göstermesi gibi. Hava tahmini yapmanın yolu tarım ve hayvancılıkla

uğraşmaktan geçer. Günlük işler bu hava tahminlerine göre ayarlanmıştır. Halk meteorolojisi aslında uzun bir deneyim ve bilgi birikiminin ürünüdür.

Acısu köyünde halk meteorolojisine ilişkin tespit edilen uygulamalar arassında ilk sırada Acısu köyünde, bitki ve hayvanların durumları gözlemlenerek yapılan hava tahminleri vardır.

“Ayva çok olursa, o sene kış çetin geçer.”(A.A. 47 Erkek, Evli, YÖ, Zile, Mayıs 2011; V.K. 68, Erkek, Evli, İÖ, Zile, Haziran 2011)

“Koç katımında, ilk Koçun seçtiği koyunun rengi önemlidir. Siyah koyun toprağı temsil eder. Beyaz koyun ise kar’ı temsil eder. Eğer ki koç kara koyuna giderse o yıl kış sert geçmez. Beyaz koyuna giderse o yıl aşırı derecede kar yağar, kış da uzun geçer.” (C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012; D.Ç. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012)

“Güz mevsimi erken gelir, rüzgâr çok eserse o yıl kış uzun sürer.”

“Güziün yağmur çok yağarsa kış uzun geçer”

“Ağaçlar yapraklarını erken dökerse kış çok olur”

“Kavakların yapraklarını tepeden dökmeye başlaması o yıl kışın uzun ve sert geçeceğine işaretler. Kavaklar yapraklarını etekten dökmeye başlarsa o yıl kış kısa geçecek demektir.”

“Irmak ve dere kenarları çok yosun bağlarsa kış erken gelir”

“Koç ayında soğuk çok olursa o yıl kış uzun ve sert geçecek demektir”

“Koç ayında davar sık yatarsa, kış uzun ve sert geçecek, seyrek yatarsa, hafif geçecek demektir”

“3.cemrenin düştüğü gün hava soğuk olursa, kış uzun sürer”

12.2.1. Cemreler

Acısu köyündeki önemli halk bilgisiuunsurlarından biri de cemredir. Erman Artun cemreleri “folklorik bir inanış” olarak tanımlamaktadır.

Boratav ise, sıcaklık artışının habercisi olarak tanımlar. Halk takvimine göre 7 gün ara ile gerçekleşir. İlk cemre havaya düşmesi ile hava yumuşar ve ısınmaya başlar. İkinci cemre suya düşmesi ile su ısınmaya başlar. Üçüncü cemre de toprağı düşer.

Toprak ısınır. Cemrelerin düşüşleri halk takvimine göre,1 Şubat – 21 Mart arasında hamsin adı verilen, 50 gün süren dönemde gerçekleşir.

“Hocam, cemreler düşmeye başlayınca tabiat da yavaş yavaş uyanmaya başlar. Cemre en son toprağa düşer ve toprak ısınır. Cemre toprağa düştükten sonra yağan kar tutmaz derdi büyüklerimiz. Cemrenin toprağa düşmesiyle toprağın altında uykuya dalan her tür mahlûkat da uyanmaya başlar. Cemrenin ilk uyandırdığı canlı köstebek olur. Tarlalarda dağda bayırda açılmış köstebek yuvaları cemrenin toprağa düştüğünün habercisi olur. Kar yağıp erimeye başladığında toprağın yüzeyinden buharlar çıktığı da görülür.” (M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

12.3. Halk Hekimliği

Önemli bir halk bilimi kadrosu olan halk hekimliğinin kendi içindeiki önemli ayağı vardır. Bunlardan ilki **Halk Baytarlığı** diğeri ise **Halk Botaniğidir**.

Süheyl Ünver, Halk hekimliği ve eczacılığı alanında profesyonel bir tıpçı olmasının yansira Türk halk bilimi alanına katkıda bulunan çalışmalara imza atmıştır. 1938 yılında *“Tıbbi Folklor ve iyi Telkinler”* adlı çalışması erken dönem halk tababeti konusundaki ilk çalışmadır.

Bu konuda diğerk önemli isim ise, Pertev Naili Boratav’dır.

Boratav (1973) Halk Hekimliğini;

“Halkın olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacıyla başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümü olarak” (s.149) tanımlamaktadır.

Özkul Çobanoğlu ise (2009), halk hekimliğini halk eczacılığı kavramı ile birlikte ele alır;

“Halkın, hastalıkların nedenleri, belirtileri, süreleri konusundaki görüş ve inanışlarıyla hastalıkları geçirmek ve onları sağaltmak için kullandıkları geleneksel,

yöresel ilaçların, büyüsel ve geleneksel işlemlerin uygulamaların tümü halk hekimliği ve eczacılığı olarak adlandırılır”(s.1063).

Çobanoğlu halk hekimliğini tanımladıktan sonra, Türk halk kültüründe halk hekimliği ile ilgili geleneksel inanış ve işlemlere ait birkaç örnek de verir;

“Örnek olarak; balık ve sütü ürünlerin beraber yenilmesinin zehirlenmeye yol açtığına inanılması, zehirlenene sarımsaklı yoğurt yedirilmesi örnek olarak vermektedir” (Çobanoğlu, 2009: 1063).

Araştırma alanımızı oluşturan Acısu köyündeki halk hekimliği uygulamalarını da başlıca iki başlık altında toplamak mümkündür:

1. Halk Botaniği
2. Halk Baytarlığı

12.3.1.Halk Botaniği

Acısu köyündeki halk botaniği uygulamaları, halk hekimliği bünyesinde gerçekleşmektedir. Şifalı bitkilerle tedavi etmek en önemli ayağını oluşturmaktadır. Anşabacıllara göre, iyi bir otacı olmanın yolu da, doğanın dilini bilmekten ve doğayı tanımaktan geçmektedir.

Acısu köyünde genel olarak katılımlı gözlem esnasında alandan edinilen, veriler halk botaniğine ait uygulamaların son derece yaygın olduğu yönündedir. Anşabacıllarda sıkça yapılan tabiata danışma durumu, Halk botaniği (şifalı bitkiler) ile ilgili uygulamaların gelişmesinde etkili olmuştur. Dağların yüksek tepelerinde kendilerine yaşam kurmuş Anşabacılların, karşılaştıkları zorluklarda doğayı, sorun çözme adresi olarak kullandıkları, Görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılmaktadır. Acısu köyünde doğa, insanların yaşamında çözüm noktası başvuru adresi olarak yer almaktadır.

Acısu köyünde karşımıza çıkan, Halk botaniğine ait uygulamalar için, Doğayı kendi yaşamına rehber olarak kılma durumunun bir sonucudur diyebiliriz:

Bir görüşmeci,

“Eskiden köyde otacı dediğimiz kişiler vardı. Onlara başvururduk. Sıkıntıya düştüğümüzde gece gündüz fark etmeden onu kapısını çalardık. Otlardan karışımlar yapardı. Kurşun dökerdi. Kurumuş leylek pisliğinden Parpılama dediğimiz Tütsü yapardı. Otlardan Merhemler hazırlardı. Bugün kullandığımız pek çok uygulama otacılardan kalmadır”(M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

Bir başka görüşmeci de, doğadaki şifalı bitkileri bilmenin ve insan tedavisinde kullanmanın, Doğayı iyi tanımak ve doğanın dilini çözmek anlamına geldiğinden belirtmiştir:

“Biz Anşabacıları ayrı kılan, doğa ile iletişim konusunda herkesten daha fazla iç içe olmamızdır hocam. Büyüklerimiz uzun yıllar önce bu iletişimi kurmuş, bu konuda belirli bir tecrübe edinmiştir. Hasta birinin şifasına kavuşmasının temel yolu doğanın dilini bilmesinden geçer. Eğer bilmiyorsa iyileşmesi zaman alır. Doğanın dilini anlamının ve sana yardımcı olmasının yolu onunla iletişime geçmekten geçer. Büyüklerimiz yılın belirli zamanlarında doğa ile kucaklaşmaya çıkarlar. Doğanın verdiği mesajı toprağın üzerinde biten bir çiğdemle, açılmış bir köstebek yuvası ilemeyve veren ağacın meyvesinden, uçan kuşun cinsinden alırlar. Doğa ile iletişimi sıkı tutmuştur büyüklerimiz.”(A.A. 47 Erkek, Evli,YÖ,Acısu, Nisan 2012)

Acısu köyünde halk hekimliği uygulamaları kapsamında Görüşmecilerin aktarmış olduğu halk eczacılığına ait uygulamalar şunlardır:

Romatizmal hastalıklarda, eğer mevsim yaz ise ekseriyetle ısırgan otu toplanarak romatizmalı alana sarıldığından bahsetmişlerdir:

“Nisan başı gibi ısırgan bahçenin tarlanın köşelerinde çıkmaya başlar. Yağmurları yedikçe daha güre çıkar. Isırganın üst dalları ele çorap geçirilerek toplanır. Daha sonradaladıkça yani ısırdıkça o bölgeyi kabartır. Bir süre dalmasına izin verilir. Romatizma tedavisinde tercih edilen bir yöntemdir.” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

Arı sokmasında, “B y klerimiz arı sokulan yerin üzerine    d r n derlerdi. Ya da çamur varsa, yerden bir parça alınıp arının i nesi  ıkardılıktan sonra üzerine kalın bir tabaka şeklinde sürülürdü.” (H.B. 58, Erkek, Evli, İ , Acısu, Nisan 2012)

Ayak, bacak, bilek çıkıklarında ise koyunların kuyruk kapağının tedavi amacıyla kullanıldığı belirtilmiştir:

“El, ayak ve bilek çıkıklarında incinme ve burkulmalarda koyunununkuyruk kapa ıkullanılır. İncinen burkulan ya da çıkan bölge kuyruk kapağı ile sarılır.” (66, Erkek, Evli, Nisan 2012)

Ateşli hastalıklarda ise; bir görüşmeci taze kesilmiş koyunun sıcak derisine hastanın sarıldığından bahseder:

“Hocam, eskiden taze kesilmiş koyunun sıcak derisine hasta olan kişi sarılırdı. Derinin sa altıcı özelliği ile iyileşmesi için yapılırdı bu uygulama. Olumlu sonuçlarının olduğunu da belirtmek gerekir.” (M.K. 57, Erkek, Evli, Y , Acısu, Nisan 2012)

Ekmek ve ekmek hamuru,  i  et ani çarpmalarda vücutta oluşan şişli in indirilmesinde kullanılan bir tedavi yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Hocam başını bir yere çarpma sonucu oluşan şişliklerde, bir parça ekmeğin içi  i nenir hamur şekline getirilerek şişen yere kapatılır.  i  et de ekmek hamurunun yaptığı işi görür. Morarmayı acıyı şişli i sızıyı alır. Çocukken başımızı bir yere  arptı ımızda anam ağzında ekmeği  i ner alnıma yapıştırırdı.” (A.B. 38 Erkek, Evli, Y , Acısu, Mayıs 2012)

Kanama ve kesiklerde ise, tütün basıldığı belirtilmiştir:

“Kesiklerde kanın durması için önce tütün basılırdı. Tütünün mikrop kırıcı ve yaralı bölgeyi uyuşturucu özelliği bilindiğinden kesiklerde tütün yaraya doğrudan basıldığı gibi Ağzıdağıneyip yaralı bölgeye otacı dediğimiz kimseler tükürürdü. Üzeri sarılırdı.” (A.A. 47 Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

Bir görüşmeci ağızda, dudakta ve dilde yaralar uçukların tedavisinde bitkisel yöntemlerin tercih edildiğini belirtir:

“Ağızda çıkan uçğun, yaranın, körelmesi kararması için eskiden beri büyüklerimiz şap yalatırdı.2 günde iyileştirirdi. Ayrıca ağızdaki pamukçuk adı verilen yaraların iyileşmesi için de hocam, karadutun kendisi yadaşurubunu kullanırdık. İki günde karartırdı.”(A.A. 40, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012”)

Bir görüşmeci, ishal ve kabızlık tedavisinde Acısu köyündeki geleneksel uygulamaların tercih edildiğinden bahsetmiştir:

“İshal olan ve içi su gibi giden hasatalara zoal adını verdğimiz kızcık pelveri yedirilir. Şekersiz olur ve katıdır. Bundan 2-3 çorba kaşığı yer. Etkisini görür. Patates haşlandığını da söylemek gerekir. Közlenen patatesi kabuğunu soymadan hafif tuzlayıp yedirirlerki. İçini dutsun diye. İshal kadar kabız olmak da bir sorundur. Kabız olan kişiye pazı yedirilir. Bol bulgurlu pazı yemeği yapılır. Alttan hemen açırverir. Kuru kayısı ve su da etkilidir. Pazı yoksa semizotu (pürpürüm) madımak da aynı işlevi görür. Bu otlar bağırsak tembelliği yaptırmaz.” (M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

Bir başka görüşmeci de, kirpi etinin Mayasırı tedavi edici özelliğinin olduğundan bahsetmiştir.

“Oğlum, Kirpinin mayasırı tedavi ettiğini büyüklerimizden öğrendik. Mayasır olup kirpi eti yiyenlerden biriyim. Yaşım 68.Kendimi bildim bileli büyüklerimiz mayasır olduğunuzda bir kirpi bulun yiye derlerdi. Bıçak gibi kesiyor mayasırı. Kirpi dikenli bir canlı. Etini nasıl yiyorsunuz dicen biliyorum. Büyüklerimizin tecrübeleri bize miras kaldı diye boşuna demeyiz. Acısu köyünün her köşesi toprağının her karışı bir tecrübeyi muhafaza eder. Kirpiyi bulduktan sonra su dolu leğenin içine koyacaksınız.Eline de bıçağı alacaksınız.Bir süre sonra kirpi su sebebiyle burnunu çıkardığında kafasını kescen.Tavuk gibi yolcan.Eti tavuk etinden daha lezzetlidir.mayasırlı hastaya şifa olsun diyeyedircen.” (G.D. 68, Kadın, Dul,İÖ,Acısu, Nisan 2012)

Bir görüşmeci sarımsağın acı suyunun pek çok yarayı kaşıntılı deri döküntülü egzamalara iyi geldiğini söylemiştir:

“Hocam, eskiden beri saçkıran dediğimiz saçta ve sakalda daha sık karşılaşılan, deride çıkan kaşıntılı yaraların iyileşmesi için kaşıntılı bölgeye 2-3 diş sarımsak sürülür. Sarımsağın acı suyunun antiseptik mikrop kırıcı özelliğe sahip olduğu düşünülür. Sürüldüğü alanı önce yakar sonra kaşındırır. Birkaç gün bu küre devam edilir. Ve kaşıntıda azalma, yarada kabuk bağlama durumu başlar.” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

Saçkıran sebebiyle saç dökülen kişilerin sarımsakla tedavi edildikten sonra saçlarının yeniden çıkmaya başladığını görüşmeciler dile getirmiştir.

Bir görüşmeci de, pişmiş soğanın burkulma incinme ve iltihaplı yaraların tedavisinde kullanıldığından bahsetmiştir:

“Derideki ağrılı itihapların patlaması için de soğan haşlanarak o bölgeye konulur. Soğanın cücüğü, deri altındaki iltihabı çektiği ve patlattığı düşünülür. Genelde de olumlu sonuçlanır.” (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Haziran 2012)

Aynı görüşmeci Sivrisinek ve böcek sokmalarında ise üzümden faydalanabildiği dile getirilmiştir:

“Mevsim yaz ise “koruk üzüm tanesi koparılarak ısırılan bölgeye sürülür. Üzümlün ekşi ve keskin suyu kaşıntıyı anında keser. Eğer kışın olursa üzüm sirkesi pamukla sürülür.” (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Haziran 2012)

Başka bir görüşmeci,

“Mayasıl gibi durumlarda taze asma yaprağı, dut yaprağı ya da incir yaprağı mayasılı bölgeye konur. İltihabı kaşıntıyı çektiğine oluşan memeyi ve içindeki kan pıhtısını yumuşatıp indirdiğine inanılır.” (İ.D. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012)

Haziran ayında Acısu köyünde konuk olduğum ev sahibi kiraz ikram ederken, kirazın faydalarını da anlatmıştı. Kirazın özellikle şifa ve böbrek idrar yolları üzerinde tedavi amacıyla kullanıldığını işaret etmiştir:

“Hocam, Böbrekte kum taş olmaması için şuan yediğiniz kirazı haziran ayında bol bol yemeniz gerekir. İdrarı berraklaştırır. Böbreği yeniler. Böbrek hastası olmamak için kiraz yeriz. Böbrek ağrısı çekiyorsak ne yapacağız. O zaman da ağrısını dindirmek, böbrekten kum atmak amacıyla yazdan kurutmuş olduğumuz kiraz sapı, mısır püskülünü kaynatıp içeriz. Tokatın kirazı meşhurdur. Suyu da kireçlidir. Kirazla bu dengeyi iyi sağlamak bizim elimizdedir. Bu karışım böbrekleri süzer. Yazın da bol bol karpuz yeriz. Böbreğin dostudur. Büyüklerimiz kirazı bol yiyin derlerdi. Kiraz yiyince idrarı çok gelir insanın. Kışın da sapını kaynatıp içeriz. İdrar yollarında mesane iltihabına karşı kirazın sapı iyidir” (H.B. 58, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Haziran 2012) .

Aynı görüşmeci kirazın çekirdeğinin de bağırsak kurdunu döktüğünden bahsetmiştir.

“Hocam çekirdeğini yutarak yiyin kirazın. Vişnenin de öyle. Her iki meyvenin çekirdeği bağırsakları sıyırır. Kurt solucan ne varsa temizler. Vişnenin çekirdeği kurtları öldürür derdi büyüklerimiz. Acısuda kiraz ve vişne çekirdeği ile yenir. Dersem abartı olmaz. Kiraz ve vişne çekirdeği Bağırsak tembelliğini alır” (H.B. 58, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Haziran 2012) .

Bir görüşmeci, ev yapımı gül suyunun korku, çarpıntı gibi durumlarda içirildiğini dile getirmiştir:

“Korkma ve dil tutulma gibi durumlarda ise “gül suyu kullanılır. Çiçeğin özüdür. Bülbül gibi konuşsun diye gülün suyu verilir. Bülbülün en çok konuştuğu ve öttüğü çiçek güldür. Gülün bülbül ile olan ilişkisi hocam, şifa amacıyla acısuda uzun yıllardır kullanılır. Öyle ki, konuşmaya geç başlayan, kekeme olan konuşmasında tutukluk olanlara gül suyu içirilir. Bülbül gibi konuşsun diye. Korkma, endişe gibi aniden olan durumların vücutta kalıcı etki bırakmaması için gül suyu içirilir.” (S.C. 45 Kadın Evli, İÖ, Acısu, Haziran 2012)

Bir görüşmeci de, gül suyunun yapımını ve işlevini tarif etmiştir:

“Yazın bahçede açan güllerden toplarız. Yediveren dediğimiz güzel kokulu güller vardır. Gül suyunu ondan yaparız. Büyük şişelere gül yapraklarını doldurur, üzerine su ilave ederiz. Bir parça da limon tuzu ekler güneş alacak yere koyarız. 15 gün içinde gülün o pembe rengi ve kokusu suya geçer. Aromasını bozmaması için, Gül yapraklarını alırlar. Gül suyunu Serin yerde saklarız. Çocuklar ya da hamile kadınlar korktuğunda bir çay bardağı gül suyunu şekerli ya da sade veririz. Doğumlarda da ebelerimiz doğumun kolay olması için gül ile mahlepin yağını karıştırıp doğum bölgesine sürerler.” (M.A. 42 Kadın, Evli, Lise, Acısu, Mayıs 2012)

Alerjik Durumlarda, vücutta çıkan kırmızı kaşıntılar için de, evdeki bakır taslardan biri ısıtılmaktadır. Çok sıcak olmayacak şekilde kırmızı noktaların bulunduğu yere atlet üzerinden çıplak tene değmeden üzerinde gezdirilmektedir. Bu işleme Acısu köyünde, **bakır basması** adı verilmektedir. Bakır basması yapılırken, “Benim elim değil Ciciş Anamızın eli”, denilmektedir.

Bir başka görüşmeci baş ağrısını aldığı için kınanın şifa verici özelliğinden bahseder.

“Başımızın gözümüzün, dişimizin ağrısını çekmesi için kına karıp başımıza yakarık”(H.E. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Eylül 2012).

Acısu köyünde bir başka halk hekimliği uygulaması ise, Göbek düşmesidir.

“Yüksekçe bir yerden atlama, ağır bir şey kaldırma ya da yolda yürürken ayağının boşluğa gelmesi sonucu göbek düşer. Sirtüstü yatırılarak göbek deliğine işaret parmağı yerleştirilir hafifçe bastırılır. Göbek yerindeyse pıt pıt şekilde atar. Eğer yerinde değilse “göbek düştü” denilerek, yerine getirilmesi için işaret parmağı göbek deliğine sokulur. Saat yönünde yatan kişinin etrafında dönülür. Göbek deliği iyice büklüm büklüm hale geldiğinde biraz beklenir ve yavaşta parmak çıkarılır. Bir süre yatıp dinlenmesi sağlanır”(N.K. 52,Kadın, Evli,İÖ, Acısu, Ağustos 2012).

12.3.2. Halk Baytarlığı

Çobanoğlu (2009), halk baytarlığının Türk halkbilimi çalışmaları kadrosu içerisinde ülkemizde en az durulan ve çalışılan halk bilimi alanlarından biri olduğunu belirtir. Mezralar, köyler ve nahiyeler ve kasabalarda geleneksel halk veterinerliğinin yaygın uygulama alanı olduğuna işaret eder. Modern veterinerlik uygulamalarının ülkemize gelip yaygınlaşmasıyla birlikte geleneksel uygulamaların süratle yerini daha işlevsel olan yeni uygulamalara bıraktığından bahsetse de, günümüzde de Türk halk kültüründe halk veterinerliği ile ilgili inanış ve uygulamaların da devam ettiğinin altını çizer (s.1065).

Acısu köyünde tespit edilen Halk baytarlığına ait uygulamaların büyük çoğunluğu çobanların tecrübelerine dayanmaktadır. Alan araştırması sırasında özellikle halk veterinerliği konusunda görüşme yapılacak görüşmeciler belirlenirken, hayvan sahibi olan çobanlık yapmış kimseler özellikle tercih edilmiştir. Alandan elde edilen veriler halk baytarlığının tanımını ve baytarının kimliğini belirlenmesinde etkili olmuştur. Halk baytarlığı için aslında, çoban deneyimlerinin halk bilgisine dönüşmüş halidir diyebiliriz. Halk baytarı olarak anılan kişi de çobanın kendisidir. Çoban deneyimlerinin nesilden nesile uygulamalı olarak aktarılma ve yeniden tecrübe edilme durumudur.

Bu bağlamda geçmişte çobanlık yapmış bir görüşmecinin tespitleri dikkate değerdir:

“Hocam, çoban deyip geçmemek lazım. Çobana sürü emanet edilirken, sürünün canını emanet edersin. Sadece canavara karşı korumazsın, sağlığını da korumakla gerektiğinde müdahale etmekle mükellefsindir. Nerede hangi otun bittiğini bilirsin. Hayvanın nerede yayılması gerektiğini, hangi otları yemesi hangileri yememesi gerektiğini iyi bilmen gerekir. Çoban demek dağda bayırda biten otları bilen, zehirli olanı ayırt edebilen nebatat bilimci titizliğine sahip olan demektir. Davarın ya da büyük başın yayıldıktan sonra hangi tarafına yatması gerektiğini dahibilirsin. En ideal halk baytarı köylerde biz çobanlardır hocam. Otacı insanın, çoban ise hayvanların doktorudur. Dağın başında hayvan rahatsızlandı, yayılırken zehirli bir ot yediğinde önce durgunlaşır sonra hızla karınları şişer. Bu noktada Çobanın algısı açık olmalıdır. Her açıdan sürüye hâkim olmaktır çobanlık. Ne kadar erken müdahaleyi yaparsa hayvanın hayatını kurtarır. Koyunun zehirlendiğini fark eden çobanın ilk işi, koyunun kulağına çakı ile kesik atarak pis kanın vücuttan atılmasını hayvanın rahatlamasını sağlamak olur. Genelde işe yarayan bir çözümdür. Bu sayede pek çok küçükbaşın hayatı kurtulmuştur” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012).

Acısu köyünde çobanlık yapmış bir başka görüşmeci ise; “ishal olan hayvana şekerli su içirilir” (B.K. 64,Erkek, Evli, YÖ, Zile, Eylül 2012).

12.4.Nazar

Önemli bir halk kültürü ve halk inancı unsuru olan Nazar, etrafında oluşan işlem ve yöntemler de, Halk hekimliği kavramı içine girmektedir. Sadece doğum sonrası değil Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde nazar, büyük bir tehlike olarak algılanmaktadır. Türk halk kültüründe Nazarın etki alanı, insanlarla sınırlı değildir. Nazarın etki alanı hayvanları hatta eşyaları, bağ bahçe ağaç gibi pek çok unsuru kapsamaktadır. Nazar çok önemli bir halk inancıdır. Nazar etrafında oluşmuş uygulamalar da beraberinde halk bilgisini ve halk kültürünü temsil etmektedir.

Acısu köyünde nazardan sakınmanın en ideal yolu köyde nazarı değen insanların “bakışlarından sakınmak” üzerine kurulmuştur. Görüşmeciler, çakır gözlü kimselerle diyaloga ve tartışmaya girilmemesine dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Acısu köyünde, Nazarın çakır gözlülerin bakışından kaynaklandığına inanılmaktadır.

“Hocam çakır gözlülerin bakışlarının öldürücü güçte olduğuna inanırız. O tür insanlara Gök gözlü ve Kenafir gözlü de deriz. Baktığı yeri kuruttuğuna çatlattığına inanırız. Bu sebeple bu tür insanlarla aynı ortamda bulunmamaya tartışmaya girmemeye dikkat ederiz.”(İ.Ç. 50, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Şubat 2013)

Benzer ifadeleri bir başka görüşmeci daha dile getirmiştir:

“Büyüklerimiz çakır gözlülerle tartışmaya girmeyin. Onların gözlerine bakarak konuşmayın şeklinde telkin ederlerdi. Baktığı yeri gurutur sıracalı yapar, sözü de bakışı da saracalıdır onların denirdi.” (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013)

Benzer bir tespiti Boratav da yapar. “Açık, çiy mavi gözlerde nazar gücü olduğu sanılır” (Boratav, 1973: 126).

Sedat Veyis Örnek;

“Nazar inancının temelinde ‘haset’ ve ‘çekememezlik’ duygusu yatar. Elden geldiğinde bu iki kötü duyguyu uyandıracak davranışlardan sakınılması gerekir” (Örnek, 1977:168).

Boratav ise, nazarın kaynağı olarak, kıskançlık duygusu işaret eder: *“Kıskançlık duygusunun nazara yol açacağı inancı da yaygındır” (Boratav, 1973:126).*

Bir görüşmeci de, nazarın kaynağı olarak iki gözden bahseder:

“İyi göz vardır. Bir de kötü göz. İyi göz hayra bakar. İmrenerek bakar. Benim de olsa diyerek bakar. Kötü göz ise hasetle bakar. Kıskanır. Neden bende de yok diye bakar. Bir insan neyi içinden geçirirse o şekilde de bakar.” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Mart 2013)

Boratav (1973), nazara karşı savunmasız olanların başında çocuklar, özellikle yeni doğmuş olan çocukların ilk sırada yer aldığından bahseder:

“Nazara uğramaya en elverişli kimseler çocuklarla, güzellikleri hünerleri, herkesin hayranlığını uyandırmış kişilerdir. Çünkü çocuklar zayıf mahlûklardır. Çabuk etkilenebilirler. Güzeller, hünerliler, mutlular da insanların kıskançlık duygularını kamçılar. Bu kötü duygular göz yolu ile hedefi etkiler ve sakatlar” (s.126).

Köyde yeni doğum yapan anneler, onların çocukları, yeni ev ve araç alanlar, yeni başlangıçlar yapanlar, evine yeni eşya alanlar daha temkinli oldukları belirtilmiştir.

“Yeniye bek musallat olur bu baba çıkasica. O yüzden yeninin yanında eskü küskü bir şeyi bulundurmak gerekür. En çok bebeler etkilenür. Bebeye kırkı çıkana kadar dışarı çıkarmamak gerektiği gibi, acer (yeni) ve temüz bir şey giydirmemek lazımdır. Bebeyi severken de ‘anam çirküne bak heyri çirküne’ diye sevmek gerekür. Kötü bakışı kötü sözle savuşturmak denür buna. Böyüklerimiz bebenizi bek sevmeyin derlerdi. Anasının bebeye nazarı bek değer. Hatta öldürücü olur. Doğum yapmış bir kadın anam ne güzel bebe doğurmuşum, bu bebe benim mü gibisünden laflar ederse, bebeyi hem gözüyle hem de diliyle yer. Bu yüzden bebeye gaynanaşı bakardı bazen. Bebeye ziyaretçilerin nazarı değmesün diye de nazarlık dışında Bebenin üzerine südüklülediği, südüklü bir giysi gurutulup o giydirilir. Gucağına alan geri bıraksın diye. Bebe görmeye gelenlerin ‘Falancanın bebesi de südük içinde yatıyor’ desinler diye yaparız. Yoksa bebeyi çatlatırlar.” (E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Şubat, 2013)

Görüşmeciler, Acısu köyünde, kirli ve bakımsız olmanın insanı nazardan koruduğunu belirtmişlerdir.

“Büyüklerimiz, kirin ve bakımsız olmanın insanı pek çok şeyden koruduğunu söylerlerdi. Yeni doğum yapan anneler de bu söze istinaden çocuklarını isteyerek kirli pis giydirip yırtık pırtık bakımsız elbiselerle gezdirmeyi nazara karşı çare olarak görmektedir. Kirlilik Acısu köyünde en önemli nazarlıklardan biridir. Bir Acıslu için üzerindeki kirli giysi en etkili nazarlıktır” (G.D. 68,Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Şubat 2013).

Acısu köyünde bir görüşmeci nazarın kapsamını, çıkış noktasını, büyüklerinden kendisine aktarılan bilgiler doğrultusunda açıklamıştır:

“Hocam, nazarın kaynağı insandır. İnsandan insana nazar; eşya, hayvan, mal mülk, güzellik, bağ bahçe gibi pek çok aracı unsur üzerinden değer. Hayvan, ağaç, eşyanın insana nazarı değmese de, nazar için uygun ortamı hazırlarlar. Kenafır gözlü birinin bakışlarına adres olurlar. Nazara davetiye çıkartır. Nazar bu aracı unsurlar üzerinden değer. Mesela Adamın geniş sürüleri vardır ya da verimli meyve bahçeleri. Kenafır gözlü dediğimiz birisi fena bakışını o adamı düşünerek Meyve ağacına yöneltip ağacı tarumar edebilir. Ya da uğurunu kesebilir. Kısmetini nasibini kapatabilir. Nazarı tehlikeli yapan da muhatabına doğrudan değil dolaylı şekilde zarar vermesidir. Can alıcı noktasından vurur hep bu zararlı bakışlar. Bu sebeple, ‘nazarlık gibi bir hayat yaşayın’ der büyüklerimiz. İnsanların bakışlarını üzerinize çekecek bir hayat nazarlı bir hayat olur. Özellikle de hocam nazarı; İyi, güzel, yeni parlak miktar olarak çok olan şeyler çeker. Yeni doğmuş çocuk nazarlı bakışlara en ideal adrestir. Meyvesi bol ağaçlar da öyle. Bu sebeple Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde nazarı etkisiz kılacak çözümler nazarlık olarak başvurulmaktadır. En güzel nazarlık, sırlamaktır. Bilinmeyen göz önünde olmayan dile düşmeyen şeylere nazar uğramaz.” (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Benzer bir tespiti de Boratav (1973) çalışmasında dile getirirken, nazara uğramanın, sadece insanlara özgü bir olay olmadığının altını çizmiştir:

“Mal, mülk, hayvanlar (özellikle at, inek gibi büyük baş hayvanlar) çeşitli eşyalar, (özellikle kolay kırılabilir bozulabilecek şeyler) evler de nazara uğrayabilir. Durup dururken hastalanan sakatlanan at, südü azalıveren inek, bereketli beklendiği halde kıt elde edilen yıllık mahsul için de “nazara geldi” , “nazara uğradı” yargısı verildiği ortadadır” (s.126).

Acısu köyünde, nazarın çarpıcı etkilerinden korunmak için birçok çareye başvurduklarını belirtmişlerdir. Sadece insanı ve eşyayı değil hayvanları da yeni doğmuş yavrularını da tarla tapan mahsullerini de nazarın zararın korumak için çarelere başvurduklarını belirtmişlerdir.

Nazarın en çok dediği kesimi yeni doğmuş bebekler ve köydeki hayvanlar oluşturmaktadır.

*“Özellikle yeni doğmuş buzağılar, kuzular ile doğuracak hayvanlara nazarlık takılır. Çift sürülürken kullanılan öküzlere iğde dalından boncuklu nazarlık boyunlarına takılırdı. Öküze bir şey olursa işler yarıda kalır eksiden böyle düşünülürdü. Bazı kişilerin gözleri insanı geçtik, hayvanı çatlatır. Ağacı, bitkiyi kurutur. **Kenafir gözlü** derler öylelerine. Baktığı yerin betini bereketini alır. Böyle adamların yanına gidilirken, eski küskü şeyler giyin derlerdi büyüklerimiz. Üzerinizdeki ağırlığı eski elbise alır denirdi. Bakışı güçlü insanların yanından gelince bu elbiseler dışarda çıkarılır ve yakılırdı. Eve konmazdı.” (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)*

Ateşin nazarın kovulması konusunda sağaltıcı görevde olduğu görülmektedir.

Acısu, köyünde tespit edilen ve nazarlık olarak kullanılan unsurlar omuza dikilmek, boyuna asılmak, beşiğe takılmak, kapı üstü veya eşiğe konulmak, sırık ya da sopaya sokulmak suretiyle kullanıldığı görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Acısu köyünde en etkili nazarlıklardan biri de iğde dalıdır. Görüşmeciler, nazarlık olarak iğde ağacının dalını kullandıklarını. İğde dalının nazarın etkisini kırdığına inandıklarını belirtmişlerdir:

Özellikle bahçesi olan, meyveli ağaçları olan tarlası olan hayvanları olanlar iğde ağacının dallarını nazarlık olarak kullandıklarını belirtmişlerdir.

Bir görüşmeci, iğde dalının nazar üzerindeki etkisi köyde yaşanmış bir olay ile anlatılır:

“Yaşlılarımız anlatır. İğde dalının çakur gözlülerin bakışına karşı zırh olduğuna ilişkin bir olayı anlatırlar. Garşıdan bir atlı geliyormuş. Çakur gözlü bir adam varmış. Bu adamın bakışı herkesi hasta edermiş. Gözü göz değilmiş derler. Bir gün atın üstünde biri gelirken, Bu adamı nasıl devircem eyce bakın demiş yanındakilere. Adama öyle bakmış ki at 3 kez tökeşlemiş ama devrilmemiş. Bakmaya devam etmiş ama bakışı

yetmemiş. Çünkü adamın elinde iğde dalından bir değnek varmış. Hem adamı hem de atı korumuş. Bu iğde bu kadar tesirli der büyüklerimiz hocam.” (M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Mayıs 2013)

İğde dalının geniş bir kullanım alanı vardır. Çakır gözlülere karşı iğde dalı en etkili nazar kırıcı olarak kullanılmaktadır. Hayvanları olanlar için hastalıktan ve kurttan sonraki en büyük tehlike nazardır. Hayvanların boyunlarına mavi boncukla birlikte iğde dalının parçaları kolye şeklinde asılır. Hastalanmaması, südünün kesilmemesi, döl tutması, ölü doğum yapmaması için iğde ağacı mavi boncukla birlikte bir ipe dizilir.

Görüşmeciler, Nazarın ağacı kuruttuğunu dile getirmişlerdir. Özellikle de mahsule nazar değmemesi için tarla kenarına, meyve bahçelerine ağaçların diplerine; “görülecek yere” iğne dalı konulur...

“Çakır gözlülerin bakışı meyveli ağacı kurutur derler. O yüzden onun bakışını etkisiz kılmak için iğde ağacının dalları görünür yerlere konulur.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Bir görüşmeci, Acısu köyünde iğde dalının nazarlık olarak kullanım alanının yaygınlığından bahsetmiştir. En yaygın kullanım alanlarından biri de çocuklar için nazarlık olarak kullanılmasıdır:

“İğde dalını yeni doğan bebenin sırtına nazarlık olarak takarız. Yatağının bir köşesine, yastığının kenarına firkete ile iliştiririz. Büyüklerimiz, iğde dalının kem gözü kıldığını söylerlerdi. Bebenin çatlamaması için, Beşiklerde iğde dalı ve Davun ağacı mutlaka olur. Nazarı etkisiz kılar.” (T.C. 62, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Acısu köyünde iğde dalı dışında nazarlık olarak davun ağacının da kullanıldığını belirtmişlerdir:

“İğde dalı gibi, Davun ağacı da (çitlembik) nazara etkilidir. Davun ağacından bir parça çocuğun omzuna veya yatağının/yastığının köşesine firkete ile tutturulmak suretiyle çocuk nazara karşı korunmuş olur.” (Y.D. 70, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

İğde dalının kullanım alanlarından biri de ahırdaki hayvanlardır. Hayvancılıkla uğraşan, hayvanları olanlar ineklerinin boyunlarına mavi boncuk ve iğde dalından oluşan boyunluklar astıklarını belirtmişlerdir. Benzer durum at için de geçerlidir.

“İneğin sütü kesilmesin, hayvan nazardan çatlamasın diye, ineğin boynuna iğdeli mavi boncuklu gerdanlık asarız. Yeni doğan buzağıyı 40 gün kimseye göstermeyiz. Ahırdan çıkarmayız. Koç ve boğalar için de benzer uygulama yapılır. Nazarın kaynağı insandır hocam. Bir bakışıyla hayvanı çatlattır. Bunu bilen büyüklerimiz iğde dalını hayvanın üzerinde, aynayı ise ahırda, ahırın girişinde bulundurun demişlerdir. Gök gözlü, kenafır gözlü biri ahıra girdiğinde bakışını önce kendine yöneltsin kendi başını yesin derlerdi. Aynı uygulama at ve koyunlar, için de geçerlidir. Eskiden at çoktu köyde. Büyüklerimizin anlattığına göre, atların kırbaçları iğde dalından yapılmış, Boyunlarında da iğde dalından gerdanlık bulunurmuş.” (H.B. 58, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2013)

Acısu köyünde nazarlık olarak kullanılan bir başka unsur da, **yumurta kabuğudur.**

“Yumurtanın tepesi delinir. İçi boşaltıldıktan sonra bir sopanın ucuna geçirilir. Ve herkesin göreceği yere takılır. Genelde sebze bahçelerinde, çiçek saksılarında, bostanlarda sıkça kullanılır.” (M.A. 42,Kadın, Evli, Lise, Acısu, Mayıs 2013)

Görüşmeciler, Acısu köyünde sadece insanları değil aynı zamanda yaşanan mekânları da nazara karşı korumak amacıyla evlerin girişlerine At nalı çaktıklarını ya da koçboynuzları astıklarını belirtmişlerdir.

Boratav (1973), Anadolu’da nazarlık olarak kullanılan unsurlardan bahseder.

“En basit yapıpı takılması en kolay nazarlıklar; ufak bir şap parçası, çitlembik ağacının kabuğu, yeşil kahve danesi, kurt dişi, küçücük kaplumbağa yavrusunun veya deniz hayvanlarının kabuklarıdır” (s.127) .

Acısu köyünde de nazarı uzak tuttuğuna inanılan nazarlık işleviyle kullanılan maddeler şunlardır:

“Bizim Acısu’da büyüklerimizin nazarı savuşturmak için kullandıkları nazarlıkları biz de kullanmaktayız. Nazarlıklar olarak, Yılanın gömleği (değiştirdiği deri), kemiği, Kurdun dişi, aşık kemiği ya da büzüğü (kurdun büzüğü çıkarılıp kurutulur ve yastık altında evin bir köşesinde saklanır), kesilmiş madeni para, kendiliğinden delikli taş, Davun ağacından yapılmış ortası delik boncuklar, tosbağa tersi, it tersi.” (M.A. 42,Kadın, Evli, Lise, Acısu, Mayıs 2013)

Acısu köyünde Nazarlık kadar etkili bir diğer unsur ise, **tütsülerdir.**

Görüşmeciler tarafından, Acısu köyünde nazar için kullanılan tütsüler arasında ilk sırada **“üzerlik otunun”** yer aldığı belirtilmiştir:

“Yazın toplanan ve kurutulan üzerlik tohumları ateşe atılır. Çatır çatır yanmaya başlar. Nazar değmiş ya da nazardan korunmak istenen kimseye üzerliğin dumanı koklatılır. Üzerlik daha çok bizde, mekânın nazardan arındırılması için kullanılır. Evi nazardan arındırmak için evin ocağında “üzerlik yakılır. Yanan üzerliğin çıkardığı dumanla evin havası rahatlamış olur.”(G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Acısu köyünde, üzerlik kadar etkili olan bir diğer tütsü çeşidinin de **kaya tuzu** olduğu belirtilmiştir:

“Ev için uygulanır daha çok. Yanan ocağın üzerine bir tutam kaya tuzu atılır. Çatır çatır tuzun yanmaya başlar. Onun ses çıkartarak yanışının evdeki nazarı, kötü havayı aldığına, kişiyi rahatlattığına inanılır.” (Y.D. 70, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Bazen de yanan ocağın üzerine bir kaşık **tereyağı** ya da **iç yağı** atıldığı dile getirilmiştir:

“Bir kaşık tereyağın veya iç yağ cazırtılı şekilde yanarken, oluşan kokunun evin içini rahatlattığına inanılır. Evin uğurunu açmak bereketini korumak için yeni evin ocağına yağ atılır bizde. Bu uygulama Perşembe akşamları köydeki evlerde hep yapılır.” (E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Mayıs, 2013)

Acısu köyünde nazar için uygulanan bir diğer tütsü çeşidi de **“kurumuş leylek pisliğidir”**.

“Leylek yuvasından alınır. Ateş küreğinin içinde yakılır. Ve kürek evde gezdirilir. Onun kokusunun evi ve kişiyi rahatlattığına inanılır. Nazardan dolayı rahatsızlanmış olan kişilere bu tütsü koklatılır. Nazar konusunda gerçekten etkilidir.” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

“Hocam bu nazar denen illet, yalnızca insana zarar vermez, ağsız dilsiz canlılara da eve de zarar verir. Eve dükkâna nazar uğraması en kötüsüdür. Ev ocaktır, evin bereketsiz kalması huzurunun alınması demektir. Nazara karşı ev efsunlanır. Ocağın üzerine iri duzdan (kaya tuzundan) atılır. Çatır çatır yanmaya başlar. Onun çatırdısı evden nazarın çıktığını düşündürür. Tuzla birlikte üzerlik otunu da yakarız, onu bir kabin içine ya da ateş küreğine alıp evin odalarını gezeriz. Evi tütsüleriz. Mutfakta bardak tabak cam eşya türü bir şey yere düşüp kırıldığında üzülmeyiz. Aksine sevinir ev rahatladı. İyi oldu. Nazar çıktı deriz. Eğer o bardak tabak kırılmasını iyeye yorarız. Özellikle bakışı keskin insanların evde bir şeyler kırılırsa, daha çok memnun olunur. Tabak yerine demek ki biz çatlayacaktık derler. Ardından mümkün mertebe eve gelmemesine dikkat edilir.” (H.D. 40, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Acısu köyünde Nazar değen veya üzerinde bakış olduğuna inanılan kimselere yapılan bir diğer uygulama ise **çövdürmektir**. Çişin nazarı sağalttığına inanılır:

“Hocam, Erkek çocuğu bir tasa işetilir ve üzerine su konur. Banyodan önce üzerinde ağırlık yani nazar olan, nazara uğramış olan bunu başından aşağı döker. Vücudunu ovar. Daha sonra yıkanır. Üzerindeki ağırlığı aldığı düşünülür. Bu uygulama, yer mühürlendikten sonra mühürlü bir alandan geçtiğine inanılan kimselere yapılır” (E.D. 75, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Mayıs, 2013).

Buna benzer bir başka uygulama da çocuğun ilk kakası ile ilgilidir. Bir görüşmeci eski bir uygulama olan çocuğun ilk kakasının saklanma amaçlarından bahsetmiştir:

“Çocuğun ilk kakası anası ve çocuk için önemlidir. İlk kakası iki amaçla alınıp saklanır. İlki nazar içindir. Giriş kapısının ya da yatak odasında yatağın altına konur. İçeriye giren çıkan kötü bakışlı kişilerin üzerindeki nazarı alması için. Diğer kullanım amacı ise, çocuğun ileride yüzünde vücudunda çıkacak olan yaralar döküntülü yaraların geçmesi için saklanır. Yaralı bölgeye, suda yumuşatılmış kaka sürülür. Ve o yarayı iyi eder. Benzer uygulamayı annenin yüzünde çıkan şimdi doğum lekesi denen lekelerin giderilmesinde kullanılır. Bu saydıklarım Çok eski bir uygulamalardır. Ben kendi hamileliğimde de bunları yaptım. Kızlarım doğum yaptı onlar da uyguladık.” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Kurşun Dökme, nazar’a bağlı olarak gelişmiş olan önemli halk hekimliği uygulamalarından biridir. Görüşmeciler Acısu köyünde kurşun dökme işinin geçmişte otacılar tarafından yapıldığından bahsetmişlerdir:

Annesi otacılık yapmış olan bir görüşmeci, annesinden öğrendiği kurşun dökme işlemini kurşunun ne zaman hangi durumlarda ve nasıl döküldüğünü detaylıca anlatmıştır:

“Kurşun ocakta demir bir kepçe içinde eritilir. Eriyen kurşun dökülmeden önce bir tepsinin içinde çuvaldız, soğan ve su dolu bir tas bulunur. Kurşun dökülecek kişinin üzeri bir örtü ile örtülür. Eriyen kurşun çarşaf üzerinden su dolu tasın içine boşaltılır. Kızgın kurşun suya atılınca ‘pat’ diye güçlü bir ses çıkarır. Kurşun ne kadar sıçrarsa nazarın o derece yoğun olduğu yorumu yapılır. Suyun içindeki kurşun parçalarına bakılarak ‘dillere bak dillere, it gözlülere bak, gözleri çıkasıcılar. Diken gibi dillere bak hele, Dilleri tutulasıcılar’ şeklinde kurşun döken kişi yorum yapar. Kurşun tekrar eritilir. Suyu atılır. İlk seferde Kapalı olan kurşun ikincide biraz daha açılır. Böylelikle nazarın yavaş yavaş çıktığı, kurşun açıldıkça kişinin de içinin açıldığı üzerindeki ağırlığın gittiğine inanılır. Üçüncü kez eritilip tekrar suya atıldığında kurşun tamamen açılmış olur. Üzerindeki gözlerden nazar yorumu yapılır. Son bir işlem olarak da kurşun tekrar eritilir ve kapının önüne dökülür. Bu son işlem evin sağaltılması için yapılan bir işlemdir. İynin de kötününde eve eşik üzerinden girdiğine inanılmaktadır. Bunun önünü

kesmektir. Kapı önüne dökülen kurşundan genel bir yorum yapılır. Nazarın nerede değdiğine dair. Bir parçası dökülen kişiye verilir. Üzerinde taşıması için. Kurşunun suyu evin içine serpilir. Kurşun dökülen kişi yüzünü bu suyla yıkar. Ve kurşun dökme tamamlanmış olur. Kurşun dökerken benim değil büyük anamızın eli denir. Kurşun sadece nazar değen insanlara dökülmez, hayvanlara da dökülür. İnsandaki gibi benzer işlem yapılır. Kurşun ahırda dökülür.” (D.D. 53,Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Mayıs 2013)

Acısu köyünde en az nazar kadar önemli olan ve dikkat edilen bir diğer halk inancı kaynaklı halk hekimliği uygulaması da Uğrunu Kestmektir. Bu söz, Acısu köyünde “birisinin önünden geçmeyi” ifade etmektedir.

“Acısu da saygı ifadesi ve eylemi olarak kullanılır. Analar ve babaların evlatlarına öğretmekle yükümlü oldukları önemli bir husustur. “Uğrunu almak” da denir. Bu kurallara uymayanlar cemde cezalandırılır. Sitem parası kesilir. Uğrunu kesmenin çeşitli şekilleri vardır. “Köyde yaşça küçük olan kadın, önce büyük olan kadın ya da erkeğin geçmesi için bekler. Aynı kural erkek için de geçerlidir. Eğer bunu yapmazsa uğrunu kesmiş olur.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012)

Bir başka görüşmeci de, yola hizmet edenlerin de uğrunu kesmemek gerektiğini belirtir ve açıklamasına devam etmiştir:

“Acısu’da ve diğer Anşabacılı köylerde yola hizmet edenlerin (baba, bacı, sohu, eci) yaşı kaç olursa olsun uğru kesilmez. Ayrıca, sohu ve eciler, baba ve bacıların uğrunu kesmezler.” (İ.Ç. 50, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Şubat 2013)

Bir görüşmeci de, “uğrunu kesme” durumuna dikkat etmenin anadan kıza bir miras olarak kaldığını belirtmiştir:

“Anamın bana öğrettiği ilk şeydi uğrunu alma durumu. Anam hep tembih ederdi, siz de kadınsınız evlatlarınıza öğretin ben size öğrettim, Yetiştirdiğiniz çocuklar kimlerin uğrunu kesmeyeceklerini bilsinler. Ona göre köy içinde topluluk içinde davranırlar. Birinin uğrunu kızın ya da oğlun keserse anası babası öğretmemiş diye sizi borçlu çıkarırlar. Derdi. Bu sebeple evladı eğitmek anaya düşüyor. Hatta hiç unutmam, aynı yaştaki kadınlardan sırtında yükü olanların ve hamilelerin uğrunun kesilmeyeceğini köyde anamla yürürken önümüze çıkan hamile bir kadını göstererek ‘bekle ilk onlar geçsin sonra biz geçeriz uğrunu almayalım’ demişti.” (A.B. 33, Kadın, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013)

Bir başka görüşmeci de, köy yaşamının her alanında birbirinin uğrunu kesmemeye dikkat edilmesi gerektiğini belirterek; köyün geçim kaynakları ile meşgul kimselerin de uğrunun kesilmemesine de dikkat edildiğini söyler:

“Köyde büyükbaş veya küçükbaş hayvan sürüsü ile çobanın (güdücüsünün) uğru kesilmez. Bu kurala yola hizmet edenler de uymak zorundadır. Ayrıca, aynı yaştaki

erkeklerden sırtında yükü olanın uğru kesilmez.” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012)

Bir görüşmeci de, *“Gerek Acısu da gerekse diğer Anşabacı köylerde konumu ve yaşı ne olursa olsun hiç kimse cenaze olayının uğrunu kesemez.”*(İ.D. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Şubat 2013) ifadesini kullanır.

12.5. Halk Ölçü/Tartısı

Özkul Çobanoğlu (2009), halk ölçme ve tartma bilgisini; *“halk biliminin halkın yerel olarak kullandığı ve resmi standartların dışında kalan her türlü ölçme ve tartma ile ilgili bilgiler, işlemler teknikler ve bunlarla ilgili araç ve gereçleri derleyip değerlendiren alt dalı”*(s.1068) olarak tanımlar.

Çobanoğlu (2009) çalışmasında, Türk halk kültüründe günümüzde de yer yer uygulanmaya devam edilen yerel ve geleneksel ölçme ve tartma bilgisiyle ilgili örneklerden bahseder:

“Şinik, kile, karış (20cm),arşın, kulaç, urupla,(bir teneke) zira, endaze, okka, harar, çuval, adım (1m),evlek, dönüm (kırka kırk adım),boy, naylon, römork, yük, at veya eşek yükü, at arabası yükü, dirhem (1 kilodan az fazla),kara okka (bir buçuk kilo),balta sapı, çeki, bir yol, bir gıdım bir avuç, ölçek” verilebilir (s.1068).

Erman Artun (2015) ise, halk ölçü ve tartısını *“Halk Matematiği”* olarak tanımlamaktadır:

“Anadolu halkının günlük işlerinde, alışverişlerinde, her türlü değiştirme işlemlerinde vb.hesaplamayı gerektiren durumlarda kendi geliştirdikleri ölçü birimlerini kullanmalarına “halk matematiği” denilmektedir. Halk matematiğinde temel esas; halkın elinde bulunan kap kacak türünden objeleri ölçü birimi olarak kullanmasıdır” (s.199).

Halkın elinde bulunan kap kacak türünden objeler uzunluk, hacim, ağırlık, miktar ölçüsü olarak kullanılmaktadır. Acısu köyünde de, babadan atadan kalma ölçme ve tartma

metotları halen geçerliliğini korumakta olup; Anşabacılar köy yaşamında gelenekten gelen atadan miras olarak kalan ölçü ve tartı birimlerini kullanmaya devam etmektedirler.

Bir görüşmecenin ölçü birimlerini anlatırken kullanmış olduğu “*Anşabacılı demek geleneğine bağlı olan demektir. Atasından babasından, Veli Baba’sından Anşa Bacısı’ndan miras kalanı yaşamında yaşatan demektir.*” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) ifadesi dikkat çekicidir.

Bu ifade aynı zamanda, Acısu köyünde ve diğer Anşabacılı köylerde ölçü birimleri kullanırken, ölçüme Anşa Bacı’nın ya da Veli Baba’nın ismini zikrederek başlanılmasının da açıklamasıdır.

Bir görüşmeci köyde ölçümleri yaparken ekseriyetle ; “*Veli Babam niyetine, Anşa Bacımın eli, Veli Babamın eli, Ciciş Anamızın eli, Büyük Herifin eli*” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) şeklindeki ifadeler ile ölçüme başladığını belirtmiştir.

Alan araştırmalarımız sırasında Acısu köyünde kullanılan ölçü birimlerinin yanında, halkın diline yerleşen ve gündelik yaşamda da sıkça kullanılan“halk diline yerleşmişölçü birimlerine” de rastlanmıştır. Acısu köyünde, tespit edilen ağırlık ölçüleri kullanım alanlarına ve amaçlarına göre çeşitlilik göstermektedir. Adı geçen ölçü birimlerini de, ifade ediliş biçimlerine göre kendi içinde ağırlık, uzunluk, miktar olarak ayırmak mümkündür.

Acısu köyünde tespit edilen, halkın diline yerleşen ve halkın dilinde yaşayan ölçü birimlerine geçmeden önce belirtmek gerekir ki, Halk tarafından kullanılan ölçü ve tartı birimlerinin en temel özelliğini bu ölçülerin büyük bir kısmının resmi ölçü olarak kullanılmamış olması oluşturmaktadır.

Bu tespitlerimiz ışığında Acısu köyünde tespit edilen ve günümüzde de köy yaşamında kullanılmaya devam eden uzunluk, ağırlık, hacim ölçüleri şunlardır.

12.5.1. Uzunluk Ölçüleri

Acısu köyünde kullanılan uzunluk ölçülerinin başında **Karış** gelmektedir. Karış, kişiden kişiye farklılık gösterdiğinden bu ölçü birimi ile kesin ölçme yapılamasa da, Uzunluk ve ağırlık ölçüleri arasında yaygın olarak karış kullanıldığı görüşmeciler tarafından da dile getirilmiştir.

“Büyüklerimiz, ‘İnsanın elinin ölçüsü ile dilinin ölçüsü aynı olmalıdır’ derdi. Yapacağın iş için elinin ölçüsünü kullan ki yaptığını dilinle yıkma derlerdi. İnsan elinin ölçüsünü bilirse dili de elinin ölçüsü ile aynı olur/olmalı denirdi. Dilinin ölçüsünü eline göre ayarlamak denirdi. Ev yapılırken elbise kumaşı alınırken şimdi bile metre mezro olmasına karşın önce el ile bir karış alınır. İnsanın eli ölçüm yapılan yer ile temas eder. Daha sonra metre ile ölçüsü alınır” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012) .

Bir başka görüşmeci de, karış ile ölçü almanın Acısu köyünde eskiden beri var olan bir alışkanlık olduğunu karış ile ölçü almanın sadece ölçülen nesneyi değil insanı da davranışları açısından ölçülü olmaya yönelttiğini, özel bir işlevinin olduğundan bahsetmiştir:

“Eskiden mezura mı vardı? Cetvel mi vardı? Tabii ki yoktu. Hele de Acısu gibi dağın başında bir köyde. ‘İnsan, elinin ölçüsünü bilirse dilinin de belinin de ölçüsünü ayarını bilir’ derdi büyüklerimiz. ‘Bir iş yaparken önce elin değecek’ denir bizde. ‘Karış’ ifadesi bizim için önemlidir. ‘İnsan ne yaparsa eliyle yapar diliyle de yıkar’ derler. Önemli olan hocam, elinle yaptığını dilinle yıkmaman. Bu sebeple karış ile ölçü almak, gizli bir mesajı da barındırır. O mesaj da, ‘elinle ölçtüğün gibi dilinden çıkanda da ölçülü olmayı unutma’ anlamına da gelir.(C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012)

Başka bir görüşmeci da söze karışarak; “yaşamımızın temelinde ölçülü olmak var.” (A.A. 40, Erkek, Evli, Y.Ö, Acısu Eylül 2012) diyerek “karış almak / karış vermek” ifadesinden bahseder:

“Bizde karış almak/karış vermek diye bir ifade de vardır. Ölçülü davranmayı unutan insanlar için kullanılır. Acısu’da eski evler yıkılırken mutlak surette babanın rızası alınarak yıkılır. Önemli bir detaydır bizim için. Eski evin temelinin üzerine yapılır yeni evler. O sebeple evin temelini, toprağına babanın eli değmek zorundadır. Eliyle karışını açarak toprağına dokunur. Bu davranış babanın, onay vermesi anlamına gelir. Bu sembolik bir ölçümdür hocam. Bazen de, Bir baba /ata evladına çok kızdığında yüzüne bakarak karışını toprağına doğru açar. Buna karış verme deriz. En büyük ata intizarıdır. Verilen karışta geri alınmaz. Bu intizar ölçülü davranmayan kişiler için uygulanır. Bu kişiler için de atasının karışını almış kişi derler. Ölçülü davranmamış babası /atası karış vermiş anlamına gelir ki, düşkün kalmaktan daha kötü bir durumdur. Ana baba intizarı almak yaşamımızın her alanında önemlidir. Ölçülü davranmayı yaşamayı bize hatırlatır.

Onu ifade eder bizler için. Sadece eşya ölçü birimi değil davranış ve yaşamın da ölçü birimidir.” (A.A. 40, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012)
 Bir başka görüşmeci ise karış almayı;

“Dilinin ayarını elinin ayarı ile belirleme durumudur karış almak. Davranışların ve yaşadığın hayatın ayarındır” (D.Ç. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012) ifadesi ile tanımlar.

Katılımlı gözlem sırasında, bir ölçü birimi olarak Karış ile ilgili tespit edilenler ise şunlardır:

Bir görüşmeci, giysi üzerindeki motiflerin işlenme yerlerini, elini karış şekline getirerek tarif etmiştir:

“Bu motif, kumaşa göbekten iki karış yukarı çıkıldıktan sonra bir karış sağına işlenir. Yeri orasıdır” (M.A. 42 Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012).

Aynı görüşmeci karış ile ölçü almayı en çok kumaş ölçerken kullandığını belirtmiştir:

“Bizde eskiden beri el ile ölçü alma yaygın bir uygulamadır. Benim sağ elim sol elimle göre daha büyüktür. Bu elimle kumaşları ölçerim. Herkes burda kendi evinin terzisi olmuştur” (M.A. 42 Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012).

Acısu köyünde sıkça kullanılan bir diğer uzunluk ölçü birimi de **adımdır**. El ve ayak en sık kullanılan ölçü birimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ev, tarla, arsa gibi daha çok toprak ile ilgili ölçümlerde adım hesabının da geçmişte olduğu gibi bugün de kullanıldığı dile getirilmiştir.

“Benim adımım ile 22 adım geliyor, denir.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012). Herkesin karışı gibi adımı da farklı olabilmektedir.

Acısu köyünde görüşmeciler tarla ve bahçe ile ilgili işlerde karış ve adımla ölçmenin yaygınlığından bahsederken; karışın ve adımın kişiden kişiye göre değişebilir olması, her ikisinin de tıpkı insanın parmak izi gibi “kişiye özgü” bir durum olduğunu bizlere düşündürmektedir.

Ölçü gerektiren yerde, her zaman insanın yanında metre olmayacağı düşünüldüğünde, bu gibi durumlarda rahatça kullanmak için, kullanırken de karışının kaç cm'ye karşılık geldiğini bilmek adına herkes kendi karışının kaç cm e karşılık geldiğini ölçer ve ölçümlerini de bu ölçü ile gerçekleştirdiğini, görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Karış ölçümlerinin beşer karış, onar karış şeklinde ifade edildiği gözlemlenmiştir.

12.5.2. Ağırlık Ölçüleri

Urubla: Hacimölçümlerinde kullanılmakta olup, Daha çok tahıl ölçümlerinde kullanılmaktadır.

1 Urubla = 16 kg,

Yarımla:Urublanın yarısıdır.1 yarımla = 8 kg.

Mucur:Yarımlanın yarısıdır.1 mucur =4 kg.

Gödek:Mucurun yarısıdır.1 Gödek = 2 kg.

Batman:Ağırlık ölçüsü birimidir. 1 Batman = 8 kg olup; Batmanın yarısı 3 okka= 4 kg, üç okkanın yarısı nüğü 2 kg,nüğünün çeyreği ise 500 gr'dır.

Nüğü: Üç okkanın Yarısıdır.1 nüğü = 2 kg

Çerik: Nüğünün çeyreği 500 gr.1 çerik = 500gr.

Acısu köyünde sözlü olarak dile getirilen ağırlık ölçülerinin başında,“yük” ifadesi yer almaktadır. Özellikle odun ya da samanın miktarını, ağırlığını ölçü olarak ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. “ 3 eşek yükü odun getirdim” ifadesi ile kullanılmaktadır. “Yük” ifadesi, ağırlık birimi olarak Anşabacılıların ağızına yerleşmiştir.

Yük: Dört eşek yükü odun getirdi.

Bakraç: İki bakraç Yoğurt çaldım.

12.5.3. Miktar Ölçüleri

Kalem: 3 kalemerzak aldık kooperatife.

Dilim: bir dilim ekmek,

Diş: üç diş sarımsak

Baş: 2 baş soğan (kuru soğan), beş baş inek.

Demet: iki demet maydanoz

Göz: üç göz oda, iki gözdolap

Hane: Acısu köyü 80 hanedir. Bu adam, 5 haneye bakıyor.

İçim: Bir seferde içilen

Kangal: 1 kangal sucuk.

Maşrapa: 1 maşrapa su, 2 maşrapa ayran.

Bağ: iki bağ maydanoz

Kucak: dışardan 1kucak dolusu odun al gel.

Pişirim: Bir pişirimlik, mercimek al gel komşudan.

Pay: pay vermek ,kurbandan pay vermek.

Salkım: Bir salkım üzüm yeter.

12.5.4. Uzunluk Ölçüleri

Adam boyu: Tarladabir adam boyu ot var.

Adım: Acısu köyü muhtarlığını mı sordun? Şuracıktaiki adımlık yerde.

Diz boyu: kar diz boyuna ulaşmış.

13. SÖZLÜ EDEBİYAT

13.1. Atasözleri

Şükrü Elçin'e göre (1986) atasözleri, “ *ilk söyleyicileri tespit edilemeyen, hayat prensibi olan fikir ve düşünceleri, din, ahlak, hukuk, iktisat, terbiye ve gelenek görenekile tabiat olaylarından çıkacak kaideleri müşahhasan mücerrede giden bir yolla, nesillerden nesillere intikal ettiren hikmetli cümlelerdir* ” (s.684).

Atasözlerinin en önemli işlevi, nazım, nesir her iki şekliyle eski tecrübeleri tam bir fikir kompozisyonu içinde çeşitli edebi anlatıların yardımıyla yetiyecek yeni nesillere aktarmasıdır.

Araştırma bölgesinde tespit edilen atasözleri şunlardır:

- Ala öküzün alını sakar, lakabını ele takar.(Kendi ayıbını görmeden başkasını ayıplar).
- Arpanın yatani anbar doldurur, buğdayın yatani düşman güldürür.
- Çerçi çağırtmaz, gölük anırtmaz (Kimseye fırsat vermemek)
- Davarı iyi güdersen sayma istemez
- Düğün evi tak tuk, el yedi biz baktuk
- Düğüne giden oynar, cenazeye giden ağlar.
- En akıllımız kör Aşır, o da değirmene yoğurt taşır. (Akıllı bilinen birisinin, kendinden beklenmeyen hatalar yapması)
- Halına bakmadan Hasan dağına oduna gider.(Kaldıramayacağı yükün altına girmek)
- Nerde çokluk orada bokluk.
- Onun altını ararsan bir sürü cücük çıkar.

- Söyleyenden dinleyen ârif olacak
- Tuman elden, göynek elden, düğün eder erden erden (ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumdayken eğlence düşünmek)

13.2. Deyimler

Elçin'e (1986) göre Deyimler, “ *asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir*” (s.706).

Deyimler öz anlamlarından farklı şekilde kullanılan kelime grupları olup; en önemli işlevlerinden biri, anlatıma canlılık, çekicilik ve güç kazandırmasıdır. Deyimlerin en önemli işlevlerinden biri de, toplumda cereyan eden bir olay ya da durumu yorumlayıp değerlendirmesidir.

Araştırma bölgesinden derlenen deyimler şunlardır:

- Analar gundağa sarmamış: Yaramaz ve sürekli sorun çıkaran çocuklar için kullanılır.
- Çalı dolandırmak: Kız kaçırmak
- Çünkü o,bir Anşabacılı: Yaradılışını övmek
- Darda bunda kalmak: Sıkıntıda kalmak
- Dili şişmek: Uzun süre yalnız kalıp konuşmayan insanların birini bulunca çok konuşmaya başlaması.
- Döl dökmek: Doğum yapmak
- Eteği Kalkmadan Köteği Kalkmak: Nefsinin esiri olup harama uçkur çözmek
- Emiceklik Vermek: Karşısındakini boş yere ümitlendirmek
- Gözü göğermek: Ağgözlü davranmak
- Gariş Vermek: İntizar etmek, beddua etmek

- Hayırlı ana kursaklarından geri gelsin: Anşabacılı ana babadan doğsun
- İçinden baş çıkmayanın gözünden yaş çıkmaz: Analık tarifi
- Kara öküzden dem vurmak: Her konuda bilgili görünmeye çalışmak.
- Kanım kanıma karışmasın: Anşabacılı Anşabacılıla evlensin
- Mırtad Gitmek: İmansız gitmek
- Ot kökü üzerinde kurur, kökü üzerinde yeşerir: Anşabacılılara ait özel bir deyim
- Onun canını taşımak: İsmi taşımak
- Özü Anşabacılı toprağına karışmak: Anşabacılı toprağına defin edilmek
- Sıracın dini gündelik yaşamın kendisidir: Yaşanılan hayatın tarifi
- Toprağına sırlamak: Cenazeyi toprağına defin etmek
- Yan Çalak vermek: Aldatmak, kandırmak

13.3. Bilmeceler

Bilmeceler Şükrü Elçin'e (1986) göre, “ tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan hayvan ve bitki gibi canlıları eşyayı, akıl zekâ ve güzellik nevinden mücerred kavramlarla dini konu ve motifleri, kapalı bir şekilde yakın uzak münasebet ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir (s. 662).

Manzum bilmeceler hece vezni ile kafiyeli bir şekilde yazılıp, söylenir. Bununla beraber vezin aksaklıkları ve kafiye düzeni bozuk olan bilmeceler de mevcuttur.

Bilmeceler anonim ürünler olup manzum ve mensur; ferdi mahsuller ise muamma ve lugaz olarak iki alt dala ayrılır. Manzum bilmeceler hece vezni ile kafiyeli bir şekilde yazılıp, söylenir.

Acısu köyünden ve Anşabacıllardan derlediğim bilmeceler ekseriyetle kafiyevidir. Acısu köyünde gördüğüm Anşabacıllar bilmeceye “mesel”, bilmece sorup cevap almaya da “mesel oynama”, “mesel satma” dedikleri tespit edilmiştir.

“Hiç unutmam çocukken bize babam mesel satardı. Babami her gördüğümüzde bize mesel sat diye bağıırdık. O da, ‘işim gücüm var. Ahşam satarım’ derdi. Mesel satmanın günümüzdeki karşılığı bilmecedir.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012)

Acısu köyünde derlenen bilmeceler, daha çok tabiat unsurları, hayvanlar, eşyalar ile ekimi dikimi yapılan bitkiler ve meyvelerle ilgilidir.

- Çalı dibinde çıra yanar (Çiğdem)

- Çıt dedi çalıya geçti (Güneş)

- Mesel mesel maniki

Oğul uşak oniki

Irızman deliğe girdi

Gel çıkar kara tilki (Kilit ve anahtar)

- Dağdan gelir dak gibi

Kolları budak gibi

Eğilir su içer

Böğürür oğlak gibi (Kollu dolap)

- Kıllı ağzını açtı

Çıplak içine kaçtı (Çorap)

- Kapı ardında kadı oturur

Varma yüzünü kirletir (Pire)

- Karşıdan baktım kaba saba

Yanına vardım tombul baba (Kaplumbağa)

- Yük üstünde kıllı yumak(Kedi)
- Yük üstünde Yarım çörek (Ay)
- Alan bilmez

Diken giymez

Giyen Görmez(Kefen)

- Ya hazret yaprağı

Ya Hızır toprağı

Ya bunu bilecen

Ya çatlayıp öleceken(Kına)

- Benim atım dorudur

İnce belli sorutur(Kurt)

- Karnı küp gibi

Boynu Çöp gibi(Su kabağı)

- Dışı katık

İçi kütük (Zeytin)

- Halkın elinde

Hakk'ın yolunda

:Terazi

- Alaca mezar

Dünyayı Gezer

: Göz

- Pazardan aldım bir tane

Eve geldim bin tane(Nar)

- Bir küçük Fıçıcık

İçi dolu Turşucuk (Limon)

- Ufacık boylum

Kadife Donlum (Patlıcan)

- Semeri ile ağaca çıkar (Salyangoz)

13.4. Maniler

Halk edebiyatının belli başlı nazım biçimi ve türü olarak kabul edilen maniler, aynı zamanda Türk eğlence sisteminin vazgeçilmez sözel ve ezgisel unsurlarındandır.

Mani kelimesinin anlamı hususunda, çeşitli görüşler bulunmaktadır. Dizdaroğlu (1969), “*Arapça, Mânâ sözünden geldiği, yaygın kanaattir*” (s. 52) ifadesini kullanır.

Maniler, halk kültüründe kına gecelerinin, gelin hamamlarının, iş ortamlarının Hıdırellez toplantı ve eğlencelerinin belli başlı eğlence unsurları arasında yer alır.

Özellikle de iş ile eğlencenin birlikte algılandığı köy ve kasabalarda maniler “sözel eğlence unsurlarının” başında gelmektedir. (bulgur manileri gibi) .

Mani’nin uygulanma alanları arasında inanç temelli pratikler de vardır. Özellikle Ritüel kökenli Türk eğlencelerinden biri olan Hıdırellez’de mani, uygulanan en önemli inanç temelli pratiklerden biri olarak uygulanmaktadır.

Benzer bir durum, araştırma konumuzu oluşturan Anşabacıllarda karşımıza çıkmaktadır. Kelime karşılığı olarak “kur’a çekmek” anlamına gelen Ficek, her yıl Nisan ayının son haftasında kutlanan, Anşabacıllara özgü geleneksel bir bahar bayramıdır.

Ficek bayramını asıl işlevsel ve eğlenceli kılan husus, çekilişin (Ficek'in) mani eşliğinde gerçekleştirilmesidir. Mani, Ficek bayramını, başta gençler olmak üzere tüm Anşabacılar için birer eğlence unsuruna dönüştürmekte aynı zamanda bayramın da esasını oluşturmaktadır. Acısu köyü başta olmak üzere Anşabacılar ile yapılan görüşmelerde ficek ile mani ilişkisinin bir bütünlük gösterdiği, Görüşmecilerin ifadelerinden tespit edilmiştir.

“Köyde söylediğiniz maniler hangileridir? Bu manileri ekseriyetle kimler söyler?” Şeklinde yöneltile sorulara verilen yanıtlarda “ficek” kelimesinin yer alması, “bizde mani olarak ficekte söylenenler var”, “köyde manileri gençler söyler” ifadeleri bahar bayramını asıl eğlenceli ve işlevsel kılan unsurun mani olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Her tür hayat hadiseleri arasında, aşk, gurbet, kıskançlık, hasret, kırgınlık, tabiat vb.konuları işleyen manilerde, ilk iki, mısra bir bakıma duygu düşünce ve hayalin girişini teşkil eder (Elçin 1986:281).

Acısu köyünde ve diğer Anşabacı köylerde mani söylemenin en yaygın olduğulanlardan biri Ficek bayramında gerçekleştirilen “Ficek çekmedir”.

Acısu köyünde ve Zile merkezde görüşülen görüşmeciler, paylaşmış oldukları manilerin büyük bir çoğunluğunun ficek bayramında söylendiğini belirtirken; “ bizde ficek dışında pek mani söylenmez ve de bilinmez ” ifadesini kullanmışlardır.

Araştırma alanında derlenen Ficek manileri şunlardır:

*Ficek ficek fil olur,
İçi dışı gül olur,
Ficeğe gelenlerin
Haceti kabul olur.*

(H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Acısu, Nisan 2012; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012; N.K. 52, Kadın Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012)

*“Karanfîlin kokusu
Şu derenin yokuşu
Benideli ediyor
Puştun şapka yıkışı”*
(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

*“Bahçelerin çiçeği
Söğütlerin gökçeği
Bana laf söyler oldu
Mahallenin köçeği”*
(N.K. 52, Kadın Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012)

*“Denize dalga geldi
Gönlüme ılga geldi
Yarinkumaş kolları
Boynuma halka geldi”*
(M.A. 42 Kadın, Evli, Lise, Acısu, Nisan 2012)

*İnceiğnem suya sızdı
Ne yaman gönlüm azdı
Mehelim değil idi
Mevlam alnıma yazdı*
(A.A. 47 Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

*İnce iğnem boladı
Ya bunu kim doladı
Kırk güzelin içinde
Kalbim seni diledi.*
(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012)

*Armudun dalı potur
Çıkta başına otur
İki gözün kör müdür
Hem ye hem yâre getir*
(H.E. 72, Kadın, Dul, OKYD, Acısu, Nisan 2012)

Şeklinde maniler okunur.

13.5. Ninniler

Ninniler, annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum veya mensur sözlerdir (Elçin,1986:271).

“Ninniye Kaşgarlı Mahmud “balu balu”,Azeri Türkleri “laylay”,adını vermektedirler. Umumiyetle ilk söyleyicilerini tesbit edemediğimiz ninnilerin konusunu çocuk teşkil eder. Sağlıklı doğmadan gelen sevinç, fiziki güzellik, soy sop, iyi huy, sünnet

öğrenim, nişan, gelin olma, evlenme gibi geleceğe ait dilekler, yalnızlık gurbette kalan baba koruyucu melekler veliler, hızır vb.ninilerin belli başlı unsurlarıdır”(Elçin 1986:271).

Cahit Öztelli de ninniye, “Beşik Türküleri” olarak tanımlamaktadır.

“İlk günlerinden başlayarak dört beş yaşına dek çocukları uyutmak için söylenen basit ve oldukça içli beşik türküleridir. Ninnilerin yapıcı ve ezgicisi Türk analarıdır. Annenin çocuğu üzerine isteklerini, dileklerini, bu arada kendi istek, özlem, sevinç ve acılarını da dile getirir. Ninnilerin sözleri ve ezgileri sade ve basittir. Biçim bakımından çok kere manilere benzerler. Çok zaman içten geldiği gibi (irtical) dir. Yaygın ninniler olduğu gibi, o an doğarak söylenenleri çoktur. Bu yüzden çoğu kısa sürede unutulur, yerine yenileri doğar” (Öztelli,1972: 403).

“Oğlum oğlum al oğlum

Ocağında kal oğlum

Baban artık kocaldı

İşe güce al oğlum

Uyu yavrum ninni

Büyü yavrum ninni” (Öztelli, 1972:414).

Araştırma alanımızda derlenebilen ninniler oldukça azdır. Görüşülen kadın görüşmeciler, önceleri oldukça çok ninni söylendiğini, günümüzde ise, kadınların birkaç ninniden başka bilmediğini belirtmişlerdir.

Bir görüşmeci “bizde ninni söyleyen anne değiltabletler (tablet bilgisayarlar) var. Çocuklar ninniye tableten dinleyerek uyuyor, büyüyor”

*“Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı
Yemesin lahanayı”*

(N.K. 52, Kadın Evli, İÖ, Acısu, Nisan 2012)

Bir görüşmeci artık ninniye annelerin değil tabletlerin çocuklara söylediğinden bahseder;

“Şimdi teknoloji o kadar gelişti ki, etrafımdan şahidim. Artık ninniye anneler değil tabletler söylemekte. Çocuklar annelerinin sesiyle değil tablete indirilen ninniler ile uyutulmaktadır. Bu sebeple Ninni söyleyen kadından önce ninni bilen kadını bulmak önceliğiniz olsun derim.”(A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Haziran 2012)

“Benim gelin, torunu uyuturkene, anam açıyor tableti, bana da “’ana sen ayağında sallayıver, tableti dinleyi dinleyi uyuverir diyor. Bazen de yatağına yatırıyor, tableti bebenin yanına koyuyor, sadece yatağı sallıyoruz ninniye tablet söylüyor. Bana garip geliyor çünkü ben ve benim emsallerim bu şekilde bebe büyüttüğümüzü bek bilmiyorum. Yeni nesili tableti uyutuyor tablet büyütüyor. Bir dönem televizyonda Adile Naşit vardı. İyi uyukular çocuklar derdi. Onu izlemeden kimse uyumazdı. Şimdi de tablet var. O yüzden bizde ninni yerine tablet var.” (D.D. 53, Kadın, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012)

13.6. Tekerlemeler

Acısu köyündeki çocuk oyunlarında ebe seçiminde söylenen, tekerlemeyi genellikle içlerinde büyük olan tekerlemeyi söylemektedir. Bazen de yağlı kayış yakan top vs. gibi oyunlarda topun ya da kayışın sahibi kimse tekerlemeyi söyleme ve ebeyi belirlem hakkı onu verilmektedir. Topa ya da kayışa sahip olan seçim hakkına da sahip olmaktadır. Tekerlemelerin söyleme şeklinde de başparmak ağza götürülmekte “oooo” sesi çıkarılarak tekerlemeye başlanmaktadır.

Acısu köyünde derlenen ebe çıkarma tekerlemeleri şunlardır:

- Ooooooo

*Portakalı soydum
Baş ucuma koydum
Ben bir yalan uydurdum
Duma duma dum
Gırmızı mum
Dolapta bekmez
Yala yala bitmez
Fatmacık cık
Ayşecik cik
Sen bu oyundan çık*

- Ooooo

*Bir iki üçler
Yaşasın türkler
Dört beş altı
Fransa battı
Yedi sekiz dokuz
Almanya domuz
On onbir on iki
İtalya ilki
On üç on dört on beş
Ruslar kalleş*

*- Ooooo
İğne battı
Canımı yanımı yaktı
Tombul kız
Arabaya goş
Arabanın tekeri
İstanbul'un şekeri
Hop mop
Altın top
Bundan başka oyun yok.*

Acısu köyünde oynanan bazı çocuk oyunlarında da taş veya kiremit üzerinden bir nevi “yazı tura” çekilerek oyuna başlanmaktadır.

İki taraflı oynanan oyunlarda bir taş ya da kiremit parçasının bir yüzüne tükürülür, diğer yüzü kuru kalır. Yaş mı? Kuru mu? Diye sorulur. Ve Cevapları alındıktan sonra taş/kiremit parçası havaya atılır. Yere düşen parçaya göre oyuna başlar.

13.7. Andlar

Toplum düzenin sağlanmasında yemin, en son başvurulacak fakat en kesin sonucu sağlayan çaredir. Anşabacılar görüşmeciler, yaşamlarında yeminin çok önemli bir yere sahip olduğundan bahsetmişlerdir.

Bir görüşmeci Anşabacılar için yemin etmenin ifade ettiği anlamı, “*Haklı ile haksızın ayrılması*” (H.C. 66, Erkek, Evli, İÖ. Acısu, Ağustos 2012) olarak tanımlar.

Anşabacılar için yemin, kolayca yapılabilen bir şey değildir. Yalan yere yemin etmenin cezasının, bir sonraki görgüye kadar ölmek olduğuna inanıldığı dile getirilmiştir (D.Ç. 55,Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2012).

Anşabacılarda yeminlerin, hangi durumlarda ve nasıl edildiği konusuna gelirsek; yeminler, topluluğun kutsal saydığı kişilerin adları üzerine edilmektedir. Yemin sırasında, Ulu kabul edilen kişilerin adlarının söylendiği belirtilmiştir. Yemin metnini, Ulu kişilerin adları oluşturmaktadır. Aslında bu uygulama her Alevi topluluk için genel ve geçer bir durumdur. Kutsal kişinin adını anarak yapılan yemin, aslında bir talepte bulunma durumdur. Bu talep,“Eğer yalan söylüyorsam, adını zikrettiğim kutsal kişi beni çarpsın, cezalandırsın” isteğidir.

Ulu kişilerden talepte bulunulması sebebiyle, Anşabacı inanç önderleri mecbur kalınmadıkça, fuzuli sebeplerle yemine başvurulmasını kısıtlamışlardır. Kutsal kabul edilen kişilerin adlarını yemin ederken anmak en üst karar organının hakemliğine başvurmak, onları şahit göstermek anlamına gelmektedir. Bu sebeple, bir Anşabacı için, yemin kolayca yapılabilecek bir şey değildir.

Büyüklerimiz,“*kendi aranızda çözeceğiniz durumlar için ulu kişilerin isimlerini kullanmayın*” derler.(A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013)

Anşabacılarda sıkça yemine başvurmak, Yol bekçisi konumundaki baba ve sohular için deolumsuz bir durum teşkil etmektedir. Özellikle baba için olumsuz bir durumdur. Sistem içinde yetkinliğinin sorgulandığı, bir durum olarak algılanır.

“Siz yetkin değilsiniz ki, sorunlara çözüm bulmakta zorlanıyorsunuz ki son çare olarak yemine başvuruluyor, sizin çözmeniz gereken sorunları üst makam çözüyor anlamına gelmektedir. Hatta büyüklerimiz Veli Baba ve Anşa Bacı'nın isimlerini ulu orta yerde anılmamasını, onların ismi üzerine fuzuli yere yemin edilmemesini telkin etmişlerdir. Bu iki isim, bizde mecbur kalınmadıkça kapısı çalınmayacak makam olarak görülür. Çözülemez durumlar başvuru merkezidir. Bizde bu kuralı ihlal edenleri

“önce topluluk içinde daha sonra da görgüde cezalandırır” (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012).

Benzer bir tespiti Ali Selçuk (2010) çalışmasında dile getirir:

“Köyde evliya üzerine yemin etme uygulamasının da son derece yaygın olduğu, özellikle üç evliya üzerine yemin edildiği görülmüştür. Bunlar; Kara Dede, Veli Baba ve Anşa Bacı’dır. Kara Dede’nin köyün ilk evliyası olma ihtimali yüksektir. Veli Baba ile Anşa Bacı’nın ise köyün kurucusu, dip ata kabul edilen Kurt Hasan’ın torunları olduklarına, Horasan erlerinin soyundan geldiklerine inanılmaktadır. Köyde birisi karşısındakine söz verirken “Kara Dede’nin/Veli Baba’nın/Anşa Bacı’nın üzerine yemin ederim ki...” veya “sözümü tutmazsam Kara Dede/Veli Baba/ Anşa Bacı beni kessin, beni çarpsın” şeklinde yemin etmektedir. Bu durum, söz konusu kutsal şahsiyetlerin Acısu Sıraçlarının ortak atası olarak görüldüğü ihtimalini güçlendirmektedir” (s. 143).

13.9. Menkıbeler

Bir Veli’nin kerametlerini anlatan kısa hikâyelere menkabe adı verilmektedir (Ocak 1983: 1). Acısu köyünde derlenen ve bütün Anşabacılılarda anlatıldığı belirtilen menkıbelerin büyük çoğunluğu; Veli Baba, Anşa Bacı, Kurt Hasan, Hubyar Sultan’ın “kerametleri” etrafında şekillenmiştir.

13.9.1. Anşa Bacı Menkıbeleri

13.9.1.1. Büyük Herif Menkıbesi

Görüşmecilerin paylaştığı, Acısu köyünde Anşa Bacı’ya “büyük herif” denilmesine sebep olan menkıbe şöyledir:

“Anşa Bacı Tokat’ta sorgulandıktan sonra, İstanbul’a yargılanmak üzere Samsun üzerinden gemiyle İstanbul’a götürülür. Gemiye binerken, sakalları çıkar, erkek silüetine bürünerek kadın olduğunu gizler. Sakallarının çıkması erkek silüetine (donuna)girmesi nedeniyle kendisine büyük herif denilmiştir” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012; BK. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Nisan 2012; A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012) .

13.9.1.2. Anşabacılı Ekmeği Menkıbesi

Görüşmecilerin Anşa Bacı ile ilgili Acısu'da paylaştıkları ikinci menkıbe ise Anşabacılı ekmeği ile ilgilidir:

“Anşa Bacı Rakka'daki sürgünde iken kerametlerine devam eder.Rakka valisinin kızı uzun süredir hastadır (Rivayetlere göre yedi senedir).Kimse derdine çare olamamış. Anşa Bacı valinin kızının hastalığını duyar,yanında taşıdığı Anşabacılı ekmeğinden bir parçayı dualayıp yedirilmesini ister.Kız ekmeği yiyince iyileşir.Anşabacılılar bu olay nedeniyle Anşabacılı ekmeğini, Anşa Bacı tarafından dualandığı için hem şifalı hem de kutsal kabul ederler.Ekmeğin şifası da kutsallığı da duası da ekmeğin bölünerek yenmesinde gizli olduğuna inanırlar” (BK. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Nisan 2012; A.A. 47 Erkek, Evli,YÖ,Acısu, Nisan 2012)

Görüşmeciler ayrıca,

Anşa Bacı ekmeğibölerek hasta kıza yedirdiği için, onlar da Anşabacılı ekmeğine bıçak vurmadan, bölerek yediklerini belirtmişlerdir. (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012, BK. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Nisan 2012) Misafir olduğu evlerde sabah kahvaltılarında Anşabacılı ekmeğiikram edilmiş; “bunu elle bölerek yiyeceksin. Bıçakla kesilmez” (BK. 64, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Nisan 2012) şeklinde uyarılarda da bulunulmuştur.

13.9.2. Veli Baba Menkıbesi

Veli Baba Kızılbaşlık propagandası yapıyor diyeşikâyet edilir. Tokat'a götürülür. Ancak götürülmeden önce Anşa Bacı Veli Baba'ya tembihte bulunur. Sırrını ifşa etmemesi yönünde. Konuştukları gibi davranmasını ister. Lakin Tokattaki kadı, Veli Baba'ya çok küstahça davranır. Adeta onu tahrik eder sözleriyle.“keramet ehli olduğun söyleniyor. Şuna iyice bakın keramet bu adamın neresindedir?” şeklinde Veli Baba'yı aşağılar.Veli Baba da Anşa Bacı'yaverdiği sözü unutarak yemini bozarak elinde duttuğun kâğıtta yazılanları okuyum der.Ve okuyarak sırrını ifşa eder.Kadı Veli Baba'nın keramet sahibi olduğuna inanır ve onu serbest bırakır.Olanları öğrenen Anşa Bacı,çok kızar Veli Baba'ya çok sinirlenir.“elinle doldurduğunu dilinle boşalttın.Sana ait olanı senden

olmayanlarla paylaştın.” Diyerek Veli Baba’yı eve almaz ve “orda çekeceğin cezayı burada çekeceksin diyerek” Veli Baba’yı cezalandırır. Cezadan kasıt düşkün kalmaktır.

Bu olayın Anşabacılar için ifade ettiği ayrı bir önemi vardır. Talipler, Veli Baba’nın da ceza alabileceğine düşkün kalabileceğini, yolun tarikatın kişilerin üstünde olduğunu göstermesi bakımından önemlidir (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Nisan 2012). Bu olay ile Anşa Bacı’nın sergilemiş olduğu dominant ve güçlü kadın imajı, kadının toplumda söz sahibi olduğunu, Veli Baba kadar yola tarikata yetkin olduğunu da ortaya koymuştur.

13.9.3. Hacı Şeyh’in Kurt Hasan’a Duası

Bir görüşmeci Hacı şeyhin, Kurt Hasan’abu topraklara (Acısu’ya)yerleşmesi içinyaptığı duadan sonraAnşabacılar Acısu’da yurt tutmuşlardır:

“Büyüklerimizin anlattığına göre; Kurt Hasan hacı şeyhin tek talibidir. Bildiği her şeyi ondan öğrenmiştir.Bir gün hacı şeyhle birlikte köyün bulunduğu alana geliyorlar.Hacı şeyh atından iniyor etrafı inceliyor,bakıyor,daha sonra bu toprağa yerleşmek için dua ediyor.Duasının ardındanKurt Hasan’adönerek; burası‘Gönül’e hâkim, göğ’e hâkim, devlete hâkim’diyor.‘Devlete hâkim’ sözüyle,Osmanlı’yı kastediyor.‘Stratejik bir yer Osmanlı’nın sizi bulamayacağı,korunaklı ve kolay ulaşamayacağı bir yer’ demek istiyor.‘Gönül’e hâkim’ sözüyle de ‘seyrengah (önü açık manzaralı)’ demek istiyor.Biz Anşabacıların büyükleri için seyrengah çok önemlidir.Güzel manzaralı gezinti yeri olması,Anşabacı büyükleri için (eci-sohu-baba-bacı) önemlidir.Onlar her danıştıktan önce en az 1 saat doğayla baş başa kalıp gönüllerini ve zihinlerini doğayla arındırmaktadır.Bu duadan sonra,Kurt Hasanın ailesi ve ona bağlı 12 hane köye gelip yerleşiyor.Köydeki hane sayısı 9’dan 21’e çıkıyor.Derler ki; köy bu 21 haneden çoğalıyor bugüne geliyor.Atanın mirası olarak bakılıyor.” (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012)

13.10. Kargışlar (Beddualar)

Anşabacılarda yapılan kargışlarda iki unsur üzerine beddua edilmediği gözlenmiştir. Bunlardan biri ocak, bir diğeri de ana-atadır.“ocağı batasica”,“ocağı sönsün”,şeklindeki kargışlar Anşabacılarda pek kullanılmadığı dile getirilmiştir. Ayrıca “adı batasica” şeklinde bir beddua da söylenmez. Onun canını taşımak =onun adını

taşımak olduğu için, dolaylı şekilde ocağa ve ataya gideceği için sakınılır. Araştırma alanında kullanıldığı tespit edilen beddualar için (Bkz. Ek-N)

13.11. Çocuk Oyunları

13.11.1 Acısu Köyünde Tabu Sayıldığı İçin Oynanmayan Çocuk Oyunları

Acısu köyünde çocuk oyunu olarak bilinen popüler bazı oyunların oynanmadığı tespit edilmiştir. Özellikle “yağ satarım bal satarım” oyununda geçen “ tavşan kaç tazı tut ” ifadesinde yer alan “tavşan” kelimesi nedeniyle çocuklar tarafından oynanmadığı belirtilmiştir. Tavşanın adını dahi anmanın tabu olduğu, Anşabacılılarda bu tabu çocuk oyunlarında da devam etmektedir.

El el üstünde oynanan “aç kilit” oyununda “evinizin önünden tavşan geçti mi? Geçti. Kestiniz mi? Kestik. Yediniz mi? Yedik. Şeklinde söylenmesi sebebiyle bu oyun Acısu köyü başta olmak üzere diğer Anşabacılı köylerde de oynanması yasaklandığı görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir.

Acısu köyünde “ebe tura” oyunu olarak bilinen oyun, Tokat merkezde “davul zurna bir, iki, üç” adıyla bilinmekte ve oynanmaktadır.

Oyun ismini ebenin bağırarak söylediği “ Ebe tura bir iki üç ” tekerlemesinden almaktadır. Tokat ve çevresinde davul zurna bir iki üç şeklinde bilinen oyuna, Acısu köyünde ebe tura denilmesinin sebebi inanç kaynaklıdır. Veli Baba’nın Acısu’daki delikli taşa vurarak davulu kırmasıyla, davul ve zurna Anşabacılıların yaşamında yasaklanmıştır. Bu yasak nedeniyle Anşabacılıların düğünlerinde davul ve zurna çalınmamakta hatta isimleri dahi zikredilmemektedir. Davul ve zurnanın yerini saz almıştır. Davul ve zurnaya Veli Baba tarafından getirilen yasak gündelik yaşamın her alanında geçerli sayılmıştır. Kimi çocuk oyunları da bu yasak çerçevesinde yeniden şekillenerek Anşabacılı yaşamına

uygun hale getirilmiştir. Tokat ve çevresinde “ davul zurna 1-2-3 ” şeklinde oynanan oyun, Acısu köyünde “ Ebe tura 1-2-3 ” şeklinde oynanmaya başlanmıştır.

13.11.2. Acısu Köyünde Oynanan Çocuk Oyunları

Acısu köyündeki çocuk oyunlarına gelirsek, bu oyunları kendi içerisinde, “geçmişte oynanan çocuk oyunları” ve “günümüzde oynanan çocuk oyunları” olarak ikiye ayırmak mümkündür. Çocuk oyunlarının göze çarpan niteliği, büyük kısmının sokak oyunu olmasıdır.

13.11.2.1. Acısu Köyünde Geçmişte Oynanan Çocuk Oyunları

Geçmişte Acısu köyünde oynanıyor olup, artık oynanmayan çocuk oyunlarının tespit edilip ve kayıt altına alınmasında, köydeki orta yaş ve üzerindeki görüşmeci olarak tercih edilmiştir.

13.11.2.1.1. Aç Kapıyı Bezirgân Başı

Görüşmeci tarafından Acısu köyünde kız, erkek karışık oynanan oyunlardan biri olarak belirtilmiştir.

Bu oyunu oynamak için çocuklar ikisi karşılıklı dururlar. Kollarını uzatırlar ellerini tutarlar. Bunlar, oyunda adı geçen kapıcıdır. Kapıcıların kolları yukarı kalkar. Çocuklar altından geçmeye başlar bu esnada aşağıdaki tekerlemesöylenmeye başlar:

“Aç gapıyu bezirgân başu, bezirgân başu.

Gapu hakku ne veririsün ne veririsün .

arkamdakü yadigâr olsun yadigar olsun.

Bir sıçan iki sıçan üçüncüsü delüğe kaçan”denir. Üçüncüsü kapana takılır.

Tekerlemenin bittiği yerde kapıdan geçerken tekerlemenin bitişine denk gelen çocuk kolların yere inmesiyle kilitli kalır. Kilitli kalan çocuk kapıcının arkasına geçer. Oyun tekrar başlar. Tek başına bezirgan kalana kadar devam eder.” (İ.Ç. 50, Erkek, Evli, YÖ, Zile, Şubat 2013)

13.11.2.1.2. Yağlı Kayış:

Acısu köyünde erkek çocuklarınca oynanan bir diğer oyun ise “yağlı gayış” oyunudur.

“Bu oyun,en az 5 kişiyle oynanır.. Bu oyuna yağlı ip adı da verilir. Genelde köydekierkek çocuklar tarafından oynanır. Gayışbir kişi tarafından saklanır. Diğerleri de bu gayışı bulmak için etrafa bakarlar. Oyunu heyecanlı kılan ise, gayışa yaklaştıkça ali sıcak, Ahmet kaynıyor Mehmet fokurduyor Mehmet buz gibi şeklinde saklayanın diğer oyuncuları gayışa yönlendirmesidir. Gayışı bulan diğerlerini gayışla kovalar. Oyuncuların toplandığı ve bir çizgiyle çizilmiş alan vardır. Gayış ile dövülmek için diğer oyuncular o noktaya doğru koşarlar. Çizgiyi geçince rahat bir nefes alırlar. Gayışı bulan gayışı saklama ve oyuncuları yönlendirme hakkına sahip olur. Bazen deoyuncuları yanıltmak adına üstüste taşlar koyar. Oyuncular gayışın orada olduğunu düşünürler. Oyunda ilk gayışı saklayan oyuna gayışını verendir.” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012)

13.11.2.1.3. Ara Gitti Oyunu

Görüşmeciler tarafından aktarılan bir diğer oyun“**Ara Gitti**”adını taşımaktadır.

Ara gitti oyunu en az üç kişilik iki rakip takımla oynanır. Oyun alanının “Emen” denilen bir işaret (taş, ağaç parçası vb) bulunur. Kura sonucunda takımlardan biri kaçan taraf olur. Kovalayan takım hem Emen’i korumak hem de kaçan oyunculara ulaşip ayağıyla tepmek zorundadır. Tepilen oyuncu yanmış olur ve oyundan çıkar. Kaçan gruptan biri Emen’e ulaşip dokunmayı başarırsa oyun kaçanların lehine bitmiş olur. Kaçan takımın oyuncularının hepsi tepilirse bu sefer de kovalayan takımın lehine oyun biter. Kaçan ile kovalayan oyuncu arasına koşma esnasında hangi takımın oyuncusu girerse o takımın kovalayan ya kaçan oyuncusu yanar ve oyun dışı kalır (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013; C.D. 65, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Şubat 2013).

13.11.2.1.4. Eşim Seni Kim Sürdü? Oyunu

Acısu köyünde oynandığı tespit edilen bir diğer oyun **Eşim Seni Kim Sürdü?** Oyunu ise, en az 3 kişilik iki rakip takımla oynanır. Kura ile takımlardan biri ebe olur. Ebe olan takımın ilk oyuncusu gözünü kapatıp bekler. Diğer takımın bir oyuncusu ebenin sırtından parmağı ile dürterek yürümesini sağlar. Bu sırada ebe tarafından bir oyuncu “Eşim seni kim sürdü” diye seslenir. Ebe kendini parmağıyla süreni bilirse o oyuncu yanar ve oyun dışı kalır. Bilemez ise kendi yanar. Ve oyundan çıkar. Elemanları önce biten takım oyunu kaybeder.(H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013)

13.11.2.1.5. Ebe Tura Oyunu

Acısu köyünde çocukların oynadığı **“Ebe tura oyunu”** şu şekilde oynanmaktadır:

İstenilen miktarda oyuncu olur. Oyuncular arasında kura sayışması ile bir ebe seçilir. Seçilen ebe büyükçe bir nesneye dönerek “Ebe tura bir iki üç” diye bağırır ve hemen arkasını döner. Oyuncular ise, ebe arkasını dönmeden yaklaştırmaya çalışırlar. Ebe arkasını dönünce hareketsiz beklerler. Ebe hareket edeni görürse, o oyuncu ebenin yanında bekler. Ebe bu şekilde hareket eden oyuncuları yakalayıp bitirirse oyun biter ve başka ebe seçilir. Eğer oyuncular bitmezse ebeye yaklaşan oyunculardan biri ebenin sırtına dokunur. Bu dokunmayla oyunda yanan yanmayan tüm oyuncuları başlangıç çizgisine koşarlar. Ebe kovaladığı oyunculardan birine dokunursa o oyuncu ebe olur. Oyun böylece devam eder.”(A.B. 38,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013)

13.11.2.1.6. Alırım Aylak Vermem Çaylak Oyunu

İstenilen, kadar oyuncu ile oynanır. Bir yakalayıcı bir de koruyucu seçilir. Oyuncular koruyucunun ardında arka arkaya birbirinden tutarak dizilirken yakalayıcı “alırım aylak” diyerek değişik kandırma hareketleriyle, oyunculardan birine dokunmaya

çalışır. Aynı anda koruyucu “vermem çaylak” diyerek yakalayıcıdan, arkasındaki oyuncuları savunmaya ve korumaya çalışır. Yakalayıcının dokunduğu oyuncu yanar ve oyundan çıkar. Koruyucunun arkasında oyuncu kalmayınca oyun da bitmiş olur (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Eylül 2012).

13.11.2.1.7. Can Can Oyunu

En az iki en çok altı oyuncu ile oynanır. Başlangıçta kura sayışması ile bir ebe seçilir. Oyuncular yere dizilmiş düz bir çizginin gerisinde çömelik bir vaziyette ucu esnek belirli uzunlukta çubuklarla beklerler. Ebe kendi çubuğunu ilk oyuncuya paralel olarak bir metre uzak mesafeye bırakır. İlk oyuncu kendi çubuğunun esnek ucunu yerde yaylandırarak ebe çubuğunun üzerine fırlamasını sağlar. Oyuncunun çubuğu ebe çubuğuna değerse, ebe çubuğunu ilk oyuncunun çubuğunun ucuna çeker. Bu sefer ikinci oyuncu aynı şekilde çubuğunu yaylandırarak fırlatır. Ebe çubuğu, gittikçe daha uzağa konur. Kendi çubuğunu ebe çubuğuna vuramayan oyunu yanar. Tüm oyuncular yanınca ilk yanan oyuncu ebe olur ve oyun devam eder (M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013).

13.11.2.1.8. Otuz Adım Oyunu

Görüşmeciler tarafından, otuz adım oyunu Acısu köyünde saklambacın akşam oynanan versiyonudur. Oyuncu sayısının önemi yoktur. Kura sayışması ile bir ebe seçilir. Ebe 30’a kadar gözünü kapatıp sayar. Oyuncular da ebeden en az 30 adım uzakta olacak şekilde saklanırlardı. Bu oyunda “Emen” denilen bir merkez olmadığı için, oyuncular da merkezi ebelemeydi. Ebe bütün oyuncuları bulana kadar oynamaya devam ederdi. Oyuncuların tamamı bulununca yeni bir ebe seçilirdi ” (H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013).

13.11.2.1.9. Tek Leylek Oyunu

Oyuncu sayısının bir önemi yoktur. Kura sayışması ile bir ebe seçilir. Yere düz bir çizgi çizilir. Ve oyuncular bu çizginin gerisine yan yana sıralanırlardı. Ebe'nin değneği çizgiye belli biruzaklığa dikilirdi. Oyuncular sırası ile ebenin değneğine kendi değneklerini fırlatırlardı. Ebenin elinde bez yumağından bir top bulunurdu. Ebenin değneğine vuran oyunu yürüyerek gider değneğini alır ve çizginin gerisine tekrar dönerdi. Ebe değneğine vuramayan oyuncular da tek ayak sekerek değneklerini almaya gider. Ebe bu sırada iki ayağı da yere degen oyuncuya elindeki topu fırlatıp vururdu. Vurulan oyuncu ebe olurdu. Atışlar sırasında ebenin dikili değneği yıkılırsa ebe değneği düzeltinceye kadar, oyuncular koşarak gider, değneklerini kapıp çizgi gerisine gelirlerdi (A.B. 38,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013).

13.11.2.1.10. Beş Taş

Beş taş oyunu Görüşmecilerin belirttiği üzere, Acısu köyünde genellikle kız çocukları tarafından oynanmaktadır.

Tokat ve çevresinde beş taş oyunu ile ilgili halk inancı mevcuttur. Beş taş oynamanın kuraklık ve ölüm gibi olumsuz bir durum getireceğine inanılırken; Acısu köyünde, beş taş oyunu ile ilgili halk inancına rastlanmamıştır.

Görüşmeciler, Beş taş oyununun İki kişilik bir oyun olduğunu, 5 tane misket büyüklüğünde taş ile oynandığını; birler, ikiler, üçler hume (top), şık şık ve geçit olmak üzere altı bölümden oluştuğunu belirtmişlerdir:

Birler

Oyuncu tüm taşları yere serer. Birini eline alıp havaya atar. Taş eline düşünceye kadar, yerden bir taş alır. Ele alınan taş avucunda iken, taşı tekrar havaya fırlatıp yerden ikinci taşı alır. Bu durum taşlar bitinceye kadar sürer.

İkiler

Yine taşlar yere serilir. Bir taş havaya atılıp, tekrar eline düşünceye kadar yerden iki taş alınır. Taş tekrar havaya atılıp, yerde kalan son iki taş alınır.

Üçler

Taşlar yere serilir. Bir taş havaya atılıp, eline tekrar düşünceye kadar yerden bir taş alınır. Taş tekrar havaya atılıp, son kalan taş alınır.

Hume (Top) Oyunu

Avucun içine beş taş birden alınır. Biri havaya atılır ve tekrar ele düşünceye kadar avuçtaki dört taş yere konur. Taş tekrar havaya atılınca yerdeki dördün hepsi avuçlanır. Bu durum üç defa tekrar eder. (**Not:** buraya kadar ki bölümlerde, görüşmeciler yalnızca tek el kullanıldığı belirtilmiştir).

13.11.2.1.11. Şık Şık Oyunu

Elin serçe parmağı kıvrımına bir taş sıkıştırılır. Aynı elde bir de atma taşı bulunur. Kalan üçtaş ise, diğer açılmış elin içinde bulunur. Taş havaya atılıp, tekrar aynı elle tutuluncaya kadar, serçe parmağa sıkıştırılmış taş, diğer eldeki üçtaşın üzerine vurulur. Bu durum üç kere tekrarlanır.

13.11.2.1.12. Geçit Oyunu

Taşlar yere serilir. Karşıdaki oyuncu bir taş seçer. Bir el parmaklar yardımıyla köprü şeklinde yere konur. Diğer el ile taş havaya atılıp, tekrar tutuluncaya kadar bir taş, köprüden geçirilir. Rakip oyuncunun seçtiği taş en son köprüden geçirilir.

Oyunu hatasız ve yanmadan tamamlayan oyuncu bir **çul (puan)** kazanmış olur. Ve sıra karşıdaki oyuncuya geçer. Oyunda hata yapan oyuncu yanar. Ve sıra, karşı oyuncuya geçer (A.B. 33, Kadın, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013; G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Şubat 2013).

13.11.2.1.13. Deve Oyunu

Acısu köyünde çocukların oynadığı bir diğer oyun Deve oyunudur.

Deve oyunu iki kişilik bir oyundur. Hangi oyuncunun başlayacağı kura sayışması ile belirlenir. Bu oyun için misketten küçük bir miktar (15 tane civarı) taş kullanılır. Oyuncu iki elini birleştirip, avuç yapar. Buna çatal avuç denir. Çatal avucundaki taşları havaya zıplatıp elini ters çevirerek üstüne düşmesini sağlar. (Ters çevrilen eller de yine birleşik durur). Rakip oyuncu, elin üzerindeki taşlardan düşmesi en kolay olan birini seçer. Oyuncu rakibinin seçtiği taşı, düşürmeden diğerlerini yere döker. En son kalan rakibin seçtiği taşı elinin üstündeyken, havaya fırlatıp tek avucu ile yakalar. Böylece bir çul (puan) kazanmış olur. Aynı oyuncu hata yapıp yanına kadar devam eder. Eğer yanarsa oyuna rakip oyuncu devam eder (İ.D. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Şubat 2013).

13.11.2.1.14. Dokuz Taş (Dokurcun)

İki kişilik bir oyundur. Nohut büyüklüğünde dokuzar taşla oynanır. Rakipler yere çizdikleri şekil üzerine bir A oyuncusu, bir B oyuncusu taş koyacak şekilde ellerindeki

dokuzar taşı yerleştirirler. Burada amaç, rakibin taşlarının üçünün de aynı hizaya gelmesini engellemektir. Taşlarından üçünü bir araya getiren oyuncu rakibinden bir taş alır. Taş hareketleri çizgiler üzerinde çeşitli yönlerle götürerek olur. Oyunda tüm taşlarını kaybeden oyuncu yenilmiş olur. (M.K. 57, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013; A.K. 25 Erkek, Bekâr, YÖ, Acısu, Şubat 2013)

13.11.2.1.15. Çelik Oyunu

Acısu köyünde geçmişte çocukların oynadığı bir diğer oyun ise Çelik oyunudur. Tokat ve çevresinde “çelik /çomak” olarak da bilinen bu oyun, Acısu köyünde “çelik oyunu”olarak adlandırılmaktadır.

İki kişi veya iki küçük grup arasında oynanır. Oyunda biri 30 cm civarında kalınca dal parçası (çelik),diğeri 70 cm civarında bir değnek kullanılır. Yere portakaldan irice iki taş konur. Çelik bu iki taşın üzerine köprü yapacak şekilde yerleştirilir. Oyuncu elindeki değnek ile çeliği yukarı doğru havalandırıp yana doğru vurarak uzağa gitmesini sağlar. Karşıdaki oyuncu ise, değnek veya çıplak elle çeliğe yere düşmeden dokunmaya çalışır. Çeliğe dokunursa atış sırası kendisine geçer. Dokunamazsa çeliğin düştüğü mesafeden çeliği alıp kale denilen çeliğin konduğu taşlara doğru atıp vurmaya çalışır. Vurursa atış sırası kendisine geçer. Rakip oyunu çeliği atış taşlarına vuramazsa ebe çeliği alıp değnekle saydırmaya başlar. Her seferinde saydırdığı kadar puanı olur. Puan 100’e ulaşırsa bir çul yapmış sayılır. (Saydırma; değneği çelik kullanarak havada vurarak yere düşünceye kadar çevirmektir).Bu durum ebe yanıncaya kadar devam eder (A.A. 47,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013; İ.D. 55, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Şubat 2013).

13.11.2.1.16. Kanlı Kale

Bu oyun istenilen sayıda oluşturulan iki takım ile oynanır. 20- 25 metre mesafeye birbirine paralel iki çizgi çizilir. Her takım kendi oyuncu sayısı kadar çizgi üzerine belli aralıklarla kapak taş denilen düz taşları dikerler. Taşlar kolay devrilecek şekilde dikine ve yan yana yerleştirilir. İlk atışlar için takımlar kura sayışması yaparlar. İlk atışı yapacak takım kendi düz taşlarının gerisine yan yana sıralanırlar. Bu taşlara kale taşları denir. Diğer takım ise tehlike olmaması için bir kenarda bekler. Atışlar sırayla yapılır. Ve her oyuncu bir kez atar. Amaç karşıdaki dikili taşları devirmektir. Bütün oyuncular atış yapan takım kenara çekilir ve karşı takım atış yapmaya başlar. Kaleleri önce devrilen takım oyunu kaybetmiş olur ve kazanan takım tarafından cezalandırılırlar (A.K. 25 Erkek, Bekâr, YÖ, Acısu, Şubat 2013; A.B. 38,Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013).

13.11.2.1.17. Çivi Oyunu

Görüşmecilerin ifadesiyle “sokak oyunudur” (40,Erkek, Evli, Şubat 2013; H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012)

Acısu köyünde en sık oynanan çocuk oyunlarından biridir. Bir görüşmeci çivi oyununun nasıl oynandığını şu şekilde tarif etmiştir:

Hocam, bu oyunu çocukken ben çok oynardım. Ekseriyetle güzün ve baharın çok yağmur yağardı. Çok cıvık olmayan, hani kulak memesi kıvamında deniliyor ya. İşte o kıvamda birçamur bulduğumuzda gerekli olan şey kalıyordu. O da mih dediğimiz büyük çivi. Bu oyun mih denilen büyük çivi ile oynanır çünkü. Biraz pis bir oyun olduğundan ekseriyetleerkek çocukları tarafından oynanırdı. Çamura mihı saplarken bir dizimiz toprağa temas ettiğinden pantolon diz kısmı hep çamur olurdu. Peki bu oyun nasıl oynanırdı ona değinelim. En az 2 kişi ile oynanmaktadır. Çamurun üzerine bir noktadan

başlanarak sırayla çiviye oyuncuları saplamaya başlar. Amaç diğer oyuncuların yolunu kesmek onları kuşatmaktır. Çivi çamura saplanır, daha sonra diğer oyuncu atar o da saplar. İlk oyuncu bir kez daha çamura çiviye saplar daha önceki çivi izi ile birleştirir. Ortaya örümcek ağına benzer bir şekil çıkar. Yeni bir oyun oynamak istediğimizde de çamurun üzerine basar çivi şekillerini siler tekrar oyuna başlardık.(H.K. 46, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Ağustos 2012)

13.11.2.2. Acısu Köyünde Günümüzde Oynanan Çocuk Oyunları

İkinci grubu, “eskiden oynanıyor olup hala oynanmaya devam edilen” çocuk oyunları oluşturmaktadır.

13.11.2.2.1. Saklambaç

Görüşmeciler, saklambacın Acısu köyünde geçmişte olduğu gibi günümüzde de en sık oynanan, çocuk oyunlarından biri olduğunu belirtmişlerdir:

Acısu’da çocukken, saklambaç oynamadan büyümüş kimse yoktur diyebiliriz. Saklambaç, Kız erkek karışık şekilde en az 4 kişi ile oynanan bir çocuk oyunudur. Çocuklardan biri diğer oyuncuları “saklambaç oynayan elime mum dicsin” diye davet eder. Oynayacak çocuklar çağrı yapanın eline mum dikerler. Ebeyi çıkarmak için, tekerleme söylenmeye başlar. Tekerlemede en son kalan ebe olur. Ve 50 ya da 100’e kadar sayılsın denilir. Hızlı mı yavaş mı sayılacağı da belirlenir. Ebe dışından saymaya başlar. Bu arada diğer oyuncular da ideal bir yere saklanmaya çalışırlar. Çoğu zaman da saklanmak için ebeyi gözetleyecek stratejik yerler seçilir. Ebe saymasını; “ önüm arkam, sağım solum sobe. Saklanmayan ebe.” diyerek bitirir ve yüzünü döner. Saklanan diğer oyuncuları bulmak için ebe yerinden ayrılır. Ebenin yerini terk ettiğini gören diğer

çocuklar sobelemek ve ebe olmamak için en uygun anı beklerler. Ebeden önce varıp sobe denildiği gibi, ebe tarafından yakalanıp ebelenenler de ebe adayı olarak bir köşede beklerler. Herkes bulunduktan sonra ebeleyenler ve sobeleyener olmak üzere iki grup oluşur. Sobeleyenlerin bir kişiyi ebe olmaktan kurtarma hakları vardır. Ebelenenler arasından bir kişiyi seçerler. Kurtarılmayan ebelenmiş olanlardan birini ebe, ebe olarak seçer. Bazen çocuklar birbirlerinin montunu kazağını giyip ebenin yanlış isim söylemesini sağlarlar. Ebe yanlış isim söylediğinde “çamlak çömlek patladı” diye bağırarak ebenin yeninden ebe olmasını sağlarlar. Bu oyun gündüz oynandığı gibi akşamları da oynanmaktadır. (A.K. 25 Erkek, Bekâr, YÖ, Acısu, Şubat 2013).

13.11.2.2.2. Sek Sek

Genelde kızlar tarafından oynanan bir oyundur. Okuldan çaldığımız tebeşirler ile okulun betonla kaplı bahçesinde tebeşirle çizerek oynadığımız gibi. Tebeşir bulamadığımız yerde de, toprak damların üzerinde, ya da Toprak üzerine çubukla çizerek oynardık. 1’den 8’e kadar yere, toprağa kareler çizilir. 1-2-3- tek kare olarak, 4-5 yanyana iki kare, 6 tek kare, 7-8 çift kare olarak dizilir. Daha sonra sıra ile yassı bir taş alınarak 1 numaranın üzerine konur. Tek ayakla 2’ye atlayarak 8’e kadar gidilir. 8’den geri dönülerek 2. karede 1 numaralı karedeki taş alınarak atlanır. Bu şekilde her numara teker teker geçilir. Eğer bu esnada atılan taş çizgi dışına çıkarsa iki çizgi arasında kalırsa ya da oyuncu iki ayağını basarsa, taşı alırken elini diğer kareye değdirirse yanmış olur. Oyun diğer oyuncuya geçer. Bu oyun iki aşamalıdır. İkinci aşamada son kare olan 8’den başlar. Taş 8. Kareye konur. Oyuncu tek ayağı ile tüm kareleri taşı dışarıya kaçırmadan ilk kareye kadar götürmeye çalışır. Dam evlerin üzerinde geçmişte sıkça oynandığı için ev sahipleri çocukları “burası eğlek damı mı? Gidin başka damda oynayın” Şeklinde bizleri kovaladıklarından dolayı biz sek sek yerine dam oyunu demeye başlamıştık. Bugün dahi

sek sek olarak bilinen bu oyun, Acısu köyünde “dam oyunu” olarak anılır (A.B. 33, Kadın, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013).

13.11.2.2.3. Yakan Top

Kızlı erkekli karışık oynanır. Görüşmecilerin belirttiklerine göre, bu oyun çocukların yaşamına Acısu köyüne, plastik topun gelmesiyle girmiştir. Okula giden çocukların beden eğitimi sırasında oynadıkları, oyundur. Görüşmeciler, Yakan Top’un Acısu köyünde “Ortada Sıçan” (A.K. 25 Erkek, Bekâr, YÖ, Acısu, Şubat 2013; A.B. 38, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013) oyunu olarak anıldığını belirtilmişlerdir:

Bu oyun Acısu köyünde Ortada Sıçan oyunu olarak bilinir. Sokak oyunu değildir. Mektep oyunudur derdi büyüklerimiz. Acısu köyüne açılan ilkokul aracılığıyla çocukların yaşamına önce plastik top daha sonra da bu oyun girmiştir. Çocuklar arasında sevilmiş ve giderek de köyde yaygınlaşmış bir oyun olmuştur. Yakan top oyunu nasıl oynanır ondan bahsedelim. Oyunun oynaması için iki grup gereklidir. Oyunun başlangıcında ortada sıçan olacak grubun belirlenmesinde “yaş mı kuru mu” şekili ile belirlenir. Atılan taşı bilemeyenler ortada sıçan olurken diğerleri ise birbirlerine top atabilmek rakibi vurabilmek adına iki gruba ayrılırlar. Oyun sırasında ortadaki grubun oyuncularına top değdiğinde oyuncu dışarı çıkar. Atılan topu yere düşmeden tutan oyuncu can kazanmış olur. Eğer isterse daha önce çıkan oyuncu arkadaşlarını oyuna dâhil eder. Bu oyun ortadakilerin hepsinin vurulmasına kadar devam eder (A.K. 25 Erkek, Bekâr, YÖ, Acısu, Şubat 2013; A.B. 38, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Şubat 2013)

Günümüzde Acısu köyündeki çocuk oyunlarının teknoloji ile birlikte içerik değiştirdiği, sokak ortamından bilgisayar ortamına taşındığı, 5-6 kişiyle oynanan ve çocuklara yaşlıları ile iletişim kurmayı, iyi geçinmeyi ve birlikte birşeyler yapabilmek gibi

kollektif ruhu ortaya çıkaran oyunlar, yerini sanal ortamda çoğu zaman oyun arkadaşsız oynanan bilgisayar oyunlarına bıraktığı görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. Acısıu köyünde sokakta oynanan oyunlar, günümüzde yerini sanal ortamda oynanan bilgisayar oyunlarına bırakmıştır.

14. SONUÇ

Acısu köyü monografi çalışmamızda Anşabacılılara ait tespit edebildiğimiz halk kültürü unsurları ve bunların uygulanma alanları kayıt altına alınmaya çalışılmıştır.

Zile'deki Anşabacılı kapalı halk kültürü alanları, belirli bir gelenek çevresi etrafında şekillenmekte ve muhafaza edilmektedir. Söz konusu alanlar, aynı zamanda o topluluğun yaşam alanlarını oluşturmaktadır. Zile'deki 17 köyün her biri, Anşabacılı olarak anılmakta ve her biri Anşabacılıların yaşadıkları gelenek çevresini oluşturmaktadır. Araştırmamızda ele aldığımız Acısu köyü de bu gelenek çevresinin merkezi konumundadır.

Acısu köyünde değişimin kaynağını ve başlangıç noktasını aslında ekonomik kaynaklar oluşturmaktadır. Köydeki sosyo-ekonomik hayatı tarım ve hayvancılık şekillendirmektedir.

Yakın tarihe kadar Acısu köyünde, halk mimarisi dam evler ile temsil edilirken, günümüzde dam evler yerini çok katlı apartman tipi yapılara bırakmıştır. Anşabacılılarda, *“Yıkılanın yerine yenisini yapmak makbuldür. Önemli olan Anşabacılı toprağına tutunmaktır”* (A.A. 47, Erkek, Evli, YÖ, Acısu, Mayıs 2013) düşüncesiyle Acısu köyündeki imar faaliyetleri artmıştır. Acısu köyü Anşabacılı köyler içinde en fazla yapılaşmanın olduğu yerdir. Söz konusu yapılaşma köyün sınırlarını aşacak şekilde değil, eskinin yerine yeninin yapılması şeklinde, bir nevi kabuk değiştirme biçiminde olmaktadır.

Köydeki barınma konusunda mimari üslup açısından bir değişim yaşansa da, bu değişim evlerin içindeki yaşam biçimine kısmen yansımıştır. Beyaz eşyaların ve mobilyaların eve girmesinin, evlerdeki geleneksel yaşam tarzını değiştirmedeği gözlemlenmiştir. Evlerde kadınlar geleneksel kıyafetleri olan sayaları ile işlerini tutmaya, köyün içinde olduğu gibi evin içinde de bu kıyafetleri giymeye devam etmektedirler. Benzer şekilde, evlerdeki mutfak mimarisi değişse de mutfakta pişen Anşabacıların gelenekselleşen yemeklerini terk etme durumları olmamıştır. Bir görüşmeci bu durumu, “*nerde olursan ol, kursak gavurgasını ister,*” (M.A.42, Kadın, Evli, Lise, Acısu, Eylül 2012) sözüyle özetlemektedir.

Tencere değişse de, içinde pişen yemeğin ne kendisi, ne ismi, ne de malzemesi değişmemiştir. Eski dam evlerin mutfağında pişen yemekler bu sefer çelik ya da granit tencerede pişmeye devam etmektedir. Değişim kabukta gerçekleşmiş, öz ise aynı kalmıştır. Artık tek bir kapta değil, ayrı ayrı tabaklarda yenilmektedir. Yer sofrasının yerini masa ve sandalye alırken, sabahları yine çorba içilmekte, madımak, pancar, ebegümeci gibi otlardan yemekler yapılmaktadır. Yemekler iç yağı ve kuyruk yağı ile pişmektedir. Acısu köyünde yemeklerin içeriği, taşıdığı anlam aynı kalmıştır.

Bir görüşmecinin ifadesiyle

“Değişen evin badanası, boyası, tahta tarabası (eşyası) olmuştur. Biz aynı Anşabacıyız. Eve bulaşık makinesini almam, benim Ali'nin oğlu aşur olmamı değiştirmemiştir. Sonuçta Anşabacı toprağındayız. Yaşam biçimimizdeki değişimi, daha rahat yaşamak için yaparız. Bu bizi daha dirençli kılar. İyi yaşamak herkesin hakkı ama nasıl yaşadığına sen karar verirsin. Evler iyi yaşamamız için yapıldı ama o evin içinde nasıl yaşayacağımıza biz karar verimiz ki, bu yaşam şeklinin de adı Anşabacı olarak bellidir”(H.D. 40, Erkek, Evli, İÖ, Acısu, Eylül 2013).

Acısu köyünde gelenek çevresi muhafaza edilerek değişimin yaşandığı bir başka halk kültürü alanı da, giyim kuşamdır.

Öteden beri Tokat ve çevresinde Anşabacılar, kendi giysilerini kendileri diken, üreten topluluk oldukları bilinmektedir. Bütün Anşabacı köylerde olduğu gibi Acısu köyünde de geleneksel kıyafetlerin, güncelliğini kadın kıyafetleri üzerinden koruduğu alan araştırmaları sırasında tespit edilmiştir.

Acısu'da Veli Baba, Anşa Bacı Tekkesi'ni ziyaret ederken, tekke yanında Cebrail (Horoz) keserken, koyun otlatırken, tereyağı yaparken, ev temizlerken Anşabacı kadının üzerinde geleneksel kıyafetinin olduğu gözlemlenmiştir. Yaşarken, ibadet ederken, üretirken, evlenirken, doğum yaptığında, üzerinde hep bu kıyafet vardır.

Bir görüşmeci,

“Saya'nın Anşabacı kadın için, yaşarken elbisesi, evlenirken gelinliği, ölürlen de kefeni olduğunu” (G.D. 68, Kadın, Dul, İÖ, Acısu, Eylül 2013) söylemiştir.

Değişen yaşam koşulları giyilen kıyafetlerin temin edilme şeklini ve kıyafet seçimini de belirlemiştir. Kıyafetler, artık mağazadan ve pazardan hazır dikilmiş olarak alınmaya başlanmıştır.

Acısu köyü dışında giymek üzere (İstanbul'da, Zile'de) mağazalardan, pazardan etek bluz gibi günümüz şartlarına uygun kıyafetler her Anşabacı kadının gardırobunda yerini almıştır. Köyde saya giyen kadın Zile merkezde ya da İstanbul'daki akrabasının yanında etek bluz giymektedir. Avukat olan doktor olan Anşabacı kadınlar da Acısu'ya geldiklerinde sayalarını giymekte, mesai saatlerinde ise günümüz kıyafetleri ile kent yaşamına dâhil olmaktadır.

Aradan onca zaman geçmesine karşın Acısu köyünde erkek kıyafetlerine göre, Anşabacılı kadın kıyafetlerinin bu derece köy yaşamının içinde güncelliğini muhafaza etmesi, Anşabacılı topluluğunda kadının gündelik hayattaki etkin rolü ve konumu hakkında bilgi vermesi açısından kayda değerdir.

Kadın geleneğin aktarıcısı, yaşatıcısı ve koruyucusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir ifade ile geleneğin aktarımı, kıyafet üzerinden gerçekleşmektedir. Anadan kıza miras olarak aktarılan sayalar ile onların üzerine işlenen motifler, kadın kıyafetlerinin güncelliğini korumasındaki en önemli etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelenek çevresi muhafaza edilerek değişimin yaşandığı bir başka halk kültürü alanı da el sanatlarıdır. Evlerin mimarisi ve evlerdeki yaşam kalitesi değişse de, el tezgâhlarından ve el tezgâhı dokumalarından, vazgeçilmediği, cecim yapımının Acısu köyündeki el tezgâhlarında dokunmaya devam ettiği gözlenmiştir.

Gelenek çevresi muhafaza edilerek, değişimin yaşandığı bir başka halk kültürü alanı da, halk bilgisine dayalı uygulamalar da karşımıza çıkmaktadır. Acısu köyünde, gündelik yaşam miladi takvime göre planlanırken, hayvancılık ve tarımla ilgili uygulamalarda ise baba hesabının (takvimi) esas alındığı, alan araştırmaları sırasında tespit edilmiştir. Görüşmecilerin şubat ayı yerine “gücük”, nisan ayı yerine” abrul” , haziran ayı yerine de “kiraz ayı” dedikleri, sayacı, gılayan, ficenk gibi mevsimlik bayramların kutlanma zamanlarından bahsederken de cemlerin düşme zamanlarını esas aldıkları gözlenmiştir.

Benzer bir durum halk hekimliği ve halk baytarlığı uygulamaları için de geçerlidir. Halk hekimliği uygulamalarının tamamen terkedilmediği, karşılaşılan bir

sağlık sorunu durumunda, gelenekten gelen bilgi ve tecrübelerin ışığında geliştirilen ilaçlarla tedavi edilmeye devam edildiği görüşmeciler tarafından belirtilmiştir.

Anşabacılılardaki en önemli halk kültürü alan uygulamalarından bir diğeri de ziyaret ritüelleridir. Gündelik hayatın bir parçası olarak, ihtiyaç duyulan her an ihmal edilmeden gerçekleştirilen bir halk kültürü uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Ziyaret ritüellerinin, Anşabacılı topluluğunu bir arada tutan en temel uygulamalardan biri olarak algılandığını da belirtmek gerekir. Alan araştırmaları sırasında yapılan tespitler de göstermiştir ki, geçiş dönemleri başta olmak üzere gündelik hayatın her aşamasında ziyaret ritüellerine başvurulmakta, kurban ritüelleri ile ziyaretler desteklenmektedir. Anşabacılarda kurbansız ziyaret ritüeli olmamaktadır. Anşabacılılar da “eli boş ziyarete gidilmez” düşüncesi hâkimdir. Bu düşünce, kurban sunumunu en yaygın halk kültürü uygulaması olarak, ziyaret ritüelleri ile Anşabacıların hayatına dâhil etmiştir. Bu durum, Acısu köyünün de hem kurban hem de ziyaret alanı olmasını sağlamıştır.

Anşabacılılardaki bir diğer halk kültürü alanı ise, Geçiş dönemi ritüelleridir.

Evlilik biçimleri, Anşabacılılar için ayrı bir önem arz etmektedir. Özellikle, Endogami şeklinde yapılan evlilikler aracılığıyla topluluğun yapısı korunmaktadır. Endogami kadar yaygın olan bir diğer evlenme biçimi ise kaçma-kaçırma ile yapılandır. Burada önemli olan kime kaçtığıdır? Eğer Anşabacılı birine kaçmışsa bu durum iç evlilik olarak kabul edilmektedir. Kız kaçırma da bir tür iç evlilik uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Düğünler köyde yapıldığı gibi ilçe merkezinde tutulan düğün salonlarında da yapılmaktadır. Gelinlik olarak saya giyildiği gibi, ilçe merkezinde yapılan düğünlerde

sayanın yerini gelinliğin aldığı da görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Sözkonusu iki uygulama, gelenek çevresine bağlı kalınarak yaşanan değişimlerden biridir.

Boşanma ve aldatmaya getirilen yasaklar ile aile kurumunu korumak amaçlanmıştır. Aileyi korumak aslında toplum yapısının bütünlüğünü korumak anlamına da geldiği için, toplumu inşa eden ve ayakta tutan kilit taşlarını dirençli kılmak Anşabacılıların önceliği olmuştur.

Modern evler yapılsa da, ekonomik açıdan iyi kazançlar elde etseler de, Anşabacılılarda doğa ile uzlaşma ve irtibatta olma durumunda bir değişim olmamıştır. Doğa ile irtibata geçmenin en ideal yollarından biri ziyaret ritüelleridir. Anşabacılılarda karşımıza çıkan dağ, su, kaya, ağaç ve ata kültüne yapılan ziyaretler doğa ile uzlaşmanın göstergelerinden biridir.

Ziyaret ritüelleri aracılığıyla başta atalar kültü olmak üzere, dağ, ağaç, ateş su kültü ile irtibata geçilmekte ve adı geçen kültürler Anşabacılıların yaşamlarının bir parçası olmaya devam etmektedir. Örneğin Ficek ve Gılavan bayramında doğa ile kucaklaşma gerçekleşmektedir. Doğa ile kucaklaşmadan önce atalar kültünü temsil eden Veli Baba Anşa Bacı'nın tekkesi ziyaret edilmektedir. Daha sonra 7 tepe ziyaret edilip, çiçek toplanmakta 7 su kaynağı ziyaret edilerek, dağ kültünü temsil eden evliya olarak adlandırılan Bakacak Tepesi'ne ziyaretler düzenlenerek, burada semah yapılmaktadır. Veli Baba'nın dikmiş olduğu kurumuş armut ağacı ile Nişan Evliya'daki ağaç önemli ziyaret alanlarından diğeridir.

Acısu köyünde tespit edilen bir diğer halk kültürü alanı ise, eğlence ve oyunlardır. Özellikle Sayacı gezme ve ceran oynatma oyunlarına ait kostümlerin günümüzde de, geleneksel şekilde elde edildiği oyunlarda gözlemlenmiştir.

Mevsimlik bayramlarda da değişimin gelenek çevresi muhafaza edilerek yaşıandığı tespit edilmiştir. Cenaze törenleri gibi geçiş dönemine ait temel uygulamalar dışarıya kapalı olmaya devam ederken, mevsimlik bayramlar ise, kapalı konumdan yarı kapalı hale gelmeye başladığı gözlenmiştir. Özellikle, her yıl nisan ayında kutlanan Ficek bayramı kutlamalarına dışardan kimse alınmazken, son yıllarda yerel yöneticilerin kutlamalara davet edilmesi, yerel basının görüntü almasına müsaade edilmesi en önemli değişimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değişimin yaşıandığı bir başka halk kültürü alanı da çocuk oyunlarında gözlenmiştir. Sokakta oynanan çocuk oyunları, yerini sanal ortamda oynanan bilgisayar oyunlarına bırakmıştır.

Sonuç olarak, Anşabacıların genel özelliklerini, halk inançlarını, geleneklerini ve oluşturdıkları kültür unsurlarını ortaya koymayı amaçlayan çalışmamızda, Anşabacılı topluluğunda gelenek çevresinin muhafaza edildiğı halk kültürü alanları ile, değişimin yaşıandığı halk kültürü alanları Acısu köyü örneğinde tespit edilmeye çalışılmıştır.

Acısu köyü monografisi ile, gelecekte Anşabacılı köyleri çalışacak olan, araştırmacıların da Anşabacılı topluluğun halk kültürü unsurları ve uygulanma alanları hakkında fikir edinmeleri de amaçlanmıştır.

15. KAYNAKÇA

- Abdullah, Z. (1933). “ Köy Mimarisi ” , *Ülkü Dergisi*, C.2, S.7, s.37-41.
- Acıpayamlı, O. (1961). *Türkiye'de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları
- Akkayan, T. (1979). “ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Kürsüsü Tez Çalışmaları ve Tezlere Ait Bibliyografya” , *Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, S.3, s.93-122.
- Alangu, T. (1983). *Türkiye Folkloru El Kitabı*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Artun, E.(2015). *Türk Halk bilimi*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Başar, Z. (1972) *Erzurum'da Tıbbi ve Mistik Folklor Araştırmaları*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Bayat, F. (2012). *Türk Mitolojik Sistemi 2*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Berkes, N. (1942). *Ankara Köyleri*. Ankara : Uzluk Basımevi.
- Beşikçi, İ. (1970). *"Doğu Anadolu'nun Düzeni"* Ankara : E.Yayınevi.
- Boran, Behice S. (1945). *Toplumsal Yapı Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Boratav, P. N. (1973). *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2000). *Halk Edebiyatı Dersleri*, İstanbul : Tarih Vakfı Yayınları.
- Cebecik, K. (1990). “Sıraç Adı Üzerine” , *Milli Folklor Dergisi*, Sayı: 5 Ankara: s.46-47.

- Çağlayan, E. B. (1990). *Tokat Bölgesi Geleneksel Kıyafetleri*, Ankara: Hagem Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. , Özarslan, M. (1996). *Folkloristik Umay Günay Armağanı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halkbilimi Anabilim Dalı.
- Çobanoğlu, Ö. (1999). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2009). “ *Türk Halkbilimi Çalışmaları Kadrosuna Göre Atatürk Dönemi’nde Araştırma Eğilimleri ve Sonuçları Üzerine Genel Bir Değerlendirme*”, Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü: Atatürk (1920-1938), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Dizdaroğlu, H. (1969). *Halk Şiirinde Türler*, Ankara: T.D.K.
- Elçin, Ş. (1986). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdentug, N. (1956). *Hal Köyü’nün Etnolojik Tetkiki*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Gennep, A. V. (1939), *Folklor*, (Çev. P.N. Boratav), Ankara: Ulus Basımevi.
- İnan, A. (1978), *Cumhuriyet’in 50. Yılı İçin Köylerimiz*, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Kırzioğlu, M. F. (1959). “ Kars’ta Derlenen Sayacı Türküleri ”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, Sayı:115, İstanbul.
- Lewis, O. (2002). *Meksika’da Bir Köy Tepoztlan*, İstanbul: Epsilon Yayınevi.

- Ocak, A. Y. (2009). *Bektaşî Menakıpnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ögel, B. (1988). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Örnek, S.V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Örnek, S. V. (1977). *Türk Halkbilimi*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Özdemir, N. (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özdemir, N. (2006). *Türk Çocuk Oyunları I.-II.*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öztelli, C. (1940). “ Zile’de Kullanılan Bazı Halk İlaçları ”, *Halkbilgisi Haberleri*, Sayı: 109, s.15-17.
- Öztelli, C. (1972). *Evlerinin Önü*, İstanbul: Hürriyet Yayınları
- Pritchard, E. (1956). *The Nuer Religion*, London: Oxford University Press.
- Pritchard, E. (1969). *The Nuer of the Southern Sudan*, London: Oxford University Press.
- Saran, N. (1984). *Köylerimiz*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi
- Selçuk, A. (2010). “ Horasanda Eren Anadolu’da Evliya: Acısu Sıraç Köyü Örneğinde Kahraman Atalar Kültü ”, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı:87, Güz, Ankara.

Selçuk, A. (2012). “ Merkezi Kurumsal Otoritenin Ötekileştirdiği Bir Topluluk: Anşa Bacılılar ”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Ankara: ss. 169-186.

Stirling, P.(1965). *Turkish Village*. New York: John Wiley and Sons.

Stirling P. (1993) *Economy and Culture: Changes in Turkish Villages*, the Eothen Press, Cambridgeshire, England.

Strauss L.(1978). “Antropoloji”, Çev. Ümit Meriç, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, İstanbul: S.16, ss.102-128.

Tan, N. (1985). *Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler*, Ankara: Halk Kültürü Yayınları.

Tezcan, M. (1997). *Kültürel Antropoloji*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tezcan, M. (2000). *Türk Aile Antropolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Tokat İl Yıllığı (1967).

Turhan, M.(1972). *Kültür Değişmeleri*, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı

Türkdoğan, O.(1965). *"Erzurum ve Çevresinde Sosyal Araştırmalar"*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

Ünver, G. H. (1997). *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi*, Ankara: Ocak Yayınları.

Ünver, S. (1938). *Tıbbî Folklor ve İyi Telkinler*, İstanbul: Eminönü Halkevi Yayınları.

Yasa, İ. (1957). *Hasanoğlan*. Ankara: Yeni Matbaa.

Yasa, İ. (1969). *25 Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. No: 270.

Yılmaz, O. (2009). *Sıraçlar (Anşabacılı ve Hubyarlar) Beydili Alevi Türkmenleri*. Zile: Veni Vidi Vici Yayınevi.

Yılmaz, O. (2012). “ Tokat, Zile, Acısu Köyü Mezarlığında Anşabacılı Sıraçlarına Ait Mezartaşları”, *Tokat Sempozyumu*, C.3, s.229-251, Tokat: Tokat Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları.

İnternet Kaynakları

T.C. Zile Kaymakamlığı Resmi Sitesi. Erişim: Ağustos 2013, http://tokat-zile.gov.tr/index_koy.htm

T.C. Tokat Belediyesi Resmi Sitesi. Erişim: Ağustos 2013, <http://www.tokat.bel.tr/icerik.php?icerik=46&Kategori=1003>

Karakurt, D. (2011). *Türk Söylence Kültürü*, Erişim: Mayıs 2016 <http://www.dizge24.org/tr/belgeler/turk-soylence-sozlugu.pdf>

EK-A: Yapılan Görüşmeler

Ad Soyad Yaş	Cinsiyet Doğum Yeri Medeni Durum Eğitim Durum	Görüşme 1	Görüşme 2	Görüşme 3	Görüşme 4	Görüşme 5	Görüşme 6	Görüşme 7	Görüşme 8	Görüşme 9	Görüşme 10	Görüşme 11
B.K. 64	E /Acısu Evli/ Y.Ö.	Eyl.10 Zile	Kas.10 Zile	Şub.11 Zile	May.11 Zile	Haz.11 Zile	Eyl.11 Zile	Şub.12 Zile	Nis.12 Zile			
V.K. 68	E/ Acısu Evli/ İ.Ö.	Eyl.10 Zile	Kas.10 Zile	Şub.11 Zile	Haz.11 Zile	Eyl.11 Zile	Şub.12 Zile	Nis.12 Zile	May.12 Zile	Ağu.12 Zile	Eyl.12 Zile	Şub.13- Zile
A.A 47	E/ Acısu Evli / Y.Ö.	May.11 Zile	Haz.11. Zile	Eyl.11 Zile	Şub.12 Zile	Nis.12 Acısu	Haz.12 Acısu	Ağu.12 Acısu	Eyl.12 Acısu	Şub.13 Acısu	May.13 Acısu	Eyl.13 Acısu
G.D. 68	K/ Acısu İ.Ö / Dul	Nis.12 Acısu	May.12 Acısu	Ağu.12 Acısu	Eyl.12 Acısu	Şub.13 Acısu	May.13 Acısu	Eyl.13 Acısu	Eki.13 Acısu	Şub.14 Acısu		
A.A 40	E/ Acısu Y.Ö./ Evli	May.12 Acısu	Haz.12 Acısu	Eyl.12 Acısu	Şub.13 Acısu	May.13 Acısu	Eyl.13 Acısu					
H.C. 66	E/ Acısu İ.Ö./ Evli	Nis.12 Acısu	Ağu.12 Acısu	May.13 Acısu	Eyl.13 Acısu							
Y.D. 70	K/ Acısu İ.Ö./ Dul	Nis.12 Acısu	May.12 Acısu	Ağu.12 Acısu	Eyl.12 Acısu	Şub.13 Acısu	May.13 Acısu					
C.D. 65	E/Acısu/ İ.Ö./ Evli	Nis.12 Acısu	Ağu.12 Acısu	Eyl.12 Acısu	Şub.13 Acısu							
E.D. 75	K/Acısu OKYD/ Dul	May.11	Haz.11	Eyl.12 Acısu	Şub.13 Acısu	May.13 Acısu	Eyl.13 Acısu	Şub.14 Acısu				
F.Ç. 80	K/Acısu OKYD Dul	May.12 Acısu	Haz.12 Acısu	Ağu.12 Acısu	Eyl.12 Acısu	Şub.13 Acısu	Nis.13 Acısu	May.13 Acısu				
H.D. 40	E/Acısu, İ.Ö. Evli	May.13 Acısu	Eyl.13 Acısu	Şub.14 Acısu								
Z.A. 65	K /Acısu, İ.Ö. Dul	Nis.12 Acısu	Haz.12 Acısu	Ağu.12 Acısu	Eyl.12 Acısu							
D.Ç. 55	E/Acısu, İ.Ö. Evli	Nis.12 Acısu	Ağu.12 Acısu	Eyl.12 Acısu	Şub.13 Acısu	Nis.13 Acısu	May.13 Acısu					
M.K. 57	E/ Acısu, Y.Ö. Evli,	Nis.12 Acısu	Ağu.12 Acısu	Eyl.12 Acısu	Şub.13 Acısu	May.13 Acısu	Eyl.13 Acısu					
H.B. 58	E/Acısu İ.Ö./Evli	Nis.12 Acısu	Haz.12 Acısu	Ağu.12 Acısu	Eyl.12 Acısu	May.13 Acısu	Eyl.13 Acısu					

EK-B: Köyle İlgili Resimler

Resim 1. Acısu Köyünden Genel Görünüş, Şubat 2013, Acısu Köyü, M.Özgen

Resim 2. Karadede Tepesinden, Köyün Girişindeki Veli Baba Mezarlığı Nisan 2012, Acısu Köyü, M. Özgen

Resim 3. Karadede Tepesinden, Köyün Genel Görünümü Nisan 2012, Acısu Köyü, M. Özgen

Resim 4. Çekerek Irmağı Kenarından Köye Giriş,
Nisan 2012, Acisu Köyü, M. Özgen

Resim 5. Acisu İlköğretim Okulu, Şubat
2013, Acisu Köyü, M. Özgen

Resim 6. Köyün Ortak Malları Biçerdöver,
Haziran, 2012, Acisu Köyü, M. Özgen

Resim 7. Köyün Ortak Malları Minibüsler ,
Şubat, 2013, Acisu Köyü, M. Özgen

Resim 8. Köyün Ortak Malları, Köy Meydanı, Kooperatife ait Traktör ve Römorklar Eylül, 2012, Acısu Köyü, M. Özgen

Resim 9. Köyün Ortak Mallarından, Tohum Selektörü, Eylül 2012, Acısu Köyü, M. Özgen

Resim 10. Köyün Ortak Malları, Köy Meydanı, Kooperatife ait Traktör ve Römorklar Eylül, 2012, Acısu Köyü, M. Özgen

Resim 10. Köy Koopertafinde Satılan Ürünler, Şubat 2013, Acısu Köyü, M. Özgen

Resim 11. Köy Koopertafinde Satılan Ürünler, Şubat 2013, Acısu Köyü, M. Özgen

Resim 12. Köy Koopertafinde Satılan Ürünler, Şubat 2013, Acısu Köyü, M. Özgen

Resim 13. Köyün Ortak Mallarından Küçük Acısu Şifa Suyu Mart 2014, Acısu Köyü, M. Özgen

EK-C: Kutlu Sayılan Yerler İle İlgili Resimler

Resim 15. Veli Babanın Diktiği Armut Ağacı
Eylül, 2012, Acısu Köyü, M.Özgen

Resim 16. Eski Mezarlık Alanındaki Kılıtım Ana
Ziyaret Yeri Ağustos, 2012, Acısu Köyü,
M. Özgen

Resim 17. Yeni Mezarlık Alanındaki Veli Baba – Anşabacı Tekkesi , Acısu Köyü, Nisan 2012,
M.Özgen

Resim 18. Veli Baba – Anşabacı Tekkesi , Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 19. Veli Baba – Anşabacı Tekkesi , Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 20. Veli Baba – Anşabacı Tekkesi , Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 21. Karadede Tepesi , Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 22. Bakacak Evliyası , Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 23. Bakacak Evliyası , Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 24. Bakacak Evliyası, Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 25. Nişan Evliya , Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen

Resim 26. Nallı Evliyadaki “Nal izi”, Acısu Köyü, Ağustos 2012,M.Özgen

EK- D: Ficek ve Sayacı Bayramı İle İlgili Resimler

Resim 27. Çekerek Irmağı Kıyısında Gençlerin Ficek Kutlamaları, Acısu Köyü, Nisan 2012 ,M.Özgen

Resim 28. Ficek Bayramında Çiçek Toplanması, Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 29. Akan su kenarında Gençlerin Ficek Kutlaması, Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 30. Ağaçlardan Toplanan Çiçeklerin Konduğu Ficek Kazanı, Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 31. Ficek Kutlamaları için kurulan Yiyecek Çadır Alanı, Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 32. Ficek Bayramı için kurulan salıncak, Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen.

Resim 33. Gavurun Kürkü adı verilen ateşten atlama, Acısu Köyü, Nisan 2012 M.Özgen

Resim 34. Gavurga Kavurma. Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 35. Acısu Köyünde 1960'lı Yıllarda Sayacı Bayramı Kutlamaları, Görüşmeci İ.Ç. Arşivinden

Resim 36. Acısu Köyünde 1960'lı Yıllarda Sayacı Bayramı Kutlamaları, Görüşmeci İ.Ç. Arşivinden

Resim 37. Acısu Köyünde 80 li yıllardaki Sayacı Bayramı Kutlamaları, Acısu Köyü, Görüşmeci İ.Ç. Arşivinden

Resim 38. Sayacı Gelini Kılığına girmiş Anşabacı Bir Erkek, Acısu Köyü, Şubat 2013, M.Özgen

Resim 39. Kostümleri içinde Sayacı Oyuncuları, Acısu Köyü, Şubat 2013, M.Özgen

EK-E: Giysi İle İlgili Resimler

Resim.40. Anşabacılı Erkek Giyiminin Vazgeçilmez unsuru Terlik adı verilen Tören başlığı, Acısu Köyü, Eylül, 2012 M.Özgen

Resim 41.Çocukların ve gençlerin başlığı son derece renkli olmaktadır. Acısu Köyü Eylül 2012,

Resim 42.Çocukların ve gençlerin başlığı son derece renkli olmaktadır. Acısu Köyü Eylül 2012, M.Özgen

Resim 43. Cenik (Hind) Baş Örtüsü, Acısu Köyü, Eylül 2012,M.Özgen

Resim 44. Cenik (Hind) Baş Örtüsü, Acısu Köyü, Eylül 2012, M.Özgen

Resim 45. İç Saya (İç Gömlek), ön ve arkadan Acısu Köyü, Eylül 2012, M.Özgen

Resim 46. Anşabacılı Kadın Giyimi, Etaminden yapılmış Oymalı Dış saya, Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen

Resim 47. Anşabacılı Kadın Giyimi, , Kadifeden yapılmış Çuha Dış saya, Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen

Resim 48. Anşabacılı Kadın Giyimi, Kadifeden yapılmış Çuha Dış saya, Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen

Resim 49. Anşabacılı Kadın Giyimi, Etaminden Yapılmış Oymalı Dış sayanın arkadan Görünümü, Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 50. Anşabacılı Kadın Giyimi, Kutnu Kumaştan yapılmış Dış sayanın arkadan Görünümü, Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 51. Anşabacılı Geleneksel Kadın giysileri, Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen.

Resim 52. Sayanın Gündelik hayatta kullanım alanları. Sayası içinde, Veli Baba-Anşabacı Tekkeini Ziyaret eden, Anşabacılı Kadınlar. Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 53. Sayanın Gündelik hayatta kullanım alanları. Koyun güderken Sayası içinde Anşabacılı bir Kadın. Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 54. Sayanın Gündelik hayatta kullanım alanları. Sayası içinde, Bakacak Evliyasını Ziyaret eden, Anşabacılı bir Kadın. Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 55. Anşabacılı Kadın Giyiminde Farklı Motiflerde Dokuma Önlük Çeşitleri. Acısu Köyü, Nisan 2012

Resim 56. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan Önlük çeşitlerinden biri de Kadife Önlüktür. Acısu Köyü, Nisan,2012,M.Özgen.

Resim 57 Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan Önlük çeşitlerinden biri de Pullu Önlüktür. Pullu Önlük Genç Kızlar tarafından tercih edilmektedir. Acısu Köyü, Eylül,2012,M.Özgen

Resim 58. Anşabacılı Kadın giyiminde Bele sarılan aksesurlardan biri Boncukla işlenmiş Gödek bağıdır. Acısu Köyü, Eylül,2012,M.Özgen.

Resim 59. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan **Ağca Nakış**, Acısu Köyü, Eylül 2012, M.Özgen.

Resim 60. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan **Ay Nakış**, Acısu Köyü, Eylül 2012, M.Özgen

Resim 61. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan **Çaplı Göbekli Nakış**, Acısu Köyü, Eylül 2012, M.Özgen

Resim 62. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan **Çıtırık Nakış**, Acısu Köyü, Eylül 2012, M.Özgen

Resim 63. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan
Eğme Nakış, Acısu Köyü,
Eylül 2012, M. Özgen

Resim 64. Anşabacılı Kadın Giyiminde
Kullanılan **Kabak Gölü Nakış**, Acısu
Köyü, Eylül 2012, M. Özgen

Resim 65. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan
Kilim Nakış, Acısu Köyü,
Eylül 2012, M. Özgen

Resim 66. Anşabacılı Kadın Giyiminde
Kullanılan **Su Yolu Nakış**, Acısu Köyü,
Eylül 2012, M. Özgen

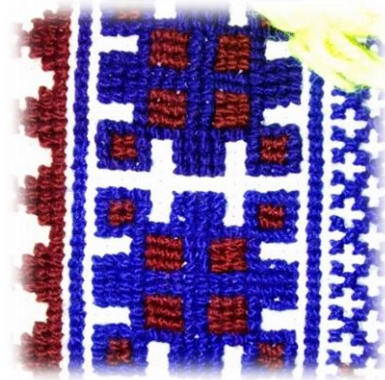
Resim 67. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan
Üç Göz Nakış, Acısu Köyü,
Eylül 2012, M. Özgen

Resim 68. Anşabacılı Kadın Giyiminde
Kullanılan **Tomurcuk Nakış**, Acısu Köyü,
Eylül 2012, M. Özgen

Resim 69. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan **Kurt
İzi Nakış**, Acısu Köyü,
Eylül 2012, M. Özgen

Resim 70. Anşabacılı Kadın Giyiminde
Kullanılan **Öreğel Nakış**, Acısu Köyü,
Eylül 2012, M. Özgen

Resim 71. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan **Aysağan Nakışı**, Acısu Köyü, Eylül 2012, M. Özgen

Resim 72. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan **Şekerpare Nakışı**, Acısu Köyü, Eylül 2012, M. Özgen

73. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan **Yedisulu Nakışı**, Acısu Köyü, Eylül 2012, M. Özgen

Resim. 74. Anşabacılı Kadın Giyiminde Kullanılan **Üçkaya Nakışı**, Acısu Köyü, Eylül 2012, M. Özgen

EK-F: Mutfak ve Beslenme İle İlgili Resimler

Resim 75 Acısu Köyünde İmece Usulü Tarhana Dökümü, Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen

Resim76 Acısu Köyünde kış için basılmış salamura yapraklar, Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen.

Resim 77. Acısu Köyünde Kışlık Salça Yapımı, Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen.

Resim 78. Çökelikli Katmer, Acısu Köyü,Eylül 2012,M.Özgen

Resim 79 Anşabacılar tarafından Kutsal Sayılan “Sıraç Ekmeği”, Acısu Köyü, Eylül 2012,M.Özgen

Resim 80 Acısu Köyünde Her öğüne yenilen Bacaklı Çorba, Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen

Resim 81. Güveçte etli yaprak sarması, Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen

Resim 82. Anşabacılılarda Pancar Olarak da bilinen, Yemeklik ot Madımak Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen.

Resim 83. Anşabacılılarda Başlıca Tören Yemeği Keşkek, Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen.

Resim 84. Günlük yapılan ve yenilen bir pilav. Dolma İçi. Acısu Köyü, Ağustos, 2012 .M.Özgen.

Resim 85. Kahvaltılarda Sıklıkla Yenilen Bir Tür Tirit ‘Çemenli’, Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen

Resim 86. Cevizli ve Mercimekli BAT, Acısu Köyü, Ağustos 2012, M.Özgen.

EK-G: Mesken İle İlgili Resimler

Resim 87. Acısu Köyündeki “Kara Dam” adı Verilen Kerpiç Dam Evler, Acısu Köyü, Eylül, 2012, M.Özgen.

Resim 88. Acısu Köyündeki “Kara Dam” adı Verilen Kerpiç Dam Evler, Acısu Köyü, Eylül, 2012, M.Özgen.

Resim 89. Acısu Köyündeki Dam evlerden iç mekân görüntüsü. Acısu Köyü, Eylül, 2012, M.Özgen.

Resim 90. Acısu Köyündeki Dam evlerden iç mekân görüntüsü Acısu Köyü, Eylül, 2012, M.Özgen.

Resim 91 Acısu Köyündeki Dam evlerden iç mekan görüntüsü. Acısu Köyü, Eylül, 2012, M.Özgen.

Resim 92 Acısu Köyündeki Dam evlerden iç mekan görüntüsü. Acısu Köyü, Eylül, 2012, M.Özgen.

Resim 93 Acısu Köyündeki Dam evlerden iç mekan görüntüsü. Acısu Köyü, Eylül, 2012, M.Özgen.

Resim 94. Acısu Köyündeki Dam evlerden iç mekan görüntüsü Acısu Köyü, Eylül, 2012, M.Özgen.

Resim 95. Acısu Köyündeki Dam Evlerin Tereklik Kısmı. Acısu Köyü, Ağustos, 2012, M.Özgen

Resim 96. Acısu Köyündeki Dam Evlerin Tereklik Kısmı. Acısu Köyü, Ağustos, 2012, M.Özgen

Resim 97. Eski Bir Köy Evinin Yüklük Kısmı Acısu Köyü, Şubat 2013, M.Özgen

Resim 98. Eski Bir Köy Evinin Oturma Odası Acısu Köyü, Şubat 2013, M.Özgen

Resim 99.Acısu Köyünde Dam Evlerin yerini almaya başlayan betonarme evler, Acısu Köyü, Şubat 2013,M.Özgen.

Resim 100. Acısu Köyünde Dam evlerin yerine yapılmaya devam eden Betonarme Evler, Acısu Köyü, Haziran 2012,M.Özgen.

Resim 101. Acısu Köyünde Dam Evlerin yerini alan betonarme evler, Acısu Köyü, Şubat 2013,M.Özgen.

Resim 102 İstanbulda yaşayan, yalnızca yazları gelen Acısu'lu Anşabacıllara ait evlerden biri, Acısu Köyü, Şubat 2013,M.Özgen

Resim 103 Acısu Köyündeki betonarme evlerin içinden Görünüş, Acısu Köyü, Şubat 2013, M.Özgen

Resim 104 Acısuda betonarme evlerin ısıtılmasında Kuzina tercih edilmektedir. Acısu Köyü, Şubat 2013, M.Özgen

Resim 105. Acısu Köyündeki Evlerde ısınmak ve yemek yapmak amaçlı kullanılan Kuzina örnekleri. Acısu Köyü, Şubat, 2013, M.Özgen

Resim 106. Acısu Köyündeki Evlerde ısınmak ve yemek yapmak amaçlı kullanılan Kuzina örnekleri Acısu Köyü, Şubat, 2013, M.Özgen

EK-H: Tekke İle İlgili Resimler

Resim 107.Veli Baba-Anşabacı Tekkesinin Dıştan Görünümü, Acısu Köyü, Nisan 2012,M.Özgen

Resim 108.Veli Baba-Anşabacı Tekkesinin Bahçesindeki Mezarlık, Acısu Köyü, Nisan 2012,M.Özgen

Resim 109. Veli Baba-Anşabacı Tekkesinin İçten Görünümü, Acısu Köyü, Nisan 2012,M.Özgen

Resim 110. Veli Baba-Anşabacı Tekkesinde Anşabacının Kabri, Acısu Köyü, Nisan 2012,M.Özgen

Resim 111. Veli Baba- Anşabacı Tekkesinin Girişinde Kutsal Sayılan Pelit Ağacı, Acısu Köyü, Nisan 2012,M.Özgen

Resim 112.Veli Baba-Anşabacı Tekkesini Ziyarete Gelen Anşabacılar Acısu Köyü,Nisan 2012,M.Özgen

Resim.113.Tekkenin Arkasında Kurban Kesim Alanı, Acısu Köyü,Nisan 2012,M.Özgen.

Resim.114. Tekke içindeki Cöfer Alanı, Acısu Köyü,Nisan 2012,M.Özgen.

Resim 115. Veli Baba- Anşabacı Tekkesinin Girişinde Kutsal Sayılan Pelit Ağacı, Acısu Köyü, Nisan 2012 ,M.Özgen

Resim 116. Veli Baba- Anşabacı Tekkesinin Girişindeki kansız kurban alanı, Acısu Köyü, Nisan 2012,M.Özgen

Resim 117. Veli Baba-Anşabacı Tekkesinin Bahçesindeki Mezarlık, Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 118. Veli Baba-Anşabacı Tekkesinin Bahçesindeki Mezarlık, Acısu Köyü, Nisan 2012, M.Özgen

Resim 119. Veli Baba-Anşabacı Tekkesinin Bahçesindeki Mezarlık, Acısu

Resim 120. Veli Baba-Anşabacı Tekkesinin Bahçesindeki Mezarlık, Acısu Köyü,

EK- I: El Sanatları İlgili Resimler

Resim 121. Veli Baba Tekkesi Mezarlığında Taş İşçiliğini Yansıtan Mezar taşı Örnekleri Acısu Köyü, Nisan 2012, M. Özgen.

Resim 122. Veli Baba Tekkesi Mezarlığında Taş İşçiliğini Yansıtan Mezar taşı Örnekleri Acısu Köyü, Nisan 2012, M. Özgen.

Resim 123. Veli Baba Tekkesinin Mezarlığında Kaşık Ustasına Ait Bir Mezar taşı, Acısu Köyü, Nisan 2012, M. Özgen.

Resim 124. Veli Baba –Anşabacı Tarihi Cem Evinin Ağaç İşlemeli Direğinden Detay, Acısu Köyü, Nisan 2012, M. Özgen.

Resim 125. Yeşil Boyalı Anadan Kıza Miras Çeyiz Sandığı Örneği, Şubat, 2013, Acısu Köyü, M.Özgen

Resim 126. El Yapımı Ağaç Beşik, Şubat, 2013, Acısu Köyü, M.Özgen

Resim 127. Anşabacı Kadın Giyiminden Esinlenilerek Yapılan Sayalı Bebekler, Şubat, 2013, Acısu Köyü, M.Özgen

Resim 128. Anşabacı Kadın Giyiminden Esinlenilerek Yapılan Sayalı Bebekler, Şubat, 2013, Acısu Köyü, M.Özgen

Resim 129. El Tezgâhında Cecim Dokuyan Anşabacılı Kadın.
Acısu Köyü, Mayıs 2013

Resim 130. El Tezgâhında Dokunmuş Cecim Örneği.
Acısu Köyü, Mayıs 2013, M.Özgen

EK - J. Halk Bilgisi İle İlgili Resimler

Not: Rumi takvim Miladi takvimden 13 gün sonra gelir. Miladi ayın 14. olan Rumi ayın 1. olur.

NOTLAR (Miladi Takvime göre)

Rumi Ay	Başlama tarihi	Bitiş tarihi
1. Zehheri	14 Ocak	13 Şubat
2. Gücük	14 Şubat	13 Mart
3. Mart	14 Mart	13 Nisan
4. Abru	14 Nisan	13 Mayıs
5. Mayıs	14 Mayıs	13 Haziran
6. Kira	14 Haziran	13 Temmuz
7. Orak	14 Temmuz	13 Ağustos
8. Ağustos	14 Ağustos	13 Eylül
9. 1/2 Güz	14 Eylül	13 Ekim
10. Orta Güz	14 Ekim	13 Kasım
11. Son Güz	14 Kasım	13 Aralık
12. KARA KIŞ	14 Aralık	13 Ocak

* Rumi takvime göre iki mevsim vardır.

(Kış günleri)

①. Kış günleri → 8 Kasım'da başlar 5 Mayıs'ta biter.

(Yaz günleri)

②. Yaz günleri → 6 Mayıs'ta başlar 7 Kasım'da biter.

Erbain (40 gün)	→ 22 Aralık - 31 Ocak
Hamsin (50 gün)	→ 1 Şubat - 21 Mart

Cemreler

①. Cemre → Rumi Gücük ayının 7. si, miladi 20 Şubat'ta havaya düşer.

②. Cemre → Rumi Gücük ayının 14. miladi 27 Şubat'ta suya düşer.

③. Cemre → Rumi Gücük ayının 20. si miladi 6 Mart'ta toprağa düşer.

Koca kırı soğukları (Berdalacuz) → Rumi, Mart ayının 4. miladi Martın 17 veya 18'inde olan soğuk.

Gün dönümü fırtınası → Rumi 8 Mart miladi 21 veya 22 Mart'ta olan soğuklar.

Abrulun beşi soğukları → Rumi 5 Nisan, miladi 18 Nisan'da gelen soğuklar.

Sitte-i Sevr soğukları → Rumi 7-12 Nisan, miladi 20-25 Nisan arası soğuklar.

Resim 131. Baba Takvimi Örneği, Acısu Köyü, Şubat 2013, M. Özgen.

EK- K : SÖZLÜK⁷

Acer: Yeni

Ağız: Doğum yapan ineğin ilk sütü

Ağleş: Dur demek

Ağu: Zehir

Aha anağan babağan: Hayret, şaşma

Ahraz: Dilsiz

Alengirli: karışık

Badal:Merdiven

Badik: Su kabı,bidon

Baduç: Yeşil Fasulye

Bakraç: süt konan kap

Behni:Ahırda saman konan yer

Bıldır: Geçen sene

Bırak heri: Bırak yapma sende

Bibi: Hala

Bicimcik: Çok az

Bisürgeç: Aktaraç

Bucaklık: Raf

Bun: Sıkıntı

⁷ Araştırma alanında kullanıldığı tespit edilen mahalli kelimeler

Cahil: Evlenmemiş gençler

Cebiş: Bir yıllık oğlak

Cebrail: Horoz

Ceğil: Küçük taş

Cengere: Lacivert

Cerek: Uzun odun

Cıgız: Kavgı

Cılga: Patika,yol.

Cınnak: Tırnak

Cingirt: Küçük metal halka

Cini: Tığ

Cof coflu: Her hali ile gösterişli

Culuk:Hindi

Cücük: Cıvcıv

Çakıldaklı: Pis

Çal çaput: Bez

Çapar: Sarışın

Çepük: Alkış

Çiğit: Meyvelerin çekirdeği

Çıkı: Küçük bohça

Çingı: Kıvılcım

Çimmek: Yıkanmak

Çotuk: Üzüm asması

Çöğdürmek: İşemek

Çuha: Kadınların beline kadar uzanan bir tür ceket

Dahra:Küçük et baltası

Dekmük: tekme

Demin: Azönce

Deydaha:İşte orda

Dıgıl dıgıl: Sürekli yellenen (ossuran) kişi

Dihim/Dıkım: Lokma

Dinelmek: Ayakta durmak

Dobuşmak: Küsmek

Dolanmak: Flört,Kur Yapmak

Dolu: İçki

Domat: Domates

Dombalak:Takla etmek

Döl dökümü: Davarın doğurma zamanı

Döşşek: Yer yatağı

Düğü: İnce bulgur

Düşmüksüz: Gamsız,vurdumduymaz

Düzlekçi: Dalavereci

Eci: Kadın sohu,yenge

Eccük:Azıcık

Ede: Baba

Egeş: Ateş küreği

Eli büyük:Ayı

Ellağam: Belki

Elmalı:Siyah zemin üzerine kırmızı elma desenli yazma.

Emme: Ama

Emmi: Amca

Enük: Yavru kedi/köpek

Essah: Gerçek

Ev: Oda

Fıskı: At ve eşek gübresi

Fıtır: Sümük

Feldir: Cin bakış,Uyanık

Ficek: Kura, çekiliş

Fiğ:Hayvan yemi

Firkete:Çengelli iğne

Gancık: Dişi köpek

Gatıh: Ayran

Gedik: Keçi

Gen: Bol zaman

Gılavan: Çiğdemler bittiği zaman çocuklar tarafından yapılan bir şenlik

Gidi bohu: Zeytin tanesi şeklindeki koyun/kuzu boku.

Gıralık: Kiler,Gıda deposu.

Golük: Eşek

Goden: Kurbağa

Gostil: Patates

Göz: Suyun çıktığı yer

Guz: Kuzey

Gübür: Toprak

Gülgülü: Pembe

Günüleme: Kıskanma

Hakut: Zayıf

Hayberi: Yaramaz,Afacan.

Hazitmek: Sevmek

Hela: Tuvalet

Helle: Çorba

Hemi: Öyle değilmi

Heri: Aman canım sende

Herek: Sırık

Herkeş: Herkes

Horpuz: Tafra

Hozan: Anızı kalmış tarla

Hökürdekli:Öksüren, tıksıran

Irgalamak: Sallamak

Işgın: Ağaçların filizi

İlağan: Leğen

İlik: Düğme

İlk güz: Eylül

İssot: Biber

İstekli: Görgü ceminde bir kimseden davacı olan kişi

İşlik: Gömlek

Karaböcük:Karafatma

Karahayvan: Domuz

Katık: Ayran

Kayakirtici: Kertenkele

Kelp: Köpek

Kenef: Tuvalet

Keşik: Su sırası

Kıç: Bacak

Kön: Hayvan gübresi

Köslek: Sürgülü kilit

Kulunlamak: Hayvanların doğum yapması

Külek: Tereyağ, bal,konulan ağaçtan yapılan kova

Küskü: Tandırda ateşi karıştırmayı sağlayan uzun ve kalınca sopa.

Küt: Akli küt ve yavaş olana verilen isim

Kütmek: Küçük tahtaoturak

Lenger: Bakır kap

Lığırt: Çamur

Lokma: kurban eti/kansız kurban için de kullanılır.

Mahat: Sedir

Malama: Tahılla karışık saman

Malamat: Berbat etmek

Mangaş: Cımbız

Mayalı: ekmek çeşidi

Mıh: Çivi

Mıhsıçtı: Eli sıkı

Musturlanma: Nazlanma

Nacak: Küçük balta

Okuyuntu: Şeker, sabun, kumaş, kuruyemiş gibi küçük hediyelerle yapılan düğün çağrısı

Ovşalamak: Ovalamak

Oynaş: Sevgili

Öğseği: Ucu yanık odun parçası

Pancar Suratlı: Kırmızı suratlı,suratu kızarmış olan.

Peğ: Küçük taş yığını

Pelver: Salça

Püsenü: Sisli Hava

Peşkir: Peçete

Sal:Cenaze/ tabut

Sal: Merdiven

Sanıtmak: Dikilip Beklemek

Sasuh: Yavan, Tatsız

Sele:Sepet

Sıracalu: Hastalıklı

Somak: Mısır koçanı

Soyka (soyha): Erkek üreme organı/ölünün üzerinden çıkarılan elbise

Sumsuk: Yumruk

Şapşal: Ahşap bidon

Şevkelemek: İspiyonlamak

Şip: Acele, çabuk

Şıvgın: Ağacın yeni büyüyen dalı

Takdembeç: Sedir oturak

Terek: Raf

Terlik: Erkek başlığı

Tohlu: Bir yıllık kuzu

Tömek: Ahır penceresi

Töngel: Muşmula

Töremek: çoğalmak

Uruplağa: Teneke ölçü birimi

Üçpeşli: Kadın giyisisi (saya)

Ütmek: Yakmak (kelle ütmek)

Yaba: Beş-sekiz parmaklı ağaç kürek.

Yağannı: Sırt

Yatak: Mitil

Yaymak: Hayvanları otlatmak

Yazı: Düz arazi

Yekleştirmek: Vurmak

Yelmek: Hizmet etmek

Yellenmek: Hızlanmak

Yezid: Kötü, zararlı insan

Yunaklık: Banyo yapılan yer

Zoğal: Kızılıcık

Züriyetsiz: Dölsüz

EK-L : BEDDUALAR⁸

- Ağzından burnundan gelesice
- Ağu yiyesice
- Allah peklesin
- Allah elini topuç etsin (Elin kolun felç olsun)
- Allah muradını gözünde koysun (Özlediğin şey gerçekleşmesin)
- Allah sandığın sanıya erdirmesin (Amacına ulaşamayasın)
- Allah hayır işine harcatmasın (Haksız kazandığın çarçur olsun)
- Aldığının hayrını görmeyesin (rızasız aldıkların yarar sağlamasın)
- Anan gıcına kil çalsın
- Baba tutasıca
- Baba Yiyesice
- Başını bağrını Yiyesice
- Bokunu parmaklayasıca
- Boynuna yağlı urgan geçesice
- Boyu devrilesice
- Boynu altında galasıca
- Ciğerini gapasıca
- Ciğerini gapıp goyun gibi meleyesice

⁸ Araştırma alanında kullanıldığı tespit edilen beddualar

- Çatında putunda kalasica
- Dert Dutasica
- Derdi Gorum garnına
- Dili dişi kitlenesice
- Elife muhtaç olasica
- Ellğin körü
- Etten önce tencerede
- Gara haberleri gelesice
- Gıran giresice
- Gidişi olsun da dönüşü olmasın
- Gittiği yerden Salı gelesice
- Gözü kör olasica
- Kör şeytanından bulasica
- Kötürüm olasica
- Mezar mezar gezesin (Ruhun rahat yüzü görmesin)
- Salımdan dutmak nasip olmayasica
- Südüklüğüne daş durasica
- Yağlı gırşunlara gelesice
- Mezarında Yattığı yer Yün darağı olasica
- Zılıhımın dibini yiyesice

EK- M: GÖRÜŞME REHBER FORMU

İzin ve Açıklama

İsmim Mutlu ÖZGEN. Yeditepe Üniversitesi Antropoloji Bölümünde doktora öğrencisiyim. Acısu köyünde, Anşabacılıların halk hayatını şekillendiren halk kültürü unsurlarının tespitini amaçlayan köy monografisi üzerinde araştırma yapıyorum. Köyünüzdeki halk hayatını şekillendiren halk kültürü unsurlarının doğru bir şekilde anlatabilmesi için, sizin yardımınıza ihtiyacım var. Konu ile ilgili olarak sizlere bazı sorularım olacak. Bu sorulara verdiğiniz cevaplar doğrultusunda araştırmamın içeriği şekillenecek olup, vereceğiniz cevaplar araştırmamda yer alacaktır. Bilgileriniz sizin isteğinize bağlı olarak saklı tutulacaktır. Araştırmam için sizden izin istiyorum. Verdiğiniz destek için şimdiden teşekkür ederim.

1. Köyün tarihçesi, Doğal Çevre ve Demografik Yapı :

- 1.1. Köyünüze ilk yerleşim ne zaman yapılmıştır? Köy olmadan önce burada yaşayanlar var mıydı?
- 1.2. Köyünüze neden Acısu denilmektedir? İsmine ilişkin anlatılan rivayetler var mıdır?
- 1.3. Köyün teşekkül tarihine ilişkin büyüklerinizden duyduğunuz rivayetler var mıdır?
- 1.4. Köyünüz ilk kurulduğunda toplam kaç hane mevcuttu?
- 1.5. Köyün civarında yer alan mevkilerin özel isimleri var mıdır? Eğer varsa bu mevkilerin isimleri nereden gelmektedir?

- 1.6. Eskiden köyünüz hangi bucağa bağlı idi?
- 1.7. Köyünüzün ilçe merkezine uzaklığı ne kadardır? İlçe merkezinden Acısu köyüne ulaşım nasıl sağlanmaktadır?
- 1.8. En son sayımda, köyünüzün nüfusu ne kadardı? Köydeki hane sayısı kaçtır? Nüfus hareketliliğinde kış ve yaz farklılıkları nasıldır?
- 1.9. İl ve ilçe merkezinde yaşayan Anşabacılılar var mıdır?
- 1.10. Köyden göç edenler var mıdır? Ne amaçla göç etmişlerdir? Göç edenler nerede yaşamakta ve hangi meslek kolunda çalışmaktadır?
- 1.11. Göç edenler, ara sıra köye dönüyorlar mı? Özel zamanlarda mı? Muntazam aralıklarla mı dönülmektedir?
- 1.12. Köyde, dışardan gelerek köyünüzde ikamet eden yabancılar var mıdır? Eğer varsa nereden gelmişlerdir?
- 1.13. Köyünüzde il ve ilçe merkezine ne kadar sıklıkta gidilmektedir?
- 1.14. Köyde yaşayan hangi yaş grubu, il ve ilçe merkezine daha sık gitmektedir? Köyden dışarı çıkmamış kimseler var mıdır?
- 1.15. Köyünüze elektrik ne zaman gelmiştir?
- 1.16. Evlere şebeke suyu ne zaman gelmiştir? Köyünüzde sulu tarıma ne zaman geçilmiştir?
- 1.17. Köye giren ilk beyaz eşya hangisidir?
- 1.18. Köyünüze telefon ne zaman gelmiştir?
- 1.19. Kooperatif kurulmadan önce köyün erzak ihtiyacı nereden karşılanırdı?
- 1.20. Köyünüzün yolları ne zaman yapıldı? Siz mi yaptınız? Belediye mi yardımcı oldu?
- 1.21. Şehir ve kasabadan neler almaktasınız? Köye dışarıdan satıcılar geliyor mu? Kimler, neler getiriyorlar?
- 1.22. Köyün ortak malları nelerdir?
- 1.23. Kooperatif var mıdır? Nasıl kurulmuştur? Ne iş görmektedir?
- 2. Sağlık ve Eğitim Hizmetleri :**
- 2.1. Köyünüzde sağlık ocağı var mıdır? Ebe/ hemşire / aile hekimi var mıdır?
- 2.2. Köyünüzde sağlık hizmetlerinden yararlanmak için nereye gidiyorsunuz?

2.3. Köyünüzde okul var mıdır? Öğretmen var mıdır? Köyünüzde örgün eğitim devam etmekte midir?

Taşıma sistem uygulaması köyünüzde mevcut mudur?

3. Köyün Sosyo - Ekonomik Yapısı

3.1. Tarım ve Hayvancılık Uygulamaları:

3.1.1. Köyünüzde tarla sürümü ve ekiminin nasıl yapıldığı hakkında bilgi verebilir misiniz? Tarla sürümünün püf noktaları var mıdır? Tarla sürümü ve ekimi hangi ay yapılır? Hangi ürünler ekilir?

3.1.2. Köyünüzde tarlaya buğday, Arpa, Yulaf, Fiğ ne zaman yeşermeye başlar? Ne zaman biçilir?

3.1.3. Nadasa bırakma var mıdır? Nadasa bırakılan tarlaya “boş kalmasın” diye hangi ürünler ekilir?

3.1.4. Tarlalara ekilen tahılların ilaçlama ve gübrelemesi hangi ayda ve nasıl yapılır?

3.1.5. Köyünüzde bahçelerin ekildiği ay hangisidir? Bahçe yerleri nerededir?

3.1.6. Köyünüzde bahçelere ekilen başlıca ürünler hangisidir?

3.1.7. Köyünüzde meyvecilik yaygın mıdır? Hangi meyve ağaçları vardır? Hangi ayda meyveler olgunlaşıp toplanır?

3.1.8. Köyünüzde üzüm yetiştiriciliği var mıdır?

3.1.9. Tarım alanlarında sulama nasıl yapılmaktadır? Ekip, biçmede, sulamada, tohumlamada, gübrelemede, ilaçlamada kullandığınız tarım aletleri hangileridir?

3.2. Hayvancılık :

3.2.1. Köyünüzde büyük baş hayvan besleniyor mu? Besleniyorsa hangileri ne amaçla beslenmektedir? Hangi ayda otlatmaya çıkarılır?

3.2.2. Köyünüzde küçükbaş hayvan besleniyor mu? Besleniyorsa hangileri ne amaçla beslenmektedir?

3.2.3. Küçükbaş hayvanlar, hangi ayda otlatmaya çıkarılır? Yünleri ne zaman kırılır?

3.2.4. Köyünüzde büyük ve küçükbaş hayvanlara cinsiyetine, yaşına, göre hangi isimler verilmektedir? (örnek: 1 yaşındaki koyuna ne denir?)

3.2.5. Büyük baş / küçükbaş hayvanlardan elde edilen ürünler nelerdir?

3.2.6. Küçükbaş hayvanlar ne zaman çiftleştirilir? Özel bir adı var mıdır? Gebelik süresi ne kadardır? Hangi ayda döl alınır? Köyde koyun ile ilgili kutlanan bayramlar var mıdır?

3.2.7. Köyünüzde genelde hangi kümes hayvanları, ne amaçla beslenir?

3.2.8. Kümes hayvanları hangi ay yumurtalamaya başlar?

3.2.9. Köyünüzde arıcılık var mıdır?

3.2.10. Köyünüzde yük taşımak için kullanılan hayvanlar var mıdır?

4. **Mimari-Ev Bark Yapımı:**

Geçmişten günümüze meskenlerin yapı malzemesindeki, planındaki, iç düzeninde yaşanan değişiklikler değişimler.

4.1.Köyünüzde dam evler mi? betonarme evler mi daha fazladır?

4.2.Köyünüzde evlerin iç mekân düzenlemesi nasıldır? Köyünüzdeki evlerde mutfak düzeni nasıldır?

4.3.Köydeki evler kaç katlıdır? Alt kat / üst kat ne amaçla kullanılır?

4.4.Köyünüzdeki evlerde tuvalet ve banyo nerededir?

4.5.Köyünüzdeki evlerin yapımında hangi malzemeler kullanılmıştır?

4.6.Köyünüzdeki evler kaç odalıdır? (en az kaçtır?) Geçmişte köyünüzde evler en az kaç odalı idi? Oturduğunuz ev kaç odalıdır? Evin bölümlerine verdiğiniz özel isimler var mıdır?

4.7.Köyünüzde, ev yapılırken, evin temeline ilk toprağı kim atar?

4.8.Köyünüzde, evin yerini belirleyen unsurlar nelerdir? Eski evin yerine mi yapılmıştır?

4.9.Oturduğunuz evin ısınma ihtiyacı nasıl karşılanmaktadır? Yakacak olarak ne kullanmaktasınız?

4.10. Köyünüzdeki evlerde boya badana ne zaman yapılır? Badana yapılırken hangi malzeme kullanılır?

4.11. Köyünüzdeki evlerin damı / çatısı ne zaman aktarılır?

4.12. Köyünüzdeki evlerde soba ne zaman kaldırılır? Ne zaman kurulur?

4.13. Köyünüzdeki evlerin mefruşatı nasıldır?

4.14. Tuvalet evin içinde midir? Bahçede midir? Banyo evin içinde midir? Dışında mıdır? Banyo yapılan yere ne ad verilmektedir?

- 4.15. Evlerde mutfak nerede yer alır?
- 4.16. Oturduğunuz evde yemek yer sofrasında mı? Masada mı yenir?
- 4.17. Oturduğunuz evde yüklük mü? Gardlop mı vardır?
- 4.18. Oturduğunuz evin duvarlarında, yer alan aksesuarlar nelerdir?
Oturduğunuz evin zemini nasıldır? Muşamba mı kaplıdır? Laminant mı döşelidir?
- 4.19. Oturduğunuz evde mobilya olarak oturma grubu mu? Üzerinde halı yastıklar olan sedir mi vardır?
- 4.20. Evlerin pencereleri ahşap mıdır? Pimapen midir?
- 4.21. Oturduğunuz evde hangi beyaz eşyalar vardır?

5. HALK MUTFAĞI

- 5.1.Yemek yapmak için kullanılan araç-gereç, kap kacak nelerdir? (Yöresel isimleri ve kullanıldığı yemekler hangileridir)
- 5.2.Sofrada (yemek yerken) kullanılan araç-gereç, kap kacak nelerdir?
- 5.3.Hangi baharatları kullanırsınız? Hangi yemeklere koyarsınız? Yemeğe koku ve renk vermesi için hangi otları ya da karışımları kullanırsınız? (çemen vb.)
- 5.4.Yemeklerde hangi yağı kullanırsınız? (Zeytinyağı, Ayçiçek yağı, kuyruk yağı, iç yağı, tereyağı)
- 5.5.Köyünüzde günde kaç öğün yemek yenmektedir? Sabah, Öğlen, Akşam yemeklerinde ne yenir?
- 5.6.Köyünüzde belirli günlerde özel olarak, o güne has yapılan yemekler var mıdır? Adları ve yapıları hakkında bilgi verebilir misiniz?
- 5.7.Köyünüzde tahıldan yapılan yemekler hangileridir? Adları ve yapıları hakkında bilgi verebilir misiniz?
- 5.8. Hamurdan yapılan yemekler hangileridir? Adları ve yapıları hakkında bilgi verebilir misiniz?
- 5.9.Yabani otlar toplayarak yaptığınız yemekler var mıdır? Adları ve yapıları hakkında bilgi verebilir misiniz?
- 5.10. Et yemekleri hangileridir? Adları ve yapıları hakkında bilgi verebilir misiniz?
- 5.11. Sebze yemekleri hangileridir? Adları ve yapıları hakkında bilgi verebilir misiniz?
- 5.12. Hangi çorbaları pişirirsiniz? Yöresel ad ve tarifleri ile
- 5.13. Sütten tereyağı nasıl elde edilir?
- 5.14. Yoğurt nasıl yapılır? Nerede muhafaza edilir?
- 5.15. Peynir nasıl yapılır? Muhafaza etme ve yenme zamanları yaz, kış, gündelik)

- 5.16. Tahıllardan kış için hazırlanan yiyecekler nelerdir? Nasıl hazırlanır? Nerede nasıl saklanır? (Bulgur, erişte, tarhana)
- 5.17. Sebzelerden, kış için hazırlanan yiyecekler nelerdir? Nasıl hazırlanır? Nerede nasıl saklanır?(turşu, kurutma, salamura, konserve)
- 5.18. Meyveler kış için saklanır mı? Nasıl, hazırlanır? Nerede saklanır? (dut kurusu, kayısı, vişne, erik kurusu, pestil, köme, pekmez, reçel vs.)
- 5.19. Et, kış için saklanır mı? Nasıl, hazırlanır? Nerede saklanır?(Kurutma, pastırma, sucuk, kavurma vb.)
- 5.20. Yiyeceklerle ilgili kış hazırlıklarında imece yapılır mı? Hangilerinde, nasıl bir imece yapılır?
- 5.21. Beslenme alışkanlıklarınızda (yiyecek ve içeceklerinizde) öncesine göre değişiklik oldu mu? Hangilerinde oldu?

6. Geçiş Dönemi Uygulamaları:

6.1. Evlenme:

- 6.1.1. Köyünüzde başlık parası uygulaması var mıdır?
- 6.1.2. Görücülük usulü uygulaması var mıdır? Eğer yoksa ne tür bir uygulama mevcuttur? Bu uygulamaya ne ad verilir?
- 6.1.3. Köyünüzde aşağıdaki evlenme biçimlerinden hangisi yaygındır? ve yaygın olma sebebi nedir?
- 6.1.4. İç evlilik şeklinde evlenme var mıdır?
- 6.1.5. Dış evlilik şeklinde evlenme var mıdır?
- 6.1.6. Kız kaçırma şeklinde evlenme var mıdır?
- 6.1.7. İç güveysi şeklinde evlenme var mıdır? Tercih edilir mi?
- 6.1.8. Beşik kertme şeklinde evlenme var mıdır? Tercih edilir mi?
- 6.1.9. Geçmişte köyünüzde ideal evlilik çağı erkeklerde / kızlarda kaçtı? Günümüzde evlenme yaşı kaçtır?
- 6.1.10. Köyünüzde evli olmayan kız ve erkek için kullandığınız terimler var mıdır?
- 6.1.11. Köyünüzde erkek, kız evlenme isteğini belirtir mi? Geçmişte belirtir miydi?
- 6.1.12. Köyünüzde düğün için kabul edilen özel bir mevsim var mıdır?
- 6.1.13. Kız istemeye kimler gider? Varsa, kız istemenin köyünüzdeki adı nedir?
- 6.1.14. Köyünüzde söz kesme uygulaması var mıdır? Eğer varsa söz kesmeye kimler gider?
- 6.1.15. Köyünüzde söz kesme ve nişan bir arada yapılır mı? Bu tür bir uygulama var mıdır?
- 6.1.16. Düğün tarihi danışma ne zaman yapılır?

- 6.1.17. Düğünde görev alan kişilere, verilen isimler (varsa) paylaşır mısınız?
- 6.1.18. Düğünde görev alan kişilerin, görev alanları nelerdir?
- 6.1.19. Düğüne çağrı, davetiye ile mi yoksa bir hediye ile mi yapılır?
- 6.1.20. Kızın çeyizi sergilenir mi?
- 6.1.21. Sergileniyorsa ne zaman serilir? Ne zaman toplanır?
- 6.1.22. Düğün resmi olarak ne zaman başlar? Düğünün başladığını gösteren uygulama hangisidir?
- 6.1.23. Kına karma olayı ne zaman yapılır? Kimler katılır?
- 6.1.24. Kınayı damada / geline kim yakar?
- 6.1.25. Gelinin, damadın, giyimleri nasıldır?
- 6.1.26. Kız getirme ne zaman yapılır? Nasıl gerçekleşir?
- 6.1.27. Günümüzde düğünler köyde mi? yoksa ilçe merkezinde tutulan düğün salonunda mı yapılmaktadır?
- 6.1.28. Evlenen çiftler kaynana / kaynata yanında mı oturur? Ayrı bir ev mi tutulur?
- 6.1.29. Köy düğünleri mi? şehir düğünleri mi yaygındır?

6.2. DOĞUM:

6.2.1. Acısu Köyünde Doğum Öncesi Yapılan Uygulamalar:

- 6.2.1.1. Eskiden köyünüzde doğum öncesi yapılan hazırlıklar nelerdi? Günümüzde bu uygulamalardan hangisi / hangileri devam etmektedir?
- 6.2.1.2. Köyünüzde çocuğu olmasını isteyen kadınlar hangi çarelere başvurur? (tekke /evliya / kabir ziyaretleri yapar mı?)
- 6.2.1.3. Köyünüzde çocuğun cinsiyetinin anlaşılmasına yönelik uygulamalar var mı? Varsa hangileridir?
- 6.2.1.4. Köyde doğumları yaptıran “ebe kadın” dediğiniz kimseler var mıdır? Doğumlar köyde mi? Hastanede mi yapılır?

6.2.2. Acısu Köyünde, Doğum Sonrası Anneyi ve Çocuğu İlgilendiren Uygulamalar:

- 6.2.2.1. Acısu köyünde lohusalık döneminde ne gibi kurallara uyulur? Çocuğu ve anneyi korumak için neler yapılır?
- 6.2.2.2. Doğumdan sonra çocuğa uygulanan başlıca işlemler nelerdir? (göbek kesilmesi, tuzlanması)
- 6.2.2.3. Doğan (erkek / kız) çocuğa hangi isimler konulmaktadır? Kimlerin isimleri verilmektedir?
- 6.2.2.4. Doğan çocuğa ismi kim koymaktadır?

- 6.2.2.5. Erkek ve kız çocuklarının cinsiyetleri için kullanılan özel kelimeler var mıdır?
- 6.2.2.6. Doğan çocuğun dünyada kalması (yaşamayı) için yapılan uygulamalar var mıdır? Varsa nelerdir? (Evliya /Tekke/ Kabir/ ziyaret Ritüelleri)
- 6.2.2.7. Diş hediğı uygulaması köyünüzde devam etmekte midir?
- 6.2.2.8. Yürümesi ve konuşması geciken çocuklar için yapılan uygulamalar var mıdır?

6.3. ÖLÜM

6.3.1. Köyünüzde Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler Hangileridir?

- 6.3.2. Hayvanlarla ilgili ön belirtiler, (inanmalar) nelerdir?
- 6.3.3. Rüya ile ilgili ön belirtiler, (inanmalar) nelerdir?
- 6.3.4. Ev, eşya ile ilgili ön belirtiler, (inanmalar) nelerdir?

6.3.2. Köyünüzde Ölüm Sonrası Yapılan Uygulamalar Nelerdir?

- 6.3.2.1. Ölüm haberinin duyurulması nasıl gerçekleşir?
- 6.3.2.2. Ölü nasıl hazırlanır?
- 6.3.2.3. Ölü mezarlığa nasıl taşınır? Üzerine ne örtülür? (Tabutla mı? Sal ile mi?)

6.3.3. Ölü Gömüldükten Sonra Yapılan İşlemler Nelerdir?

- 6.3.3.1. Cenaze kalktıktan sonra ölü sahiplerinin evinde neler yapılır?
- 6.3.3.2. Ölünün gömüldüğü gece mezar başında ateş yakma geleneğı var mıdır?
- 6.3.3.3. Cenaze törenlerinize kimler katılabilir? Anşabacılı olmayanlar da katılabilir mi?
- 6.3.3.4. Anşabacılı toprağına gömülmek neden önemlidir?
- 6.3.3.5. Mezar taşı koyma töreni ne zaman yapılır? Ardından yemek verilir mi?
- 6.3.3.6. Ölen kimsenin elbiseleri ne yapılır?

6.4. Asker Uğurlama:

- 6.4.1. Geçmişte Köyünüzde asker uğurlaması nasıl yapılırdı? Günümüzde nasıl yapılmaktadır?
- 6.4.2. Köyünüzde bir gencin askere gitmesi yaklaştığında hazırlık olarak neler yapılır?
- 6.4.3 Fakir kimsesiz gençlerin askere gitmesi durumunda yardım yapılır mı?

6.4.4. Köyünüzde askere gidecekler için eğlence ve toplantı tertiplenir mi? Evlerde yemekler verilir mi? köyün uygun bir alanında “asker çadırı” kurulur mu?

6.4.5 Askere gidecek gençlerin uğurlanması toplu halde mi yapılır? Nereden yapılır?

6.4.6. Askere gidecek gençlerin uğurlanması sırasında ne gibi tören ve geleneksel davranışlarda bulunulur?

6.5. Giyim Kuşam:

6.5.1. Geçmişte kıyafetlerinizi nasıl temin ederdiniz? Günümüzde nasıl temin ediyorsunuz?

6.5.2. Acısu köyünde geçmişte giyilen geleneksel erkek kıyafetleri hangileridir? Bu kıyafetlerin özel bir ismi var mıdır? Bu kıyafetlerden hangileri günümüzde giymeye devam etmektedir?

6.5.3. Acısu köyünde geçmişte giyilen geleneksel kadın kıyafetleri hangileridir?

6.5.4. Başa, gövdeye ve ayağa giyilen geleneksel kadın kıyafetlerinin isimleri nedir?

6.5.5. Günümüzde Acısu köyünde giymeye devam eden geleneksel kadın kıyafetleri hangileridir?

6.5.6. Kadın kıyafetlerinin yapımında hangi çeşit kumaş kullanılmaktadır?

6.5.7. Günümüzde bu kıyafetleri özel olarak diken terziler var mıdır? Bu terziler Anşabacılı mıdır?

6.5.8. Kadın kıyafetleri üzerine işlenen nakışların isimleri ve taşıdıkları özel anlamlar nelerdir?

6.5.9. Nişan düğün bayram gibi özel günlerde köyünüzde üç peş (saya) mi giyilir? Yoksa çarşı işi entari mi giyilir?

6.5.10. Köy içerisinde kadınlar nişan, düğün bayram gibi özel günler dışında da üç peş saya giyilmekte midir? Köyün dışında saya mı? Entari mi? Giyilmektedir?

7. Halk İnançları

7.1. Köyünüzde kutsal kabul edilen dağ ve tepeler hangileridir? İsimleri nelerdir?

7.2. Köyünüzde bulunan tekke, türbe ve evliya isimleri hangileridir?

7.3. Köyünüzde kutsal kabul edilen ziyaret yerleri hangileridir? İsimleri nelerdir?

7.4. Köyünüzde nazar ve nazarlıkla ilgili uygulamalar nelerdir?

7.5. Bereket ve bollukla ilgili inanışlar nelerdir?

7.6. Uğur ve uğursuzlukla ilgili inanışlar nelerdir? Uğurlu ve uğursuz sayılan hayvanlar hangileridir?

8. Çocuk Oyunları

8.1. Köyünüzde yalnız kızların oynadığı oyunlar hangileridir? Varsa isimlerini belirtin

8.2. Yalnız erkeklerin oynadığı oyunlar hangileridir? Varsa isimlerini belirtiniz.

8.3. Köyünüzde kızlı erkekli oynanan çocuk oyunları hangileridir?

8.4. Oyun oynarken oyunu bozan kişilere ne ad verilir.

8.5. Ebe seçimi nasıl yapılmaktadır?

8.6. Ebe seçimi, eş seçimi ve oyuna kimin başlayacağını tespit ederken hangi tekerlemeleri söylüyorsunuz?

8.7. Köyünüzde geçmişte oynanan çocuk oyunlarının varsa isimleri ve nasıl oynandığı konusunda bilgi verebilir misiniz?

8.8. Günümüzde oynanan çocuk oyunları hangileridir? Oyunlar nerede oynanmaktadır? Sokakta ve evde oynanan oyunlar hangileridir?

8.9. Köyde oynanması yasaklanan oyunlar hangileridir?

9. Bayram ve Kutlamalar

9.1. Köyünüze özgü kutladığınız mevsimlik bayramlarınız var mıdır? Varsa ismi nedir? Ne zaman ve ne amaçla kutlarsınız?

9.2. Koç katımı köyünüzde kutlanır mı? (Geçmişte nasıl kutlanırdı? Günümüzde nasıl kutlanmaktadır?)

9.3. Köyünüzde Savaş bayramı kutlanıyor mu? Ne zaman kutlanmaktadır?

9.4. Geçmişte nasıl kutlanırdı? Günümüzde nasıl kutlanmaktadır?

9.5. Kurbanın sunum amacı nedir? Hangi durumlarda kurban kesilir?

9.6. Kurbanın ve kurban etinin Anşabacılar için ifade ettiği anlam nedir?

10. Halk Bilgisi Uygulamaları

10.1. Halk Hekimliği Uygulamaları:

10.1.1. Köyünüzde hangi rahatsızlıklara ne tedavi yöntemleri uygulanır?

10.1.2. Köyünüzde geçmişte halk hekimliği ile uğraşan kimseler var mıydı? Bu kişilere özel bir ad verir miydiniz?

10.2. Nazar ile ilgili halk hekimliği uygulamaları nelerdir?

10.2. Halk Baytarlığı:

10.2. Köyünüzde halk baytarlığı uygulamaları nelerdir?

10.2. Köyünüzde Halk baytarı kimdir? (çobanlar mı bu işi yarar)

10.3. Halk Ölçü / Tartısı:

10.3.1. Geçmişte ve günümüzde köyünüzde kullanılan uzunluk ölçülerinin isimleri nelerdir?

10.3.2. Geçmişte ve günümüzde köyünüzde kullanılan ağırlık ölçüleri nelerdir? İsimleri nedir?

10.4. Halk Bilgisi Uygulamaları:

10.4.1. Baba takviminin esas alındığı uygulamalar nelerdir?

10.4.2. Baba takvimine göre cemre ne zaman düşer?

10.4.3. Baba takvimine göre ay isimleri nelerdir?

11. El Sanatları :

11.1. Köyünüzde geçmişten günümüze aktarılan el sanatları hangileridir?

11.2. Köyünüzde yaşayan bu işi yapan (taş ustaları/ ağaç işçiliği) ustalar var mıdır?

11.3. Evlerde dokuma tezgâhı var mıdır? Neler dokunmaktadır?

